

SVMMA CORONA
CONFESSORVM.

MAGNIFICI AC REVERENDI
D. MAVRI ANTONII BERARDVCII
Vigiliensis, Sacrae Theologiae Doctoris & Magistri.

*Secundò impressa, & in multis reformata, ac multis additionibus
ab ipsomet Autore locupletata.*

PRIMA PARS.

Cui nunc ab eodem additæ sunt tres aliæ Partes, Secunda scilicet
Tertia, & Quarta, Clericis, ac Religiosis omnibus
perutiles ac valde necessariae.

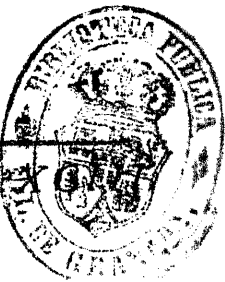
CVM PRIVILEGIIS.

VENETIIS,

Apud Franciscum de Francis Senensem. M D

Allegio della compagnia di Gesù de Gen

SVMMA CORONA
CONFESSORVM.

MAGNIFICI AC REVERENDI
D. MAVRI ANTONII BERARDVCII
Vigiliensis, Sacræ Theologiæ Doctõris & Magistri.

*Secundò impressa, & in multis reformata, ac multis additionibus
ab ipsomet Autore locupletata.*

PRIMA PARS.

Cui nunc ab eodem additæ sunt tres aliæ Partes, Secunda scilicet
Tertia, & Quarta, Clericis, ac Religiosis omnibus
perutiles ac valde necessaria.

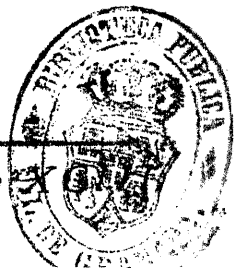
CVM PRIVILEGIIS.

VENETIIS,

Apud Franciscum de Francis Senensem. M D C X V I I

Neologio della compagnia di Gesù di Genova

9300. 14

T A B V L A
T O T I V S O P E R I S.
I N P R I M A P A R T E.

C A P. I.

De discernendis peccatis mortalibus, & venialibus, & in quo consistat ratio peccati in genere.

C A P. II.

De circumstantiis.

C A P. III.

Quibus causis sit reiteranda confessio.

I N S E C V N D A P A R T E.

C A P. IIII.

De restitutione in communi.

C A P. V.

De restitutione in particulari, id est de eius circumstantiis.

C A P. VI.

De restitutione Fama, & damni facti in persona.

C A P. VII.

De usura circa mutuum.

C A P. VIII.

De usura circa emptionem, & venditionem.

De alijs contractibus, qui etsi non sunt usurarii, sunt tamen contra iustitiam.

De usura circa contractus pignorationis.

De usura circa contractus de retrouendendo.

De usura circa contractus censuales.

De usura circa cambia.

IN TERTIA PARTE.

C A P. I X.

De voto.

C A P. X.

De censuris, & pœnis.

De excommunicatione.

De suspensione.

De interdicto.

De irregularitate.

A D D I T I O.

De iuramento.

De simonia.

IN QUARTA PARTE.

De septem Sacramētis Ecclesiæ, Distincta in nouem Cap.

C A P. I.

De Sacramentis in communi.

C A P. II.

De Sacramento Baptismis.

C A P. III.

De Sacramento confirmationis.

C A P. IIII.

De Sacramento Eucharistiæ.

C A P. V.

De Sacrificio Missæ.

C A P. VI.

De Sacramento Pœnitentiæ.

C A P. VII.

De Sacramento extremae unctiōnis.

C A P. VIII.

De Sacramento Ordinis.

C A P. IX.

De Sacramento Matrimonij.

ILL.

ILLVSTR. AC REVER. MO

D. D. ALEXANDRO

PERETTO,

S. R. E. CARDINALI AMPLISSIMO

Domino suo Colendissimo.

Maurus Antonius Berarducius, Perpetuam Felicit.

NON est opus tam magnificum, tamque excellens. Illustr. & Reueren. Domine, ab hominibus factum, ut inuidorum, ac detractorum linguis non sit expositum. Et quo maiora fuerint, quæ gesserit homo, quoue magis uidebuntur gloriosa, & præclara, eomagis inuidiæ patebunt, ac deinde obrectationibus, & calumniis persequuntur. Vt merito Ecclesiastes cap. 4. dixerit. Rursus contemplatus sum omnes labores hominum, & indutrias animaduerti. patere inuidiæ proximi. Euidens mihi exemplum offertur in iis, qui in scribendis libris, non tam ut suum nomen à posteris celebretur, quam ut nonnullam suorum laborum partem imperitantes utilitati eorum consulerent. Quis horum quanta cumque fuerit rerum scientia instructus, aut facundia ornatus, aut eloquentia præditus, penitus inuidiam euadere potuit? nonne hac nostra tempestate cernimus, etiam antiquissimorum auctorum, qui per plura secula ab inuidia quieuerunt, scripta ab exurgentibus nouellis sciolis cedi, conculcari, radi, discerpi, lacerari? Quid dicam? cum nec illj, quorum calamum diuinus ille direxit spiritus, omnium artifex, omnem habens scientiam, omniaque pro-

spiciens, ab inuidia, & calumnia immunes fuerunt; aduersus quos, & uerbis, & scriptis acerrimè pugnatum est. Qua propter huiuscemodi inuidiam aliqui fugientes, se ipsos a tam præexcellenti industria, honestis laboribus, atque ex utraque parte utilibus studiis retraxerunt; huiusmodi enim sunt plerique hominum, qui uidentes honestis actionibus parari inuidiam, atque calumnias, propter animi molliciem, ueluti effeminati, magis otium sibi elegerunt, salustianum illud paratum in ore semper habentes (frustra niti, & nil aliud, nisi odium quærere, extreme dementiæ est) quod uerbum licet in se uerum sit, (nam omnino sine fructu niti, & nihil aliud quærere, nisi odium, certè non paruæ dementiæ est) tamen non rectè in ignauie, & otii patrociniū à multis assumitur; qui propter effeminatam animi molliciem, non ferentes odium, quod secum, quantauis sit optima industria, semper adducit, cessant ab his & similibus honestis, & præclaris actionibus, ac studiis; quibus tum sibi, tum proximis proficere, tum denique (quod optimum est) Dei nomen sanctificare, eiusque gloriam magnificare, & potuissent, & debuissent. Hi sunt illi stulti, qui ab opere desistentes, complicant manus suas, ut inuidiam euadant. Hi quidem dicunt in corde suo, melior est pugillus cum requie, quàm plena utraque manus cum labore, & animi afflictione: plus, inquiunt, uoluptatis habeo in otio uiuens, & mecum habitans, atque ab omni industria, & magna actione meipsum subducens, quàm si in magnis, & arduis multa solitudine, & afflictione animi uersarer; quæ ex proximorum inuidia obuenit omnibus, qui aliquod magnificum, & præclarum tentauerint. Ex quo ut ignaui à Domino reprehenduntur, & ut ingrati puniuntur: ita & pigrum seruum in Euangelio Matt. legitur complicasse manus suas, quando Domini talento in terra abscondito, securus in otio quieuit, dum interim alij fideles, sua industria ad lucrum Domini operarentur; unde, & audiuit à Domino, Serue male, & piger sciebas; quia meto, ubi non seminavi, & congreco, ubi non sparsi; oportuit

tuit ergo te committere pecuniam meam nummulariis, ut, ueniens ego, recepissem utique, quod meum est cum usura. Videant ergo isti mali, & stulti homines nostræ tempestatis, manus suas complicantes, qui non modo manus ad opus extendere nolunt, quid se dignum exercentes, uerum etiam, quod peius est, prius in seipsis ex inuidia persecutionem patientes, & se macerantes, odio, & obreccatione operosos, & studiosos persequuntur, ne simile in se audiant à Domino proferri iudicium: qui manus complicatas, & otiosas odit, amat autem extensas, & operosas; Dicente illi, qui talentum accipiens, in terram solit: tollite itaque ab eo talentū, & date ei, qui hêt decem talēta; omni enim habenti dabitur, & abundabit: illis autem, qui non habent, nec habere uolunt, immo habentibus inuidet, dicitur, auferetur ab eis; & in utili seruo subiungit, projicite eum in tenebras exteriores. Ego autem, ne inter molles connumerari uidear, & apud dominum, ut piger reprehensione dignus efficiar, dum in talento mihi tradito non exerceo, otium fugiens, alteram partem elegeri; malens inuidie, & calumniis proximorum me exponere, quàm ut reprehendar de dato mihi talento non multiplicato, tuè confidens Amplitudini, cui hoc opus dicaui, ut me ab inuidis hominibus, calumniatoribusue obreccatoribus defendas. Nec inconsultè te Dominum meum elegeri; nam accummente obuoluens, quis te præstantior esse posset, qui ad hoc se exponeret, & expositus præualeret; tandem considerans animi tui benignitatem in amplectendo, fortitudinem in defendendo, ac potentiam in præcipiendo, alium, qui ad hoc plura posset, iudicaui neminem. Ad hoc item me inuitat illa præclarissimi Salustij sententia. Omnes homines, qui sese student præstare cæteris animantibus, summa ope eniti decet, ne uitam silentio prætereant, ueluti pecora, quæ natura prona, & uentri obedientia finxit. Quæ quidem de causa, Deum otiosis non adesse, Menander affirmabat. Et meritò; nam iuxta omnium sapientium sententiam: bonum est sui ipsius diffusiuum: quod quidem,

cū sit propriū illius summi artificis, & huius molis archite-
cti, uerificatur utique in creaturis omnibus, eius bonitatis
uestigium ferentibus: Enimuero si elementa spectes, non-
ne incredibili facilitate à nobis uti permittunt? si ad com-
posita uertas, nonne suis uirtutibus multos sine pugna
iuuare uides? si herbas, & plantas perspexeris, nonne mor-
talibus adiuuentum præstant? si cuncta animalia intuitus
fueris, quæ commoda homini, pro uita degenda, ipsa ne-
gant? nonne omnibus ipsius necessitatibus se exponunt, ut
sua fert cuiusque natura? si corpora cælestia admiratus fue-
ris, nonne suis continuis, & uariis motibus eorum uarias
uirtutes suis influxibus hic inferius communicant? Et de-
nique si angelicas uirtutes, mentesque adiunctas, nonne
pro uariis officiis, homini deseruire, prodesse, & beneface-
re inueneris? ut omnia suo factori, Creatori, ac dominato-
ri Deo in bonitate communicanda conformarent. Cur
igitur homo, in quo non modo uestigium, ut in cæteris
creaturis relucet, uerum etiam, quod altius est, quandam
similitudinem, & imaginem Dei præsefert, non imitabitur,
in communicando proximo, quod in se bonitatis experi-
tur habere? Quod agnoscens sapientissimus ille naturalis
historiæ obseruator, dicit. Deus est, mortalem iuuare mor-
talem. Hinc illud diuulgatum; Homo homini Deus, hoc
est, sicut Deus omnium creator, simul & prouisor, suam bo-
nitatem communicando, hominem conseruat, & pascit, ita
homo homini benefaciens, Deum imitando, homini
Deus est. Debet ergo homo, otium fugiendo, uirtuosis, ho-
nestis, & utilibus actionibus se applicando, posteros, ut po-
test, iuuare. His de causis adductus, mi Colendissime Do-
mine, aliquem studiorum meorum partum more ursino in
lucem prodire conatus sum; in prima enim editione, qua
si fætum inorganizatum peperit; in hac autem secunda il-
lud met circum Lambendo, ad modum Ursi suum fætum,
& addendo, in meliorem formam reduxi. Et quamuis o-
pus hoc non sit tam magnificum, tamque gloriosum, ut ta-
li, tantoque præclaro patrono, ac protectore dignum esse
mereatur;

mereatur; tua tamē fretus incredibili humanitate, qui non
dedignaris humili a respicere, talia ausus fui, ut hoc minu-
sculo me quamuis indignissimū in tuorum numerum ascri-
beres. Alia se offert ratio; cū. n. opus de Religione tractet,
non est incōueniens Religiosis, Religionē defendentibus,
ac protegentibus, Religiosa amplecti, ut Religio augeatur:
in illo nanquā inuenies, tū ex sacre theologiæ, tum iuris Ca-
nonici campis, decem flores electos, quibus coronam inte-
xi, non Regis capitis; sed pectoris sapientium ornamentū ma-
gis preciosum; qua Corona, quoque ornamento illos infi-
gnire, & ornare profiteor, qui in uinea Dñi sine sufficienti
doctrina fodiantur; si quid lucis in opere inuenietur, ea pos-
sint alios illustrare, cum ipsi populo ut lux mundi expositi
sint; multi enim ad dei Ecclesiā regendam destinati sunt, ut
sæpe sapientiæ populos condirent, ac peccatorum fœtores ex-
tinguerent, qui, cum, ut sæpe infatuatum sint, minime saliant;
ideo, hoc opere, sæpe Apostolicum tradens, si eo uti uelint,
sine errore salient; est enim opus, & Catholicum, & imperi-
tis non parum utile. Etsi fortè (quod non credo) aliquod
mendosum, Illustrissime, & Reuerendissime Domine, inue-
neris, precor, corrigas, obserues, addas, minuas, ac deniq.
quidquid censuræ opus est iniungas; nam, & illud, & me Sa-
cro Ecclesiæ iugo submitto. Vnum præ cæteris petens, ut
pro tua humanitate ac fide, qua ut ophides inter marmo-
ra, adamas inter gemmas, aurum inter metalla, Sol inter
Sidera fulgentissimus eluces, quod opera, & industria no-
stra effectum est, ita sinu excipias, ita protegas, ut tibi gra-
tissimum esse sentiam, eaq. postremum beneuolentia hoc,
quidquid sit, suscipias, qua componendum curauit. Vale.

INDEX FIDELISSIMVS HVIVS PRIMAE PARTIS SVMMAE CORONAE CONFESSORVM.

In quo littera a. denotat primam paginam, b. secundam.

A
ABSTINENTIA
virtus quae bona pariat, & plura de Abstinencia. 36.b
Absolutio facta ab excommunicato an teneat. 66.b
Accidia unde dicatur, & eius diffinitio. 47.b
Accidia est peccatum mortale. 48.a
Accidia filia, & quomodo nascuntur. ibid.
Accidia differt a negligentia & pigritia. 48.b
Adulterium quoruplex sit. 28.a
Affinitas ex quo actu carnali contrahatur. 28.b
Affines qui propriè dicantur. ibid.
Affinitatem spiritualem qui contrahant. 30.b
Ambitio, & de ea. 21.b. 22.a
Anima unde dicatur peccatrix. 4.a
Anima peccando amittit duplicem nitorem. ibid.
Appetitus inordinatus est duplex. 35.a
Attritio quid sit, unde dicatur. 67.b. & plura de Attritione. 68.b
Attributa diuina equaliter praedicantur de tribus personis. 59.b
Assentio quid sit, quae est triplex. 54.b
Assentio quae debeatur in recitando officio. 55.a. b. & 56.a. b

A
Auaritia duplex. 26.b
Auaritia opponitur liberalitati & iustitiae, & est idolorum seruitus. 27.a
Auaritiae filia quae. 27.b
Auaritia confessorum reprehenditur. 79.a
Aureola uirginitatis cui debeatur. 34.a
Aureola quando amittatur a monialibus. 34.b

B

Blaspheemia quid sit. 42.b
Blaspheematur quique modis Deus. ibidem.
Blaspheemia Hispanorum. 43.a
Blaspheemia est peccatum mortale per se. 43.b
Blaspheemia in quibus casibus non est mortale. ibid.
Blaspheemare proximum, & ei maledicere quando est mortale. 44.a
Blaspheemia maximum peccatum. ibi.
Blaspheemia publica reseruat episcopo, et quando sit publica. ibi.
Bonitas quare attribuitur spiritui sancto. 60.a
Bona temporalia desiderare, quando est peccatum, & quando non. 45.b
Bonum diuinum est triplex. 47.b
Bulla Pij. V. de recitatione officij, & eius interpretatio. 50.a. b

Casus

I N D E X.

Casus necessitatis quando est. 7.a
Casus in quibus confessor potest reuelare peccata sibi confessi. 75.a
Circumstantiae unde dictae, & quot sint. 61.b
Circumstantiae quae sint, & plura de eis. 62.a. & seq.
Cibi qui prohibeantur in die ieiunij. 38.a
Conclusiones de ignorantia. 8.a
Concubitus coniugatorum quando sit illicitus. 32.b
Cognatio spiritualis ad quid contrahatur, & plura de. 29. & 30.a
Confessio quando est sacramentalis, & quando non. 72.b
in Confessione sacramentali tria sunt consideranda. 66.b
Confessio quando sit reiteranda. 66.b & sequen.
Confessio per quae inualidetur. ibid.
ad Confessionem quomodo accedere debemus, ut sit ualida. 69.b
Confessores imperiti. 8.a
Confessio quando non est sacramentalis. 72.a
de Confessoribus plura. 76.a
Collatio facienda in die ieiunij, & plura de hoc. 38.b
Conditiones confessionis, ut sit ualida. 77.a. & seq.
Consilia conferunt ad beatitudinem consequenda, quae reducuntur ad tria. 6.a
Conscientia erronea facit peccatum mortale. 43.a
Contemptus quando dicitur. 7.b
Continentia maritalis quando est ex precepto. 7.a
Contentio differt a discordia. 26.a
Contritio quid sit. 67.a
Contritio est duplex. 69.a

Curati non residentes quibus penis sint innodati. 51.a

D

Dannum quod sequitur ex confessionis dilatione. 79.a
de Demone incubo & Succubo plura. 29.a
Decretum de recitatione officij, & eius interpretatio. 49.b
Defectus qui reddunt confessionem inualidam. 66.b. 67.
Definitio uniuersalis peccati mortalis. 4.b. et 5.a
Definitio superbia. 19.a
Delectatio morosa quid sit, et quando est peccatum mortale. 9.a. et b
Delectatio ut delectatio, non est peccatum, sed electio. 18.a
Delectatio tactus quando sit peccatum. 31.b
Delectatio in cibo et potu quando non est peccatum. 35.a
Deus offenditur per peccatum. 4.a
Deus quomodo dicitur causa peccati. 16.a
Deus in adiutorium & cet. quare dicitur in principio officij. 56.a
Deus non denegat gratiam facienti quod in se est. 68.a
Deum quantum diligere tenemur in hac uita. 70.b
Deuotio quid sit, et quis dicatur deuotus. 54.b
Diabolus non potest cogere peccandum. 79.a
Differentia inter peccatum mortale et ueniale. 1.b
Differentia inter attritionem et contritionem. 68.b
Differentia inter confessionis, et secretum. 72.b
Dignitates desiderare an semper sit malum. 22.b
Diligentia de recordatione peccatorum. 19.a

I N D E X

rum est necessaria. 71.a
Discordia, et quādo sit mortale. 25.b
Dispensatio quando sit iusta. 13.a
Diuitum status periculosus. 27.b
Dolor de peccatis quid sit. 67.b
Dolor de peccatis quantus esse debet. 70.a.b. 71.a

E

Ebrietas tripliciter potest prouenire, & quando sit mort. 35.b
de Ebrietate multa. 36.a
Elemosina quando est in precepto. 7.a

F

Femina quid ministret in generatione, & quare non semper generet. 29.a
Felicitas hominis duplex. 20.a
Furtum quando est peccatum ueniale. 10.a
Furtum habet duplicem rationem peccati. 11.b

G

Gloria quid sit. 22.a
Gulę definitio, & eius species. 35.a
Gulę filię. 36.a
Gulę peccatum est peccatum corporale. ibid.
Gulosi uita breuis, & quandoque subito moriuntur. 36.b

H

Homo tripliciter potest peccare solo cogitatu. 9.a
Hominis descriptio comparati mundo. 17.a
Homo in quadruplici statu potest considerari, & quę sint hi status. 17.b
Honor est testimoniū excellentię. 21.b
Honor est premium uirtutis, quomodo intelligatur. 22.a
Hora sumendi cibum tempore ieiunii. 37.b
Humilitas est triplex, & quod ea est

fundamentū. omnium uirtutum. 21. o. b
Hypocrisis, et plura de ea. 24. b. 25. a
Hypocritas cognoscendi modus. 25. a

I

Iactantia quādo est mortale. 24. a
Ieiunium hebreorum quid significabat. 36. b
Ieiunium est de iure diuino, quod consideratur dupliciter. ibid.
de Ieiunio plura. 36. b. 37. a. b. 38. a.
Ieiunare non tenemur a pasca usque ad Pentecosten. 37. a
Ieiunium non frangitur pro patre. 39. a
a Ieiunio qui excusentur. 39. a
in Ieiunio quis possit dispensare. 40. a
Ieiunium frangens quoties peccat. ibi.
a Ieiunio absoluti an possint comedere carnes. 40. b
Ignorantia quadruplex sit, & plures eius species. 7. b. 8. a
Inadvertentia minuit rationem peccati. 9. b
Inobedientia, & eius definitio. 26. b
Incestus quid, & quod natura eum abhorret. 28. b
de Incestu plura. 29. b
Indignatio quando est peccatum, & quando non. 46. a
Inuidia, & eius definitio. 45. a
Inuidia est inter pares. ibid.
Inuidię sunt quinque species. 46. b
Interrogationes quę debeant fieri de circumstantiis peccatorum. 64. b
Imago Dei maculata in homine. 3. a
Ira & eius definitio. 40. b
Ira quando non est, et quando est peccatum. ibi. 41. a
Ira quando est actus uirtutis. 41. b
de Ira multa corollaria. 41. b. 42. a
Ire species sunt tres. 42. a
Ire filię. ibid.
Ira ianua omnium peccatorum. ibid.
Iudas propter Auaritiam perdidit Christum. 27. b

Iudi-

I N D E X

Iudicii diem quomodo nesciat filius hominis. 76. b
Iustificatio impij quid sit, & quomodo fiat. 69. b

L

Laborantes excusantur a ieiunio. 39. b
Leges & statuta humana quando obligant ad mortale. 12. b. 15. 14. 15.
Lucifer peccauit peccato huxurię & Auaritię. 27. b
Luxuria quid sit, et eius species. 27. b. 28. a
Luxuria unde dicatur nitium capitale. 33. a
Luxurię filię. ibid. & b
Luxuria quę mala gignat. ibi.

M

Macula quid sit, & unde dicitur. 4. a
Malitia quorundam penitentiū. 79. a
Martyriū quādo est in precepto. 7. a
Matrimonium institutum a Deo in officium naturę, et a Christo in sacramentum. 28. a
Meritum de congruo quid sit. 68. a
Mentientes in confessione quando peccent mortaliter. 77. b
Missam audire tenentur omnes dominicis & festis diebus. 58. b
Missam unam solum ex precepto tenemur audire in die Natalis domini. 58. b
ab Missam audiendo qui sint exempti. ibid.
Missam totam tenemur audire. 59. a
an Missa audire an possit persolui officium. ibid.
Mulier uirginitate uiolata non peccat. 31. b
Mulieres pregnantēs & lactantes excusantur a ieiunio. 40. a
Multa peccata uenialia nunquam faciunt unum mortale. 11. a

N

Necessarium est duplex, simpliciter, & secundum quid. 54. b
Necessitas excusat a furto, homicidio, & obseruantia festi. 11. a
Negligentia unde dicitur, & quādo est mortale. 48. b
Nobilitas, & plura de ea. 19. b. & 20. a. b.
Novitii conuersi ad quod teneantur loco recitationis officii. 49. a

O

Obiectum cōtritionis quod sit. 67. b
Obstetrices falso uocantur ob matres a vulgo. 30. a
Odiū, et plura de eo corollaria. 46. b
Oscula & amplexus quę peccata sint. 32. b
ad Officii recitationem qui teneantur. 49. a
ab Officii recitatione quę infirmitas excuset. 49. b
Officium in quo loco recitari debeat. 50. a
Officii recitandi tempus. 51. b
Officium distinctum in septem horas quid significet. 51. b. 52. a
Officium potest differri usque ad mediam noctem. 52. b
Officium potest assero anticipari. ibid.
Officium an necesse sit recitari ante celebrationem missę, plures rationes & replicę. 52. b. & seq.
Officium quomodo dicendum sit. 54. a
de Officio recitando quadam conclusiones. 55. a. & seq.
Officium qui recitat sine deuotione, non satisfacit. 55. a
Officium dum persoluimus, an liceat aliqua meditari. 57. a
Officium omitttere est peccatum mortale. 58. a
Officium malè satisfactum an teneatur reiterare. 58. b

Omnis

I N D E X

Omnipotencia quare attribuitur pa-
tri. 59.b
Orationis effectus quatuor. 55.a
Oratio quid sit. 57.b

P

nec **P**apa etiam potest precipere
ut confessio reueletur. 76.a
Pauperes qui non teneantur ieiuna-
re. 39.b
Peccata reseruata quomodo confite-
ridebent. 78.a
Peccatum quando potest taceri in
confessione. 71.b
Peccare solo cogitatu tripliciter po-
test homo. 9.a
Peccare quid sit. 3.a
Peccatum unde dicatur mortale. 3.
b. & unde capitale. 18.b
Peccatum mortale est duplex. ibid.
Peccatum ueniale est duplex. ibi.
Peccati quare dicitur defectus, offen-
sa, & Macula, Malum, culpa. 4.a
Peccati plura nomina. 4.b
Peccatum consistit circa tria. ibid.
Peccatum superstitionis. 5.b
Peccatum quando sit Mortale, &
quod ueniale, ex propria natura. 6.a
Peccata communia qua. 8.a
Peccatum habet plures causas, &
quae sint. 16.a
Peccatum est quod uoluntarium. 31.a
Peccatum in spiritum sanctum quod sit,
quod tripliciter accipitur. 59.b
Peccati in spiritum sanctum sex spe-
cies. 60.b
Peccatum in spiritum sanctum quo-
modo non remittitur in hoc secu-
lo, neque in futura. ibid.
Peccatum quantum odiri debet. 70.b
Peccatori tenentur recitare saltim
officium b. Virginis. 50.a
Pena sensus non est aeterna ex sua
natura. 4.b
Pena aeterna per penitentiam fit te-

poralis. ibid.
Penitentia in publico cur non liceat
imponi. 74.a
Pigritia quid sit, & quod desidia. 48.b
Penitens excommunicatus an debeat
absolui prius a peccatis, postea ab
excommunicatione. 76.b
Penitens si non uult acceptare pen-
itentiam, quid debeat facere con-
fessor. 79.b
Peregrinantes excusantur a ieiunio.
39.b
Perfectio supernaturalis hominis
in quo consistat. 3.a
Perfectio ultima hominis. 20.a
Pertinacia quid. 25.b
Pollutio nocturna, & plura de pollu-
tione. 31.a. & 32.a
Potentiae sensitiuae & intellectiuae
quomodo concurrant ad peccatum.
16.b. & 17
Praecepta humana ad quae se exten-
dant. 56.b
Praeceptum de auditione missae expli-
catur. 58.b
Praesumptio, & quando sit mortale.
24.a. & b.
Primi motus non sunt in potestate
nostra, quo intelligendum. 41.a
Promissio quando obliget ad morta-
le. 12.b
Psalms tot recitare in officio ad
quod deseruiat. 57.b
Pueri usque ad quod tempus non te-
neantur ieiunare. 39.b
Publica penitentia imponenda ne
sit. 74.b
Purgatorium quare fuit factum. 4.b

Q

Quadragesima tres celebraban-
tur in primitiua ecclesia. 37.a
Quadragesima ieiunium quid signi-
ficet. 37.a
Quatuor tempora quare instituta 37.b

Regu-

I N D E X

R

Regula ad reducenda peccata
ad memoriam. 71.b
Religiosi ubi teneantur dicere offi-
cium. 51.b
Religiosi tenentur dicere horas ca-
nonicas distincte. 52.a

S

Sacerdos reuelans confessionem
quomodo puniatur. 75.a.b.
Sacriligium, quod, & quotuplex. 30.b
Sacriligium est triplex. 63.b
Sacrum est quadruplex. 63.b
Sapientia quare attribuitur filio. 59.b
Scandalum est duplex, actiuum et
passiuum. 63.a
Scandalum per se, et scandalum per
accidens. ibid.
Scurilitas quid sit, et quando sit mor-
tale. 36.a
Secunda persona in Trinitate, quae est
uerbum, quare dicitur filius. 59.b
Senes quando non teneantur ieiun-
are. 49.b
Sigillum confessionis sacramentalis
quid sit, & unde dictum. 72.b
Sigillum secreti quando reuelare te-
nemur. ibid.
Sigillum confessionis est omnino cur-
sodiendum. 73.a.b
Sigillum non frangitur, quando confes-
sor aliuem scit peccata sibi confes-
sa, & quo ea possit reuelare. 74.a
Sigillum infringere ex nulla causa
licet. 75.b
Spiritus sanctus tripliciter accipi-
tur. 59.b
Spiritus sanctus operatur sex effe-
ctus in nostra conuersione. 60.b
Status primi hominis. 31.b
Stuprum quid, & quotuplex. 31.a
Superbia quod sit, & unde dicatur. 18.b

Superbiae species quatuor. 19.a
Superbia ex sua natura est peccatum
mortale, quia directe est contra
Deum, & quo fit ueniale. ibid.
Superbiae occasiones quatuor, et quae 19.b
Superbia est duplex, Leonina, & Ca-
nina. 21.a
Sufurratio quid sit. 46.b

T

Tabellarii excusantur a ieiunio.
39.b
Tempus ieiunandi. 37.a
Tristitia causatur ex inuidia, et qua-
do ex timore. 45.a
de Tristitia plura. 45.46.a.47.b.
48.a

V

Vanagloria, & eius diffinitio.
22.b
Vanagloria quando sit peccatum
mortale. 23.a
Vanagloriae filiae quae sint. 24.a
Veneris actus ad quid ordinatus a
Deo. 28.a
Veritas odium parit. 47.a
Vestium preciosarum usus quando
est mortale. 23.b
Vigilia Pentecostes an sit ieiunan-
dum. 37.b
Vim ui repellere licet. 11.a
Virginitas quid sit, quae est duplex,
naturalis, & moralis. 33.b
Virginitas cognata angelis. ibid.
Virginitas uera tria requirit. 34.a
Virginitas quando, & quomodo a-
mitti possit. ibi. & b
Virtutes sunt gratiae gratis datae.
21.b
Vitium contra naturam habet plures
species, & quae sint. 64.a
Votum castitatis in monacho est de
essentia religionis. 62.b

S V M M A R I V M E A R V M R E R V M,

Quæ continentur in hoc primo capitulo, circa peccata.

- 1 Supernaturalis perfectio hominis consistit in amore Dei, & proximi.
- 2 Peccatum mortale unde dicitur mortale.
- 3 Differentia inter peccatum mortale, & ueniale.
- 4 Tam peccatum mortale, quam ueniale est duplex.
- 5 Peccatum in sacra scriptura uariè nominatur.
- 6 Peccatum dicitur defectus.
- 7 Peccatum dicitur offensa.
- 8 Peccatum dicitur macula.
- 9 Anima unde dicitur formaliter peccatrix.
- 10 Macula quid est, & unde dicitur
- 11 Peccatum dicitur malum.
- 12 Peccatum dicitur culpa.
- 13 Peccatum dicitur reatus.
- 14 Pena sensus non est eterna ex sua natura.
- 15 Peccatum dicitur iniquitas.
- 16 Dicitur propriè peccatum.
- 17 Definitur uniuersaliter peccatum mortale, tam illud, quod est sua natura tale, quam ex causa, & eius partes per ordinem declarantur.
- 18 Definitur peccatum mortale proprium secundum Augustinum.
- 19 Ponitur prima distinctio inter peccatum mortale, & ueniale, quantum ad eorum naturam.
- 20 Ponitur secunda distinctio, .s. quando illud, quod est ueniale ex sua natura efficitur mortale ex causa.
- 21 Perfectio hominis consistit in tribus Votis religionis, et omnia alia consilia reducuntur ad hæc tria,
- 22 Martyrium quando est in præcepto.
- 23 Eleemosyna quando est in præcepto.
- 24 Ponitur tertia distinctio, .s. quando peccatum mortale ex sua natura efficitur ueniale ex causa.
- 25 Ponitur, quotuplex est ignorantia & quæ illarum excusat.
- 26 Delectatio morosa quid est, & quando est peccatum mortale
- 27 Furtum quando erit peccatum ueniale.
- 28 Declaratur dubium pulcrum, .s. quanta debet esse quantitas furata, ut iudicetur ueniale,
- 29 Necessitas excusat à furto homicidio, & obseruantia festi, ut non sint peccata

Prima pars,

A

cata

- peccata mortalia, & quare.
- 30 Statuta, & pragmatica ut obligent ad mortale eorum obseruantia, quatuor conditionibus habere debent.
- 31 Promissio sine iuramento, quando obligat ad mortale.
- 32 Dispensatio quando est iusta.
- 33 Declaratur peccatum dubium, scilicet an leges positivae obligent nos ad eorum obseruantiam sub reatu peccati mortalis.
- 34 Narrantur cause, & occasiones peccati.
- 35 Quomodo ad peccandum actualiter concurrant potentia sensitiva, & intellectiva.
- 36 Quomodo in parte sensitiva possit cadere peccatum.
- 37 Describitur essentia hominis secundum quatuor status comparando ipsum huic mundo materiali.
- 38 Declaratur septem peccata mortalia, dici capitalia, ipsa sola.
- 39 Superbia quid sit, habet quatuor species, quando est mortale.
- 40 Ponuntur occasiones, quae producant superbiam, inter quas tractatur de uera nobilitate. 41.
- 42 Ponitur uirtus humilitatis superbia contraria.
- 43 Ambitio quid est & quomodo a superbia differt.
- 44 Desiderare dignitates, quando est mortale hic explanatur.
- 45 Vanagloria quid est, & quomodo a superbia, & Ambitione differt.
- 46 Usus uestium preciosarum, & superfluus cultus earum quando est peccatum mortale.
- 47 Iactantia, ut filia uanagloriae quid est.
- 48 Praesumptio quid est.
- 49 Hypocresis quid est.
- 50 Pertinacia quid est.
- 51 Discordia quid est.
- 52 Contentio quid est.
- 53 Inobedientia quid est in quantum est filia superbiae.
- 54 Auaritia est duplex: una opponitur liberalitati, altera opponitur iustitiae.
- 55 Luxuria unde dicitur, dupliciter sumitur, quas species habet.
- 56 Adulterium est quadruplex, quid est.
- 57 Incestus: quid etiam gentiles eum fugiebat, & natura abhorret.
- 58 Affinitas in quo actu carnali proprie contrahitur, ut eo uentres incestuosi dici possint.
- 59 Cognatio spiritalis, per quid contrahitur, quid est, impedit matrimonium & in quo actu proprie sacramenti contrahitur numero. 60
- 61 Sacrilegium quid est: quotuplex est eius pena.
- 62 Stuprum quid est & est triplex.
- 63 Peccatum contra naturam habet multas species, & omnes sunt mortalia peccata.
- 64 Examinatur quando pollutio nocturna est peccatum, & quando impedit celebra-

- celebrationem.
- 65 Oscula, & amplexus quae peccata sunt.
- 66 Filiae luxuriae, quae, & quot sunt.
- 67 Virginitas quid est, duplex est, quomodo amittitur, & recuperatur, aureola quando amittitur.
- 68 Gula quid est; quando est peccatum mortale, cum sit, quod delectatio in cibo & potu absolute sit naturalis, quot species habet.
- 69 Ebrietas triplici de causa provenire potest, quando est peccatum mortale.
- 70 Dubitatur, si peccata proveniente ex ebrietate, imputentur ebrio.
- 71 Ebrietas uoluntaria, an possit esse quandoque sine peccato: & si procuratur proximo, quod peccatum erit.
- 72 Peccatum gulae, & si non sit multum graue, est tamen periculosum.
- 73 Virtus abstinentiae quae bona parturit contra gulam, in omni statu necessaria fuit.
- 74 Ieiunium est de iure diuino dupliciter; consideratur quos obligat.
- 75 In ieiunio ecclesiae considerantur quatuor, scilicet tempus ieiunandi, ubi resoluitur, an in uigilia pentecostes debemus ieiunare.
- 76 Declaratur hora ieiunandi quo ad secundum.
- 77 Declaratur quibus cibis abstinendum in die ieiunij, quo ad 3.
- 78 Quot refectioes sint faciendae die ieiunij, quo ad quartum.
- 79 Collationem serotinam quis facere debet, quomodo sit faciendae, quando frangit ieiunium.
- 80 Quae personae excusantur a praeepto ieiunandi & excusati quid comedere tenentur; dispensatio quando non ualet, & quis dispensat, in ieiunio.
- 81 Frangens ieiunium quoties peccat.
- 82 Absolutus a ieiunio si potest comedere carnes.
- 83 Ira quid est, respicit duo obiecta: quando est, uel non est peccatum.
- 84 Primi motus non sunt in potestate nostra, quomodo debet intelligi.
- 85 Ponuntur tres species irae, scilicet ira fellea, insania & amara, & difficilis, quae uocatur furor, quare peccatum capitale; ponuntur eius filiae.
- 86 Tractatur de blasphemia ad plenum, quando dicitur publica.
- 87 Inuidia quid est, quomodo differt ab emulatione: quae sunt eius filiae.
- 88 Ponuntur quinque species inuidie.
- 89 Odium quid est, & quis odiari potest.
- 90 Accidia unde dicitur, quid sit, quare est peccatum mortale, & capitale, quomodo gignit suas filias, & quae sunt illae.
- 91 Accidia quomodo differt a negligentia, pigritia, & desidia.
- 92 Officium diuinum quis recitare tenetur cum decreto concilij Lateranensij & qui excusantur ab eo.
- 93 Locus, ubi officium recitari debet, cum extraneanti Pij. V.
- 94 Tempus, quo dicendae sunt horae canonicae eas esse distinctas in septem horas quid significet.
- 95 Dubitatur si officium matutinale possit a sero anticipari, & qua hora sero-

- serotina.*
- 96 Dubitatur si ante celebrationem missæ sit necesse officium recitare.
 - 97 Officium diuinum debet persolui attente, & deuotè, quomodo intelligitur, & quando his deficientibus non satis fit.
 - 98 Dubitatur an licet aliqua meditari, inter recitandum officium & que uagatio mentis facit, ut non satis fiat.
 - 99 Tot Psalms recitare dum oramus, & aliquid petimus, quid iuuat.
 - 100 Dubitatur, an liceat mutare officium, uel eius ordinem in toto, uel in parte, & si satis fit.
 - 101 Officium malè recitatum an semper teneamur reiterare, & quando.
 - 102 Explicatur præceptum de audienda missa die festo, & qui sunt ab hoc præcepto exempti.
 - 103 Dubitatur si dum missa auditur, possit persolui officium.
 - 104 Declarantur uarij modi intelligendi peccatum in spiritum S. & quomodo intelligitur non remitti in hoc seculo, neque infuturum.

CAPITVLVM PRIMVM.

De dignoscendis peccatis mortalibus, & uenialibus; & in quo consistat ratio peccati in genere.

PERFECTIONE hominis supernaturalis, ut ait. D. Tho. 2.2.9. 27. art. 6. consistit in dilectione Dei, & proximi: per quam ordinamur ad ipsum Deum, ut ad finem vltimum supernaturalem. Dico (ut ad finem vltimum supernaturalem) in quantum enim est prima causa, a qua nobis communicatum est esse, & viuere, ordinamur ad ipsum, ut ad finem naturalem, per idem esse naturale, ut ait Philosophus: sed in quantum est creator, simul, & glorificator noster, ordinamur ad ipsum, ut ad finem supernaturalem, medio amore: cum enim nos prius amasset, quam nos eum amauissemus, ut ait Ioannes in Epistola canonica, voluit in nobis condere suam imaginem, ut per eundem amorem, eum imitaremur, & hæc esset nostra naturalis dignitas, si in nobis, tamquam in quodam speculo, suæ benignitatis imago resplenderet. Debitus autem ordo ad illum finem, secundum aliquam regulam mensuratur; quamuis enim habeamus quandam naturalem inclinationem ad ipsum finem qua ordinamur ad illum, ut capaces suæ beatitudinis, & felicitatis æternæ: tamen media ad ipsam, uirtute naturali, non habemus: & ideo uocatur finis supernaturalis: quia nostras uires naturales excedit. Ut autem homo sciat actus suos ad Deum, ut ad finem vltimum ordinare, data est nobis regula, quæ non est aliud, nisi præcepta Diuina, & humana, fundata in amore Dei, & proximi, tamquam ducentia ex eorum obseruantia ad ipsum Deum benedictum, qui est nostra beatitudo: Ideo nostro primo patri Adæ, tamquam illi, qui ex se solo, naturalibus principijs, in rectitudine regulæ manere non poterat, sibi vna cum iustitia originali, data fuere dona gratuita, quibus se conseruare poterat, si in rectitudine obseruantia præcepti manere voluisset: à qua obseruantia, cum declinauerit, præponens Dei dilectioni, amorem mulieris, paruipendens eius mandatum, ut mulieri complaceret, nedum maculauit, & quasi destruxit in se ipso imaginem Dei, verum etiam peccauit; peccare namque aliud non est, quam recedere à rectitudine regulæ: quæ regula est bonum conueniens homini secundum suam naturam, à quo discedere non debet. Vnde Augusti. ait. Si seruasset in se bonum, quod in illo creauit Deus id est imaginem suam, semper laudaret Deum, non solum lingua, sed & uita. Omnis ergo actus, qui habet ordinationem circa finem vltimum, in quantum inde præponit dilectioni Dei dilectionem creaturæ, deuiat ab illa regula, quatenus est contra præcepta Dei, & ex consequenti habet rationem peccati, à quo gratia Dei saluatoris nostri nos reparat. Dum nos in finem

Perfectione hominis in quo consistit S. Tho. 2.2.9. 27. art. 6. c. in Hab. c. 6. opusc. 18 c. 3. l. 10a.

Imago Dei in homine naturalis. peccare quod est.

De dignoscendis peccatis

amorem accendit, quem non diligeremus, nisi prius ipse nos dilexisset: vnde erigitur in secundo Adā, quod cecidit in primo. Quia propter, Sanctus Leo dicit. Diligens itaque nos Deus, ad imaginem suam reparat, & ut in nobis formam suam bonitatis inueniat, dat vnde ipsi quoque, quod operatur, operemur.

² *Peccatum unde dicitur mortale.* Est autem aduertendum, secundum eundem. D. Thom. 1. 2. q. 88. art. 1. quod peccatum mortale, ex eo quod distinguitur contra veniale; non dicitur mortale, quia veniam non inuenit apud Deum: nullum enim peccatum est tam graue, quod à Deo remitti non possit: vnde Cain magis peccauit, dicens, maior est iniuitas mea, quam vt veniam merear, quam quando fratrem occidit: fecit enim (sic dicens) iniuriā infinitā misericordiae Dei. Sed dicitur mortale, metaphorice: sicut enim infirmitas corporalis, quae mortem inducit per extinctionē alicuius principij intrinsici, dicitur mortalis: ita peccatum, quod est infirmitas animae, quando tollit principium spiritualis vitae, dicitur mortale. Principium autem spiritualis vitae est ordo ad vltimum finem: qui ordo est charitas Dei, & proximi, secundum quam ordinamur ad Deum, ut dictum est. Illud uerò peccatum, quod non est contra ordinem vltimi finis, sed seruatō fine, habet quandam deordinationem circa ea, quae sunt ad finem, non est contra tale principium: vnde veniale dicitur. Ex his sequitur alia ratio: ex eo enim quod peccatum extinguit principium intrinsicum spiritualis vitae, i. charitatem, est ex se irreparabile. quia non habet aliquod intrinsicum, per quod reparari possit, nisi uirtutem Dei, quae est principium extrinsecum. Vnde quam recte aiunt sacri Theologi, quod homo non potest resurgere à peccato mortali, sine speciali auxilio Dei: iuxta illud Germ. c. 3. 1. Conuerte me Domine, & conuertar: quia tu Dominus Deus meus: postquam enim conuertisti me, egi penitentiam: ideo dicitur mortale. Peccatū autem, quod est praeter ordinem ad finem: seruatō ipso fine, potest per eundem reparari: vnde quia ab intrinseco reparabile est, dicitur veniale.

³ *Differētia inter peccatum mortale & veniale.* Ex his colligitur haec differētia inter peccatum mortale, & veniale: quod omnis actus, qui repugnat iustitiae & charitati Dei, & proximi, de quibus data sunt praecipua Diuina, Naturalia, Ecclesiastica, & statuta humana propter bonum commune, est peccatum mortale per se, & ex proprio genere. Illi autem actus, qui non sunt contra huiusmodi praecipua, sed praeter praecipua, in quantum non obseruant modum, quem praecipua intendunt, nec charitati Dei, & proximi contrariantur, de quibus dantur aliqua mandata, sunt peccata venialia, ex genere, idest ex propria natura.

⁴ *Peccatum veniale duplex.* Secundò notandum est, quod peccatum veniale est duplex, s. ex genere, ut dictum est, & ex causa: idem de mortali dicendum est scilicet, quoddam est ex genere, & quoddam est ex causa, ut D. Tho. 1. 2. q. 77. art. 1. sed vt omnia ista melius intelligantur, definitur peccatum mortale, pro ut definit Nauar. in suo manuali, praeludio. 9. nu. 7.

⁵ Verum quia (teste Philosopho) sapientes quando que falli possunt per fallaciam æquiuocationis, & peccatum est quid æquiuocum: ideo ne fallamur & nos, antequam definiatur, distinguendum, & declarandum est, peccatum enim uarie accipitur in sacra scriptura, nam quandoque dicitur Defectus, Offensa, Malum, Macula, Culpa, Iniquitas, Reatus, & Pœna, Delictum, & Peccatum.

⁶ *Peccatum dicitur de defectu.* Dicitur, (Defectus) quatenus inuenitur in natura, vel arte: natura enim in generatione cum intendat producere tale, quale ipsum est, secundum perfectionem speciei generantis, dum autem contingit, genitum non consequi debitam dispositionem, & proportionem generantis, secundum speciem, ut accidit, quando produciunt monstrum, idest homo cum vna manu, aut quatuor digitis, tibijs curuis,

mortalibus, & venialibus;

nis, & similibus: tunc defectus iste naturæ peccatum est: deficit. natura à suo fine, dum illum perfectè non attingit. Idem accidit in arte. vnde Arist. 2. Physic. dicit, peccatum contingit in his, quae sunt secundum naturam, & artem. Hinc Theologus (moraliter loquendo) actiones nostras, dum deuiant à recta regula, & uia Dei dicentis, uia mea uia recta, peccatum uocauerunt.

Dicitur (offensa) quatenus per illud, Deus offenditur: non quod per peccatū Deus patiat aliquid in se: Deus. n. nihil patitur, sed ostenditur contra nos, dum ordinando nos ad penam, vel penitente, dum mutat decretum.

Dicitur (Macula) propter effectum, quem producit in animam: quamuis enim peccatum materialiter sumptum consistat in fieri, idest in actu deordinato, ut dicitur, tamen eo transacto, relinquit in anima quandam maculam, per quam anima formaliter dicitur esse in peccato: homo. n. dicitur peccare, puta fornicando, vel blasphemando, transacto illo fornicationis, aut blasphemiae actu, per quid dicitur peccator, nisi per maculam remanentem in anima? omnis enim denominatio fit ab aliqua forma. Sed difficultas est inter doctores, quid sit ista forma, à qua anima denominatur peccatrix? Pro cuius rei intelligentia, est breuiter aduertendum, quod macula propriè loquendo, dicitur esse in rebus corporalibus, & ista causatur in corpore nido, per contactum alicuius corporis sordidi: per quem contactum amittit suum nitorem: in anima autem dicitur per similitudinem; ipsa. n. dum peccat, adheret aliquibus rebus, per amorem inordinatum, conuertendo se ad ipsas, & auertendo se à Deo: quae quidem adhesio dicitur quidam contactus, per quem amittit duplicem nitorem, scilicet luminis gratiae diuinae, per quem perficiebatur ad bene agendum, & luminis rationis naturalis: cōuenit. n. naturæ hominis, illum habere, hoc est, uiuere secundum rectam rationem: dum autem peccat, puta, fornicando, licet in genere entis talis actus sit naturalis, tamen in genere moris, est contra debitum rationis, quia fornicans non uertit ad illum finem, ad quem ordinatur, secundum rectam rationem: ideo amittit illum nitorem: vnde priuatio huius utriusque luminis scilicet gratiae, & rationis, proueniens ex tali contactu, (macula) metaphorice dicitur: Quae quidem macula, secundum D. Tho. prima. 2. q. 86. art. 1. in responssione ad 3. non est pura priuatio, sed priuatio in ordine ad causam, i. ad peccatum, à quo causatur, & ideo per respectum ad ipsum sortitur diuersos gradus in grauitate, & leuitate, diuersa. n. peccata diuersas maculas causant in anima. sicut umbra, quae est priuatio luminis, formaliter sumpta, per respectum ad lumen, non suscipit magis; & minus; sed per respectum ad corpus, à quo causatur, suscipit diuersitatem, secundum magis, & minus, diuersa. n. corpora, vt obiecta, diuersas causant umbras. Est amplius sciendum (ut opinio ista non patiat instantiam) quod macula habet duplicem rationem priuationis: vna est in ordine ad candorem gratiae diuinae, & rationis naturalis, quatenus dicitur priuatio illarū, vt dictum est, & secundum hanc dicitur effectus peccati, eoque per peccatum homo priuatur illis; alia est in ordine ad amicitiam Dei, qua per peccatum priuatur, peccando enim, amittit Dei amicitiam, & secundum hanc rationem, priuatio est, qua homo dicitur formaliter peccator: nam dum manet in tali inimicitia dicitur manere in peccato, & cum illam recuperat, dicitur à peccato exire, & a macula mundari, quamuis hoc fiat per gratiam gratum facientem, tamen prius natura dicitur amicitiam recuperare, deinde infundi qualitatem illam gratiae.

Dicitur (Malum) in quantum priuat hominem omni bono spirituali, vt inferius dicitur.

⁷ *Peccatum dicitur offensa, quomodo intelligitur.*
⁸ *Peccatum dicitur macula.*
⁹ *anima unde dicitur peccatrix formaliter.*
¹⁰ *macula quod est. & unde dicitur anima peccatrix duplicem nitorem.*
¹¹ *macula est priuatio. & habet duplicem rationem priuationis.*

12
peccatum
dicitur
cul
pa.

Dicitur (culpa) quatenus procedit à voluntate libera, actus. n. moralis intantum dicitur culpabilis, inquantum procedit ab agente libero; unde peccatum naturæ cum sit ab agente non cognoscente, culpa dici non potest.

13
peccatum
dicitur
reatus.

Dicitur (Reatus, & pœna) nam cum in peccato mortali sint duo motus, scilicet auersio à Deo immo. & incommutabili bono, & conuersio ad bonum commutabile, & terrenum, sibi correspondent duo mala: scilicet quatenus auerit se à Deo, consequitur reatum pœnæ eternæ. i. pœnæ damni, quæ est priuatio uisionis diuinæ, nam qui Deo terga uertit, eligendo magis amorem creaturæ inordinatum, quam amorem dei creatoris, & benefactoris nostri, meretur, ut priuetur eius aspectu, & fruitione: quæ pœna habet quandam rationem infinitatis ex termino, à quo elongatur, est enim elongatio quædam ab infinito bono, & qui sic elongatur, meretur perpetuo carere eius aspectu, & esse exclusus ab eius consortio: quatenus autem conuertit se ad creaturas, & bonum commutabile, consequitur quandam pœnam sensus, sic enim requirit iusticia Diuina, ut qui cõtra rationis debitum suæ uoluntati indulsit, iustum est, ut in aliquo puniatur.

14
pœna sensus
nõ est
æternæ
ex sua
natura.
pœna
aeter
na per
pau
nicentiam
efficitur
iõ
poralis,
quomodo
intelligi
iõ.
purgato
rium
qua
re
fuit
fa
ctum.

Quæ pœna suapte natura non est æterna, & infinita, ut ait Sotus in 4. dist. 15. q. 1. ar. 4. nec intensiue, quo ad quantitatem, nec extensiue, quo ad temporis durationem, quia obiectum, per quod debetur, non est malum infinitum: sed intantum homo puniatur æterno tempore, pro quanto remanet per semper deo inimicus, & ab eius consortio exclusus, si autem amicitiam recuperet, aufertur reatus pœnæ eternæ, quæ correspondet auersioni, idest efficietur dignus eius aspectu & pœna sensus, quæ respondet conuersioni creaturæ commutatur in temporalem ad hunc sensum, ut sicut per æternam inimicitiam nunquam habuisset finem, per amicitiam postea reintegratam, remanet in suo naturali esse finito; quæ ideo remanet, ut detur locus iustitiæ. Quam pœnam soluere debet, vel hic per flagella, & tribulationes huius mundi, patienter tamen: impatientia. n. nihil operatur: vel in purgatorio, nam qui alterum offendit, quamuis amicitiam reconciliet ueniam petendo, remanet tamen debitor damni illius, & iniuriæ factæ; & ad hoc deseruit purgatorium.

15
peccatum
dicitur
iniquitas.

Dicitur (Iniquitas) propter annexam malitiam, quam habet: & hoc modo est nomen speciale: nam intelligitur tantum pro peccatis, ex malitia factis.

peccatum
dicitur
de
licitum.

Dicitur (Delictum) pro peccato primorum parætum; vel pro peccato originali cuiuscunque iuxta illud Psal. Delicta iuuenturis mea. Vel dicitur delictum, pro habitu peccatore, ex multis actibus acquisito, dicimus. n. quoniam aliquis est intemperatus, habere uitium intemperati: quoniam est auarus, habere uitium auaritiæ, & humilia, & non dicitur auarus per unum actum auaritiæ, sed per multos actus, quoniam est habituatus in illa.

16
peccatum
proprie
quoniam
dicitur.

Dicitur finaliter (Peccatum) pro actu peccandi. quando alicuius actualiter operatur quod malum est. puta fornicando, actus ille fornicationis proprie peccatum dicitur, & similia, & hoc modo definitur hic.

17
vniuersalis
definitio
peccati
mortalis.
tam
ex
natura
quam
ex
causa.

Peccatum mortale est deordinatio actus humani contra præceptum Diuinum, vel humanum, promulgatum, receptum, & non derogatum, æterna pœna munitum, uel contra aliquod pro tali habitum, uel contra salutem animæ proximi speretam, uel ob finem mortalem, uel in quo finis ultimus ponitur, quod ignorantia, superstitio, paruitas materiæ, uel dispensatio iusta, uel causa iusta, quod ad legem humanam, ab eo non excusat.

peccatum
cõsistit
circa
trina.

Cuius actus deordinatio consistit, aut in facto, malum operando, aut in dicto blasphemias contra Deum, ac Sanctos dicendo, mendacia perniciofa, infamias, falsa testimonia, & huiusmodi contra proximum narrando, & in cogitatu, delictando se in cogitatu maligno, aut lasciuo, malum desiderando, odio proximum

Requisitio
propria
peccati
mortalis.

persequendo, temerarie eum iudicando, & similia. Vnde August. alludens ad hæc: peccatum sic definiuit. Peccatum mortale est dictum, uel factum, uel concupitum, contra legem Dei: & merito; actus enim malus, intantum dicitur humanus, inquantum est à voluntate, seu mente: qui actus aut est elicitus ex quo exeunt malæ cogitationes, & desideria, aut est imperatus, idest ad extra perductus, & ut sic, aut est locutio, aut operatio, ex quibus proueniunt iniuria, blasphemia, & mala opera. rectè igitur dicitur, peccatum esse dictum, uel factum, uel concupitum. &c. Et pro meliori intelligentia, omnes particulas per ordinem declarabimus, ut differentiam inter peccatum mortale, & ueniale colligere possimus.

Primo dictum est (peccatum mortale esse deordinationem actus humani) pro genere, nam substantia actus proprie, puta actus fornicandi, seu fornicari, tam in genere entis sumptus, quam in genere moris, ponitur quasi materiale in definitione peccati, & hoc inquantum uoluntarius, ideo additum est (humanus) ait enim August. tolle uoluntatem, & peccatum non erit.

Secundo dictum est (contra præceptum) nam quod actus humanus sit malus, habet ex hoc, quod caret mensura, & rectitudine debita, debita autem mensura, & rectitudo consistit per respectum ad aliquam regulam, à qua si deuiat, actus ille redditur immensuratus, & obliquus: regula autem non est aliud, nisi ratio humana, & lex Diuina, pro quibus dantur præcepta, ut supra dictum est, & ideo dictum est (contra præceptum) pro formali, quia in hoc stat tota ratio peccati in uniuersali, tolle namque præceptum, non remanet ratio peccati, uam facere contra consilia Diuina, regulariter non est peccatum.

Tertio dictum est, (contra præceptum Diuinum, uel humanum) ut comprehendantur omnia præcepta diuina, naturalia, positia, Ecclesiastica, & leges humanæ legitime conditæ.

Quarto dictum est, quo ad leges humanas (promulgatum, receptum, & non derogatum) dum enim leges non promulgantur, non tenemur illas obseruare, & promulgatæ cum sint, si non acceptantur, non obligant ad mortale, pariterque si postquam receptæ sunt, successu temporis sunt derogatæ, aut statuto contrario, etiam de primo mentionem non faciente, aut contraria consuetudine rationabili tamen, & per decem annos continuata, ut ait Siluest. Verbo consuetudo. §. 6. aut denique per non usum, legislatore id sciente, & tolerante.

Quinto dictum est (æterna pœna munitum) ad excludenda quædam præcepta, etiam Diuina, quæ non obligant ad pœnam æternam, ut mendacium aliquando iocosum, officiosum, & huiusmodi, quædam etiam præcepta quorum auctor non intendebat obligare ad mortale, ut sunt statuta Dominicanorum, & quorundam aliorum regularium, prout etiam habetur in regula Sancti Patris Benedicti, qui pœnam corporalem transgressoribus ponit, & in omnibus regulam ponit in manibus abbatis.

Sexto dictum est (contra aliquod pro tali habitum; uel sit tale dubitatum) ad comprehendendum peccata facta contra conscientiam dictantem, uel dubitantem ea esse mortalia, quamuis in rei ueritate talia non sint.

Septimo dictum est (contra Diuinum consilium contemptum) quia & si Diuina consilia non obligent, ut dixi, tamen ratione contemptus transgressus mortaliter peccat.

Octauo dictum est (contra salutem animæ proximi speretam) quia qui facit aliquid, quod de se non est mortale, putans per illud, proximum spiritualiter offendit, mortaliter peccat. ex eplâ puella exornans se superfluis uestimentis, facie, & capillis

illis artificiosis, ut mos est Ciuitatis, aut quadaam communi mulierum uanitate, uel ut complaceat uiro suo, uel ut inueniat qui eam in uxorem ducat: quia est pauperula: peccat uenialiter: sed si hoc facit, ut complaceat hominum aspectibus, eos scandalizando, & ad eam appetendam incitando, & praesertim cognoscens iuuenem quemdam eius amore ardentem, ita libidinose eius conspectui se offert in contemptum illius salutis, peccat mortaliter: quia talis intentio in istis & similibus casibus, facit actum dannabilem: & quod dicitur de puellis, intelligitur quoque de iuuenibus.

*peccatum
superstitio
nis.*

Nono dictum est (ob finem mortalem) quia omnis actus, etiam de se bonus, ob finem mortalem, est peccatum mortale, exemplum dicere unum pater noster uersiculum ab cuius Psalmi, aut alias quacunque orationes; est actus Religionis: sed dicere huiusmodi cum aliqua superstitione, esset peccatum mortale; superstitione tunc erit, quoties huiusmodi dicentur alio fine, quam quod sunt ab Ecclesia ordinata. Signum huius rei sit tibi unum, quod narrabo: quod ignoranter praticatur per domos. Solent non nulli curiosi, dum scire uolunt, quota hora sit diei: accipere anulum aureum filo pendente intra calicem uicium: super quo dicunt quemdam uersiculum Psalmi, (quem ideo taceo, ne simplices mala addiscant), tunc statim mouetur anulus a se ipso, uirtute Diabolica, paulatim, donec tangat calicem, & tot dat percussiois signa, quo hora tunc sunt diei; hoc facere, est peccatum mortale superstitionis, nec credatis, illum moueri uirtute uerborum Psalmi: sed Diabolica: & quod id uernum sit, obseruate quod dico: dum uultis facere huiusmodi experientiam, dicite uersiculum Psalmi cum protaxatione: hoc modo. Ego dico hunc Psalmi uersiculum, eo fine, & intentione, quod dixit David Propheta; tunc uidebitis, nunquam anulum moueri. Si quaeritis, quid in causa est, quod Diabolus operetur, dum Religiosa dicuntur, & magis obediatur ad inuocationem rerum sacrarum, Respondeo, hoc facit honoris, gloriae que Dei inuidia, ascribens sibi, quod Deo soli debetur. Idem dicitur, quando dicuntur quaedam aliae orationes, super Infirmo, quibusdam ligamentis, uel percantando, ut aiunt, ac si Deus non possit facere aliquid sine illis, uerbi gratia, qui diceret Pater noster simpliciter super aegrotum cum firma fide, & deuotione, ut eum sanaret, sicut CHRISTVS Dominus promisit Marci. c. ultimo: sed quod dicitur in auricula aegroti, ab eo solo, qui illo die missam audiuit, dum illum cum sacerdote dixit, & huiusmodi, superstitione magna est ac si Deus sine illis, sanitatem conferre non posset. est enim inuentio Diabolica: & si in huiusmodi aliqua miranda uidentur, sunt opera Diaboli, ut dixi, ut nos decipiat. Idem dicitur de anulo cum quibusdam characteribus, seu litteris scripto, contra quasdam infirmitates.

Decimo dictum est (in quo finis constituitur) quia per hoc efficitur Mortale illud, quod de se est ueniale.

Hucusque declarauimus particulas definitionis peccati mortalis, per quas aperitur nobis, quot modis, & causis humanae actiones possunt esse peccata mortalia: & quia omnis regula patitur exceptionem, ideo nunc reliquas manifesta bimus, per quas praedicta limitantur: idcirco Undecimo dicitur (quod ignorantia non excusat) quoniam ignorantia facti probabilis excusat a mortali, & quandoque etiam ignorantia iuris positiui, & est, quando reddit actum inuoluntarium, ut inferius dicitur.

Duodecimo dictum est (quod surreptio non excusat) quia talis in omni materia peccati mortalis facit esse ueniale, propter subtractionem deliberatae uoluntatis.

Tertio

Tertiodecimo dictum est (uel paruitas rei) quia furari quod parum, uel quasi nihil ualet, est ueniale.

Quartodecimo dictum est (uel dispensatio iusta) quia haec semper excusat, ut de voto dicitur.

Quintodecimo & ultimo, dictum est (si iusta causa non excusat) quia causa rationalis a transgressione legis humanae semper excusat, saltem a mortali: ita si legislator adest, tunc dispensat. Ex quibus omnibus colliguntur haec distinctiones.

Prima distinctio inter peccatum mortale, & ueniale est per se: & est haec. Omne illud quod sit contra praeccepta Diuina, Naturalia, Ecclesiastica, & contra leges humanas, est peccatum mortale ex genere, & propria natura: ut colligitur ex secundo, tertio, & quarto dicto. Hinc sequitur, quod facere contra uota, Promissiones, Obligationes iuratas, uel quando a superiore praecipitur in uirtute obedientiae: tunc est peccatum mortale: quia huiusmodi faciunt sibi legem.

Peccatum ueniale est praeter ista, ut dictum est supra, pro ut in exemplo manifestari potest. Verbi gratia, Ecclesia praecipit ieiunari in uigiliis, qui facit contra, non ieiunando, peccat mortaliter: quia contra praecceptum Ecclesiae. Sed qui ieiunat, & non obseruat modum, quem Ecclesia intendit, scilicet hora determinata, cum parsimonia in cibo, ut caro maceretur, & huiusmodi, non facit contra praecceptum, sed praeter: unde qui horam anticiparet, uel postponeret paulisper sine necessitate: aut collationem serocinam, uel potum aliquantum immoderate faceret, uel aliquantulum lautè comederet, & huiusmodi, peccaret uenialiter, ex proprio genere. Praeterea clerici in sacris, Religiosi, & Religiosae professi, tenentur ex praeccepto Ecclesiae, singulis diebus officium recitare: qui una die officium dimiserit, peccabit mortaliter, quia contra praecceptum facit: sed qui officium recitat, sine tamen attentione, & deuotione, extra debitam horam, & loco conuenienti, & cum quibusdam alijs imperfectionibus, peccat uenialiter: quia non contra, sed praeter praecceptum facit, id est non ad intentionem praecipientis. uerum cum istis imperfectionibus quandoque mortaliter peccamus, ut inferius dicitur. Et sic de alijs dicendum est.

Secunda distinctio est. Quaedam sunt peccata uenialia ex proprio genere, & per se: quae tamen ex causa efficiuntur mortalia & hoc fit multis modis.

Primo quando fit aliquid contra conscientiam dictantem, uel dubitantem esse peccatum mortale, quod de se non est tale: ut colligitur ex sexto dicto. Exemplum dicere mendacium iocosum, sine proximi offensione, est de se ueniale: qui autem hoc dicendo, crederet, aut dubitaret esse mortale, peccaret mortaliter, propter conscientiam erroneam, quam habet. Item dicendo, poterit de Dio, puo far Dio, al sanguem de Dio, & simile, regulariter loquendo, sine necessitate, est ueniale: qui autem haec dicendo crederet, se blasphemare, peccaret mortaliter. Hic nota, quod ut aliquis peccet mortaliter hoc modo, non sufficit, ut conscientia dicat illud esse solummodo peccatum, sed esse mortale, & si dicat esse ueniale, erit ueniale: nec sufficit ut conscientia dubitet in generali, sed in speciali de re, circa quam erit peccatum. Verbi gratia, qui dubitat in genere, diebus festiuis non debere negotiari, deinde exigit nummos a suo debitore, non est cur debeat condemnari ad mortalem: sed dubitans circa aliquod speciale, scilicet informare aduocatum super causam litis, die festo, esse mortale, deinde informat, peccat mortaliter sine dubio. Non est mortale facere contra aliquod, de quo, solum scrupulus habetur, quod sit tale.

Secundo, quando adest contemptus, ut colligitur ex septimo dicto. puta quando fit

*peccatum
mortale ex
propria natura
qua
do est.*

*peccatum
ueniale ex
propria natura
qua
do est.*

*peccatum
quod est mortale
ex causa
sua. ratione
conscientiae
erroneae.*

Nota.

Secundo

*vide contē
ptus.
nota circa
consilia.
consilia ad
ferunt ad
beatitudi
nem conse
quemdam.*

*28
perfectio
hominis cō
tiste in tri
bus uotis
religionis.*

*omnia con
silia redū
cuntur.
ad tria.*

do sit aliquid contemptibiliter contra consilium Diuinum. Pro quo nota, quòd in lege Euangelica ultra præcepta, fuerunt data multa consilia à Christo Domino: quæ & si non sint necessaria ad salutem (nisi secundum præparationem animi, ut ait. D. T. 1. 2. q. 108. art. 4. scilicet quando occurrit necessitas, ut nunc dice- tur) conferunt tamen multum ad beatitudinem consequendam: faciunt. n. homi- nem perfectum in uita spirituali, ut facilius per tot discrimina rerum, mundi- que latebras. in uiam salutis ambulare possit, ordinantur enim ad præcepta ut media ad finem, secundum eundem Thom. colib. 4. q. 12. Et dicuntur consilia, quia ad earum obseruantiam nos non compellunt, ut dictum est, sed amica biliter suadent, ut per ea ad perfectionem uitæ manuducamur, fugiendo pericula carnis, mundi, & dæmonis: ad quæ reducuntur omnia peccata, iuxta illud Ioan- nis in Epistola cano. 1. c. 2. Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia car- nis, ad quam reducuntur uoluptates, & deliciae carnales: aut est concupiscentia oculorū, ad quam reducuntur diuitiarum, & exteriorū bonorū mundi cupidita- tes, aut est superbia uitæ, ad quam reducuntur omnes Dæmonis ambitus per ho- nores, glorias, & ambitiones. Contra quæ pericula armat nos Christus, amplecti- tria principalia suadendo consilia, in quibus Religio fundatur: quæ statum per- fectionis profitetur, scilicet Paupertatem voluntariam, quæ nobis commenda- tur. Matt. 19. Dicente Domino. Si uis perfectus esse, uade & uende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & sequere me. Castitatem, ut eodem cap. ait. Sunt eunū chi, qui se castrauerunt propter Regnum cælorū, non materialiter, ut aliqui ma- le intellexerunt, sed spiritualiter, i. ita castè uixerunt, se abstinendo à ueneris, ac si essent castrati: unde subiunxit: qui potest capere capiat. cuius doctrinam præ- dicans Paulus. 1. Corint. 7. dicebat. De uirginibus autem præceptum non habeo, consilium autem do, tamquam gratiam consecutus à Domino, ut sim fidelis, existimo enim hoc bonum esse, propter instantem necessitatem; quoniam bonū est hominem sic esse. Et paulo post subdit. Porrò hoc ad utilitatem uestram dico, non, ut laqueum uobis iniiciam. Seruitutem obedientiæ in communi, quæ com- mendatur per illa uerba Domini. (tollat crucem suam & sequatur me) ubi infi- nuauit, consilium obedientiæ dedisse: quem sequimur, non modo eius opera imi- tando, uerum etiam mandatis obtemperando. Iuxta illud Ioannis. c. 10. Oues meæ uocem meam audiunt. In quibus tribus consilijs continetur perfecta obser- uantia consiliorum, sunt enim quædam alia consilia specialia: quæ ad ista tria, omnia reducuntur, ut eleemosyna in casu, quo non tenemur, iuxta illud. frange panem tuum esurienti; egenos, uagosque induc in domum tuam. Charitas, circa opera misericordiæ, tam spiritualia, quàm corporalia, iuxta illud, benefacite his, qui oderunt uos, & orate pro calumniantibus, & persequentibus uos, dum ta- men non tenemur ad hæc in particulari, nam in uniuersali non debemus à no- stris orationibus eos excludere. Correctio fraterna, dum non obligamur. Euitatio sollicitudinis rerum temporalium: iuxta illud Matt. 6. Nolite solliciti esse, di- centes, quid manducabimus, aut quid bibemus? & rursus nolite cogitare de cras- tino, quæ omnia dicta particularia consilia reducuntur ad paupertatem; simi- liter abstinentia à delectationibus, & uoluptatibus carnalibus pro tempore, & in parte: ut melius orationibus uacemus. Euitatio occasionū peccandi, ut Matt. 18. Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & proijce abste: quæ uerba non intel- liguntur materialiter, ut sonant, sed de occasione peccandi. Si uidentem mulie- rem, prouocaris ad libidinem, fuge talem occasionem: quæ omnia reducuntur ad castitatem. Rursus quando aliquis non indulget suæ uoluntati in aliquo fa- cto, quod licitè facere possit; ut est offensam remittere, quando iustè uindictam

exi-

exigere posset: iuxta illud Matt. 5. Si te percusserit in maxillam, præbe ei & alte- ram, quæ reducuntur ad obedientiam: quorum omnium obseruantia per redu- ctionem pertinet ad obseruantiam illorum triū, quamuis non ita perfectè: sed in parte, & secundum quid, ait D. T. quo. supra. Dico igitur, quamuis ad isto- rum, & similibus consiliorū obseruantiam non teneamur ex præcepto, nisi secun- dum præparationem animi, ut dictum est, tamen ea contemnere, & spernere, est peccatum mortale.

Dico (nisi secundum præparationem animi) in aliquibus enim casibus consi- lia habent uim præcepti. nam ut ait D. T. 2. 2. q. 124. art. 3. in responsione ad pri- mum arg. & martyrium regulariter sit de consilio, ut pro zelo fidei, & charitate fraterna, quandoque prouocemus tyrannos infideles ad mortem subeundam, ut multi Martyres fecerunt, qui sponte se martyrio obtulerunt: tamen quando con- tingit publicè fidem confiteri ad instructionem, & confirmationem fidelium, ut ac- cidere posset Christianis captiuis apud Turchas pro timiditate deficere, vel ad reprimendam infidelium, & tyrannorum insultationem, tunc tenemur de præ- cepto uitam exponere pro fidei confessione: iuxta illud Dominicum. Qui me confessus fuerit coram hominibus; confitebor & ego eum, coram patre meo ideo tenemur semper habere animi præparationem, pro Christi nomine mortè subire; quando occasio hoc iniustraret: quamuis illam quærere non tenemur. Idem dicendum de continentia maritali: nam & si consilium sit communi cōiu- gum consensu, contineri ad inuicem, iuxta illud Pauli ad Corinthios. 1. c. 7. Qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habes suæ uoluntatis, & hoc iudicauit in corde suo, seruare uirginem suam, benefacit: tamen quando quæcōtinentia est de necessitate salutis; quā salter coniugum esset infirmus, aut absens, ait August. in libro de adulteris coniugijs. Idem quoque de eleemosyna, quando quis nō habet superflua: quamuis enim regulariter non teneatur, tamen in casu extremæ necessitatis, quā uideret proximum perire, & posset ei succurrere: tenetur ex præcepto, eum subuenire, ut latius inferius.

Dixi (ea contemnere, esset peccatum mortale) profiteri namque Religionē & vota emittere, opus consilij est, qui autem uouerit, iuraret, aut promitteret animo firmato se nullo pacto Religionem ingressurum, aut aliud uotum emissu- rum, peccaret mortaliter, dicit enim Caiet. 2. 2. q. 88. art. 2. Et si non displiceat Deo, te non sequi consilium suum, displicet tamen ei, quòd tu promittis non se- quiturum suum consilium. Item mutuare indigenti ex Charitate, consilij est, qui autem tali animo obstinato proponeret, se nolle mutuare etiam, si accide- ret casus necessitatis, aut ut Deo displiceret, mortaliter delinqueret. Idem de eleemosyna, illa namque & si in duobus tantum casibus sit in precepto, obli- gans ad mortale, ut ait D. Th. in 4. dist. 15. q. 2. art. 1. & Caiet. in suis opusculis se- quente doctrinam antiquorum patrum, scilicet quando homo superfluas habet opes, pro statu suo, & suorum, qui sunt sub eius tutela, tunc enim largas eleemo- synas facere tenetur, etiam si non occurrat ei homo egenus, ab eo petens. Se- cundo quando occurreret casus necessitatis, tunc homo, etiam non habens suæ, sed tantum necessaria uitæ, pro statu familiæ suæ, tenetur de sua substan- tia egeno subuenire. Si quæris quis est, casus necessitatis? Casus necessitatis dicitur, quando uidetur homo in tali miseria positus, quod egestate moritur, aut præui- deret in talem necessitatem probabiliter venturum, & non est, qui panem fran- gat ei: & suæ necessitati succurrat: aut quando uidetur puella in periculo vendendi suam uirginitatem, aut honorem pro uictus inopia, & potest succurri, aut quādo uidetur cuius, pro debitis soluendis pati multa interesse, & damna, cuius op- pressio

*Continen-
tia maritalis
quando
est in prece-
pto.*

*22
Martyriū
quando est
in precepto*

*23
eleemosyna
quando est
in precepto
Casus ne-
cessitatis
quā est.*

*Casus ne-
cessitatis
quando est.*

pressio sibi, & suæ familiæ magnam minatur ruinam, & potest iuari, ei mutuâ do sine interesse mutuantis, sicut & in alijs, & his similia, tunc ex præcepto charitatis quilibet Christianus prædictis personis subuenire tenetur, etiam si non habeat de superfluo. Vnde Ambrosius super hoc dicit, uidiſti hominem morientem, & non succuristi, tunc occidisti. Extra tamen istos duos casus, eleemosyna est de consilio, iuxta dictum Saluatoris, Date eleemosynam, & hæc omnia munda sunt uobis. Qui ergo promittit, iurat, aut quomodolibet firmiter proponit, in contemptum consilij, & moniti Dei, se non esse daturum eleemosynam, aut nulli mutaturum, etiam extra prædictos casus necessitatis, peccat mortaliter, quia contra charitatem facit. Dixi hæc omnia nolle facere (ex contemptu, & contra Dei monita) facere namque Vota, Iuramenta, & promissiones, de non dando eleemosynam, de non mutuando, de non uouendo, & huiusmodi, sine contemptu, sed ex auaritia, ira, negligentia, seu alia causa, non est plus, quam ueniale, & postquam facta sunt, illa obseruare non tenemur, dum occasio beneficiendi offertur, Et quod dictum est de consilij, & monitis intelligitur quoque de mandatis superiorum, quæ & si dum nobis proponuntur, ut moueamur per ea ad meliora bona, non obligent ad mortale, ut præcepta, quia non sunt de necessitate salutis, tamen ea contempere, & uilipendere, est letalis culpa. Vel quando fit aliquid contra exhortationem superioris contemnendo eius auctoritatem, & consilium, multum necessarium salutis, quod aliquo respectu non præcipitur. Et denique quoties fit alicui, quod erit contra consilia, ordinationes, Mandata, Dispositiones, & leges superiorum; quæ etiam non obligent ad mortale, dum contrahit ex contemptu, eorum auctoritatem parui faciendo, erit letale crimen, nisi alia de causa, quam ex contemptu heret. Ex contemptu tunc dicitur esse, quando principaliter quis mouetur ad id faciendum, eo quod consilium, mandatum, & ordinationem, aut auctoritatem mandantis, & ordinantis uilipendit: si autem principaliter ex auaritia, negligentia, ira, aut alia causa etiam iniusta moueretur, non erit mortale. ait. D. T. 2. q. 189. & Nauar. c. 23. n. 42.

Contemptus prout quando dicitur.

Tertio ratione finis.

Quarto quando ponitur ultimus finis.

Quinto ratione qualitate personæ.

24 Peccatum ueniale ex causa, primo propter ignorantiam

25 Ignorantia que duplex etc.

Tertio quando aliquid, quod de se est ueniale, ordinatur ad mortale, ut colligitur ex nono dicto, ut si quis profert uerba iocosa, ludens cum muliere, intendens eam prouocare ad fornicationem, quamuis in illa uerba simpliciter dicta, de se essent peccatum ueniale, tamen ratione finis est mortale.

Quarto, quando ponitur ultimus finis, ut colligitur ex de. imo dicto, ut patet in illis uerbis ocioſis, & multis, quibus solent uti Parasiti bene, & hi, qui assidue ludunt a leis absque illo fine, & ratione, per quæ permittuntur, & hoc est quod aliqui, ira animo afficitur in illis, ut potius, uellet se auertere à Deo, & peccare mortaliter, quam illa omittere.

Quinto, quando ex aliquo de se ueniale ratione personæ grauis, oriatur scandalum aliquo, vel quando ei prohibetur. Exempli gratia, Presbyterum faceritum inconditum, fabulas turpes, & uoluptuosam narrationem referre, aut lauas Dæmonum ante se permittere, & similia, quæ licet in se conſiderata sint uenialia, ratione tamen dignitatis personæ, & scandali, quandoque sunt ei mortalia.

Tertia distinctio est, quando aliquid, quod ex genere, & natura propria est mortale, ex causa efficitur ueniale, ut ait Diuus Tho. quo supra, & hoc accidit multis modis.

Primo, quando fit ex ignorantia, ut colligitur ex undecimo dicto, pro cuius dilucidatione, ut sciatur quæ ignorantia excusat à mortali, & quæ non, est notandum.

Ignorantia est duplex, quædam est Iuris, quædam est facti.

Ignorantia iuris est quando quis ignorat quod lex præcipit: exemplum, lex præcipit, ut nemo accedat ad non suam uxorem, qui ergo talem cognosceret, putans non esse prohibitum, erraret in Iure.

Ignorantia facti est, quando aliquis scit mulierem extraneam non esse cognoscendam, tamen si cognoscit, putans esse suam, ut posset accidere in obscuro, tunc error est in facto.

Et istarum tam Iuris, quam facti, quædam est inuincibilis, quæ nullo studio superari potest, ut accidit in pueris, & amentibus, ac stupidis, uel ijs, qui nunquam accedunt ad Ciuitatem, sed semper habitant in nemoribus.

Quædam est uincibilis, id est eorum, quæ sciri possunt, quæ est triplex, scilicet, uel dicitur Ignorantia probabilis, & est quando ignoratur aliquid, de quo facta est debita diligentia, uel quando id, quod ignoratur, est communiter difficile sciri; puta aliquis contraſus, seu negoriandi modus erit illicitus propter causam in Iure occultam, ita quod à paucis scitur. Vel dicitur ignorantia supina, & casualis, & est quando quis propter negligentiam ignorat, id est non curat scire ea, quæ potest, & debet, ut sunt Clerici, qui notabiliter errant circa ordinationem officij, eo quod non legunt rubricas, curati, & parochi ignorantes administrare sacramenta, ut decet, eo quod non curant studere, Iudex insufficientis, non prouidens suæ insufficientiæ, & peritos consulere nolens. Aduocatus negligens, ut merita causæ, quam defendit, intelligat, cum obligatione restituendi damna, & interesse. Confessore, uero se exponens, & approbans se esse sufficientes ad confessionem audientiam, & ad minus nesciunt discernere inter peccata mortalia, & uenialia, communia, (& per communia, intelligimus ea, quæ ab omnibus communiter sciuntur esse mortalia) & in arduis, & difficilibus nesciunt dubitare, ut consulerent peritos, & quæ sint circumstantiæ necessario considerandæ, ut sciant interrogare simplices, nescientes se confiteri, & examinari, quæ sit uera forma absolutionis, tam peccatorum, quam excommunicationum, & circa quæ peccata extendatur eorum potestas, ne manum ponant super referuata, & alia similia. Vnde D. T. & Bonauent. in 4. dist. 12. aiunt de confessoribus, qui in confessionibus, errant per ignorantiam prædictorum, & similibus, peccant mortaliter, & multo magis, qui eos eligit ad tale officium. Vel dicitur ignorantia affectata, & est, quando quis non uult scire, quæ potest, & debet, ut libentius peccet, quæ proprie non est ignorantia, sed potius malitia, iuxta illud Psal. noluit intel ligere, ut bene ageret.

Hisstantibus, fit prima conclusio. Ignorantia inuincibilis, id est ea, quæ studio superari non potest, in nullo casu est peccatum.

Secunda conclusio. Ignorantia Iuris Diuini, seu Naturalis eorum, quæ sunt necessaria ad salutem neminem aduultum, & mente sanum excusat, puta, unusquisque tenetur scire articulos Fidei, & de ijs explicite loqui, quantum pertinet ad statum suum, ut simplices saltem myſterium TRINITATIS, Et INCARNATIONIS, maiores autem totalem distinctionem articulorum, & ea, quæ sine notabili negligentia ignorari non possunt.

Tertia conclusio, ignorantia eorum, quæ possunt sciri, in his qui non tenentur scire, non est Peccatum.

Quarta conclusio. Ignorantia Iuris positiuum eorum, quæ quis scire tenetur, puta, quæ in Ecclesia publice solemnizantur, & eius Ecclesiæ præcepta, ut sunt præcepta de confitendo semel in anno, de communicando in Paschate, de audienda Missa in Festis, & huiusmodi, aut eorum quæ quilibet scit, puta quod Clericus

Ignorantia iuris. Ignorantia facti.

Ignorantia inuincibilis.

Ignorantia uincibilis, probabilis.

Ignorantia supina.

peccata communia quæ

Confessores imperiti.

Ignorantia affectata.

1. Conclusio.

2. Conclusio.

3. Conclusio.

4. Conclusio.

5. *Cōclusio* Quinta conclusio. Ignorantia probabilis Iuris positivi, in eo, qui studet in his, quæ debet, & laborat pro viribus suis scire sibi necessaria, excusat à peccato, quia facit actum inuoluntarium.

6. *Cōclusio* Sexta conclusio. Ignorantia supina, & crassa, idest eius, qui sua negligentia, & incuria ignorat ea, quæ scire potest, & debet, pro ut ad eius statum, & officium pertinet, sine quorum scientia actum debitum, & officium suum exercere non potest, ut dictum est, de Clericis Curatis, confessoribus, Iudice, Aduocato, & similibus, non excusat à peccato mortali.

7. *Cōclusio* Septima conclusio. Ignorantia affectata non excusat, immo auget peccatum propter malitiam, quam habet annexam.

8. *Cōclusio* Octaua conclusio. Ignorantia eorum, quæ sciri non possunt propter impotentiam, aut propter aliquod impedimentum (loquendo de ignorantia iuris positivi) excusat à peccato; puta aliquis non potuit scire constitutionem Papæ, quia erat in carcere, aut in loco, quousque constitutio non peruenit. Aliud exemplum: Illustrissimus Archiepiscopus Neap. nouum promulgat edictum, censura munitum, tempore quo sum foris: dum autem Napolim reuertor, antequam illud sciam aut scire possim, contrauenio; non sum propterea excommunicatus, si non habeo contrariam voluntatem: quia talis ignorantia facit actum inuoluntarium: ait Nauar. Dixi nouum edictum; nam si esset synodale, aut prouinciale, non excusaret: quilibet enim diocesanus, aut Neapoli continuè commorans, tenetur illud scire.

9. *Cōclusio* Nona conclusio: Ignorantia facti antecedenter, idest quæ antecedit actum, quando facit actum inuoluntarium, idest quando quis ignorat circumstantiam actus: ita, ut si sciret, non faceret, excusat à peccato: quia cum non sit uoluntarius, non dicitur humanus. puta, quis percutit Clericum incedentem in habitu seculari, nesciens, eum esse Clericum, quod si sciret, non percuteret propter reuerentiam ordinis, excusat à censura, & sic de alijs. Vnde Iacob cognoscens Liam, quæ non erat sibi uxor. putans esse Rachel non peccauit, sed quando Ignorantia est comes peccati, idest non antecedit actum, modo predicto, tunc non excusat à mortali: est autem comes, quando fit aliquid cum tanto affectu, ut si sciretur, esse peccatum adhuc fieret, puta, itando in eodem exemplo. qui percutit Clericum incedentem in habitu seculari, cum tali, & tanta Ira, ut si sciret, etiam esse Clericum, adhuc eum percuteret, tunc incideret in pœnam excommunicationis. Ex his potest cognosci de alijs, quæ accidere possunt in hac materia.

Secundo, aliquod mortale efficitur veniale ex surreptione, ut ex duodecimo dicto colligitur, in omni enim materia peccati mortalis surreptio facit esse ueniale, & hoc duplici de causa.

Primo ex defectu deliberationis, ut subitus motus superbiæ ex surreptione, vel imperfectione actus seu motus, sensualitatis sine consensu rationis. Secundo ex defectu iudicij sufficientis quale habent semidormientes, vel semiebrii, vel a deo turbati, ut non aduertant, quid faciunt, ut quando aliquis subito ex passione in verba contumeliosa prorumpit, non aduertens eorum significationem: fecus si aduerneret. quæ dicit, & sic de alijs, signum huius rei fit, quando transacta illa turbatione, & passione animi, si quæris, quid dixerit, aut fecerit, nescit respondere.

26 Et quia dictum est motus sensualitatis sine consensu rationis esse peccatum veniale, ideo dubitatur, an cogitans rem aliquam ueneream, aut aliquod aliud peccatum, absque intentione illud perpetradi, si delectetur in illo cogitatu, peccet mortaliter?

Vt du-

Vt dubium hoc intellectu difficile bene percipiatur, est aduertendum; quod tripliciter potest homo peccare solo cogitatu. Primo, quoniam cum cogitatu committatur propositum exequendum rem cogitatum. Secundo, quoniam, & si non aderit propositum perpetradi, adest tamen quod ad desiderium, ut exqueretur. Tertio, quoniam voluntas consentit in delectatione illius cogitatus. Quis nec proponat, nec desideret illud fieri, de quo est questio.

De duobus primis, non est difficultas, quod sint mortalia (scriptum est. n. qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mæchatus est in corde suo), sed de tertio (quod ab Augustino uocatur delectatio morosa) est notandum, quod cum ab aliquo cogitatu malo puta rei uenereæ, aut alterius peccati oriatur aliqua delectatio, homo potest se habere tripliciter circa illam. Primo resistendo, & repulsando illum uoluntatis imperio, & hoc modo meretur, esse. n. actus uirtutis. Secundo, nec resistendo, nec consentiendo: & hoc modo est ueniale. Tertio consentiendo in illa delectatione, & hic motus consentiendi in delectatione potest esse dupliciter, ait. D. T. prima secundum q. 74. art. 8. pro cuius intellectu est aduertendum, quod omnis delectatio oritur ex aliqua operatione, aut externa, & transiente, aut interna, & immanente, quia sicut actus exteriori, puta fornicationi sequitur sua delectatio sensualis, ita actus intellectualis, scilicet cogitatu, se quis sua delectatio intellectualis: præterea omnis delectatio habet aliquod obiectum, de quo delectatur, itaque quilibet delectatio potest comparari ad duo, scilicet ad operationem, uel se causatur, & ad obiectum, in quo delectatur; cõtingit autem quodammodo eandem operationem, & esse causam, & obiectum delectationis, super quam homo reflectendo se, delectabitur; quod accidit: exempli gratia, quoniam Iudex cogitans super aliquo homicidio perpetrato, delectatur de illo cogitatu, eo quod bene intellexerit factum homicidij: quis homicidium ipsum sibi displiceat, tunc ille cogitatus super homicidio erit causa simul & obiectum delectationis, in quantum sua delectatio ibi terminatur & non ultra, & hoc modo delectari hominem de mala cogitatione, non est peccatum, immo quandoque erit actus uirtutis, dum fit ad bonum finem, esset autem ueniale, si fieret curiositate quadam, propter motum irascibilem, quod oriri posset, aut concupiscibilem, si esset de rebus carnalibus: sed quoniam delectatio refertur non ad cogitatum, sed ad rem cogitatum, habens illam pro obiecto, puta delectatur proprie de homicidio, ita prudenter, & secrete perpetrato, tunc erit peccatum mortale, eo modo, quo mortale peccatum est illud, de quo delectatur, nam delectatio illa non potest esse sine aliqua affectione, & passione animi circa homicidium, à quo ortum habet, quoniam ab eo absteineat, propter aliquem timorem, aut aliquid aliud. Vnde ista delectatio distinguitur à prima: uerum in peccatis carnalibus earum distinctio non ita manifeste cognoscitur propter naturam hominis corruptam, & pronam ad motus sensuales inordinatos, nam accidere solet quodammodo, dum aliquis Doctor studuerit, aut cogitauerit super adulterio pro disputatione, aut lectione facienda, uel dum Confessor cogitet super aliqua fornicatione sui penitentis, ut possit in ea prouidere, eos habere motum quemdam carnis, quoniam sibi displiceat huiusmodi peccata, & quidam doctor in Confessione retulit mihi, dum studeret super quodam casu adulterij, & super tali materia discurrendo delectaret de eius conceptione, se pollutum esse contra uoluntatem. Concludamus igitur, quoniam delectatio refertur ad cogitatum solum homicidij, aut adulterij, habens illud pro obiecto, non erit peccatum, dum autem refertur ad rem cogitatum, puta ad homicidium ipsum, aut adulterium tunc erit peccatum mortale, & sic de alijs peccatis indicandum est, tunc dico esse mortale, quoniam ratio aduertens delectationem, consentit, approbando, & non reiciendo illam, & multo peius si nutriat cogitatum, ut magis delectetur, quoniam non proponat, nec desideret illum effectuari, ueritatem sic cogitando, exponit se periculo uenienti ad actum deliberatum, & effectus executionem, dum autem non bene aduertit delectationem insurgentem ex illo cogitatu, propter imperfectionem actus, erit ueniale, licet per longam moram.

Homo tripliciter se potest habere circa delectationem cogitans.

Nota.

Peccatum ueniale propter surreptionem.

*Inaduerse
tamquam
non in pec
cati.*

in eo permanferit, non enim uocatur delectatio morosa, ex longa mora in ea posita: sed quia ratio superior dum bene aduertit cogitationem malam, consentit, eam approbando, & non statim reiiciendo: quod fieri potest in non tempore. Dixi (dum bene aduertit); quamuis enim aliquantulum aduertit; sed non plenè, non ideo erit mortale, ut benè ait Caietanus in Summa, verbo Delectatio. Igitur ut fugiamus huiusmodi peccata, quæ multoties committuntur, & non aduertuntur, aut propter ignorantiam putantium, non esse peccatum, eo quòd non desideratur fieri, aut quia non benè aduertunt, si consenserint, aut non; unusquisque monitus sit, ut dum ab huiusmodi cogitationibus, quæ talem delectationem causant, aggreditur, debitam repellam faciat, statimque eas repellat. Vnde Beatus Hieronymus sic ait. Oportet ieruere in sensum hominis: veruntamen ille prædicatur felix, ille beatus, qui dum inuasis à cogitatu interficit cogitatum, & alidit eum ad petram, petra autè est C. H. R. I. T. S. V. S.

*1. corollaria
rium.*

*Differen
tia inec
tionem &
tactū mu
lieris.*

*2. corollaria
rium.*

*3. Corollaria
rium.*

Hinc sequuntur quædam corollaria. Qui fixè aspicit pulchram mulierem, osculatur, aut amplexatur, ut tantum delectetur in illis, peccat mortaliter, etiam si non habet in animo ultra progredi: verum inter uitioem, & tactum est differentia, quo ad hoc, nam uisio delectabilis pulchræ mulieris non est secundum se libidinosa, sicut oscula, & amplexus, quæ ex se ordinantur ad uenera: ideo potest homo quandoque delectari in uisione pulchræ mulieris sine peccato: nisi illam ordinaret ad malum finem, aut ex illo aspectu sentiret aliquem motum carnalem, & in illo se firmaret: sed tangere mulierem, osculando, & amplexando, non potest homo sine peccato, nisi talis actus bono coniugij honestaretur.

Item qui osculatur puerum, aut puellam, cum aliqua delectatione, cogitans pronunciam suam amantem, peccat mortaliter, propter intentionem corruptam, quam habet, licet puer ille, aut puella non sint materia libidinosa, propter ætatem. Et consequenter delectari in contemplatione similibus actuum, erit, vel non erit mortale, sicut actus illi contemplati.

Item qui uoluntariè delectatur cogitando super actum carnalem conditione honestatum, puta si talis mulier esset sibi uxor, ageret cum ea, peccat mortaliter, quamuis enim, ut ait Caietanus in opusculis, actus ille conditione fiat licitus, non tamen conditio facit, ut delectatio de illo actu sit licita, quia illa non est conditionata, ideo cum sit simpliciter de actu uenero, est peccatum mortale, quia est delectatio morosa de actu malo in se.

Et consequenter, qui uoluntariè delectatur in aspectu mulieris, quam intendit in uxorem ducere, peccat mortaliter.

Item Vidua, quæ uoluntariè delectatur, cogitando de actu coniugij præterito absolute, non peccat, sicut si actus ille præsens esset cum viro, non peccaret, quia, ut Caiet. eodem loco, temporis differentia non uariat conditionem sui cogitatus. Dixi (absolute), quia si tali cogitatu annexeretur aliqua mala circumstantia, idest motus concupiscentiæ, aut uoluntaria pollutio, aut desiderium faciendi actum primo similem, & similia, esset mortale, & ideo si uidua in recordatione talium actuum experitur se opprimi à talibus, & similibus motibus periculosus, tenet abstinere à memoriâ aliâ, sicut tenetur euitare pericula.

*27
Peccatum
veniale ex
causa prop
ter paruit
atè mate
ria.*

Tertio illud, quod est mortale ex propria natura, efficitur ueniale ratione paruæ materiæ, quod propriè accidit in peccato furti, furtum enim, & si ex proprio genere sit mortale, quia directè contra præceptum Diuinum (non furtum facias) & contra iustitiam, inferendo nocuum proximo; tamen dum aliquid aufert aliquod parum cum certa credulitate quòd Domino illius rei non displicebit, immo si adesset, libenter donaret, non peccat mortaliter, quia paru-

rum, aut nullum nocuum inferat Domino rei, ait D. T. 2. 2. q. 66. art. 6. si autem postea constaret de contraria uoluntate Domini, debet illud restituere, & sic erit liber, ait Silu. Verbo Furtum. §. 6. Immo dico subripere propriè aliquod parum, etiam si sciat id Domino displiciturum, sine animo tamen furandi maius non peccat, plusquam uenialiter, secundum Nauar. c. 17. nu. 3. Caiet. 2. 2. ut supra, quamuis. D. T. hoc expresse non dicat, nam & si illa res friuola aliquod nocuum inferat Domino molestè ferenti, tamen tale nocuum non debet ab animo humano computari inter nocua simpliciter, pro quo dignus esset inferno. Dixi (sine animo furandi maius), nam si subripiendo parum, haberet animum accipiendi plus, si posset, peccaret mortaliter ratione prauæ intentionis, quamuis per leges ciuiles, quæ minima parui faciunt, dum pensant effectum & non affectum, talis non diceretur fur, & latro) sed Deus respicit cor hominis, ideo condemnatur ratione affectus. Et si furatur parum, sed sapè, ut facere solent emptores nobilium, fraudantes Dominos suos, quasi singulis diebus subripientes aliquod minimum, vel uenditores mercium, tenentes mensuram iniustam, aut uendentes ultra pretium iustè taxatum, & huiusmodi, peccat mortaliter, quamuis parum pro qualibet vice accipiat, non enim in talibus attenditur id parum, quod accipitur, sed ad totam quantitatem subreptam in fine temporis, ad quam fertur sua praua intentio, pro qua condemnandus est.

Item si furando aliquod parum intenderet inferre aliquod notabile nocuum Domino rei, puta auferendo acum sartori, quem sciebat, aut scire debebat alium non habere, & propterea cessare ab opere, aut instrumentum laboranti animo impediendi eum à suo labore, & similia, vel subripiendo aliquem fructum pulchrum à Pomario (licet parui valoris) pro quo scit Dñm offerens, rum notabiliter propter affectionem, quam habet in illo, peccat mortaliter, ait D. T. ubi supra non ratione fructus subrepti, hō enim accipit illum principaliter, ut comedat, sed ut Dominum offendat, unde non dicitur propriè fur, sed odiosus. Præter istos casus furari rem parui momenti, est ueniale.

Sed dubium est, quæ quantitas requiritur ad iudicandum furtum esse mortale, aut ueniale? Respondet Sil. & Nauar. quibus supra, hoc relinquendum est arbitrio boni uiri. Queramus ulterius à bono viro, num possit dari aliqua regula in hoc, ut non molestentur confessarij in quærendo bonos viros per vicus, & plateas in casu necessario.

Respondetur, in hoc non potest dari regula uniformis, quia nullibi definitum inuenitur, aut certa quantitas sufficiat ad faciendum mortale, aut ueniale; sed ut absoluamus à dubio non potentes à se iudicare super huiusmodi, dicamus quæ collegimus ex multis grauibus Doctoribus, ubi non parum notandum est pro regula, & fundamento istius decisionis, quòd, ut ait D. T. loco supra citato, furtum intantum est peccatum, in quantum est contra charitatem proximi, est enim præceptum secundæ tabulæ respiciens charitatem proximi, tunc dicitur esse contra charitatem, quando per furtum inferitur nocuum proximo in suis rebus. Igitur quando furatur tantum, quantum sufficit ad inferendum nocuum simpliciter Domino rei, tunc erit mortale.

Dico (nocuum simpliciter), nam si quis pro re friuola sibi subrepta, offenderetur, & ad iracundiam incitaretur, vel quia est auarus, & tenax, vel pusillanimis, vel multum sensibilis, & cerebri angusti, non per hoc illud friuolum debet iudicari pro nocuum simpliciter, ut benè uult Sotus, quamuis appareat nocuum ad hominè, pp suâ extremitatem; sed illud dicitur esse nocuum simpliciter, ait Caietanus super d. T. loco supra citato, quod communi animi

*nisi habeat
prauam in
tentionem.
Furtum
quod est ue
niale.*

Nota.

28

*Dubium
quæta de
bet esse res
furata, ut
iudicetur,
ueniale.*

*Notandū.
Furtum
est pecca
tū, quod est
contra cha
ritatē pro
ximi.*

conceptione, humano more, pro nocumento iudicabitur: quod non est applicandum ad omnes uniformiter, & æqualiter; sed secundum qualitatem personarum, temporum, & locorum. Hinc deducuntur multæ conclusiones.

1. Cōclusio

Sic prima cōclusio. Qui aufert mediā, aut quartā partē Iulij, seu Argētei, aut vnū panē pauperi, amplius nō habēti, pro suo victu illa die, peccat mortaliter: q̄. 1. & si quātitas illa in se cōsiderata nō sit notabilis, est tñ respectu psonæ, cui infert magnū nocumētū, vel quia sibi aufert victus vnus dici, vel quæ facultati pro magno æstimat: iuxta vetulam Euāgelicā, q̄ pro duobus denarij, missis in gazo philatiū dñi cōmēdata fuit. huic cōclusioni subscribit. D. T. Caieta. quo supra. Sotus lib. 5. de iust. & iure. q. 3. art. 3. Siluest. verbo Furtū. §. 5. & Nauar. c. 17. nu. 3.

2. Cōclusio

Secūda cōclusio. Qui aufert magno Diuiti duos, aut tres argenteos, nō peccat mortaliter: quia tali psonæ parū, aut nullū nocumentum aufert: nec sciens de tali tristarēt. Idē dicēdū de gallina, aut hōdo, vel simili, eidē ablato: auctores q̄ supra, quamuis ex D. T. hoc nō colligat expisse, nisi ex suo fundamētō iā posito.

Instantia.

Contra hanc cōclusionem instatur: ergo auferre Regi, vel Papæ viginti, aut triginta aureos, erit veniale. probatur, nam minus nocumentum inferatur ei: & multo magis Rex vilipendit triginta aureos, quā Diues duos argenteos.

Responsio.

3. Cōclusio

Respondet Sotus, vbi supra, & sit tertia cōclusio, & si quātitas in furto sit iudicāda p̄ respectū ad psonā, cui damnū inferit quantū ad esse mortale, & veniale, tñ hoc est intelligendū infra certū terminū, extra quē regula supradicta nō militat: unde cū dictū sit auferre pauperi parū, esse mortale respectu psonæ, non tñ quā tūcūque parum, quis. n. pro vno denario ablato, ēt valde pauperi, iudicabit esse mortale: sic ē contra auferre Principi aliquid notabile, erit veniale respectu psonæ, veruntamen standum est infra aliqū terminū. Sed quæris, infra quantū terminū itā sū est? Dicet q̄ furando Regi, aut magno Principi unū aureū, erit iudicādū veniale rōne iam dicta: si autem auferrentur duo, vel tres aurei, sine dubio esset mortale; quia quantitas in se est notabilis, & excessiua: quæ absolutē considerari debet, ait Sotus quo supra: cui sententiæ ascribit Nauar. vbi supra.

4. Cōclusio

Sed qd dicēdū de psonis mediocribus, q̄ nō sunt ita pauperes, nec valde diuites? Respōdet pro quarta cōclusionem. Cōi prudētū iudiciū, quātitas vnus argētei, seu iulij facit regulariter peccatū mortale. Dico (regulariter): nā respectu loci vbi vinif in magna parsimonia, & egestate, ēt medietas argētei faceret mortale, puta in aliquibus Villis, castris, & Montibus, ac locis sterilibus, ut intelligimus de aliquibus Hispaniæ partibus: nā in huiusmodi locis cōter medietas argētei ablata æstimat pro nocumēto, & damno simpliciter: & hoc vult dicere Nauar. loco citato: & nō in locis opulenti, vbi est abūdantia Vini, & olei. Tritici & Carniū: esset. n. nimis dura sentētia, cōdemnari hominē ad gehennā pro medietate iulij. Idē dicēdū respectu tēporis, qñ quidē aliqñ currit talis sterilitas. q̄ cō. ter æstimatur: medietas iulij pro re magni momēti, & qñque vnus iulius pro minori, suo lōlito. Nota, q̄ qñ dicimus, quātitas vnus iulij, vel aurei factū esse mortale, non est intelligēda indiuisibiliter; sed cum discretione, parū plus, vel minus, ad prudētis iudiciū, & sic de alijs. Idē iudiciū faciendū est de rebus, q̄ auferuntur, & furari solēt, vt æstimētur s̄m cō. litionē loci, & tēporis, puta auferre Neapoli gallinā, aut decē oua, vbi plurimū valēt, esset mortale. q̄ qdē res eadē, in aliqb. Villis vel castris, vbi parū æstimant: esset veniale, sic ēt de fructib. alijsq; reb. est iudicādū.

Nota.

Instantia.

Sed contra ista arguitur, q̄ etiam minima quātitas facit esse mortale; ait enim Hieronymus, & habetur. 13. dist. 6. cap. finali. Furtum non solum in maioribus: sed ēt in minoribus iudicari debet. Item ex Instit. de rerum diuisione. §. gallinarum, habetur, quod actio datur pro furto vnus gallinæ. ergo. &c. Respondetur ad

ad illud Hieronymi, quod intelligitur, quando ad est animus nocendi in plus, ut dictum est supra. Vnde subdit, non enim quod furto abiarum est, sed mens furantis attenditur. Ad ius civile dicitur, vt paulo supra, scilicet quantitatem æstimari per respectum ad personam locum, & tempus, nam regulariter leges civiles minima paruifaciunt, ut supra dixi.

Secundo arguitur, si minima quātitas facit esse veniale, ergo posset aliquis ditari per peccatum veniale, sēpē auferendo aliquod minimum, & furtum reiterando.

Respondet Sotus quo supra, quando summa illorum minimorum incipit esse magna, tūc actus ille furandi, quamuis sit rei minima, tamen respectu rerum ablatarum precedentium, quibus coniungitur, efficitur summa magna, & notabile damnū Dominō, & ideo mortale.

Sed contra, si illa pauca multiplicata, & reiterata furta furarentur diuersis, nulli eorum infereretur notabile damnū & ex consequenti non esset mortale; vnde tequitur posse hominem ditari p̄ multa peccata venialia, ideo aliter rōdetur. Aut huiusmodi actus furandi procedūt à voluntate intercisā, hoc est, dum homo furatur illud parum, non intendit furari maius, nec alio tempore, & postea de noua subuenit alia occasio furandi similiter, tunc quāntūcūque reiterat huiusmodi furta, sic cō. litionata, semper est veniale, nec tenetur de necessitate salutis restituere illa: quia sicut multa peccata venialia nunq̄ p̄nt facere unum mortale, quāntūcūque simul furata, vt aiunt Theologi, ita huiusmodi parua furta voluntate intercisā, cū vnū non ordinetur ad aliud, nec oīa ad unum finem quāntūcūque simul sumantur, & in aliqua quantitate notabili cōsiderent, nunq̄ facient vnū furtum notabile mortale, & ex consequenti nō pariunt obligationem, quia semper remanēt in sua natura. hoc est sunt venialia, rōne parue quantitatis, siue furtum fiat semper eidem, siue diuersis, nec sequitur aliquem ditari hac via, nā qui sic furantur, nunq̄ ascendunt ad similem quantitatem, si quis enim ita continuē furaretur, ut summam magnam augeret, hoc non esse posset, nisi ex continua malitia, & praua voluntate, ut nunc dicam. Aut si actus procedunt à voluntate continua, id est dum furatur illud parum semper fur habet in animo furandi pluries, & maius, quod si pro tunc non facit, vel quia non potest plus accipere (ut faciunt mercium venditores), vel vt non discoopiantur eius furta, & cō. modius continuare possit (ut faciunt emptores Nobilibus, & huiusmodi) tunc semper tenetur ad restitutionem, quia eius furta cum ordinentur ad vnā quantitatem notabilem, ratione finis iudicantur, vt unum furtum mortale: ideo &c.

Quarto, quod est ex genere, & propria natura mortale efficitur veniale, aut nullum ex occurrente necessitate, & hoc accidit, vel in peccato furti, dum quis furatur aliquid pro sustentatione vitæ, quando non habet vnde sibi & suis providere possit, vel in peccato homicidij, dum quis aggressus à suo inimico, in tali districtu inuenitur, quod nisi eum occideret, probabiliter timeret, aut mori, aut grauiter vulnerari, aut saltem notabiliter inhonoratum remanere, in quo vltimo casu cō. editur ēt inimicum persequi, si fugam arripiat, in eodem tñ cō. sicut, extra quod postea non liceret, esset enim vindicta, & cō. sequeret mortale. Limita quo ad recuperationē honoris, hoc esse licitum nobilibus tantū, quibus honor est maximæ æstimationis. Dixi (p̄. obabiliter timeret) si n. certō sciret, nō posse euadere, nisi eū occidat, tūc nec ēt peccaret, iuxta illud diuulgauit. Vini repellere licet cū moderamine inculpate tutelæ, Vel dū uita alicuius innocētis inualidē defendit, nō potētis aliter liberari, vel dū aliq; inuadit à latronibus, ita ut

p. Instantia

3. Instantia

Multa peccata venialia nunquā faciūt unum mortale.

29 Peccatum excusatum veniale, rōne necessitatis. Necessitas excusat à furto, homicidio, & obseruātia festi. Vim ut repelleret licet.

si non occideret; spoliaretur omnibus bonis: unde postea duceret miseriam vitam: qui enim auferat alimenta, auferat uitam: non tamen pro aliquibus bonis, sine quibus vivere possit: tunc enim esset mortuus. Vel cum egestate premitur, ne habens qui eum subleuet laboraret die festo pro parte necessario acquirendo. Sotus lib. 5. de iust. & iure. q. 3. art. 3. In ceteris autem peccatis non licet quantumcunque necessitas vigeret: verbi gratia si puella grauis inopia oppressione, vel mortis timore, ut uita succurreret, iuuenem admitteret peccaret mortaliter, non enim licet mortiferè delinquere, ob quamcunque causam, etiam pro uita randa. Sotus quo supra.

Dubium.

Sed quare in casibus supra dictis licitum erit sine mortali, in ceteris autem minime?

Respondetur, quod & si tam furtum, & homicidium, quam peccatum luxurię sint prohibita de iure naturę: tamen circumstantia sunt, vel alterius rationis in furto, & homicidio, facit mutare conditionem peccati: quod non accidit in peccato luxurię, & similibus: huius differentię ratio oritur ex hoc, quod dicam; & primo in peccato furti: furtum enim duplicem peccati rationem habet, unam quatenus est contra iustitiam, quę reddit unicuique, quod suum est, alteram quatenus per fraudem, aut dolus committitur: omnia ista cessant in casu necessitatis; iure enim naturę omnia sunt communia, sub quo iure res cedit in dominium prius occupantis: meum autem, & tuum introductum est ex iure gentium; quod non potest derogare iuri naturali, dum ratio uiget: secundum enim naturę ordinem ex prouidentia diuina sic sunt res ordinatę, ut inferiores deseruiant superioribus, quo fit, ut de ipsis subueniendum sit hominum necessitatibus: & ideo quę affluentius a diuitibus possideatur ex naturali iure substitutioni pauperum debentur. Vnde Ambrosius ait, & habetur dist. 47. Esurientium panis est, quem tu detines. Nudorum indumentum est, quod tu recludis. Miserorum redemptio, & absolutio est pecunia, quam tu in terram defodis.

Sed quia de eadem re superflua, quę pauperibus debetur, non potest omnibus necessitatem patientibus subueniri, cum sint multi: relinquitur earum dispensatio arbitrio possidentis, unde sequitur, quod homo de sua substantia superflua pro statu suo tenetur ex diuino pręcepto, ut supradictum est, elemosynas facere, egenosque alere. Et quis est, qui superflua possidet, ut hæc facere possit? qui contentatur de statu suo; sed quia nemo suę sorte contentus uiuit, in eius pernicie animę, teste. D. T. 2. q. 118. & Caiet. super primo articulo, ideo nemo iudicatur teneri ad hæc.

Dum autem hoc non sit auaritia possidentium, patiens necessitatem potest sibi prouidere de uitę necessariis, ubicunque inuenierit ea. Quę necessitas si extremā est, nedum non peccat rem alterius accipiendo, uerum etiam nec furtum dici debet, ait D. T. 2. q. 66. art. 7. & ex consequenti non tenetur ad restitutionem: quia cum naturali iure sibi debeatur, ut dictum est, non committitur iniustitia, ut restitutioni sit obnoxius, nec fraus, ut peccatum aliquo modo dici possit: dispensatio namque, & si sit arbitrio possidentis, dum tamen possidens non dispensat egenis extremē patientibus, ut tenetur, licitum erit eis, propria auctoritate sibi pro uita reparanda, succurrere. Quę autem sit extrema necessitas, uide infra, cap. quinto de restitutione in particulari. Si autem necessitas extrema non est, sed magna, & si non excusat à toto, tamen à tanto, ut grauius non peccet, qui furatur, est enim in hoc casu aliqua fraus, sed non iniustitia. Dico (quod non est iniustitia) quod enim occupat, sibi debetur naturali iure, ut dictum est. Dico (quod est aliqua fraus) nam cum dispensatio rerum superfluarum maneat

parte secūda.

in potestate possidentis, ut dixi, non potest talis egenus propria auctoritate illud sibi arrogare modo, quo extremē patienti conceditur, ut suę uitę iam deficienti succurrat, unde peccat quidem uenialiter: sed non tenetur ad restitutionem. Dico (peccat) quia fraudem committit, ut dixi, appropriando sibi sua auctoritate, quod Domino dispensandum relinquitur. Dico (uenialiter) quia necessitas magna cum excusat. Dico (non teneri ad restitutionem) quia & si non potest propria auctoritate auferre, quod sibi de iure debebat, & auaritia possidentis non dabatur, dum tamen iam ablatum est, factum est suum eadem ratione, quę sibi debebatur. Vnde in Decretali c. si quis, extra de furtis, sic habetur. Siquis propter necessitatem famis furatus fuerit uellem, cibarium, vel pecus, pœnitentia hebdomadas tres. Ex quo colligitur, si peccaret mortaliter, non imponeretur tam parua pœnitentia, consueuerunt enim Canones pro quolibet minimo mortali, imponere pœnitentiam ad minus septem annorum, & si non deberetur sibi de iure, Canon cogeret ad restituendum, quod non facit, quę omnia secundum Glosam, Raymundum, Innocentium, & D. T. intelliguntur, non de extrema necessitate, in qua cum nullum committatur peccatum, ut dictum est, non est, cur pro ea deberet imponi pœnitentia trium hebdomadarum, nec de parua simplici ter, quę cum non sit sine mortali culpa, non aboleretur à restitutione, relinquitur ergo, eam de magna necessitate ad iudicium prudentis, debere intelligi, quę est ueniale peccatum, quę si quandoque uocatur parua, intelligitur respectu extremę. Et nota quod hæc ratio supra dicta militat in eo, qui auferat aliquid pro suo uictu necessario, & non in quantitate excessiua, ac etiam à diuite, & non à paupere, ut ipse, quia in æquali causa, dicitur, §. porro. si ob turpem. ff. de conditionibus obitu. cau. potior est conditio possidentis. Quę lex non extenditur ad extremam necessitatem: in illa enim res cedit in dominium prius occupantis. lege naturali.

Secundo, in homicidio, dum enim aliquis inuasus, se, vel alium innocentem defendendo, inuasorem occidit, quando aliter euadere non potest, non peccat, mors namque illa, inde secuta, non est per se intenta, sed eligitur, tamquam medium necessarium suę euasionis, & effectus defensionis. Signum huius rei est, quando non haberet animum occidendi, si aliter euadere posset, sed necessitate ducitur. Idem iudicium faciendum est de inuasione à latronibus, siue de nocte, ut uult Sotus, siue de die, ut Scotus; Nauar. & alij, quando tamen omnibus bonis spoliaretur, & non aliqua parte, sine qua uiuere posset, aut quando illa omnia aliter recuperare non posset, si enim alia uia postea posset illa recuperare, scilicet aut per uiam amicitię, aut iustitię, & similibus, non liceret sine mortali secundo Scotum, Sotum, & Nauarrum. Multa alia requiruntur ad iudicandum homicidium ex necessitate non esse peccatum, de quibus diffusus, ex professo loquimur infra, in cap. de restitutione, circa damnificationem factam in per sonam, uide ibi, secunda parte huius operis.

Tertio quantum ad eum, qui die festo laborat, ex necessitate magna, facile conuincitur, nam cum tale pręceptum sit Ecclesiasticum, Ecclesia non intendit aggrauare quemquam in huiusmodi, uideamus enim in similibus facile dispensare.

Ex his concluditur in prædictis casibus necessitatem facere, ut quod per se est mortale, per eius concursum efficiatur ueniale, aut nullum. Sed in peccato luxurię non potest fingi ratio ulla, per quam possit reddi licita, nisi bono matrimonio honestetur, est enim à natura ad finem proles procreandę ordinata, modo, & ordine conuenienti, qui autem utitur concubitu uago, aut prolem incertam genuit, contra naturalis rationis ordinem agit, & ex consequenti mortaliter delin-

Nota.

Necessitas excusat ab homicidio.

Necessitas excusat ab homicidio.

quit, qui a stus nulla conditione, aut circumstantia honorari potest.

Item dicendum in peccato periurij. in iuramento enim Deus in testem inuocatur, qui ergo periurat, facit Deum testem falsi in eius contemptu, quod habet rationem letalis culpe, contra Religionem, vnde talis actus nulla necessitate currente iustificari potest. Deum enim contemnere non debemus: etiam prouita propria: quam exponere debemus in eius seruitium, & honorem, igitur periurare coacte, aut timore mortis, aut quacunque alia necessitate, semper est mortale.

30

Leges & statuta humana quod obligat ad mortale.

Hic ponderanda sunt aliqua verba in definitione posita, & Primo quantum ad illa, scilicet (contra leges humanas) quod leges, & statuta humana, ut obligent ad mortale, quatuor requiruntur, secundum quatuor genera causarum. Primo, quo ad causam efficientem, oportet ut sint condita ab habente potestatem condendi leges, statuta, pragmaticas, & huiusmodi, ut sunt Principes, & vniuersitates, & communitates, habentes talia privilegia. Secundo quo ad causam materialem quod leges, & cetera superius dicta sint de rebus in se iustis, & licitis, iniuste enim essent, si essent contra Ius Diuinum, & Naturale, & bonos mores, ut contra facere soleat aliqui Barones in suis Terris condentes aliqua statuta impetinentia, quæ honestatis gratia silentur: ac item quando prohiberentur quædam, quæ ratione loci, & temporis obseruati optima essent. Tertio, quo ad causam formalem, quod secundum proportionem virium imponantur onera subditis, esset enim opus potius tyrannicum, quam boni Principis imponere subdito um humeris onera incomportabilia. Præterea cum lex quædam regula populis sit, conueniens est, vt quadam æquitate, & rectitudine procedat, ut per eam talis proportio in ciuibus, & subditis, tam in distribuendis honoribus, & dignitatibus, quam in imponendis oneribus, obseruetur, qualem gradum habent in Ciuitate, & Rep. iniusta quidem lex esset pauperem in gradu suo aggrauare magis, quam diuitem, ac indignum, & sine meritis hominem honorare, & præmiare postponendo bene meritos. Quarto quo ad causam finalem, quod si finis eorum sit bonum commune, & vtilitas publica, & non auaritia, aut proprium interesse, vel simile. Itaque si vna istarum causarum defecerit transgredientes non peccabant non est tñ manus cuiusque indifferenter iudicandi prædicta. Adde etiam, quod sint promulgata, recepta saltem à maiori parte: & non derogata, aliter non obligant, donec enim leges non promulgantur, illas obseruare non tenemur, & promulgatæ cum sint si non acceptantur, non obligant ad mortale. Pariterque si postquam receptæ fuerunt temporis decursu, derogatæ fuerint, tunc autem derogatæ esse intelliguntur, quando contrario statuto, etiam de primo mentionem non faciente, aut contraria consuetudine rationabili tamen, & per decem annos continuata teste Siluestro, verbo consuetudo. §. 6. vel denique per non usum, legislatore id sciante, & tolerante, non obseruantur, ut accidit in hoc Regno, vbi multæ pragmaticæ in diuersis temporibus sunt conditæ, quæ temporis longitudine non obseruatæ superioribus scientibus, & non contradicentibus dissuetudine derogatæ sunt.

31

Promissio sine iura mento quod obligat ad mortale.

Secundo; quantum ad illa verba (facere contra vota) quando est peccatum mortale, vide inferius in cap. de voto. Tertio, quantum ad illa verba (vel promissiones) quod promissio, breuiter loquendo, ut obliget ad mortale, tria requirit, ut sit alicuius rei notabilis, & non leuis, ut promissum sit licitum, & vt habeat animum se obligandi dum promittit.

Dispensatio quod est iusta.

Vltimo, quantum ad illa verba in fine definitionis posita (dispensatio iusta) aduer-

aduertendum est, quæ dispensatio est iusta? & primo circa leges diuinas, & naturales est illa, quæ fit ex causa iusta, sine qua nulla dispensatio valet ipso iure, quæ debet fieri cum cognitione causæ, quia nullus Monarcha id faciendi potestatem habet, vnde taliter dispensatus non est tutus quò ad Deum, vt ferè omnes Theologi dicunt. & Glo. cap. non est, de voto, & Glo. cap. quanto, de iureiurando. Verum si dispensatus sine causa iusta, bona fide putat iuste sibi dispensatum esse, sicut auctoritate superioris, excusatur donec durat, sed dispensator, qui & dissipator in tali casu dicitur, peccat mortaliter, dispensando. Secundo circa leges humanas, & ea, quæ sunt de iure positivo, dispensatio iusta est illa, quæ valet ipso iure, licet iustam causam non habeat.

Verum Papa, Reges, & qui non habent Superiores, possunt sine iusta causa dispensare circa leges suas, quia eius est destruere, cuius est condere, vnde non sunt alligati legibus suis. c. de legib. Idignâ vox, vnde taliter dispensatus, tutus est in conscientia. Nauar. tamè præiudic. 9. nu. 1. ait taliter dispensans, peccat saltem venialiter, si sine scandalo, & damno alterius, & dispensatus id sciens, licet peccet tamen dispensatio valet ipso iure, sicut valet absolutio excommunicationis, etiam iusta. c. venerabilibus. §. sane de sententia excommunicationis lib. sexto.

Dispensatio autem inferioris circa leges sui superioris libito suo facta sine iusta causa non tenet: nec debet credi illi dicenti se iusta de causa id facere, si non probetur veritas. Neque dispensatio valet, si fiat cum causa, quam esse falsam scitur, in foro conscientie ut habetur in cap. 2. de fili. presb. lib. 6. quamuis dispensatus si bonam fidem, ob superioris auctoritatem habeat, excusetur. Secundum Nauar. quo supra.

Dispensatio verò ab inferiore circa leges suas, vel sui prædecessoris, vel sui inferioris facta, etiam libito suo, valet in utroque foro.

Antequam ad vltiora procedam, difficultatem cuiusdam dubij peroptatam, propter Doctorum perplexitatem, & materiam obscuritatem, examinare duxi, quod breuiter, succintè & clare, quoad potero, perloquar, quæ de re tria mihi se offerunt inquirenda. Primum est, an leges humanae obligent ad peccatum mortale in conscientia. Secundum est, an hoc verificetur de omnibus legibus, & &posito quod sic. Tertium est, an omne præceptum, & statutum ipsarum legum humanarum imponat hanc necessitatem subditis in foro conscientie, vt teneantur ad eorum obseruantiam sub reatu culpe mortalis vltra pœnam temporalem.

Quoad primum quæsitum ponitur prima conclusio. Lex humana habet vim obligandi transgressores ad peccatum mortale, Irobatur, prouerbiorum. 8. Per me Reges regnant, & potentes decernunt iustitiam: ubi insinuat potestatem regnandi, & regendi populos à Deo collatam esse hominibus, teste Paulo ad Romanos. 13. omnis potestas humana à Deo est, igitur lex humana ab æterna lege ortum habere videtur. Hinc est, vt cum legum conditores virtute prudentiæ ab æterna lege regulentur, dum eas executioni mandant virtute munitas obligatorie sint, vnde subdit Paulus. Et qui potestati resistit, eius legibus se opponendo, Dei ordinationi resistit. Quo ad secundum quæsitum, ex his sequitur secunda conclusio. Omnis lex, tam Canonica, quam Ciuilis talem vim obligandi habet. Et de lege Canonica non est dubium, dicit enim Luc. 10. Qui vos audit me audit, & qui vos spernit, me spernit. Itè Ioan. 20. Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra, sicut misit me viuens pater,

33
Dubium
difficile.

1. Conclusio
Leges humanae obligant ad mortale.

2. Conclusio

De dignoscendis peccatis

pater, & ego mitto vos, ubi manifestatur, talem auctoritatem Ecclesie tributam esse, & rationabiliter; cum enim hominum status nunquam sit firmus, sed pro temporum, & locorum diuersitate, circa mores uarietur, opus erat, ut pro temporum uarietate, secundum indigentiam, ultra leges ab ipso Christo conditas, pro eorum salute nouas condere leges, & sub mortalis reatu obligare, idque Ecclesie mandare, cuius curam habens, ne in rebus tam necessarijs falli posset, sanctum se daturum spiritum repromisit, nec eam usque ad consummationem seculi deserturum. Et certe oppositum dicere, & nefas, & hæresis esset in concilio Viannensi condemnata est, ut habetur in clementina ad nostram, de hæreticis.

De lege autem Ciuili, & Imperiali, Principium, & Communiatum statutis, non est ita clarum. Veruntamen secundum D. Tho. 1. 2. q. 96. art. 4. Sotum lib. 1. de iustit. & iur. q. 6. art. 4. Siluestrum verbo lex. §. 8. & c. q. Nauar. c. 23. nu. 48. vsque ad. 60. & multos alios ponitur tertia conclusio.

tertia conclusio.

Huiusmodi leges, & statuta Principum, si fuerint iustæ obligant sub reatu culpa mortalis. Dixi (si fuerint iustæ) nam si iniustæ sint, hæc obligationem non pariunt, nisi forte per earum transgressionem magnum oriretur scandalum: puta Princeps fecit quandam legem tyrannicam in sua Ciuitate, uel statu, quæ si ab aliquibus non obseruaretur magnam perturbationem & scandalum populo induceret, quam obrem suo iuri cedere expediret. iuxta illud Matt. 5. Si te angariauerit mille passus, uade cum eo & alia duo, quod limita, nisi illa lex tyrannica, & iniusta esset contra Diuinam ordinationem, & Dei honorem, tunc enim manifeste impugnanda est, secundum illud actum 4. obedire oportet magis Deo, quam hominibus: tunc autem lex iusta erit, quando illis quinque conditionibus paulo supra recitatis munita fuerit. Probatur conclusio iisdem rationibus, quæ pro lege Canonica allata fuere: nisi quod differentia stat in hoc, scilicet quod lex Canonica hanc potestatem à Christo Domino immediatè habuit, ut in testibus allegatis liquet, Ciuili autem à Deo per naturalem sortita est, præcipit enim omnium uirtutum actus, licet non omnes singularum uirtutum. Vnde August. lib. 1. de libero arbitrio ait. Non uidetur esse lex, quæ iusta non fuerit, tantum enim habet de uirtute legis, quantum habet de ratione iustitiæ, ratio iustitiæ in rebus humanis mensuratur secundum regulam rationis, prima autem regula rationis est natura, ergo à primo ad ultimum, omnis lex humana in tantum habet rationem legis, in quantum à lege nature deriuatur, & ex hoc habet ut obliget ad culpam, ut in sequenti conclusione dicitur.

quarta conclusio.

Quantum ad tertium quæsitum, ponitur quarta conclusio. Non omne statutum, tam legis Canonice, quam aliarum, obligat ad mortale, sed quoddam sic, quoddam ad ueniale, quoddam ad nihil obligat. Probatur quo ad primam partem, nam statutorum legis Canonice quoddam est præceptiuum, uel prohibitiuum, quod significatur per hæc uerba præcipimus, obligamus, teneatur in uirtute obedientiæ, prohibemus, uetamus, inhibemus, interdiciamus, & similia, quoddam autem mandatiuum: quod significatur per hæc uerba, mandamus, orsumus, statuimus, constituimus, faciat, dicite, seu dicat, & huiusmodi. quæ quidem uerba iuxta omnium communem intelligentiam nõ significant præceptum, nec prohibitions. Quoddam uero est consultorium, quod significatur per uerba persuasiua uel imperatiui modi, ut est dicere. Si vis perfectus esse, uade, & uade omnia, quæ habes, in materia tamen non necessaria, nec graui. Differunt autem hæc, nam statutum præceptiuum est de necessarijs ad salutem, mandatiuum de meliori bono, non necessario ad salutem, consultorium de his, quæ sunt de perfectione,

ctione, & quæ ordinantur ad præcepta, ut media ad finem, de quibus totum corpus iuris Canonici plenum est, ideo sine Canonum allegatione pertranseo. Et de statutis, & legibus consultorijs, & mandatiuis non est dubium: quod non obligant ad mortale, nisi ex contemptu transgrediantur, ut dictum est supra, sed de lege præceptiua, & prohibitiua, non ita clarum est, an omnis obliget ad mortale, cum quia legislatores in condendis legibus, & statutis, non semper confueuerunt suam intentionem explicare, tum etiam, quia non inuenitur, ait Nauar. quo supra, uerba in lege positum, quod insufficienter explicet suo significato mentem legislatoris, cum sint admodum generalia, quod possunt applicari culpa mortali, & ueniali. Aug. c. 1. de sponsali, tum denique quia quandoque hæc uerba præceptiua, & mandatiua in iure ita confunduntur, ut eorum significata aliter accipiantur, ut habetur cap. mandatis. 2. q. 2. ubi Episcopus mandat Papæ, in quo casu mandatum sumitur precarie, & quandoque præceptiuè, ut habetur. 1. 1. q. 1.

Ut autem hæc statuta, quando ad mortale, & quando ad ueniale obligant, præcipiatur, siue iuri ut præceptiua, siue mandatiua; quædã sunt obseruanda, & primo, quando constat de intentione præcipientis (sub pœna peccati mortalis expressè, tum in omni materia verificatur, uel si non expressè quomodocunque tamen innotescat, habet vim taciti præcepti, quod intellige in materia tantum præceptiua: ubi autem legislator hoc non intendebat, minimè obligat. Secundo, dum leges, & statuta pro iustitia, charitate, & diuina reuerentia sunt de materia necessaria, uel multum ponderosa, etiam si fiant per uerba mandatiua, uel imperatiui modi, seu per uerbum debet, uel oportet, obligant ad mortale. Silu. & Nauar. quibus supra, in materia uerò non necessaria, & non ponderosa, seu graui per talia uerba mandatiua minimè obligamur, nisi ad ueniale tantum, ait enim Caieta. 1. 2. q. 96. dum non præcipit, nec prohibet, nõ habet animum obligandi ad mortale.

Tertio dum nec de materia, nec de intentione constat, perspicenda est pœna, quæ lex munita fuit, quæ quidem si spiritalis est, puta indignationis Dei, maledictionis æternæ, uel excommunicationis lætæ sententiæ; tunc statutum est præceptiuum, obligans ad mortale, ac etiam si sententia est comminatoria, pro qua cõtrafaciendo, posset iustè excommunicari quia excommunicatio maior non fertur, nisi pro mortali, ratione inobedienciæ adiuuati: si pœna est corporalis, aut est mortis, seu mutilationis, uel ita grauis, & arcta, quæ imponi solet pro peccato mortali, tunc obligat in conscientia, quia huiusmodi pœnæ non infliguntur, nisi pro eo, quod est multum læsiuum iustitiæ, & multo magis si iustæ pœnæ temporales cum spiritalibus simul iunctæ imponuntur, aut pœna temporalis est leuis, & tunc non obligat ad mortale, ut accidit in multis statutis Dominicanorum.

Quarto quotiescumque in aliquo statuto ponuntur aliqua uerba præceptiua, uel prohibitiua absolute, debent intelligi (etiam in dubio) obligare subditos ad mortale, secundum communem Doctorum opinionem in cap. nam, de consti. & tanto magis, si cum illo uerbo præceptiuo, uel prohibitiuo adiungitur aliqd aliud expressiuum, uel significatiuum suæ intentionis obligandi ad mortale, ut est, arctè præcipimus, prohibemus in uirtute sanctæ obedientiæ, & similia, nisi per aliquod aliud uerbum adiunctum, aut signum, uel alias, oppositè exprimitur, uel significetur.

Fallunt hæc omnia de obligatione ad mortale, dum contrauenitur ex causa rationabili, uera uel saltem sic credita, ut patet de ieiunio, & similibus, uel ratione paruæ materiæ, ut de mendacio iocoso, sine offensione, & alterius læsione paruò

De dignoscendis peccatis

paruo furto, r'su incondito, & similibus liquet: pro quibus omnibus non nisi ad veniale obligamur, etiam præcepro diuino, & naturali, ut dictum est supra; vel ratione necessitatis in casu, quo etiam legis conditor dispensaret, si adesset, ut pariter explicuimus.

Secundam autem conclusionis partem, scilicet, non omnia statuta legis civilis obligant ad mortale; perdifficile est probare; quandoquidem, quæ sint illa statuta, quæ obligant, & quæ non, nullo signo clare apparet: accedit ad hæc ratio, quod huiusmodi obligatio non fit potestate, & arbitrio Principis disponentis obligari ad hæc, & non ad illa; ex eo, quod nulla lex civilis est, quæ talem circumstantiam exprimat, neque ipsi Principe seculares talem obligandi potestatem habent; ut Ecclesiastici Principes, & Prælati, qui cum sint animarum Iudices, quorum inter est discernere inter peccatum mortale, & veniale, possunt quoque statuere quædam opera, pro temporum, locorum, personarumque varietate; & illa ponere sub certa virtutis, vitijque specie, dicendo, qui fecerit hoc, vel illud, adeo reus sit, ac si contra talem virtutem deliquerit, & consequenter deicere talem transgressionem esse, aut mortale, aut veniale; quod seculares Principes, & Iudices facere nequeunt: ideo variè de hoc Doctores locuti sunt.

Quidam voluerunt, solas eas leges civiles obligare ad mortale; quæ verbis præceptiua, & prohibitiua continent, ad modum Canonum Ecclesiasticorum, quod esse non potest, cum quia, ut dictum est, hanc vim obligandi non habent à conditore, tum etiam quia legis conditor pœnas solum temporales, quas imponere, & tollere potest, respicit; nec vnquam talem obligationem continere interpretatus est, cap. factæ, dist. 4.

Quidam alij dixerunt, legem Civilem, quæ solum pœnam temporalem constituit sine alia prohibitione, non obligare ad culpam mortalem: non enim pœna præsupponit semper culpam, cap. 1. de bigam. lib. 6. de quorum numero fuit Henricus colib. 3.

Alij oppositum dixerunt, scilicet omnem legem, quæ pœnam temporalem annexam habet, obligare ad culpam, nisi ipsa contrarium expresserit, scilicet nolle obligare ad culpam, vel ex rationabili causa currente, quandoque ab illa excuset, cap. sine culpa, de regulis iuris in lib. 6. pœna enim præsupponit culpam, propter eius connexionem; vbi enim culpa non est, nulla pœnæ ratio cadit, quæ propriè pœna dici possit, scilicet vindicta, & vltio: iuxta illud Deuteronomij, c. 25. iuxta mensuram delicti, erit & plagarum modus. Nec obstat Canon supra allegatus, pro opposita opinione: nam textus ille loquitur de pœna irregularitatis, quæ quidem propriè non est pœna corporis afflictiua, sed impedimentum quoddam, de quorum numero fuit Sotus lib. primo de iust. & iur. q. 4. art. 5. & minor quidem quo pacto in hoc sui oblitus sit, iuxta sua fundamenta in alijs art. supra narrata, nam quod leges, & statuta Imperialia obligent, aut non obligent, non est in potestate Principis, ut dictum est, nec in eius potestate est obligare, vel non obligare ad pœnam temporalem: potest enim Princeps statuere, ut transgressor alicuius statuti, vel legis actus moralis, qui ex sua natura obligaret ad culpam mortalem, non teneatur ad illam pœnam temporalem, & è contra, facere potest, ut transgressor alicuius statuti facti super aliqua re, quæ non est talis naturæ de se, ut possit obligare, teneatur ad pœnam corporalem afflictiuam. Nec dicere valet, ut dicit ipse, loco citato, in responsione ad tertium argumentum, in tali casu illam non esse pœnam transgressionis, sed conuentionem, si soluere hoc pro illo in pœnam, nam pœna quæ ponitur pro vindicta, non uocatur conuentio, quod quidem non est mirum, quamuis enim regulariter pœna imponatur legi,

mortalibus, & venialibus.

15

legi, vel statuto, ob culpam, quam habet annexam, tamen quandoque imponitur ob rem, etiam si culpa non adsit, cap. sine culpa de regulis iuris in 6. ideo aliter dicendum, pro cuius reidilucidatione dan. hæc sunt hæc regulæ. Prima regula, ut delimitur ex Panormitano c. quia plerique, de immunitate Ecclæ. est, vbi cumque lex civilis habet concursum legis diuinæ, disponit super restitutione, non solum in foro iudiciali, sed et conscientie, quod est dicere, quotiescunque lex civilis est de materia necessaria ad salutem, quæ est prohibita est lege diuina, obligat transgressores, non solum ad pœnam temporalem ab ipsa lege inflictam, sed et ad peccatum mortale cum restitutione damni illati. Exemplum non furari, aut alio quouis modo alienum inuito domino, detinere, non occidere, aut mutilare, seu quouis alio modo personam proximi offendere, non adulterari, non dicere falsum testimonium contra proximum, & huiusmodi, prohibentur lege diuina, cum autem à lege quoque civili prohibeantur, duplex obligatio insurgit: quæ quidem lex civilis est potius præceptorum legis diuinæ explicatio, quam noua lex, ait Henricus can. 3. q. 22. quæ comminationem pœnæ adiungit, ut formidine pœnæ, oderunt peccare mali: vnde tales leges appellat pœnas multas, hoc est obligantes ad culpam, & pœnam temporalem. Hæc regula est sole clarior, vehementer igitur aberrant, qui pro istis delictis, dum à Principe puniuntur, Deo, & parti læsæ satis facere non curant, nam qui talia perpetrat, ad tria obligatur, ut ait D. T. 2. q. 64. art. 5. & dicitur infra in cap. de restitutione circa damnum factum in persona, scilicet Deo, per iniuriam illatam, parti læsæ, per offensam factam, & Reip. per iustitiam violatam, Deo satis fit per pœnitentiam, parti læsæ, per restitutionem, & Reip. per pœnam sibi inflictam.

Secunda regula idem dicendum, quando lex civilis cõcurrit cū lege, aut æquitate naturæ, hoc est, quando lex civilis est de actibus virtutum, vel de his, quæ ad virtutes reduci possunt, tunc obligat etiam ad mortale. Exemplum primi, qui facit contra iustitiam cõmutatiuam, proximum in bonis lædendo, aut in negotijs defraudando, vel contra iustitiam distributiua, honores, dignitates, & officia non dispensando, & secundum personarum merita ea distribuendo, sed cum acceptione, exigendo ab ijs, talia, collectas, impositiones, seu ut dicunt, appetium, aut præstantia pro publicis pagamentis, nõ secundum proportionem substantiæ, & facultatis cuiusque duplici vinculo tenetur. Item qui Principis magistratus, & officiales impugnat, aut cum eis impudenter contendit, non solum principem offendit, pro quo puniri meretur, sed et mortaliter peccat, quia facit contra virtutem prudentiæ, iuxta D. T. 2. q. 53. art. 1. qui militiæ principis a scribitur, deinde eum fraudat fugam capiendo, non solum tenetur ad legis pœnam, sed peccat peccato inconstantie contra virtutem prudentiæ, idem qui supra art. 5. qui in negotijs, & officio Regis negligenter se gerit, in præcipiendo circa res arduas, & seruitio Regio importantes, non solum meretur, ut puniatur, sed etiam peccat contra virtutem prudentiæ, idem Tho. 2. 2. q. 54. art. 2. eodem pacto per alias virtutes discurri potest.

Exemplum secundi, Rex tempore famis facit pragmaticam pro populorum vtilitate, ut nemo extra Regnum triticum vinum, aut similia victualia extrahere valeat, ne Regnũ remaneat exhaustum, quod reducitur ad virtutem prouidentie, quæ est pars prudentiæ. Vel præcipit, ut mensura tritici non possit uendi vltra vnum aut eum. Aut quod mercatores non mensurent victualia, ut prouideat contra vitium Auaritiæ & rapacitatis mercatorum, ne populi grauetur, quod reducitur ad virtutem iustitiæ. Aut quod tempore instantis belli vnusquisque arma induat, & mulas non equitet, pro Reip. defensione, quod reducitur ad iur-

1. Regula

Qui facit
contra leges
ad tria ob
ligatur.

2. Regula

ad virtutem fortitudinis, aut quod serica vestimenta auro, & argento non ornentur, pro communi utilitate, contra vitium prodigalitat: quod reducitur ad virtutem temperantia; & sic de similibus; quæ sic obseruari, Reip. magni refert; omnes huiusmodi vltra penas temporarias, tenentur etiam pro peccato mortali.

Hinc sequitur, quod peccat mortaliter: qui ante tempus statutum à lege, igne mittit in segetum culmos, etiam si probabiliter cognoscat, inde nullum periculum euenturum: datur enim via reliquis facienti similiter cum magno ciuium periculo. Item aleis ludere, tempore prohibito à Principe, est etiam peccatum: quia vitium superfluitatis entra pelix oppositum, quæ dicitur virtus iucunditatis, ait D.T. quo supra: sed extratempus prohibetur, si fiat cum debitis circumstantijs, est actus virtutis, vt infra. Fraudare exactiones publicas, vt sunt Gabelia, Duana, Datia, vt dicunt, quæ soluuntur pro rebus, quæ asportantur de loco, ad locum, Pedagia pro habilitate viarum, Tallia, Collecta, Apprecium, vt dicit, Angaria, & pro Angaria, quæ soluuntur proportionabiliter pro facultate, & substantia possessa, quando sic peccatum, & quando non, dicitur infra.

3. Regula.

Tertia regula, leges illæ Cæsareæ, & statuta purè humana per quorum transgressionem, lex diuina, vel naturalis, aut canonica, non infringitur, aut quæ non sunt de materia virtutum, vel ad illas reducibilia, vt dictum est: non obligant ad peccatum mortale, etiam si pœna temporali muniuntur. Nauar. cap. 23. num. 55. Exemplum, statuta de non uestiendo sericis, De mulam non equitando, aut de arma non ferendo, & huiusmodi, quando eorum transgressio parui refert, si violentur non erit magis; quàm culpa inobedientia venialis. dixi (quando transgressio parui refert) vt me præseruarem ab his, quæ supra dixi. s. quæ huiusmodi, pro aliqua utilitate præcipiuntur. Piscari in mare, prope castrum tempore, quo nulla bellorum, aut hostium suspitio oriri potest, vel in flumine prohibito. Ligna incidere in Siluis, aut nemoribus vetitis communicatis, aut herbas in pratis communibus depasci, nulla ratione ad mortale obligare possunt: si fundamenta superius posita benè considerentur. Carcerem efringere, vincula disrumpere, & fugam arripere, dum ibi vincus tenetur, dum modo non pugnet, aut cultodibus vim inferat, non est peccatum: mandato Iudicis de parendo in causa criminali: non obtemperando, aut fugam capiendo, dum à ministris iustitiæ persequitur, dum modo eis non resistat, aut violentiam faciat, non est peccatum, ait D. T. & Caiet. 2. 2. q. 69. art. ad 2.

4. Regula.

Quarta regula, vbi cumque inter legem ciuilem, & naturalem datur discrepantia: seruanda est lex, seu æquitas naturalis. Abbas quo supra. exemplum; qui verè promittit seruo aliquid notabile, tenetur eis tribuere in conscientia sub pœna peccati mortalis; quamuis per legem Ciuilem non detur actio: quia serui nihil possident. Item, si quis in testamento disponit, seu in ultima voluntate aliquid legat alicui, heres vniuersalis in conscientia tenetur illud legatario restituere: quamuis per legem Ciuilem non possit condemnari: ex eo quod deficit aliqua solemnitas, puta aliquis testis, aut testator, antequam stipularetur, & sita discessit, & similia: per cuius defectum lex ciuilis constituit testamentum inane valere, in hoc enim casu tenet promissio iure naturali; quod in conscientia obseruari tenetur. Dum heres sciens in conscientia debita patris, fugiendo solutionem, ignorantia causam allegando, tunc tenetur etiam ad expensas à creditore factas, quamuis à Iudice condemnari non possit, & sic de similibus.

Multi in ciuilibus.

Vnde multi allucinantur in eorum damnationem, dum putant teneri ad restitutionem aliquarum rerum, eo quod de his à lege condemnari non possunt.

Item

Item, quando aliquis à lege damnatur, vt in Carcere fame moriatur, non peccat qui cibum sibi ministrat, vt fecit Cimona alendo patrem senem in Carcere damnatum, lacte pectoris sui admodum infantis, nec ipse sumendo cibum occultè sibi ministratum peccauit, eo quod fecit contra legem Ciuilem prohibentem sibi cibum discrepat enim legi naturæ, quæ vult, vt nemo se ipsum interimar, quam potius obseruare tenemur, cibum enim sibi denegare, se ipsum interimere est, ait D. T. 2. 2. q. 69. art. 4. ad 2. argum.

Hæc de definitione dicta sint. Verum quia doctrina in vniuersali licet magis vera sit, non tamen ita utilis apparet, præsertim in rebus, quæ in praxi consistunt. Ideo pro maiori dictorum facilitate descendam ad inuestigandum in particulari, contra Platonis doctrinam, in vnoquoque peccato actuali (De originali namque hic tractare nefas est) rationes, & regulas supra dictas, vt quique in vnoquoque genere sciat, quando peccat mortaliter, & quando venialiter, pro quorum introductione sunt quædam præmittenda.

Peccatum plures habet causas. Quædam dicuntur intrinsecæ & per se ipsius peccati. Quædam extrinsecæ, & per accidens.

Causarum per se, & intrinsecarum, quædam sunt immediatæ, vt ratio, & voluntas, secundum quam homo est arbitrio liber, nisi enim ratio cognoscat, & voluntas eligat, peccato non tenemur. Quædam sunt mediæt, ut apprehensio partis sensitivæ, ut appetitus sensitivus potentiarum interiorum, quibus peccatum attribuitur. prout sunt hoies. Cause extrinsecæ sunt multæ. Primo, Deus dicitur causa peccati, ego Dominus creans malum, & faciens bonum: non tamè directè, quia peccare est ab ordine recedere, qui ordo fertur in Deum, ut in finè, Deus enim omnia dirigit, & ordinat ad se ipsum, vt ad finem vltimum, vnde impossibile est, ut sit causa discedendi ab ordine, qui est in ipsum. Neque indirectè, quamuis non possit auxiliu præbere, ita vt peccatum non fieret, tñ si se subtrahit, dñ nō tenetur non est cur ei imputet, alias peccatum excusatione haberet, quod est falsum. Sed tantu causa dici potest, inquantu permittit, tolerat, ut homo quod vult faciat, & nō impedit eum, sed relinquit eum in manu consilij sui, & totum hoc secundum ordinem sapientiæ suæ, & iustitiæ facit, cum sit ipsa sapientiæ, & iustitiæ. Vnde si aliquando dicitur Deum indurasse, & excæcasse corda hominum, hoc intelligitur negatiuè, inquantum subtrahendo lumen gratiæ suæ, dicitur excæcare, & non emolliendo corda hominum ad rectè viuendum, dicitur indurare, quod enenit homini, ex malitia sua, malitia enim dicitur causa meritoria excacationis, & indurationis, sicut culpa pœnæ, vt accidit Pharaoni exodi. c. 7.

Dæmon etiam dicitur causa extrinsecæ peccati, sed alio modo, inquantum, scilicet, exterius nostram voluntatem excitat, offerendo sensui aliquid appetibile, & voluntati illud proponendo, vt eam inducat ad effectum peccati, vel suggerendo, & persuadendo rationi aliquid malum, sub boni ratione, & interius repræsentando aliquas formas, & falsas apparentias imaginationi, vt homines decipiat, appetitum sensitivum etiam excitando, concupiscibilem, & irascibilem ad aliquam passionem inflammando, & præsertim circa ea, ad quæ, vel naturali ter, vel per aliquem affectum homo inclinatur.

Ignorantia quandoque est causa peccati, sed quomodo, & quando sit, dictum est supra, vbi quod duplex est ignorantia, tractauimus.

Passio quandoque est causa peccati, dum rationem impedit ne rectè discurrere possit, unde dicitur, Impedit ira animum, ne possit tenere verum. Et hoc tripliciter fit, quidem per aliquam distractionem, 2. per eius contrariam inclinationem, quod synderesis iudicat, 3. per quamdam corporis immutationem, &

34

Peccatum habet plures causas. Voluntas est causa intrinsecæ peccati. Deus quomodo dicitur causa peccati.

Malitia est causa meritoria in duratio nis in peccato.

Dæmon est causa peccati quomodo.

Ignorantia quomodo est causa peccati.

Passio est causa peccati.

perturbationem, qua ratio quodammodo ligatur, ne bene discurrat, vt accidit mortis timore inuasis, multum iratis, vel amore irflammantis, qui cum se inordinatè ament, bona temporalia inordinate appetunt. Hinc dicitur, oè quod est in mundo, aut est cõcupiscẽtia carnis, aut cõcupiscẽtia oculorũ, aut superbia urtæ.

5. Peccatũ dicitur causa peccati. Peccatum quoque dicitur causa peccati, pluribus tamen modis. Et primo ex parte causæ efficientis, vel remouendo prohibens: cum enim homo per unum peccatum mortale gratiam peritus amittat, qua ad resistendum tentationibus iuuabatur, ex hoc facilius in aliud incidit. Hinc August. peccatum, quo spernitentiam non deletur, mox suo pondere ad aliud trahit, vel disponendo, vt a linm actum consimilem faciat, dum enim aliquis se continet, facilius carnis tentationibus resistit, cum autem actum fornicationis fecerit, ira disponitur, & inclinatur, ut maiorem ex fomite tentationem habeat, Et quanto plus fornicatur, tanto magis desiderat, iuxta illud Prophetæ. Abyssus abyssum inuocat.

Ex parte causæ materialis, vnum peccatum est causa alterius, occasionem, & commoditatem ministrando, puta Auarus, dum numis impletur, magnam peccandi occasionem habet, nam per diuitias congregatas, quandoque efficitur superbus, alios opprimendo, vel litigiosus, alios suffocando, vel luxuriosus, aut gulosus, largè expendendo. Ex parte causæ finalis vnum peccatum est causa alterius, in quantum propter finem vnius committitur aliud. s. furatur, vt ludat, vel fornicatur cum meretrice, vt ei furetur, vel quandoque occidit, ne furtum, aut aliud simile manifestetur, vel quia ambitiosus est Symonia committit. Habitus corruptus multoties est causa peccati, quia facilius per eum homo exit ad actum, qui enim solitus est tenere concubinam, defacili incidit in foueam, quam fecit.

Et cum peccatum ascribatur aĩæ, iuxta illud Prophetiũ. Aĩæ, quæ peccauerit, ipsa morietur, q̄ suas exerceat operationes medijs potētĩs, quarũ genera sunt tria. s. potentia sensitũ exteriorũ. i. quinque sensus, potentia sensitũ interiorũ, idest imaginatiua, & cogitatiua, & tertio potentia intellectũ. i. intellectus, & voluntas. Ideo ad peccandum actualiter tria requiruntur, principium. s. mediũ, & finis. Principium sunt sensus exteriores, seu apprehensio sensitũ, circa sensibile exterius. Vnde dicitur peccatum intrat per ostium, & fenestras nostras. idest per sensus exteriores. Medium est cogitatio ad intra illius rei apprehensæ, per sensus exteriores. Finis est consensus voluntatis cum deliberatione exequendi quantum in se est, quod sensui placuit, & cogitatio ministravit. Et vt facilius hæc intelligantur, aduertendum est, quod eadem res potest esse obiectum omnium istarum potentiarum. diuersimodè apprehensa. Verbi gratia. statuatur pomum in medio, in pomo sunt quatuor, seu quinque rationes, & modi apprehendendi, scilicet materia, sensibile namque omne materiale est, præsentia materiæ, conditiones materiæ, intentio individualis formæ, & vltimo quidditas vniuersalis. Sensus ergo exteriores percipiunt pomum ipsum, quantum ad accidentia propria. s. visus, vt est quoddam coloratum, Gustus vt est quoddam gustabile & saporosum. Oloratus, vt est quoddam odoriferum, &c.

Sine tamen materia, non enim, vt ait Aristoteles, pomum est in oculo, sed species, & intentio pomi: & sic de alijs sensibus dicendum est. quamuis non ita spiritaliter, dico hoc propter gustum, & tactum. Sed illud apprehendit cum præsentia materiæ, nisi enim pomum materialiter sit præsens sensui, non potest eum immutare, & cum conditionibus materiæ & intentione indiuiduari, & hoc modo est obiectum sensuum exteriorum, Apprehensum autem à sensibus exterioribus, repræsentatur sensibus interioribus, scilicet imaginatiuæ, quæ apprehendit idem.

idem pomum coloratum, dulce, & odoriferum, sine materia, ut sensus exteriores, & amplius sine præsentia materiæ, idest non exigit, ut huiusmodi necessariò præsentia sint: sed eorum similitudines, siue præsentie, siue absente pomo cognoscit: est enim vis magis spiritalis: non tamen abstracte à conditionibus materialibus, idest nõ cognoscit ipsum sine accidentibus cõmunibus, ut sũt quãtitas, figura, tempus, locus, & similia; & intentione indiuiduali, & hoc modo est obiectum imaginatiuæ. Cogitatiua spoliat ipsum ab istis. i. apprehendit idem pomum, sine materia, sine præsentia materiæ, sine conditionibus materiæ: sed non sine intentione indiuiduali, scilicet quatenus est hæc substantia particularis; & sic est obiectum cogitatiuæ. Idem etiam, ut ministratur à cogitatiua intellectui, intellectus ipse abstrahit ab omnibus istis, & illustratur ab intellectu agente, intelligit eius quidditatem sub ratione vniuersalis. Debes quoque scire: quod sicut in parte intellectiua est appetitus intellectiuis, quo uoluntas cedit in suum obiectũ, quod est bonũ simpliciter: ita in parte sensitũ est appetitus sensitũ, quo natura sensibilis appetit, & desiderat bonũ sibi conueniens, qui appetitus nõ est aliud q̄ cõcupiscibilis, & irascibilis. Scãtibz istis philosophis dictis in primo idest in apprehensione rei per sensus exteriores, naturaliter delectamur, & in hoc peccatũ accidere nõ potest: dum enim homo cibũ delicatum comedit, aut aliq̄ pulchrũ visum aspicit, naturaliter in eo delectatur, ut per hoc solum, non peccet; ideo dicitur, delectatio, ut delectatio non est peccatum. In secundo; idest dum sumus in sola imaginatione, & cogitatu. i. dum res apprehensa per sensus exteriores repræsentatur imaginatiuæ sub ratione delectabilis, desideratur ab eade delectatio enim apprehensa causat appetitum, & amorem, in ordinatum, qui appetitus, dum est in rem disconuenientem siue rone naturæ siue ratione præcepti nobis facti, apparentem tamen ut bonam: si præuenit uoluntatem, erit peccatum ueniale. Dico (erit peccatum) & ratione sensus, & ratione uoluntatis: sed quomodo ratione sensus, si peccatum intantum est peccatum, in quantum est uoluntarium? dico ratione sensus; appetitus enim sensitũ in homine sequitur apprehensionem quodammodo libere in quantum hominis est: ideo quia hoc modo sunt quodammodo uoluntarii, peccatum attribuitur eis. Vnde D. Tho. 1. 2. q. 7. 4. art. 3. ad primum ait, Appetitus sensitũ est principium, & subiectum peccati: secus in brutis, qui sũt merè naturales; dico etiam & ratione uoluntatis; uoluntas enim tenetur illos motus disconuenientes præuenire, ut non fiant: appetitus namque sensitũ in quantum hominis est, nature est obedire rationi, ut Nautis Nautæ, & ideo ascribitur ei, in quantum præuenire debet, & permittit illos, ut fiant: sicut Nauta non gubernando Nauem, eius fractionis causa est.

Sed dices, quomodo uoluntas poterit, & debuerit omnes huiusmodi motus præuenire, cum hoc sit impossibile: nam dum attendo unũ, aliud insurgit: immo dans operam rei sanctæ singulis motibus malis insurgentibus obuiare non ualeo.

Hinc Paulus ad Roma. 7. ait: non enim quod uolo bonum, hoc ago, sed quod odi malum, id facio. Quod August. exponit de motibus concupiscentiæ raptim insurgentibus.

Pro solutione huius dubii difficilis, est breuiter animaduertendũ; q̄ cũ philosophi uiderent hominem nimia uarietate compositum, uocauerunt eum Microcosmon, idest paruum mundum; habet enim magnam similitudinem cum hoc mundo materiali, cuius rationem à Theologis quære, nam cum bonitas Dei in principio temporis hunc mundum materialem fecisset

C secundum

5. Peccatũ dicitur causa peccati.

Alias Greg.

Habitus malus est causa peccati.

35 Potentiarum generum sunt tria. s. tria requiruntur ad peccandum actualiter

Sensus exteriores quomodo sentiunt.

Sensus interiores quomodo apprehendunt.

Intellectus quomodo intelligit.

Sensus interiores, in quantum sunt hominis, sunt quodammodo liberi. uoluntas tenetur præuenire motus sensuualitatis.

Dubium pulchrum.

37 Descriptio hominis pulchra missendo comparati.

secundum omnes suos gradus & perfectiones, omnique eius ornatu in quinque diebus: sexto, & ultimo die fecit hominem, qui fuit Epilogus omnium antefactorum, hinc in eo inueniuntur omnes gradus perfectionum uniuersi, quas D. Gre. in quadam homilia enumerans, sic ait. Omnis autem Creatura aliquid habet homo; habet enim esse commune cum lapidibus, uiuere cum plantis, sentire cum brutis, intelligere cum Angelis. Hunc hominem in quadruplici statu considerare poteris, primo mundus habet duas partes principales unam materialem sublunarem, corruptioni subiectam, propter contrarietates elementales: alteram immaterialem supremam, a corruptione immunem: hoc idem in homine inueniens, habet enim partem materialem ex elementis compositam, corruptioni subiectam, qua ad ima tendit: & partem formalem spiritualem, & incorruptibilem, qua superiora petit, quas partes mundi, cum essent ex toto diuersae, immo contrariae, miro artificio conglutinauit auctor naturae, ponendo nobiliorem inter materiales, ignobiliori contiguam inter immateriales, ut similior quo ad fieri poterat, compositio fieret: scilicet elementum ignis, prope sphaeram Lunae ultimam: ita & in homine cum inueniantur omnes gradus entium, supremum inter materiales, scilicet cogitativam coniunxit cum intellectiua infima intelligentia inter mentes abstractas immo homo ipse est anulus: quo supremus Architector Deus, has duas diuersas catenas coniunxit.

Homo in quadruplici statu considerari potest.

Status hominis primus.

Imago Dei in homine in quo consistit.

Status hominis secundus.

Haec prima hominis consideratio, ut ex contrariis compositus, uocatur primus hominis status (in puris naturalibus): sed in hac conditione non fuit à Deo productus. Suprema pars uniuersi dicitur aggregatum ex omnibus orbibus, inter quos, pars superior, & nobilior est primum mobile, cuius motus est regularis, & perfectus ab Oriente idest dextro Caeli, ad occidentem, scilicet ad sinistram Caeli: quem motum facit nimia uelocitate in 24. horis, ut assimiletur Deo (dixerunt Philosophi) ceterae autem sphaerae naturaliter faciunt motum contrarium à sinistro Caeli, ad dextrum, quas primum mobile sua motus uelocitate rapit, ut suo motu moueantur, ultra proprios motus: hinc oritur influentia, & gubernatio circa haec inferiora. Eodem pacto superior, & formalis pars hominis dicitur esse aggregatum ex omnibus orbibus, idest potentis animae, inter quas nobilior pars est intellectus, & uoluntas, cuius motus debet esse regulatus, & perfectus, se Deo assimilando, cuius imaginem gerit (quae ut August. ait consistit potius in actu secundo, scilicet in contemplatione Diuinæ essentiae, sicut Deus intelligit essentiam suam) & conformari eius uoluntati: inferiores autem potentiae dicuntur esse ceteri. Planetæ, quorum motus, ut dixi naturaliter sunt contrarij primo: uerum uoluntas debet eas mouere motu raptō, idest dirigere earum motus secundum suum motum contra earum inclinationem, ut inde corpus gubernetur, & homo suas dirigat operationes ad finem, ad quem à Deo productus est. Et secundum hanc considerationem secundus status hominis uocatur, secundum naturam: quod est dicere quamuis ex compositione hominis haec concordia haberi non possit, tamen quia homo cum sit creatura inter alias corporeas nobilissima, cuius finis est perfectio intellectualis, & Dei contemplatio, conueniens erat suae naturae, ut pars inferior, superiori non solum ministraret, sed etiam ad nutum obediret. hinc pars sensitiua in homine inter cetera animalia, quibus homo communicat, sortita est hanc excellentiam: sed quia hanc obedientiam, & concordiam ab intrinseco habere non poterat, cum sit ex contrariis

contrarijs compositus: bonitas Dei fecit, ut cum iustitia originali, & donis gratuitis in tali statu se conseruare potuisset: & haec consideratio uocatur tertius status hominis, in quo fuit productus, scilicet naturae institutae, & innocentiae per iustitiam originalem: in quo statu permansisset, si deo obediuisset: quod cum non fecerit: nil mirum, si inter cetera mala, in quae incurreret, rebellionem potentiarum passus est, quarum non ideo dominium amisit, & secundum hanc considerationem, homo ponitur in quarto statu, qui dicitur naturae laxae, idest peccati. Quinto adiungitur status naturae reparatae per Gratiam Saluatoris, qua nos ab omnibus malis liberauit: uerum has penalitates sensuum ex originali contractas, ad nostram humiliationem, & exercitium reliquit. Ad dubium igitur respondendo, dico: cum uoluntas potentiarum domina sit ad eam spectat ipsarum motus ad actus moraliter bonos dirigere: sed quod non possit, oritur ex imperfectione sibi causata ex eius rebellionem facta in Adam, Unde eius imperfectio cum aliquo debito sufficit ad ascribendum ei peccatum imperfectum tamen, & in genere moris, & in genere peccati: nam ex debito habet, quod sit peccatum: ex imperfectione habet, quod sit ueniale. In tertio, idest in appetitu intellectiua semper est mortale, non enim attribuendum est peccatum mortale appetiui sensitiuo: sed uoluntati; cuius enim est ordinare in finem, attribuitur finis, sed uoluntati conuenit potentias inferiores ordinare, ut supra dictum est, ergo quidquid operationis agunt, ex eius imperio, ei attribuitur, & hoc fit, uel eligendo, & imperando potentis inferioribus deordinatos actus, quod ei accidit, uel ex mala subiecti dispositione eam inclinante ad malum eligendum sub specie boni, eo quod ex illa mala dispositione, & qualitate illud sibi, ut conueniens apparet; haec autem dispositio mala oritur uel ex quadam consuetudine male operandi, & habitu acquisito qui uertitur quasi in naturam, uel ex mala corporis habitudine, per aliquam aegritudinem causatam, per quam natura quasi corrupta appetit quaedam peccata, uel ex mala inclinatione naturali, ex complexione ortum habente, uel ex aliqua passione corpus afficiente, uindictam, aut actum uenereum appetente, uel aliud simile, secundum quae homo saepe eligit, quod malum in se est, tanquam donum: eo quod per ista conueniens, & bonum sibi illud esse iudicat, nam qualis est homo dispositus, (aiunt Physici) talia sibi conuenientia uidentur, & uoluntas naturaliter in quod est sibi conueniens tendit, propter quamdam coniunctionem, & affinitatem, quam habet in corpore. Vel peccatum attribuitur ei, propterea quod malos sensualitatis motus non reprimit, dum tamen aduertit: nam aduertendo & non reprimendo, iam consentire uidetur, ut in motu concupiscentiae carnalis experitur; homo enim, dum in illo cogitatu aduertenter delectatur, & non aufert illum resistendo, & repellendo: immo nutrit eum, signum est deliberatae complacentiae, & ideo mortale; ubi enim est plena uoluntatis deliberatio, ibi est peccatum mortale. Hinc August. Delectationem morosam peccatum mortale esse dixit, ad hunc sensum, ut supra explicuimus, unde inferitur, non delectatio, ut delectatio, sed electio ad delectationem esse peccatum mortale. Omnia haec tria sum praedicta breuiter tangit Iacobus Apostolus in sua Canonica. c. i. dicens.

Status hominis secundus.

Status hominis tertius. Responso dubij.

Delectatio ut delectatio non est peccatum, sed electio

Nemo cum tentatur, quoniam à Deo tentatur: Deus enim intentator est malorum. i. nullo pacto, nec perse, nec per accidens, sed permissiue, ut dictum est, ad nostra peccata concurrat, unusquisque uero tentatur à concupiscentia sua abstractus, & illectus. i. à re concupisibili sibi presentata, quatenus nunquam de re concupisibili cogitaret, nisi per sensus exteriores apprehenderetur, nihil enim (ait Philosophus) est in intellectu, quin prius fuerit in sensu, tolle sensum, & tolles peccatum, idest principium peccandi. Hanc tentationem solummodo extrinsecam in sensu exteriori per suggestionem tantum, habuit Christus, de pane in monte sibi representato, dum à Diabolo tentari permissus est. Matth. c. 4. sequitur deinde, concupiscentia cum conceperit, parit peccatum. idest dum id, quod exterius uisum est sub ratione delectabilis, ad intra concipiatur ut sic, parit desiderium propter contradictionem, quam patitur, ut diximus, quod saltem est ueniale, ut dictum est Peccatum, cum consummatum fuerit, generat mortem, idest desiderium illud rei concupisibilis, dum a uoluntate acceptatur, ut exequendum, uel saltem non reprimatur, ut dixi, dum aduertit, efficitur mortale, quamuis non ponatur in effectum, quod uoluntas habuit in affectu, & in hoc stat perfecta ratio peccati mortalis.

38

His igitur expeditis: dicendum est de septem peccatis mortalibus, quæ dicuntur mortalia, non quod ista sola sint talia, multa enim, & alia inueniuntur quæ mortalia sunt, ueluti furtum, homicidium, periurium, & similia. nec propter eorum grauitatem, sunt enim & alia his grauiora, quæ hic non enumerantur, ut infidelitas, blaphemia in Deum, & quædam alia, sed per quamdam excellentiam, in eis namque adest seminarium quoddam peccatorum, quod in alijs non reperitur, & est, quod in istis inuenitur quædam proprietas, per quam, ut plurimum alia ab istis septem oriuntur, & ad eadem sub ratione finis diriguntur, ut infra uidebitur, cum de singulis loquimur. Vnde magis proprie Capitalia uocantur, per quamdam metaphoram, quatenus sunt capita, & principia, ex quibus alia ortum habent, & ad ipsa diriguntur, puta superbia in se habet, ut multa alia peccata pullulet, in eius finem ea dirigendo. Superbus enim, ut conseruetur in sua superbia, multa alia peccata committit, & omnia illa ad ei fouendum finaliter dirigit & sic de cæteris intelligas. Quæ ratio in alijs peccatis minime inuenitur: homicida enim & si ut homicidium propeteret multa alia peccata committit, illa tamen eligit, ut medium ad consequendam commodius suam uoluntatem, non tamen oriuntur ex natura homicidii, nec illi nata sunt fouere, ut perseueret. Hæc peccata sunt septem, scilicet. Superbia. Auaritia. Luxuria, Gula, Ira, Inuidia, & Accidia. S.

Peccata capitalia unde dicantur.

De superbia, primo capitali Peccato.

39 Superbia unde dicitur.

Superbia dicitur ex eo, quod habens illam, appetit teneri super id quod est. Vnde Isidorus dicit. Superbus est, qui uult superuideri, quam est

Qui

Qui appetitus, cum sit contra rationem rectam, distantem, ut uoluntas hominis supra id, quod suæ naturæ proportionatum est, non feratur, peccatum est. superbia igitur est appetitus immoderatus propriæ excellentiæ. dicitur (appetit) idest desiderium, & uoluntas essendi & quando ad id, quod esse desiderat, attingere non potest, appetit saltem uideri, & iudicari tale. dicitur (immoderatus) ratio namque recta uult, ut unusquisque quod sibi conueniens, & proportionatum est uelit. Vnde qui contrariū desiderat, aut saltem uult uideri, & existimari, quod non est, superbus dicitur. Contra quos ait Apostolus. Nos autem non in immensum gloriamur, sed secundum mensuram, quam mensus est nobis Deus. Et quia talis appetitus rationem peruertit, ideo ualde uiciosus est. Hinc August. 14. de Ciuit. Dei dicit. Superbia est peruersa celsitudinis appetitus. Et cum ista celsitudo, & excellentia, quæ à superbo appetitur, sit quid arduum, idest difficile assequi: ideo est causa multorum aliorum peccatorum. Circa quod arduum, & excellens: quadrupliciter homo peccare potest. Primo circa ipsum bonum, quod propriè desiderat, & tunc peccat, quando id appetit, quod suam mensuram, & proportionem sui status, seu conditionis excedit. Secundo circa modum appetendi, & adipiscendi, & hoc, aut ex parte causæ, per quam illud bonum excellens, uel habet, uel habere cupit, aut ex parte effectus. Ex parte causæ dupliciter scilicet uel efficientis, & tunc peccat, dum habens illud ab alio, à se ipso habere gloriatur; uel saltem si non habet, sic habere desiderat, uel meritoria. Ex parte causæ meritoria, tunc peccat, quando id, quod ob gratiam alterius possidet, quamuis ab alio habere confitetur, tamen ex meritis suis se habere iactat. Ex parte effectus, tunc peccat, quando illud bonum excellens, dum sibi cum cæteris simul habere competit, sibi singulariter appetit: uel quando in illo bono, quod cum alijs habet, singulariter teneri, & existimari uellet, despectis alijs. Ex his assignantur quatuor species superbiæ, ut ait D. Gregorius secundo moralium.

Definitio.

homo peccare potest quadrupliciter, circa obiectum superbia.

Quatuor species superbiæ.

Prima est, quando homo se iactat esse, quod non est, seu habere quod non habet. Secunda est, quando illud, quod ab alio habet, à se habere dicit, uel existimat. Tertia est, quando illud, quod habet ob alterius gratiam, suis meritis se habere affirmat. Quarta, & ultima est, quando uult uideri esse singularis in aliqua excellentia, uel alijs despectis, solum in illa se esse iactat, cum non sit.

Peccatum hoc genere suo est mortale ex illa parte, qua auertit hominem à Deo: ut non se subijciat eius regulæ. Alia namque peccata aliquam imperfectionem annexam habent aliquantulum alleuiantem, uel excusantem peccatum, ut est fragilitas, infirmitas, passio, Ignorantia, & affectio alicuius boni, quæ omnia directè nolunt offensam Dei, sed con comitantur. Superbia uero directè uult offensam Dei, eo quod eius regulæ subijci non uult, sine actualiter, siue habitualiter. Vnde Boetius dicit. Cum omnia uitia Deum fugiant, sola superbia directè se Deo opponit. Hoc peccatum potest esse ueniale pluribus de causis extrinsecè. Primo propter paruitatem materiæ, circa quam fertur appetitus, & est, quando non præiudicat notabiliter honor. Dei, & proximi, Exempli gratia, aliqui sunt scribendi in Apodissa sine differentia, uel pariter sunt nominandi, Titius desiderat simpliciter, ut primus sit nominatus, uel ut primo subscribat in Apodissa; in hoc casu propter paruitatem materiæ idest excellentiæ, quæ appetitur, est ueniale. Vnde potius dicitur superbia materialiter, quam formaliter, & dixi (simpliciter) si enim hoc despectum, &

Superbia ex sua natura est peccatum mortale. Superbia directe est contra.

Deum. Superbia quot modis ueniale efficitur

in contemptu aliorum, appeteret, esset mortale, ratione contemptus. Secundo propter actus indeliberationem, motus, n. ille ex aliqua excellentia insurgens, auerit à voluntate electus pueniendo illi cum iudicio perfecto, & tunc erit mortale quia est actus deliberatus, aut erit sine iudicio, non pueniendo, & tunc erit veniale: deficit. n. deliberatio, eo quod ratio non aduertit, aut si aduertit, non consentit, & si aduertendo statim reprimeret, mereretur: & si non reprimendo consentiret, esset mortale. Tertio propter suam imperfectionem; dum, s. motus ille superbiæ minimus, subitus, & transiens erit, quod accidit quando talis appetitus est sine contemptu subiectionis Legis Diuinæ, sineque Dei irreuerentia. Quarto dum aliquis se esse existimat satis literatum, virtuosum, nobilem, & similia, cum in facto non sit tantum, sine tamen despectu aliorum; alias esset mortale; nec intendit exire à regula Diuina, quæ humilitatem proponit, est veniale: hoc namque modo, est superbia materialiter. Quinto, quando quis gradum excellentiæ appetit, ad quem ascendere, disconueniens sibi non esset, propter eius bonas qualitates, sine tamen affectu excessiuo, puta, vellet esse Doctor vellet copulari cum nobiliori se; vel aliud simile: talis enim appetitus non est contra regulam Diuinam, quæ statuit, vt vnusquisque acquiescat, quid de illo faciat Deus: mortale tunc esset, quādo hæc appeteret cum magno affectu, aut ad gradum subliorem, sibi disconuenientem, & improporionatum aspirasset, dedignando, & despiciendo gradum, in quo illum constituit Deus.

40
*Superbiæ
occasiones
quatuor.
Potentia est
prima occasio.*

Huius peccati occasiones possunt esse quatuor; ex quibus, vt plurimum quatuor prædictæ species oriuntur. Prima occasio est potentia, ex qua multoties ortum habet prima species: sæpè namque accidit, vt dum homo in humili manet, seipsum cognoscit, & in illo statu quiescit, dum autem ad aliquod dominium assumitur, statim sui cognitionem amittit, ita vt non modo quis sit, verum nec gradum, ad quem assumptus est, agnoscit; Vnde se plusquam est, esse existimat; ac multo magis, quàm conditio sua patitur, se teneri desiderat. Exemplum de Saul, Regum. i. cuius superbiam sequuntur multi, qui dum in minoribus erant, se indignos ad Episcopatum assumi iudicabant, dum verò assumpti sunt, ita inflantur, vt nec Cardinales se esse contentantur. & quid dicam de mercatoribus, vassallorum Dominis effectis? & similibus: cum ad hæc indigni sint, nec per hoc se norunt. Secunda est Nobilitas, ex qua sæpè oritur secunda species, Nobiles enim, qui sanguine se nobiles esse iactant, vt plurimum, ita superbiunt, & cæteros taliter spernunt, vt sibi subesse velint, ac si illorum terrestres Dij essent: sibi persuadentes se tales esse à se ipsi, nec Deum huius doni auctorem agnoscunt, ac venerantur. De quibus Salustius ait, Commune malum est nobilibus ipsa superbia. Et reuera talis nobilitas est quid vanum, cum fundamentum in natura non habeat, sed in hominum opinione, si nuda, & sine virtutibus ornata, aspi-

*Nobilitas
secunda oc-
casio super-
bia.*

*Nobilitas
sine virtu-
tibus vana
est.*

Hinc dissoluitur illa antiqua quæstio, scilicet quid faciant homines nobiliores, scientiæ, an arma? Pro cuius quæstionis dilucidatione, breuissimum discursum notare.

41
*Quæstio
christiana.*

*Quæstio de
vera nobili-
tate.*

Vna res, altera nobilior esse dicitur, ex vna saltem quatuor causarum, videlicet, vel efficienti, vel materiali, vel formali, vel denique finali. Ex parte causæ efficientis, non dicitur vnus altero nobilior, omnes enim quantum ad causam vniuersalem, à Deo omnium auctore procreati sumus, & ex Adæ stirpe ortum habemus, quantum autem ad causam propinquam, vanum est, de eo, quod non est, se gloriari, dicendo; talis viri filius fui, in mea progenie tot viri illustres fuerunt, si in se nihil habeat, de quo gloriari possit, & lumen, quod in progenito-

ribus

ribus splenduit, in se ipso extinctum fuerit, vt venè Cicero salutatio improperavit, qui de illustribus parentibus gloriabatur, dicendo, quod in me incipit, in te desinit, hoc Est, gloria tuorum progenitorum, & lumen claritatis, & nobilitatis coram te extinguitur. Ex parte causæ formalis, scilicet Animæ, omnes sumus æquales, cum de foris veniat, & à Deo infundatur, vt nuda, & rasa tabula, ait Philosophus. Ex parte causæ materialis, quæ in rebus artificialibus facit, vt vna res, altera nobilior sit. Vas enim aureum, nobilior Argenteo dicitur, & æneum, terreo, similiter æquales sumus, omnes enim ex virili, & corrupto semine nati sumus, ex contrariis humoribus compositi, corruptioni, calamitatibus, telis fortunæ, & morti æqualiter subiecti, & vnde de quo gloriari habent, & cæteros despiciere non remanet, & quando dicitur, iste est nobilis sanguine non intelligitur, quod sanguis qui, verbigratia, à vena emittit materialiter nobilis dicatur, ut quidam vir nobilis sibi persuadebat, qui cum ignobili muliere se commiscere volebat, ne semen nobile in vterum vilem immitteret, sed intelligitur de nobili stirpe, & illustri familia, quæ nobilitas ad posterum diffunditur per humanam propagationem, pro vt à patre ad filium deriuatur mediante sanguine, & semine generationi apostolice. Ex parte causæ finalis, secundum quam vera hominis nobilitas excogitari potest, qui sint veri nobiles videndum est. Nobilitas in rebus creatis non æqualiter in omnibus decernitur, sed secundum diuersas rationes, In multis namque secundum materiam inuenitur, dicimus enim aurum nobilissimum esse inter metalla propter materiam, in rebus autem animatis & sensibilibus, secundum earum operationes naturales, in creatura verò rationali, secundum vltimam ipsius perfectionem dignoscitur. Perfectio hominis vltima in sua felicitate consistit, & consequenter sua vera nobilitas. Et loquendo de hominis felicitate, dupliciter loqui possumus, aut supranaturaliter, aut naturaliter, & de supra naturali, hic non est sermo, quia si de illa gloriari debeamus, in Domino gloriari oportet, quàmuis enim sic à Deo instituti sumus, ut naturaliter ad illam ordinemur, iuxta verbum Augustini. Fecit Deus hominem, vt summum bonum intelligeret &c. non tamen illam viribus naturæ adipis valeamus, ideo talis mediator dari oportuit qui sufficiens esset nos ad talem felicitatem conducere. Hinc resoluitur quod ait Diuus Anselmus in lib. Cur Deus homo, scilicet quod purus homo non satis fuisset, donec enim sumus in viribus naturæ, semper mediator insufficiens redditur, est namque improporionatus fini, qui excedit naturam hominis, nec puro homini conueniebat, sicut non conuenit esse terminum, & viam, finem, & medium, oportuit igitur esse Deum, & hominem, ut in quantum homo, conditiones mediatoris haberet, & in quantum Deus hominem suo fini perducendi efficaciam daret. Cuius mediatoris homo indigebat etiam si non peccasset, quoniam in paradiso positus fuit, vt custodiret illum, non pro semper sed vt pro tempore operaretur, & mereretur cælestem beatitudinem, ad quam in sine concludi debuerat, sed quo medio nisi Christo glorificatore? quamuis, non vt redemptore, peccato non existente. Sed de naturali, quam nostris viribus acquirere nati sumus, gloriari possumus, vt nobilis ille dicatur, qui sibi illam acquisiuit.

Sed difficultas est, in quo consistat, nam quantum ad rationem eius, scilicet quod sit perfectio hominis, Philosophi conueniunt, sed quantum ad id, in quo ratio, & perfectio ista inueniatur, differunt. hinc accidit hominibus, diuersis studiis vacare, propter diuersam opinionem, quam de rebus habent, in quibus eam inuestigant. Quidam illam querunt in diuitijs, ideo eis student, maximè namque earum affectus in homine dominatur. Dicente Ecclesiaste. c. 10. Peccuniam

*Nobilis sicut
guine quomodo
in al ligatur.*

*Nobilitas
quomodo
inueniatur
in reb.
creatis.*

*Perfectio
hominis vltima.*

*Felicitas
hominis duplex.*

*Purus ho-
mo non erat
sufficiens re-
demere nos*

*Christus peccato
non
existente
ad huc in-
carnatus*

Nobilitas vera in quo consistit.
Nobilitas non est inditris.
Nobilitas non est tantum in honoribus.
Nobilitas non est in gloria humana.
Nobilitas non est proprie potestatis.
Nobilitas inuenitur in scientijs speculatiuis.

obediunt omnia. Sed isti decipiuntur, nobilitas enim consistit in vltima hominis naturali perfectione, vt dictum est, ad quam homo ordinatur vt ad finem eius: sed diuitiæ potius ordinantur ad hominum vitam sustentandam vt commodius vivant ipsi: & si pecuniæ obediunt omnia, intelligitur quantum ad multitudinem Italorum, qui non cognoscant, nisi corporalia bona. Alij collocauerunt eam in honoribus: ideo effecti sunt ambitiosi, quærentes dignitates: sed falluntur; honor enim potius sequitur nobilitatem: nam honor debetur alicui, propter aliquam excellentiam, aut perfectionem, in eo existentem: vnde accidit, vt potius nobilitas faueat dignitati, quam vt dignitas hominem verè nobilem faciat: loquendo de aliquibus dignitatibus. Alij posuerunt eam in bona fama, & gloria homana: sed hæc non est proprie nobilitas; sed potius effectus eius; ex vera namque nobilitate oritur gloria, & bona fama. Alij statuerunt eam in potestate humana; & hoc non sufficit: nam vera nobilitas habetur ab intrinseco: sed potestas est quid extrinsecum adueniens: prouenit enim, vt plurimum à fortuna, immo nobilitas facit bonum vsum potestatis, non enim potestas, quæ bonum, & malum secum compatitur, bene vitur circa regimen, nisi virtutibus sustentetur. Vnde poeta rationabiliter de his conqueritur, dicendo.

O quanto indegni son dilor fortuna,

Qui che hanno i sc. ttri in man, ne fanno vsarli.

Qui aut rone vtuntur eam stabiliuerunt in scientijs speculatiuis, & virtutibus moralibus, vt Aristoteles, & Ethicorum, Plato, & multi alij Philolophi docuerunt, cum per eas intellectus hominis perficitur, & eius operationes illustrantur, naturali rone coacti: homo namque cæteris animalibus intellectu, & rone præstat: cuius operatio facit eum illustrem, cum sit vltima eius naturalis perfectio: & eo magis vnus altero nobilior dicitur, quo maiorem de rebus, & virtutibus cognitionem acquirit, & eis vitur: scire namque & non vti scientia nihil prodest, cum vnum ad alterum ordinetur, & hæc est vera & naturalis hominis nobilitas in re fundata.

Nobilitas ex armis dicitur improprie.

Nobilitas autem, quæ ex armis prouenit, improprie dicitur nobilitas, quis enim vnquam vidit animalia eiusdem speciei, sibi inuicem esse contraria, vt in humana specie videtur? qui tali modo sibi contrarij sunt, vt se inuicem interficiant; nec Diabolus est contrarius Diabolo.

Hoc malum fecit peccatum: Et quamuis arma in magna æstimatione sint: eo quod per ea conseruantur Respublicæ, pax, & bona cuiusque, ita vt qui cor magis virile, generosum, & forte ostendit, animum nobiliorem alijs habere dicatur, ista tamen nobilitas est quid accidentale homini, quatenus propter Tyrannorum cupiditatem, Respublicas inquietantium, auarorum cuius bona deprædantium, & denique propter malorum nequitiam, pacem perturbantium, arma necessaria sunt: non tamen talis nobilitas, ex armis proueniens, est res in natura hominis fundata, vt veræ animæ nobilitati ex scientijs, & virtutibus prouenienti præponi debeat, & possit quoddam autem nobilitas proueniens ex scientijs, & virtutibus sit præstantior illa, quæ ortum habet ex virtute militari, confirmatur, per Salomonem Ecclesiastes. 9. Melior est Sapientia, quam arma bellica. Quæ sapientia & si non sit in tanta estimatione apud vulgares, quam arma, euenit, quia multoties associatur paupertate: quæ paupertas his temporibus communiter despicitur. Vnde poeta.

Pover, è nuda vai filosofia,

Dice la turba al vil guadagno intenta,

Et si imperatoria Maiestas æqualiter armis, vt se defendat, & virtutibus, vt populos gubernet, indigeat, si non ita virtuosos, vt armigeros amplectitur, est, quia Mecanates, Ptoleji, & Alexandri defecerunt. Et quamuis videatur quandoque armigeros magis commendare, hoc accidit ex auaritia tyrannica augendi statû, & imperiû, aut quia timor amittendi diuinitu magis premit, quæ zelus regedi populos in vera disciplina, & viuere virtuosos, vt in cæpestate nostra non ideo sequitur, nobilitatem, quæ ex armis prouenit, illi præponendam esse, quæ ex virtutibus ortum habet. Et hæc breuiter de hac quaestione obiter tacta.

Tertia occasio est scientia, ex qua semper oritur tertia species superbiæ, ob quam multi superbiunt. Vnde Apostolus ait. Scientia inflat. & taliter inflat, ut per eam homines in talem deueniam dementiam, quod gloriantur, ac si proprijs meritis illam absolutè possiderent, non referendo gratias Deo. Contra quos clamat Apostolus. Quid habes homo, quod non accepisti? cur gloriaris quasi non acceperis? (dico proprijs meritis absolutè) quamuis enim labore acquiratur, tamen perspicacitas ingenij, memoriæ faciundia, optima complexio, iudicij illuminatio, opes ministratæ, & cætera necessaria, quæ ad sapientiam requiruntur, non ne sunt Dei dona, & gratiæ gratis datæ? vt quid ergo gloriatur homo? Hinc hæreses multoties pullularunt, dum sapientes, donum Dei non percipientes, & ei non se humilians, ita sibi proprio iudicio confisi addicti sunt, vt deuenirent in reprobam sensum: de quibus dicitur, Putantes se esse sapientes, stulti facti sunt. Quarta, & vltima occasio peruenit ex diuitijs, pro quare scito.

Scientia.

Diuitia. Superbia duplex.

Superbia est duplex, una est quasi naturalis, quæ uocatur Leonina, naturaliter enim Leo superbus est: huic correspondet superbia nobilium. Altera est aduentitia, quæ uocatur Canina, canes namque naturaliter superbi non sunt, omnes enim essent superbi, sed si quis magnus, & mordax est, superbus apparet: huic correspondet superbia rusticorum, qui dum diuites efficiuntur ita superbiunt, ut se non cognoscant, & cæteros spernant, & despiciant, tamquam inferiores, ac si nunquam ipsi in stercore nati essent, arrogantes sibi maius bonum, quam ex diuitijs habeant, & tenentes se, plusquam sint, uidentes se ex diuitijs honorari, pro ut dicitur Ecclesiastes c. 10. diuitijs obediunt omnia. Et hæc est pessima, nam in nobilibus inuenitur superbia admixta cum aliqua pietate, & humanitate, sed in rusticis diuitibus fouetur crudelitate, hinc sequitur inuidia contra illos, qui se subleuant, ne pares habeant, odia, dum eis resistunt, lites, ut illos deprimant, & multa alia mala. Et quamuis diuitiæ de se sint bonæ, quia tamen multa mala nobis ministrant: eo quod malè vtuntur illis, ideo in sacra scriptura multoties condemnantur. Beati qui in illis affectum non ponunt: secundum Prophetæ dictum. Diuitiæ si affluant, nolite cor apponere.

Ecce tot mala, & multo plura parturit superbia, sed ei obuiandum est cum humilitatis uirtute, de qua pertransuendo pauca tangam, ne limites intentionis nostræ exeam.

De Humilitate.

A It Isidorus in lib. Et hymologiarum, quod humilis dicitur, quasi humi acclius, id est imis in hrens, quod tripliciter accidere potest, vel dum aliquis ab alio deiicitur, & prosternatur, & hæc humilitas est potius pæna, de qua Hieremias in persona Hierusalem lamentabatur, dicens. Vide domine, & considera, quoniam facta sum vilis, vel dum aliquis ignorans suam dignita-

42
Humilitas triplex.

dignitatem, & gradus eminentiam in omnibus humilem, immo defectum segerit, & hæc est potius stultitia, vel tertio dum aliquis, cognoscens suum defectum, se tenet in infimis, quod quandoque, vel fit per signa tantum exteriora, fingendo humilitatem, & hoc modo est falsa humilitas, de qua August. in quadam epistola dicit, esse magnam superbiam, quia in humilitate excellentiam gloriæ querit, quandoque autem fit ex motu animæ interiori, prout fecit Abrah. Gene. 18. Domino dicens. Loquar ad Dominum meum cum sim pulvis & cinis, & hoc modo est laudabilis, & dicitur virtus. Cuius actus est refranare appetitum voluntatis, ne immoderatè tendat ad excelsa, sed cum omni Dei subiectione scilicet non sibi confidendo in suis actionibus, sed Dei auxilio. Hæc virtus è diametro est contraria superbix, & illam expellit, nam qui verè humilis est ab intrinseco, hæc signa foris ostendit, & factis, & verbis (iuxta illud Eccles. c. 19. ex visu cognoscitur Vir, & ab occurso faciei sensatus.) scilicet primo timorem Dei cum memoria præceptorum, ita vt in omnibus actionibus suis propriam uoluntatem, non sequatur, sed eam superioris arbitrio regulat. Secundo, quòd à debiti sui officio non se retrahit per id, quòd ei occurrentia sint ardua, & dura. Tertio, quòd cognoscens suos defectus, & imperfectiones suam insufficientiam confitetur, ex cuius consideratione inhabilem se existimat ad maiora, ad quæ præponitur, ideo sibi alios præfert. Quarto quòd in suis factis non vult videri singularis recedendo à via communi, sed illam sequitur. Quinto quòd in loquendo, est parcus, in aspiciendo, non excellit oculis, in risu, temperatus, in gressu, compositus. Quæ omnia si fictitia non erunt, quot sunt actus, tot superbix filias fugat, vt inferius videbimus. Qui autem vult in virtutibus proficere, sine humilitate non potest, est enim fundamentum omnium aliarum. Hinc August. ait. Qui vult magnam fabricam ædificare, de fundamento prius cogitet, humilitatis, quæ ita Deo cara est, quòd illa Deipara, & semper virgo Maria, virtutum norma, in receptione beneficiorum à Deo, aliam virtutem non commemorat, nisi humilitatem, dicendo in suo cantico. Quia respexit humilitatem Ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

Humilitatis effectus.

Humilitas est fundamentum omnium virtutum.

De Ambitione.

43

Ambitio est vitium Magnanimitati oppositum, quæ Magnanimitas est circa honores modo debito appetendos, vnde ille magnanimus dicitur, qui magna quædam honore digna appetit, aut animi promptitudinem ea faciendi hebet. Quæ virtus cum in medio consistat, duo habet extrema vitiosa, vnum scilicet per defectum, alterum per excessum. Per defectum tunc est, quando homo honores contemnit, non eo animo, vt virtuosifaciant, fugientes, de suis operibus laudari, sed non curando, opera honore digna facere, dum occasio illud expostulat, tunc enim vituperabile est. Per excessum tunc est, quando immoderatè honorem appetit, & tunc est vitium Ambitionis. Quæ Ambitio differt à Superbia, nam & si illud idem pro obiecto habeat, quod, & superbia, scilicet excellentiam, non tamen sub ratione excellentiæ, vt ipsa, sed quatenus ex excellentiæ honor sequitur, est enim honor testimonium excellentiæ. Vnde Ambitio dicitur inordinatus appetitus honoris. Dixi (appetitus) id est desiderium quoddam uoluntatis. Dixi (inordinatus) pro cuius intelligentia, aduerte tria, primum est, honor sequitur virtutis excellentiam, qua virtuosus alios excellit, quæ cum sit donum Dei, vtique principaliter de virtute Deo honor exhibendus est: Secundum est, cum virtutes sint gratiæ gratis datæ, principaliter ad utilitatem aliorum

Ambitio in quo differt a superbia. Honor est testimonium excellentiæ. Definitio. Virtutes sunt gratiæ gratis datæ.

dantur, consequens est, vt homo de virtute, qua alios excellit, illis benefacere debeat. & ratio ex natura desumitur, bonum namque virtutis, cum de se diffusiuum sit, & alijs communicatiuum, fit consequens, vt dum quis a Deo in aliquo excellentiæ gradu constituitur, ad hunc finem constituitur, vt alijs proficit, quo fit, vt dum homini aliquis honor de sua virtute exhibetur, intantum in illa exhibitione delectari debet, inquantum honorem refert ad debitum finem, scilicet vt ex hoc sibi via, & occasio detur, vt alijs proficit, debet enim homo ad hunc finem de sua virtute honorem appetere, vt ceteri eum honorari videntes, illam magni faciant, & vtendi sua virtute occasionem sumant. Tertium est, quòd honor dicitur esse virtutis præmiū, ad hunc sensum, non quòd homo virtutibus insudare debeat, vt solummodo honoretur, præmiū enim principale virtuosi non est honor, sed naturalis felicitas, de qua supra: vnde qui virtutibus vacat, vt inde solum honorem adspicitur, ab ultimo virtutis fine deficit, sed honor intantum virtutis præmiū dicitur, inquantum homines virtutem præmiare volentes, aliud maius retribuere non possunt, quàm virtuosum honorare. His sic prælibatis. Tripliciter potest homo talem honorem inordinatè appetere, aut in illo delectari, secundum D. T. 2. q. 131. art. 1. Primo dum sibi honorem attribuit, in Deum non referendo illum iuxta illud propheticum. Non nobis Domine non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Secundo, dum ita honorem desiderat, vt in illo delectetur, & quiescat, illum non referendo in aliorum utilitatem, vt dictum est. Tertio dum appetit honorari, plusquam conditio sua requirit, scilicet quando talem honorem desiderat, qualis debetur virtuti, quam ipse non habet.

Honor est virtutis præmiū, quomodo intelligitur.

Sed queritur, an semper requiritur, vt hæc actualiter in Deum, & proximum referantur? Respondeo, quòd homo ad hæc tripliciter se habere potest. vel contrariè, vel priuatiuè, vel negatiuè. Contrariè se habet, dum honorem de sua virtute actualiter appetit, aut de exhibitio delectatur, sibi soli attribuendo, & Deo illum vsurpando. Priuatiuè aut tunc se habet, quando non refert illum in Deum, tamquam talis doni autorem, dum necessitas, seu occasio referendi subest, puta dum laudatur, & honoratur, nec verbis, nec signo ex animo Deo, et proximo honorem refert, & istis duobus modis, semper est mortale, potest esse veniale, vel ratione materiæ dum honor, qui appetitur, aut exhibetur, est parui momenti, vel ratione imperfectionis actus, dum sine affectu desideratur, vel ex inconsideratione, dum scilicet desiderium rationem, id est plenum indicium præuenit. Negatiuè verò tunc se habet, dum honor exhibetur, vel appetitur, non cogitat de tali relatione in Deum, & proximum, & hoc modo si actus, seu appetitus est moderatus, non exeundo limites, non est peccatum, non enim semper tenemur actualiter, aut habitualiter, id est cum speciali animi promptitudine referre in Deum, & proximum, quoties alicuius virtutis propriè honorem appetimus, aut dum de illa laudamur, cum præceptum hoc, de referendo in Deum, & proximum, sit affirmatiuum, quod non obligat pro semper, sed sufficit, ad euitandum peccatum, virtualis relatio in Deum, & proximum, hoc est ita appetat virtutis honorem, vt nunquam in animo habeat, illum Deo vsurpare, & proximo non referre, dum occasio exposcit. Dixi (si appetitus est moderatus non exeundo limites) diuersæ namque virtutes, diuersos requirunt honores, secundum magis, & minus, ideo nemo appetere debet plus honoris, pro sua virtute, quàm homines pro illa exhibere consueuerunt, puta, Magister humanitatis honorem doctoris appetere non debet, persona priuata nobilis, non debet appetere honorem Marchioni exhibendum: Episcopo Archiepiscopi, & Archiepiscopo, Cardinalis honorem appetere, non licet.

Dubium.

44
*Dubitum.
 Desidera
 re dignita
 et an sem
 per sit mor
 tale.*

Quæritur an appetere dignitatem Ecclesiasticam semper sit mortale? Respon-
 detur, si dignitas non est curata, & desiderans illam est indignus, semper morta-
 liter peccat, si autem est dignus, minimè, nisi magno animi affectu, & excessiue
 appeteret. ita ut mortaliter peccare non curaret, & multa scandala dare non
 uereretur, ut illam adipisceretur, uel denique quando in ea ultimum finem po-
 neret. Si uerò dignitas curam animarum habet, de indigno non est dubium,
 quòd peccet, uerum dignus saltem non euaderet peccatum præsumptionis, un-
 de D. T. super illud Pauli. Si quis Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat,
 sed non bonum desiderium habet, nemo enim tam habilem se iudicare potest,
 ut rectè, & benè illum, ut decet, sine speciali Dei gratia exercere ualeat. Vnde
 D. T. 2. 2. q. 185. art. 1. ait, illicitum esse digno episcopatum appetere propter so-
 las circumstantias in eo existentes, scilicet honorem, gradus altitudinem, & bono-
 rum temporalium sufficientiam. Sed an hoc sit ei mortale? Respondet Caieta-
 nus: loco citato, cum alijs Theologis, mortale esse si curam animarum ordinat
 ad honores, & temporalia bona, ut ad finem ultimum: si autem huiusmodi ap-
 petendo debitum suum circa curam animarum facere intenderet, non præten-
 dendo uti Episcopatu ad finem temporalium, ut multi faciunt, talis non pecca-
 ret mortaliter. Si uerò quis Ecclesiæ ruinam præuidendo propter malam elec-
 tionem, aut concursum, se ex caritate, & Dei cultus zelo præponeret, cogno-
 scens in se non esse tantam insufficientiam, & imperfectionem, sicut in concur-
 rentibus, non peccaret. Appetere habilem aliquantulum alia simplicia benefi-
 cia, propter temporalem commoditatem non est mortale, talia namque ob Cle-
 ricorum vitam, Deo seruientium, deputata sunt Et dixi (Deo seruientium) nam
 si essent Laici, aut Clerici cultui diuino se exercere nolentes, sed illa appeterent,
 ut magis uoluptuose uiuerent, tunc beneficia in eorum animarum maleficium
 & perniciem redundarent, & si quis in minoribus existens acciperet tale bene-
 ficium, non intenderet ad sacros ordines promoueri, sed uti beneficio ad tem-
 pus, ut fructus inde acciperet, & postea illud renuntiaret, & uxorem duceret, te-
 neretur ad fructus restitutionem, secus si de hoc non est adhuc resolutus, sed sub
 dubio manet.

De Vana Gloria.

45
Gloria qd.

Opus honore dignum sequitur laus in ore hominum, per quam opus uir-
 tuosum manifestatur, quæ manifestatio claritas quædam dici potest, quod
 enim clarum est, à multis conspicitur, ita opus honorabile, dum à multis lauda-
 tur, in manifestationem, & claram notitiam uenit. Hinc sequitur, secundum D.
 T. 2. 2. q. 132. art. 1. quòd nomen gloriæ manifestationem alicuius rei uirtuosæ
 importat, quæ apud homines decora uidetur, & pro tali approbatur, & lauda-
 tur. Quæ laus, siue ab autore rei, siue ab alijs fiat, non est peccatum absolute
 considerata, potest enim homo opus suum bonum, siue spirituale, siue corpò-
 rale sit, cognoscere, approbare, & laudare sine peccato, ut Paulus ad Corinth. 1.
 laudabat dicens. Nos autem non spiritum huius accepimus: sed spiritum, qui
 ex Deo est, ut sciamus à Deo donata esse nobis. Ac etiam desiderare potest, ut
 ab alijs laudetur, & approbetur, secundum illud Matthæi. 5. Sic luceat lux uest-
 ra coram hominibus. Tunc autem peccatum esset, hanc laudem, & gloriam ap-
 petere, quando inaniter, & inordinatè appeteretur. Iuxta illud Psalm. Vt quid
 diligitis uanitatem, & quæritis mendacium? Vnde dicitur. Inanis, seu Vana glo-
 ria est appetitus inordinatus gloriæ, circa opera à se facta, ut ab hominibus lau-
 detur.

detur. Per hoc differt Vanagloria ab Ambitione, & superbia: nã & si omnia ista
 appetit eadem excellentiam: non tamè sub eadem ratione: supbia nãque excel-
 lentiam appetit sub ratione excellentiæ in quantum est quidam gradus sublimis
 per quem alios excellit. Ambitio autem eandem excellentiam sub alia ratio-
 ne appetit, scilicet quatenus illi honor exhibetur: Ambitiosus enim honorari
 desiderat, ut dictum est. Vana Gloria uerò eandem appetit, quatenus per
 manifestationem honoris, sequitur laus, & gloria. Potest autem talis glo-
 ria dici inanis, & uana tripliciter, secundum eundem autorem loco cita-
 to. Primo dum homo gloriam, & laudem de aliqua re appetit, quam in se
 non habet: sed fingit se habere, uel cupit laudari de illo, quod quidem glo-
 ria, & laude dignum non est. Secundo quando appetit ab aliquo cuius iu-
 dicio non est fide dignum, sed uanum, ut accidit nobilibus, dum à nimis
 si plebeis, & similibus laudari debderant, & quid isto magis uanum?

*Vanaglo-
 ria triplici-
 ter uana
 dici potest.*

Tertio quando laus, & gloria, quæ appetitur, non refertur in honorem Dei,
 & proximi utilitatem, actu, uel habitu saltem, tunc autem aliquid habitu in De-
 um referri dicitur, quando dum aliquid desiderat, quamuis de Deo actu non
 cogitat: tamen eum à sua intentione excludere non intendit. ita quod sic tunc
 in mentem ueniret, in ipsum actu referret Deo laudem, honorem, & gloriam.

Peccatum hoc genere suo non est mortale, ut ex dictis colligitur: sed intantum
 mortale esse potest, in quantum Dei, & proximi charitati. opponitur charitati
 Dei opponitur multis modis, scilicet uel dum quis gloriatur de aliquo falso
 quod redundaret in Diuinam irreuerentiam, ut accidit confessori ignaro, qui
 cum penitentes ad se allestare uelit, doctum, & peritum se esse dicit, in perniciem
 animarum, ut accidit quoque medico ignaro, in medicado, iudici in iudicado,
 Doctori, in patrocinando, & cõsulendo, in damnum euidentis aliorum, qui credunt
 & cõfidunt in ipsis, dum se ostentat, uel dum quis gloriai usurpando Diuinum ho-
 norem, ut accidit concionatori, aut præceptoris, seu lectori, se iactant de doctri-
 na falsa. Idem intellige, si omnes prædicti dum falso laudantur, & magnificentur
 super doctrina, quam non habent, cognoscunt damnum notabile, inde sequi
 audientibus, is credentibus, ipsi quantum opus est, non contradicunt, sed quasi
 affirmant, tacentes. Dixi (damnum notabile) nam si se iactant, aut tacent dum
 ab alijs falso laudantur super re parui momenti, sine proximi damno, & Dei
 irreuerentia, ueniale est, uel dum se iactant, dependentiam non recognoscunt,
 scilicet gloriam, quæ Deo debetur, sibi principaliter attribuunt, uel dum quis
 gloriatur de aliquo uero, sed mortaliter malo, ut accidit Gladitori se lau-
 danti interfecisse, aut mutilasse, & ualorosè se gessisse: Furi, artificiose,
 se furtum perpetrasse. Iuueni, talem fornicationem se fecisse, & huiusmodi.
 Idem sequitur, si dum de istis, & similibus laudantur, consentiunt, habent
 enim tunc quandam complacentiam de peccato mortali præterito, de quo
 potius dolere deberent. Et si cõplacentia, & iactantia est de peccato ueniali,
 ueniale erit. Charitati proximi opponitur peccatum hoc ratione finis mali. à
 uanagloriante principaliter intento, quod accidit, dum quis ab alijs gloriam
 quærit, aut se ostentat, ut alios decipiat, & ad suam malam intentionem in-
 ducat, uel se iactat, auaritia motus, ut aliquem quæstum inde piscetur, uel ut
 bonus in hominum opinione teneatur, cum sit malus, quod pertinet ad
 hypocresim, ut faciebant Scribæ, & Pharisei, uel dum quærit ab alijs adu-
 lari, uel de aliqua re à se gesta, seu dicta, aut de aliqua uirtute, bona fama,
 pulcritudine, seu alio bono, ut gloriam, & laudem acquirat, ita affectate
 se ostentat, quòd pro ea adipiscenda, aut non amittenda, dum est in bona
 opinione,

*Vanaglo-
 ria de sua
 natura nõ
 est mortale
 nisi dũ op-
 ponit cha-
 ritati.*

*Gloria
 de peccatis
 perpetratis,
 est mor-
 tale.*

opinionem, paratus esset, potius contra legem Dei peccare mortaliter. Omnes isti supra dicti modi sunt peccata mortalia. Vnde Augustinus lib. 5. de ciuit. Dei sic ait. Hoc vitium humanæ laudis, tam inimicum est pietati fidei, si maior sit cupiditas gloriæ, quam Dei timor, & amor, ut Dominus diceret, Io. ca. 5. Quomodo poteritis credere, gloriam ab inuicem expectantes, & gloriam, quæ à suo Deo est, non querentes? Præter autem istos calus, si uanagloria non repugnat charitati Dei, & proximi, semper est ueniale: ut accidit Clericis missam dicendo, dum actus & ceremonias, quæ in illa punctatim ob mysteriorum significationem facere debent, ut ab hominibus laudentur, obseruare student. Item dum uestes sacras, preciosas, quibus ad significandam sui ministerij, & cultus diuini excellentiam uti debent, propter sui gloriam uestiunt. Item dum lectiones, & cantus suauis ad Angelorum imitationem, ut Deus lauderetur, pro sui, & audientium satisfactione gloriantes legunt, & canunt: ideo Ecclesia in fine lectionis posuit, ut diceretur. Tu autem Domine miserere nobis: petitur enim uenia de Vanagloria in dicendo, & canendo, sumpta. Quæ omnia, cum non eliguntur, ut finis ultimi, cum magno affectu, & studio. uenialia sunt: non enim sunt contra charitatem, ut dictum est.

46
Dubium.
Vsus uestium preciosarum, quæ do est peccatum.

Quæritur utrum in superfluo cultu, & ornatu uestimentorum stet peccatum Vanagloriæ? Respondet D. Th. 2. 2. q. 169. art. 1. V. usus uestium delicatarum, quantum est ex parte uestimentorum, non est vitiosus: sed ex parte hominis eis immoderate utentis: quæ quidem immoderantia ex duplici capite oriri potest; vel respectu consuetudinis loci, in quo manet, & hominum, cum quibus uiuit, & tunc si vitur uestibus excedentibus metas consuetudinis loci, & hominum suæ conditionis, inter quos uersatur, vitiosum est: vel respectu affectus inordinati utentis: & tunc si vitur uestibus dedicatis, siue secundum hominum suæ conditionis, & loci consuetudinem, siue præter, nimis libidinosè, & studiosè gloriam ab hominibus in illis querendo, ut homines effeminati facere solent: peccatum est & tanta potest esse in illis affectio, finem in eis ponendo, quod erit mortale. & hoc quo ad laicos, cum masculos, cum foeminas, addendo quo ad foeminas, si studiosè ornatur, & cultui superfluo, etiam secundum consuetudinem loci, ad hunc finem. s. ut homines ad lasciuiam prouocent: peccant mortaliter; iuxta illud Proverbiorum 7. Ecce mulier occurrit illi ornata meretricio, præparata ad decipiendas animas. Quo uero ad Clericos dicitur cum D. Thom. loco citato in responsione ad secundum argumentum. Si sunt in aliquo primatu & dignitate constituti, possunt uti uestibus sericis, & preciosis dignitati conformibus, sine peccato, ad significandum sui gradus excellentiam, ut cæteri dignitatis gradibus honorent, & magnificent; nisi cum hoc affectum quemdam libidinofum deliciosè se in illis delectandi ponerent: tunc enim esset peccatum, sicut & affectus. Si uero sunt clerici sine tali dignitate, ait Caietanus q. prædicta art. 2. dubio 6. tunc peccant mortaliter, mutando, & violando habitum suum clericalem, & utendo sericis indumentis, calceis, ornamentis mularum, & huiusmodi: ac si essent Domini temporales. Peccatum hoc Vanagloriæ est nimis uniuersale: unde legitur de Beato Bernardo, qui dum nimiam familiaritatem cum Diabolo haberet, inter cætera eum in forma Medici quandoque uidit, secum multa uasa afferentem, inter quæ magnum quoddam vas aliorum mensuram excedens, videbatur; cui Beatus Pater ait: quid significant tot uasa? & inter alia hoc tam magnum? Respondit Diabolus, uasa hæc sunt genera peccatorum, in quibus multi bibunt, sed hoc magnum est Vanagloria: de quo ferè omnes gustant. Vnde Beatus Gregorius 13. Moralium ait: vitare Vanagloriam, est perfectorum. Hæc autem quamuis non

sit

sit semper mortale, ut dictum est; disponit tamen ad multa alia peccata, quæ eius filie uocantur, quas ad manifestationem propriæ excellentiæ ut eia sine diregit. Propriam autem excellentiam dupliciter homines manifestare possunt, uno modo directe, alio modo indirectè. indirectè: dum est, aut per dicta, aut per facta, & hæc aut uera, aut falsa: per dicta, iactando se, per facta uera, plurimèdo multum circa nouitates, quæ admirationem quædam pariunt; per facta falsa, ut hypocritæ faciunt: indirectè autem homo suam excellentiam manifestat, dum se non esse ab aliis superatum ostendit; & hoc quantum ad quatuor; primo quantum ad intellectum, dum se pertinacem ostendit, molens saniori iudicio assentire; sed super nititur sententiæ: hinc hæreses; secundo quantum ad uoluntatem, dum aliorum cum uoluntate concurrere nolens, discordat ab eis; tertio quantum ad uerba, dum nolens ab aliis superari, uerbis contendit; quarto quantum ad facta, dum superiorum præceptis obedire non uult. Hinc sequatur hæc species peccatorum, quæ dicuntur filie Vanagloriæ: scilicet Iactantia. Præsumptio. Hypocritis, Pertinacia. Discordia, Contentio, Inobedientia.

De Iactantia.

47

Iactantia, secundum D. Tho. 2. 2. q. 113. significat quandam excellentiam, per quam homo se ipsum in altum uerbis extollit. Dico (se ipsum) quia extollere alium. Adulatio est. Hoc autem dupliciter contingit: uel dicendo ea, quæ in ueritate in se iam habet: non tamen sic est in hominum opinione. unde sic se iactando ad manifestationem illius rei procedit, ut inde postea uanaglorietur, uel iactando se extollit, attribuendo sibi, quod in ueritate non habet, ut teneatur supra id quod est: & hoc secundo modo opponitur ueritati, quantum ad motuum exteriorum: quantum autem ad interius, est potius filia superbiæ: & hæc secunda est peior prima. Sed quæritur, an semper est ueniale? Respondeo, si consideretur quantum ad suam causam, scilicet superbiam, & uanagloriam, à quibus ortum habet, erit ueniale, uel mortale, sicut motus superbiæ, uel uanagloriæ, à quibus procedit. Si autem consideret in se pro ut est quædam mendacia, tunc si erit contra charitatem Dei, & proximi: puta proferet iactanter aliqua uerba contra Dei gloriam, ut dicit Ezechia cap. 18. ex perlo-na Regis Tyri. Eleuatum est cor tuum, & dixisti, Deus ego sum; uel se iactat de aliqua uanitate mortali, delectando se in illa, ut Iuuenes dicere solent, ostendendo se fecisse, ut prudentes Iuuenes, uel iactando se, dicit quædam mendacia perniciosa, & uerba contumeliosa contra proximum; uel ex alicuius lucri appetitu se iactat, ut proximum decipiat, uel ex propria intentione, iactando se, iurgia concitat: in istis, & similibus semper est mortale. Vbi autem iactantia contra Dei & proximi Charitatem non est, ueniale peccatum est: puta dum de aliquo mendacio iocoso, aut de diuitiis, quas possidet, uel ut lucretur sine proximi damno, aut de stirpe nobili, & similibus, se iactat, uel quando ex aliqua iactantia iurgium, aut contumelia per accidens, & præter intentionem oriretur, uel quando se iactat de aliqua ueniali uanitate, in illa se delectando, dummodo in ea finem suum non constituat, ut supra diximus. & sic de similibus iudicandum est.

Iactantia
quando est
mortale.Quando est
ueniale.

De Præsumptione.

Præsumptio, secundum D. Th. 2. 2. q. 21. est appetitus quidam inordinatus, circa res, quæ sperantur. Et est duplex: unus, dum speratur aliquid per Diuinam uirtutem, quod assequi non potest: qui enim de misericordia Dei obtinere spe-

48

rat

rat plus quam conueniens est, puta ueniam sine pœnitentia, relaxationem peccati sine restitutione, & huiusmodi, est ualde præsumptuosus unde taliter de misericordia Dei præsumens, peccat in spiritum sanctum, de quo inferius. Alter est per uirtutem propriam, dum scilicet proprię uirtuti confidens, quod suam facultatem excedit, facere præsumit, contra naturę ordinem, quę ultra suam uirtutem non operatur, & ideo peccatū est, pro ut dicitur Iudith. 6. Domine qui præsumentes de se humilias. Et talis præsumptio ex inani gloria procedit, ex hoc enim, quod aliquis de sua uirtute gloriam desiderat, multum de se præsumit, circa alicuius nouitatis inuentionem, quę admirationem causare nata est, ut inde magis laudetur. Vnde Gregorius in Moralibus cap. 31. Præsumptionem, filiam inanis glorię, posuit. Quę regulariter est peccatum ueniale, posset esse mortale ratione materię, dum scilicet præsumptuosus quod facere præsumit, in notabile damnum proximi, uel Dei honoris redundaret. Posset benè sine peccato aliquod uirtuosum arduum, quod nostras naturales uires excedit, cum Dei auxilio appeti, et sperari, dicendo cum Paulo, omnia possum in eo, qui me confortat, & sine tali fiducia uiciosum esset.

Præsumptio quanta est mortale.

De Hypocrisis.

Simulatio quomodo fieri potest.
Mendacium dupliciter committitur, uerbo scilicet, dum aliquid contra ueritatem dicitur & facto, dum aliquid per signa factorum, uel rerū significatur esse alio modo, quam in rei ueritate se habet. quod propriè simulatio dicitur, & utrunque est peccatum. Sed est aduertendum, quod simulatio pluribus modis fieri potest. Quandoque fingendo, dum unum fit, & aliud significatur, & tunc non est propriè simulatio, quę mendacium dici possit. ut habetur Genesi, c. 27. ubi Iacob Esau se esse finxit, per quod fratri benedictionem tulit, significans, populum minorem, id est Gentilem maiori, id est Iudaico fore præferendum. Quandoque fictio fit ad alicuius rei instructionem, ut habetur Lucę. 24. ubi Dominus finxit se longius ire, composuit enim modum suum quasi longius ire uolentis, ad aliud figuratiue doctrinandum, scilicet, ut ait Gregorius, quod ipse ab eorum fide longe erat. Vnde August. in lib. de questionibus Euangelicis. Non omne, quod fingimus, mendacium est. Sed quando id fingimus, quod nihil significat, tunc mendacium est. Quandoque homo fingit, abscondendo suam sanctitatem, & uitę integritatem, & hoc dupliciter fieri potest uel opera mala faciendo, & hoc modo malum est, immo qui talia facit, bonus & sanctus dici non potest, uel per opera, quę in se mala non sunt, sed quamdam mali speciem habent, puta loqui cum muliere suspecta, ambulare cum iuuenibus intemperatis, ut suam continentiam cælet, & huiusmodi: & tunc hæc simulatio mala est, tum ratione mendacii, tum ratione scandali, quod alii de se accipere possunt, uel opera sua bona occultando, laudem humanam fugiendi causa, & hoc optimum est nec simulatio dici debet. Iuxta illud Euangelicū Matthę cap. 6. Et parer qui est in abscondito reddet tibi. Quandoque homo fingit esse quod non est, id est fingit non esse peccatorem & hoc quoque dupliciter fieri potest, uel abscondendo peccatum suum, & hoc modo non est propriè simulatio. & mentiri, in apparēdo quod nō est, sicut enim mentiri dicitur quis, dum uerbo significat quod non est, non autem dum tacet quod est, quod aliquando licitum est, ita simulare, & mentiri per facta, & signa exteriora dicitur, dum significatur esse quod non est; nō autē dum homo prætermittit significare quod est, suum peccatum abscondendo, (extra tamen confessionē) ut suam famam conferuet, & alios non scandalizet. Vnde Hieronymus ait. Secundum remedium post naufragium est, peccatum cælare, ne scilicet exinde ceteri

Hypocrita unde dicitur.

ceteri scandalizentur, uel simulando esse bonum, quod pertinet ad hypocrisis, de qua est intentio, hypocrita namque gręce, latine dicitur simulator, nam hypocrita propriè dicitur, qui in comædijs personam alterius repręsentat, apparendo quod non est; hinc dum quis malus, & uiciosus existens, bonus apparere uult, hypocrita vocatur. Vnde August. in sermone in Monte Domini. Sicut hypocrite simulatores aliarum personarum agunt partes illius, quem non sunt, sic in Ecclesia & in omni uita humana, qui se uult uideri, quod non est, hypocrita est, simulat enim se iustum, cum non sit. Et hoc fieri potest duplici intentione, uel fingendo sanctitatem, quam non habet, propter sua peccata mortalia occulta; & tunc quamuis sit in peccato mortali, non tamen de nouo mortaliter peccat, se bonum exterius ostendendo, uel perfectionis opera in publico faciendo, quę non sunt de necessitate salutis, ut ab hominibus uideatur, & bonus Christianus teneatur; quod facere solent, qui rosarium in manu portant per plateas, qui coronam virginis, & pater noster sub pallio pendentes uideri faciunt. qui Ecclesias visitare meride uideri desiderant, qui partem pallij per terram trahunt, aut incompositę uestiunt, ut mortificationem quandam ostendant, eleemosynas in publico faciunt, ut charitatem, quam in pauperes exercent, manifestent, & huiusmodi; & tunc si hæc ex animo, & spiritu principali faciant, sed solummodo uideri cupiunt, ut ab hominibus laudentur, peccant tantum ex Vanagloria. Quod peccatum regulariter est ueniale; quia hæc laus secundariò desideratur. Posset esse mortale; quando in ea proprius finis poneretur; hoc est in his, & similibus operibus laus principaliter prætenderetur de quibus dicitur; Receperunt mercedem suam. Si autem hæc, & similia ex professo, contra Dei charitatem facerent, sanctitatem dissimulando, scilicet faciem exterminando, ut abstinentes apparerent, ut inde falsam doctrinam disseminarent, aut aliquam Ecclesiasticam dignitatem, cum sint indigni adipiscerentur; eo quod propter sanctitatem apparentem eis crederetur; semper letaliter delinquerent. Idem intellige si eadem agunt contra proximi charitatem; ut eos sub specie sanctitatis deciperent; scilicet ut ab eis eleemosynas haberent; de quibus dicitur Matthę 23. Vt uobis Scribę & Pharisęi, qui comeditis domos uiduarum; uel ut in negotijs illicitis illos conuenierent; ut facere solent quidam usurarij frequentantes prædicationes, & lectiones, sæpe de casibus conscientię loquentes; eo quod eis crederetur. Vel ut aliquem ad peccandum traherent; ut facere solent superbi, sub specie humilitatis, luxuriosi sub specie fidelitatis, proximum lædendo, & huiusmodi, qui sub pelle Ouina rapiunt, ut Lupi; ut faciebant Scribę & Pharisęi, populum decipientes; & hodie de nostris tam clerici, quam laici multi faciunt. Quod peccatum est Deo ualde odiosum. Sed quomodo cognosci possent? Respondet Iesus; à fructibus eorum cognoscetis eos, scilicet sicut auricalcum, dum in igne probatur, aut ab aculeo tãgitur, statim discooperitur eius malitia; ita tales hypocrite, si in persona, aut in bonis tangant; tunc eorū humilitas, & patiētia, quę fingunt hęc, experiet.

Quæritur an gerens habitum alicuius Religionis, & regulam non obseruans, dicatur hypocrita? Dicitur si hoc facit solum, ut sub illo habitu iustus appareat, hypocrita est; hic enim propriè Lupus est sub pelle Ouina; si autem habitum assumit, perfectionis statum intendens adipisci, quamuis postea infirmitate quadam, aut inconstantia ab illa deficiat non dicatur hypocrita; ita ut teneatur habitum deponere, ut in primo casu, talis enim habitus non significat, quod sit perfectus, sed quod ad perfectionem tendit, per opera perfectionis, religionis, ad quę obligatur D.T. quo supra.

Hypocrisis, quando est mortale.

Malitia usurarium.

Modus cogitandi hypocritas.

Dubium habitum gerens falsam intentionem.

50 **P**ertinax, secundum Isidorum in lib. Etymolo: dicitur, qui nimis tenax est, & cedere non vult. Vnde qui in sua sententia nimis persistendo, perseverat, quia quomodocunque sit, uincere vellet, impudenter tenax est. Et quia hoc facit, ut suam virtutem, & excellentiam manifestet; ideo pertinacia ex Vanagloria oriri dicitur. Et est vitium contra virtutem perseverantię. per excessum qui enim impudenter plus, quam oportet, in sua sententia perseverare vult, pertinax vocatur. Et tunc erit peccatum mortale, quando eius causa est mortalis, idest Vanagloria; ex qua oritur, eo modo, quo supra dictum est.

De Discordia.

51 **D**iscordare, est ab alijs dissentire; & eorum opinionem non sequi, & intantum Discordia est peccatum, in quantum contrariatur illi concordia; quę ex charitate causatur, charitas enim corda multorum in vnum coniungit; quod erit principaliter bonum diuinum, & secundario bonum proximi. Hęc concordia dupliciter per discordiam tolli potest. ait D. T. 2. 2. q. 3. 7. artic. 1. vel per se, vel per accidens: per se quidem, idest ex propria intentione, dum homo scięter, & ex professo dissentire vult, vel à bono diuino, quod quidem tunc fit; quando à proximi voluntate discordat, qui inhęret regulę diuinę, tunc enim à regula diuina discordare dicitur: vel secundum dum discordat à bono proximi, cui obedire tenetur; aut quando discordiam seminat inter charitate coniunctos. Et hoc modo discordia est peccatum mortale, ex proprio genere, est enim directę contra charitatem, ut dictum est.

Discordia, quando est mortale.

Vnde Proverb. 6. dicitur: Sex sunt, quę odit Dominus, & septimum detestatur anima eius, & pro septimo ponit eum, qui inter fratres discordiam seminat. Posset esse veniale, vel ex inaduertentia, & ex actus imperfectione in illo primo motu; dum scilicet ratio superior proprio actu intuetur regulas Diuinas; antequam de illis consulat; & deliberet, vel per accidens; dum scilicet discordia oriretur præter intentionem; puta hic opinatur suam opinionem esse veram, alter contrariam, tunc isti discordant præter intentionem; ambo enim quantum est ex se, quod bonum est, præterdunt; & hoc modo non est peccatum. discordia etiam consistit in actu voluntatis directę se opponentis, & non in hominum opinionibus; posset tunc esse saltem veniale; quod accidit ex defectu humano, ut de Paulo, & Barnaba legitur Actuum 15. quamuis dici potest, illud fuisse ex diuina providentia propter vtilitatem (dico) inde secutam. Tunc autem opinionum discordia esset peccatum mortale; quando error esset circa ea, quę sunt fidei, vel quando cum quadam pertinacia indebita discordarent; ut supra de pertinacia: & tunc quandoque erit cum peccato vnus tantum; dum vnus, dissentiendo impedit bonum alterius, quandoque autem cum peccato vtriusque; dum vterque bonum proprium desiderans, à bono communi dissentit; & hęc accidunt, quia homo inordinatę, quę sua sunt, præfert bonis aliorum; ut gloriatur in eis; & tunc dicitur filia vanaglorię; vel quia non vult cum alijs concordare,

vel

vel quod suam voluntatem relinquere, & alios sequi dedignatur, quod pertinet ad superbiam, & tunc eius filia dicitur.

De Contentione.

Contentio, ut ait Tullius, est oratio, quę ex rebus contrarijs efficitur, & in hoc differt à discordia: Discordia enim est contrarietas in voluntate obli-
nata; contentio autem in verbis. contrarietas hæc in locutione dupliciter fieri potest; vno modo quantum ad modum contendendi; alio modo quantum ad intentionem contententis. Quantum ad modum, fit cum ordinatę, vel inordinatę circa aliquid contrariatur, hæc ordinatio, vel inordinatio consideranda est, vel per respectum ad personam; quę contendit, si sibi conuenit, an non, vel ad verba, quę vsurpantur in contentione, vel ad negotia, si sunt talia; de quibus contendere debet. Quantum ad personam; puta Religiosus subditus contrariari non debet suo Prælati in his; quę sibi imponuntur, etiam si difficilia sint; penitens suo patri spirituali in his, quę iusta, & conuenientia sunt; tenetur enim eius mandatis parere, & non contendere. discipulus cum suo præceptore contendere non debet, circa doctrinam, quam addiscit. dicitur enim barbatu crede magistro; & sic de similibus. Quantum ad verba, quę vsurpantur; puta, si sunt ac. 12. iniuriosa, offensiuua vel cum clamore, impatientia, contemptu, blasphemia; vel cum superbia, & emphasi; aut cum quadam complacentia propter circumstantes, ut laudetur ab alijs; tunc enim ex his filia superbię, & vanaglorię dicitur. Quantum ad negotia, & res; de quibus contenditur, potest etiam esse inordinatio: propterea namque Christi discipuli reprehensi fuere. Luca 22. quia contentebant de primatu honoris; de quo non erat contendendum; & non de intentione: nam defendebant, quod sibi iustum videbatur, & ideo à mortali excusabantur. Quantum ad intentionem contententis fit, dum contenditur veritas, aut falsitas, & hoc tripliciter accidere potest, vel materialiter tantum, dum scilicet aliquid impugnatur exercitij, & disputationis gratia, vel tentatiuę alterius iudicij experiendo; & his modis caret omni vitio, nisi fierent modo indebito, & inordinatę, ut dictum est; vel formaliter, idest ex propria malitia, & iniqua intentione, scilicet dum quis scienter veritatem impugnat. & hoc, vel in disputatione, veritatem doctrinę conculcando, vel in iudicio, veritatem iustitię calumniando, vel in ratiocinio, proximum infamando, seu in aliquo notabili legendo; & tunc esset mortale; nisi ratione paratę, & friuolę rei, de qua esset veniale; eo quod parui refert. Item contendere quocumque mendacium, veniale, erit peccatum veniale, nisi inordinatę, quo ad modum contendetur, ut dictum est. Item contendere aliqua sibi proposita simpliciter non curando, an sint vera, an falsa, veniale est; nisi sic efficaciter, & cum pertinacia contenderet; ut si certę sciret esse vera, adhuc contradiceret; quia tunc esset mortale. Item contendere falsitatem modo debito, & ordinatę, nonolum non est peccatum, sed virtuosum est, si autem immoderatę vociferando, cum quadam acrimonia, vel emphasi, veniale erit; Si vero inordinatio in contendendo erit nimia, & scandalosa, tunc erit mortale.

52
Differētia inter discordiam, & contentionem.

Advocari, et procurratoris, quoniam do errant.

De Inobedientia.

53

Quamuis in omni transgressione præcepti, tam diuini, quam humani inobedientia quadam committatur, non tamen ex hoc omne peccatum mortale, propriè loquendo, Inobedientia dici debet, sed solum, dum contra præceptum ex contemptu, tam præcipientis, quam rei præceptæ aliquid fit, dum enim aliquis fornicatur, non intendens contemnere præceptum Dei, s. (non mæchaberis) sed sua concupiscentiæ satisfacere, tale peccatum non dicitur Inobedientia, sed fornicatio: sed si ob contemptum præcipientis fornicaretur, inobedientia formaliter diceretur, actiones enim morales à fine speciem habent. Igitur Inobedientia est transgressio præcepti ex contemptu: & est semper mortale; peccatum enim, vt sæpè diximus, in tantum est mortale, in quantum est contra Charitatem Dei, & proximi. exigit autem Dei Charitas, vt eius præceptis, & mandatis obediatur; sed in præceptis diuinis continetur, vt etiam præceptis superiorum pareamus, teste Paulo, ad Romanos. 13. Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Qui ergo inobediens circa Dei, & superiorum præcepta se per contemptum præcipientis, quanto præcipiens est magis superior; grauius enim peccat, qui facit contra præceptum Dei, quam qui contra præceptum Prælati; & grauius, qui contra præceptum maioris, quam inferioris Prælati. Similiter ex contemptu præceptorum, grauius peccat contemnens maiora, quam minora. Hoc peccatum ex superbia, & Vanagloria ortum habet; qui enim inflatur, & cæteris excelsior apparere vult, præceptis alterius subijci dignatur; ideo earum filia vocatur. Hinc astutus Eua tentator, cognoscens superbiam mulieris, eam, ad contemnendum præceptum de pomo verito, induxit, dicens, cur præcepit vobis Deus? Cui inobedientiæ si obstinatio, quæ hominem impenitentem facit, adiungatur, peccatum in Spiritum Sanctum dicitur, de quo infra.

*Astutus
Dæmonis.*

De Auaritia, secundo capitali peccato.

54

*Auaritia
dupl. sumi potest.*

Definitio.

*Auaritia
duplex.*

*Pecuniam
respicit In
stitia, & Li
beralitas.*

*Liberali
tas.*

*Prodigali
tas.*

Auaritia, communiter sumpta, est inordinatus appetitus habendi quodcumque bonum: & quia (bonum) sumi potest communiter, & specialiter, ita & Auaritia sumi potest. Verum, vt est vnum de septem capitalibus, Auaritia propriè dicitur amor inordinatus pecuniæ, vel possessionum, agrorum, armentorum, ouilium, & similibus, quæ per se sunt de genere rerum vtilium: quæ sub nomine pecuniæ intelliguntur. Et quia vitium opponitur virtuti, circa idem obiectum, hinc sequitur, quod sicut duplex virtus respicit pecuniam, alio, & alio modo, ita & Auaritia duplex est, duplici virtuti opposita. Primo namque pecuniam respicit Institia. Secundo liberalitas. Institia constituit medium, & æqualitatem in ipsis rebus possessis, vt quilibet habeat, quod sibi debetur. Liberalitas constituit medium in ipsis affectionibus animæ, vt quisque non sit nimium amator, nec dissipator pecuniæ, sed moderatus dispensator, quoniam, & vbi oportet. Liberalitas igitur, cum sit virtus in medio consistens, hæt duo extrema, vnum per excessum, quod est Prodigalitas, quæ consistit in dando superabundanter, & plus

37

& plus debito, propter paruum amorem, quæ habet in retinendo, alterum per defectum, quod consistit in nimio amore acquirendi, & retinendi, quod est una species Auaritiæ.

Auaritia ergo, quæ opponitur Liberalitati, est quidam defectus circa emissiones, & expansiones pecuniarum, & quædam auiditas circa acquisitionem & retentionem earundem, cum superfluo amore. Hæc autem Auaritia ex suo genere non est peccatum mortale, ut ait. D. T. 2. 2. 1. 18. art. 4. potest enim homo sic pecunias amare, ut sit tenax ultra modum in expendendo, aut ita implicatus in negotiis inordinate facultates augendo, ut earum amorem non præferat amori Dei, id est numquam velit propter diuitias aliquid facere, quod esset directè, vel indirectè contra Deum & proximum, & quamuis talis inordinatus amor sit peccatum veniale est tamen valde periculosus: accidit enim quandoque propter nimium amorem, tales contra Iustitiam delinquere in aliquibus negotiis, propter ignorantiam, quæ non excusabit eos, dicit enim sapientia a c. 4. Fascinatio nugacitatis obscurat bona. & incostantia concupiscentiæ transuertit sensum sine malitia. potest esse mortale ex causa, & hoc quando ille, qui ita tenax, & hypticus est in expendendo, tali parsimonia uteretur sibi, & suæ familiæ vitæ necessaria subtrahendo, ut ob eam corpus pateretur, vel quando, ut uult Caietanus. 2. 2. q. 1. 18. art. 1. desiderium suæ uirtuti dissonum; puta qui se ineptum ad alios gubernandos iudicat. Ducem fieri præsumit, uel secundum. D. T. eadem q. art. 4. quando totum finem suum in bonis temporalibus collocaret, ita, ut non uereretur propter diuitiarum amorem post ponere amorem Dei, ut facere solent qui propter bonorum temporalium affectionem, die festo missam, & alia diuina præcepta præmittunt, ut suas possessiones adeant, ut alia negotia perficiant, & huiusmodi, tunc erit peccatum mortale, quamuis in negotiando, neminem lædant, uel fraudent, licet enim amor & desiderium circa bona temporalia sit naturale, tamen debet esse mensuratum, ut tendat ad id, ad quod ordinatur, uidelicet ut bona temporalia desiderentur, ut media ad finem, & non pro ultimo fine, id est ut homo utatur eis pro necessitate suæ uitæ, & familiæ, secundum conditionem sui status, & uirtutis, sic transiens per bona temporalia, ut non amittat æterna, ille autem per hæc amittit æterna, qui talem amorem in diuitiis ponit, se delectando in illis, quod totam suam felicitatem in eis ponit, relinquendo regulas Diuinas; immo multoties utitur Deo, ut fruatur bonis temporalibus, id est si quid Religionis in eo uideretur reuerendo, & præcando Deum hoc non propter Deum facit, sed ut eum in sua prosperitate conseruet.

Auaritia quæ opponitur Iustitiæ dicitur illa, ad quam pertinet accipere per fas, & nefas, uel retinere alienum contra Iustitiæ debitum, hoc modo auari dicuntur illi, qui diuitias per usuras, fraudes, furta, extorsiones, & alia similia congregant. Hæc species Auaritiæ semper est peccatum mortale, nisi propter imperfectionem actus in desiderando, uel paruam quantitatem in accipiendo, & retinendo, ut supra de furto dictum est, quia tunc esset ueniale.

Et quamuis huius Auaritiæ peccatum non sit multum graue, respectu quorundam aliorum, est tamen ualde periculosum, propter restitutionis difficultatem quæ difficultas oritur & ex negotiorum uarietate, quibus homo proximum lædit, nec de tali læsione se concilium facit. De qua re inferius in cap. de restitutione. & de Usura per totum dicemus, ac etiam propter nimium amorem in illis positum, & non ita facile alienum restituere proponat. Vnde dicitur Idolorum seruitus, per quamdam similitudinem, sicut enim Idolatra, per cultum se creatura

*Auaritia
opposita
liberalitati.*

*Auaritia
opposita
Iustitiæ.*

*Auaritia
periculosa
propter
difficultatem
restitutionis.*

ra subijcitur & Auarus per amorem se diuitijs subijcit, illas immoderatè concupiscendo. Ideo Eccles. c. 10. dicitur, Nihil est iniquius quam amare pecunias: hic enim & animam suam uenalem habet: id est quantum ad acquisitionem, uitam multis periculis exponit, propter lucrum faciendum: uel dicas uenalem habet: id est quantum ad possessionem, & fructuionem. animam Diabolo pro pecunia uendit: unde Paulus ad Timotheum. 1c. 6. scribens, nos monet. dicens. Qui uolunt diuites fieri, in cadunt in tentationem, & in laqueum Diaboli, & desideria multa inuitilia, & nociua habent, quæ mergunt homines in interitum, & perditio nem: radix enim omnium malorum est cupiditas: unde si ulterius perpendere tur, quam periculosus est diuitum status: non est homo tam exigui iudicij, qui diuitias non contemneret: non quia diuites saluari non possint, sed quia illorum plurimi in illis, tam affectare animum implicant, ut ipsorum salutem difficilem reddant. Hoc inferre uoluit Christus Dominus, & præceptor noster dum dixit. Difficilius est diuitem in paradysum introire, quam camelum per foramen acus transire.

Diuitum status periculosus.

Auaritia uitium capitale. quare?

Filia Auaritia.

Sufficiëntia filiarum Auaritia.

Iudas propter auaritiam prodidit Christum

Luxuria unde dicitur.

Luxuria dupliciter sumi potest

Lucifer

quò peccauit, peccato

luxuria, & Auaritia.

Auaritia est uitium capitale: nã cū felicitas humana naturaliter sit appetibilis; tãto aliqd affectu appetit, quãto magis cõfert ad illã affectuãdã uñ cū diuitiã fatis iuuẽt ad felicitatẽ humanam habendam: per eas nam quam omnes cõmoditates acquirat homo. quibus se fecilitari potest, ut Philoſophus. 5. ethico. 1m air. Denario utimur, quasi fideiussore, ad habenda omnia: hinc ad illas acquirendas maxime studet ita, ut multa alia peccat committat, ut pecunias acquirat. Et quia Vitium capitale dicitur illud, quod aliquem principalem finem habet, ad quẽ multa alia ordinari apta sunt, ideo Auaritia, cum sit de septem capitalibus, ut dictũ est, multas habet filias: quæ ab ipsa oriuntur ut sunt Proditio, Fraus, Fallacia Periarium, Inquietitudo, Violentia, & contra Misericordiam obduratio. Quarum sufficiëntiam ita sumi potest.

Ad Auaritiam pertinent duo. scilicet retinere, & accipere, per hoc, quod immoderatè retinet, oritur obduratio contra misericordiam, tãtus enim est timor Auari, ne minuantur opes, quod inhumanus in pauperes efficitur, negando eis elemosinã etiam in casu quo ex præcepto tenetur, quando hoc contingit ut supra definitum est. Per hoc quod immoderate accipit, dupliciter cõsideratur, uel ut est in corde, & tunc ex ea propter magnum desiderium augendi facultates, oritur Inquietitudo, propter superfluas curas in acquirendo, unde de eo dicitur, Semper auarus eget, quia nunquam uidetur impleri, uel consideratur in facto, & tunc in acquirendo quãdoque utitur extorsione, aut ui, ex quibus oritur Violentia, quandoque utitur dolo: & si sit simpliciter uerbis, tunc oritur Fallacia, si autem uerbis adiungatur iuramentum, pro confirmatione, tunc oritur Periuriũ quandoque utit dolo in opere, & tunc si erit circa res orietur Fraus, si autẽ erit circa personam, orietur proditio, ut Patet de Iuda, qui propter auaritiã prodidit Christum Dominum.

De Luxuria tertio capitali peccato.

Luxuria secundum Isidorum in lib. Etymo. dicitur quasi solutio in uoluptatibus. Et quia uoluptas est quidam appetitus libidinosus, circa omnia amabilia, & delectabilia, ita Luxuria sumi potest generaliter pro omni amore uoluptuoso, inordinato.

In hoc sensu dicit Scotus, Luciferum peccasse peccato luxuriæ, amauit enim se amore concupiscentiæ: ideo sibi beatitudinem nimis libidinosè, & ardentè appetiit

appetit. Sicut etiam D. T. prima parte q. 63. art. 2 in resp. ad quartum dicit peccat se etiam peccato auaritiæ, prout auaritia sumitur generaliter, pro immoderata cupiditate habendi quodcumque bonum creatum, fuit enim nimis cupidus in appetendo illam, quod idem est. Sed proprie loquendo Luxuria importat quamdam amorem concupiscentiæ, circa uoluptates ueneretas, quibus animus libenter dissoluitur. Et quamuis actus ueneris in se consideratus sit naturalis: immo necessarius, pro conseruatione speciei, sicut alimentum pro conseruatione indiuidui, tamen in homine, qui uidetur ratione, quoties fiet contra rationis ordinem erit peccatum mortale: tunc erit contra ordinem rationis, quã illo actu homo uitur non secundum finem, ad quem ordinatur à natura, & ab auctore natura, ac etiam modo debito, & conuenienti. Finis est procreatio prolis: Unde per hoc quod dicitur secundum finem, ad quem ordinatur excluditur omnis actus, ueneris. & carnalis qui sit extra intentionem procreandi filios, aut ex quo impeditur procreatio filiorum: modus debitus & conueniens est, ut homo utatur sua uxore, prout institutum matrimonium fuit a Deo, in principio mundi, in officium naturæ, & a Christo in sacramentum, id quod dicitur Matrimonium. Unde per hoc excluditur omnis fornicatio, cum non sua uxore, quamuis sit actus naturalis, & ad prolis procreandæ finem intenta. Et quot sunt deformitates circa finem & modum utendi hoc acta ueneris, tor erunt species Luxuriæ distinctæ.

Hinc colliguntur istæ species, scilicet prima dicitur simplex fornicatio, quæ consistit in concubitu inter masculum, & feminam, qui sunt soluti. Dicitur (simplex) quamuis enim omnis concubitus uagus, qui extra matrimonium sit, fornicatio dicatur, tamen pro ista prima specie intelligitur illa, quæ simpliciter sit, id est, soluta ab omni alia deformitate quæ huic actui adiungi potest. Unde per solutum, & solutam, inter quos committitur simplex fornicatio, intelliguntur, nõ solum, qui soluti sunt à matrimonij uinculo, sed etiam ab omni alio uinculo, scilicet à consanguinitate, affinitate, notu, religione, & ordine sacro, nam Clericus in sacris constitutus committens se, etiam cum meretrice, non committit simplicem fornicationem, sed sacrilegium, & respectu sui, denique ab infidelitate, non enim dicitur simplex fornicatio concubitus cum non baptizata.

Secunda dicitur Adulterium, quod est alieni thori uiolatio, ideo enim dicitur adulterium quasi ad alienum thorum accessio. 3 r. q. 1. §. cum ergo, & est quadruplex, scilicet coniugati cum soluta, uel soluti cum coniugata, uel tertio quando ambo sunt coniugati, & hoc est grauius, uiolatur enim fides sui coniugis, & committitur iniustitia, abutendo rem proximi sui. Unde Leo Papa dicit. Adulteriũ committitur cum proprie libidinis instinctu, uel alieno consensu, cum altero, uel altera, contra pactum coniugale concubitus, quarto ad adulterium reduci potest concubitus cum Religiosa, nam illa in professione sua, & multo magis in sacratione effecta est sponsa Christi spiritualis, per dedicationẽ uirginitatis, quã uis magis proprie hanc reponunt in specie sacrilegii, uerum omnis uirgo, quæ per uocum simplex suam uirginitatem Deo dicauit, ut beata Agnes, Christi sponsa dici potest, cuius thorum, uiolando, tanto peior adultera dicitur quando sponsus præstantior est, cui fidem frangit.

Et de uirga quid dicendum? Dico si consideratur in sua uirginitate absolute: soluta est dicente Paulo ad Corinthios, primo. Mulier alligata est legi, quanto tempore cur eius uiuit, quod si dormierit uir eius, liberata est à lege, cui uult nubat. Et ad Roma. 1. Igitur uiuente uiro, uocabitur adultera, si fuerit cum alio uiro, si autem mortuus fuerit uir eius, liberata est à lege uiri sui, ut non sit adultera, si fuerit cum alio uiro. De quibus, sic uiuentibus, ad Thimotheum c. 5. sic ait, quæ

Veneretas. Sicut ad 3d a natura ordinatus est.

Matrimonium a Deo officium nature, & a Christo in sacramentum fuit. Species luxuria fornicatio simplex.

56 Adulteriũ quadruplex

Vidua qui specie ponit.

Peccatum cũ vidua. in delictis est uiuens, mortua est, & quamuis secundum. D.T. 2. q. 151. art. 3. ad argu. peccatum luxuriæ in uidua sit grauius, quam in meretrice, etiam occulta, tamen ut sic non exit à specie fornicationis simplici. Si autem uidua promisit Deo seruare continentiam, seruat ueram uiduitatem, quæ est uirtus specialis, cui dari solet uelum nigrum, in signum seruandæ continentię. 27. q. 1. De qua Paulus, scribens ad Thimotheum, quo supra, dicit. Viduas honora: quæ uere uiduæ sunt: peccatum tunc suum reducitur ad speciem adulterii. Tertia di Incestus, quæ do non obseruatur in cõcubitu honor, & decencia consanguinitatis, & affinitatis. Vnde committio talium personarum, non solum prohibetur lege Diuina, iuxta illud Leuitici. c. 18. Mater tua est, non reuelabis turpitudinem eius, sed iure humano, apud gentiles obseruabatur hæc reuerentia, refert enim Valerius Maximus, quod apud antiquos, fas non erat, ut pater simul cum filia balnearer, ne se ipsos nudos conspiceret Immo natura hæc abhorret. Vnde Philosophus in lib. 8. de Animalibus dicit, quod quidam equus deceptus, ut matri commisceretur, se ipsum præcipitauit, quasi præ honore, ex quo concludit, quod etiam aliquibus animalibus inest naturalis reuerentia ad parentes. Quanto reprehendendi sunt ergo homines: qui rationis usu ducuntur & multo magis christiani illuminati? Ideo malum exitum habent matrimonia inter consanguineos, & affines: eo quod male, id est subrepticie dispensati sunt, & multo magis committiones fornicariæ, inter huius modi personas, ex quibus oriuntur impedimenta matrimoniorum, quæ impedimenta, cum sint occulta ob uerecundiam uidentur, dum matrimonia celebrantur, in perniciem animarum. Et quantum ad consanguinitatem, quæ ex propagatione naturaliter ortum habet, nulli latet sed quantum ad affinitatem, dubium est, eo quod affinitas non cõtrahitur ex omni mixtione carnali.

58
Affinitas, ex quo actus carnalis contrahitur.
Pro quare est notadũ, quantũ ad nostrũ propositũ spectat, ut sciamus, qui sint in cõcubitu, ex parte affinitatis. Primo actus fornicatus nõ in lucit affinitatẽ. Abusus mulieris, extra uas debitum, non inducit vinculum affinitatis, in nõ actus uere uereus, circa uas naturale, quo impeditur, ne fiat generatio, non facit affinitatẽ: immo fortius, qui uirginem defloraret, & claustra pudoris inuaderet, & postea intus non seminaret, per hoc non contraheret affinitatem 35. q. 2. c. Extra ordinaria. Et glo. ibi; nec audienda est, quantum ad actum sodomiticum, tum quia non probat, tum quia non resolute loquitur. In quo ergo actu præcisè cõtrahitur? Diuus Tho. in 4. sent. dist. 41. q. 1. art. 1. quæstiuncula. 1. Innocen. in cap. Fraternitati. Petrus de Palud. & omnes doctores dicunt, quod contrahitur ex carnali copula, tam matrimoniali, quam fornicaria, quando fit seminatio in loco debito, & generationis apto, per seminum commixtionem, unde in illa commixtione seminum, seu sanguinum, sic contracta, efficiuntur uir, & mulier una carnis. Ideo dicitur, in matrimonio, erunt duo in carne una, scilicet consummato. Hinc, propter talem affinitatem, consanguinei coniugum efficiuntur affines cõiugis sui propinqui, scilicet eundem gradum affinitatis sortiuntur, cum marito suæ consanguineæ, quem gradum consanguinitatis habent cum ipsa consanguinea, & e contra consanguinei mariti, cum eius uxore, eandem affinitatẽ contrahunt, per eum itaque soror mariti, per consanguinitatem, efficitur soror uxoris eius, per affinitatẽ: quæ dicitur cognata, non tamen consanguinea coniugum ad inuicem contrahunt affinitatem aliquam: scilicet consanguinei mariti cum consanguineis uxoris, unde frater mariti potest accipere sibi in uxorem sororem uxoris, & e contra.

Dubium pulcrum subtile.
Quomodo contrahitur affinitas.
Sed dubiũ est, an requiritur necessario ad affinitatẽ cõtrahendã quod ambo spermatizent, an sufficit una persona tũ? Dicitur indubiè, si mulier seminauerit, & uir non, affinitatem non contrahit, quamuis claustra pudoris intrauerit, ut accidit fr-

dit frigidis, uel ijs, qui timent, ne uxor impregnatur, seminant extra uas uerum si uia uice tantum intra seminauerint, sufficit, ad contrahendam affinitatem, & matrimonium consummandum, si autem uir intra seminauerit, & mulier non, Panormitanus, Siluester uerbo matrimonium. 8. S. 15. Petrus de palude, & Federicus, consilio. 290. dicunt, quod contrahunt, & matrimonium dicitur consummatum, quia credunt feminam posse concipere, ex sola seminatione uiri, quam uis ipsa non seminat. Sed Innocen. Hostiensis in summa, & alij dicunt, quod non; Sed credo, eorum differentiam nasci ex uarietate intelligendi, quid femina in generatione mintret, si seminat, an nonideo omissa illa quæstione, inter doctores, an femina concurrat passiuè tantum ad generationem, ut uult Aristoteles, an actiuè sentit Galenus, uuum pro certo habetur, quod femina aliquid ministrat quod cum semine uiri concurrat ad generationem, & formationẽ embryonis, qui, postea organiztus, fit homo, siue illud sit semen, quod habeat aliquid actiuatis, natiuus tamen principaliter, quam hominis semen, & aliquid materia litatis, siue sit sanguis menstrualis, ut aiunt, loco feminis, siue aliquid aliud a natura preparatum, ad humanam generationem aptum, quod se tenet ex parte materię, ut uult alia opinio; dico aptum) sufficit enim, quod ex illo, una cum semine uiri in unam collato ad locum prolis procreandæ, sint apta nata generata, quamuis nõ semper generat uel propter indispositionem uel loci, id est matricis, uel feminis uiri, uel mulieris: quidquid sit illud.

Vnde si femina, coeundo nihil emittit: non dicitur consummasse, & affinitatem contraxisse: quod accedere potest dum homo, propter nimiam renem caliditatem, uel aliud, cum attingit uas statim seminat, antequam mulier, per spiritus missionem in membrum genitale tumorem, & delectationem causantium, aliquid in illo coitu coagat, coire namquam est simul ire, id est ambo conferre id, quod ad formationem fetus requiritur. Vnde falsum est, quod dicit Siluest. loco supra citato, scilicet quod quomodocumque semen uiri intrauerit claustra pudoris affinitas contracta sit, & magis a ueritate aliena sunt exempla, quæ adducit de balneis, & Dæmone incubo dicens, quod si femina in balneo per uuluum absorberet semen iuuenis seminatam in aquam balnealem, conciperet, sicut quædoque concipit, per semen hominis, aliunde asportatum, per Dæmonem incubum, & immisum in uterum matricis, hoc enim est contra philosophiam.

Auerrones namque in libr. de Genera. Anim. dicit, quod homo habens membrum longum difficulter generat nam dum semen defertur per uirgam, in illa mora, eius caliditas aliquantum resoluitur, ita, ut non sit amplius ad generationem aptum, quanto magis erit resolutum, dum est emissum in aquam?

Idem dicendum, dum asportatur per Dæmonem à longinquo. Et esto, quod sit uerum, quod attribuitur Dæmoni incubo ab aliquibus (ego autem nunquam tale in auctore authentico legi, nisi quod Augusti. 15. de ciui. Dei asserit, se audiuisse a uiris expertis, Dæmones sæpe concubuisse cum mulieribus, sed quod per illos concubitus genuerint, non est certum. & D. Th. de hoc loquitur sub dubio in prima parte. q. 51. art. 3. in resp. ad sextum argum.) tamen hoc non fieret sine seminatione mulieris. Dæmon namque accipiens corpus aereum, per aeris condensationem formatum, & figuratum, ut homo agit concubitus cum muliere, qui modus dicitur incubus, & formans corpus mulieris, agit cum uiro & in hoc dicitur subcubus, quo actu excitat spiritus ueneros membri genitalis mulieris, & cum illa delectatione, & imaginatione, mulier, putans se agere cum homine, emittit semen, de quo supra dictum est, & in illa emissione, Dæmon accipit semen uiri, cui est subcubus, & immittit in uterum mulieris, ex qua missione

Panormit. Siluester. Petrus. Federicus. Innocen. Hostiensis. & alij. Autor.
Femina quid mini strat in generatione.
Quare femina non semper generat.
Coire unde dicitur.
Dæmon incubus.
Auerrones.
Dæmonis incubi ueritas.
Dæmon quomodo apparet in forma humana.
Incubus, & subcubus, quid sunt.

fritione mulier concipit, ut aiunt, & dicunt esse filiam demonis quod in veritate non est; sed, si tale est, erit filius hominis illius cuius semen acceptum est. Hinc sequitur generationem non fieri sine semine emisso, seu materia ministrata a muliere. Concluditur ergo affinitatem contrahi in spermizatione utriusque, & non homini tantum.

quasi affines ac diuina.

Ex hac declaratione deducuntur multae conclusiones. prima est, si antequam uir consummauerit Matrimonium, uxor eius moreretur, cognoscendo cognatam, non esset incestuosus, quia iam non erat contracta affinitas: quamvis eam in uxorem ducere non posset, propter impedimentum publicae honestatis. Idem dicendum, si eam cognouerit modo sinistro, aut intra non seminauerit, ut supra dictum est. Item, si consummato matrimonio & contracta affinitate, abutatur cognata extra uas, peccatum hoc non dicitur Incestum, sed contra naturam. Item, si uir contractis sponsalibus de futuro cognoscendo uxorem, antequam eam desponsaret, non seminauerit, ut supra, possit mortua ipsa ducere sororem eius, quantum est Iese: dico hoc: quia in foro exteriori aliud iudicaretur, quando eam tetigisse sciretur. Item qui cognouerit mulierem fornicariè extra uas, uel etiam intra uas, & ibi non seminauerit: posset ducere eius sororem, & eius frater eam desponsare, sine scrupulo, posset.

Dubium inuicem usque ad quem gradum currit.

Sed quaeritur usque ad quam gradum fornicatio haec incestus diceretur? Hostenis in summa respondet, usque ad illum, in quo opus esset dispensatione, si in matrimonium illam ducere uellet, scilicet ad quartum usque, inclusiue: computando primum a fratribus, & sororibus: ut ex decreto sacri Concilij Lateranensis sub Innocentio tertio cap. Non debet. de consanguinitate, & affinitate est uidere: & secundum quam normam computantur gradus consanguinitatis, secum eandem computantur affinitatis gradus: id est quo gradu consanguinitatis Petrus distat a Marcello: eodem gradu affinitatis distat a Marcelli uxore, & e conuerso. Vnde qui fornicariè cognosceret aliquam mulierem, etiam de sua progenie: quae distaret a se, in quinto, uel sexto gradu: non diceretur incestus quia si in matrimonium eam ducere uellet, non opus esset dispensatione: & si distaret in quarto ex una parte, & in quinto ex alia, neque esset incestus: in hoc enim non opus est dispensatione; nam cap. ultimo de consanguini: & affinit: dicitur, semper standum esse remotiori personae. Qui cognosceret meretricè, cognitam a suo propinquo, incestuosus esset; sed usque ad quem gradum?

Incestus actus fornicario usque ad secundum gradum.

Dico quod gradus affinitatis, contractae per actum fornicarium extenditur usque ad secundum inclusiue: ut per sacrum Concilium Tridentinum Sess. 24. cap. 4. de reformatione decretum est. Et sicut uariantur leges, & statuta conciliorum circa huiusmodi gradus prohibitionum: ita & ratio, committendi incestum, uariabitur ait D. Tho. 2. 2. q. 1. 54. art. 9. ad tertiam potest. enim Ecclesia, propter instantem necessitatem, & temporum decentiam, huiusmodi prohibitiones: pro celebrandis matrimonijs, ampliare, & restringere, ut melius uidebitur: ut bene probat Sotus in 4. sent. dist. 40. q. unica. art. 5.

Incestus per cognationem spirituales. Dubium.

Committitur quoque Incestus inter eos, qui cognationem spirituales contraxerunt; ad aliam enim speciem, nisi ad istam, reduci non possunt.

59 Cognatio spiritualis per quid contrahatur.

Sed quaeritur per quod contrahitur haec cognatio? Respondetur, per duo sacramenta tantum, scilicet Baptismum, & confirmationem: per haec namque duo, fit cognatio spiritualis; nam mediante Baptismo, renascitur homo in uita spirituali; per fidem: & tale esse in Ecclesia accipit: per confirmationem autem, suscipit fides augumentum; datur enim ad robur, ut publice fidem defendat: ideo qui talia operantur, circa suscipientes haec sacramenta; contrahunt paterni-

paternitatem quamdam spirituales instar paternitatis carnalis, circa carnalem filiorum generationem. Ideo Ecclesia, ob talem reuerentiam instituit: ut talis cognatio Matrimonium impediat: & si post eam contractam, attentatum fuerit, dirimat. Dico (post eam contractam) nam si aduenit post matrimonium, puta dum pater filium in casu necessitatis, uel ex iusta ignorantia baptizaret: id non dirimeret: ubi autem pater hoc obstitaret sine necessitate, uel ex culpabili ignorantia tunc Ius petendi debitum amitteret. De cognatione spirituali. c. si uir. Dixi (Ecclesiae instituto, nam impedimentum hoc non habet fundamentum in natura: sed ex statuto Ecclesiae, ad significandum quod dictum est: ideo sic illam definiunt. Cognatio spiritualis est propinquitas quaedam personarum, ex collatione sacramenti, uel tentione, ex statuto Ecclesiae, proveniens.

Cognatio spiritualis impedit matrimonium statuta ecclesiae.

Cognatio spiritualis quid est.

De hoc extant plures canones: ut est uidere. 30. q. 1. De cognatione spirituali: tam infra, qua extra. Sed quid dicendum de sacramento penitentiae? non ne ibi contrahitur quaedam filiatio spiritualis cum penitente? Et uidetur quod sic: dicit enim Symmachus Papa. Omnes, quos in penitentia suscipimus, ita nostri sunt spirituales filij, ut & ipsi quos, uel nobis suscipientibus, uel sub trinæ meritionis uocabulo merentibus, unda sacri Baptismatis regenerauit.

Sacramentum penitentiae non inducit in penitentem.

Respondet Sotus in quarto dist. 42. q. 1. art. 1. quod penitentes non dicuntur filij sacerdotis, ea ratione, qua in sacramento Baptismi, per regenerationem; quam significat, ut dictum est; sed per doctrinam, & monita, ac sacramenti ad ministracionem, circa illos: unde glosa in ca. Omnes. 30. q. 2. dicit similitudinem non esse omnimodam; sed quo ad sacerdotem tantum; ob cuius rei reuerentiam, praedictus Pontifex statuit: ut qui cum filia penitente se commiseret, graue sacrilegium committeret, ut ab eo scelere cauerent sacerdotes: ut est uidere in dicto ca: Omnes, & sequenti.

60 Dubium. Cognatio spiritualis in quo actu sacramenti contrahitur.

Sed quaeritur ulterius, in quo actu celebrationis sacramenti haec spiritualis contrahitur? Respondetur: in catechismo, & Exorcismo non contrahitur: unde si puer propter mortis periculum, domi Baptismum suscepisset, & postea in Ecclesia alias caeremonias sacerdos suppleret: non per hoc contraheret talem cognationem: quae sufficiens sit ad dirimendum matrimonium, si attentatum fuerit: impediret tamen faciendum cap. contracto matrimonio de cognatione spirituali & cap. Per catechismum, eodem titulo in 6.: quamuis Glo. in dicto c. contracto. cum aliquibus doctoribus uelit, quod dirimit etiam faciendum; quod Nau. c. 2. nu. 72. non approbat, nec D. Tho. in 4. cuius ratio est, quod catechismus non est proprie sacramentum, ut isti falso attestantur; sed potius dispositio ad sacramentum: unde sicut per sponsalia, quae antecedunt matrimonium, non contrahitur affinitas, sed quoddam impedimentum honestatis: ita & per catechismum. Qui infantem associat solum in Ecclesiam, aut dum baptizatur praesens est, aut respondet Sacerdoti, aut ipsum tenet dum omnes caeremoniae fiunt, aut dum christina apponitur, & non dum infunditur aqua a sacerdote super caput pueri: non contrahit spirituales cognationem, neque obstratrix, quae infantem praeparat, & uestit conducit, & omnia alia facit, efficitur comater. unde falsò uulgis illam commatrem appellat: nisi infantem a fonte leuaret, aut domi ipsum baptizaret. Sed ille tantum uerus patrinus, & compater efficitur; qui dum sacerdos infantem aspergit, tenet, eum accipit a manibus sacerdotis, dum illum immergit, siue sit unus, uel una, siue unus & una: nam plures esse non possunt, ut statutum est a sacro Concilio Trid. Sess. 24. c. 2. de reformatione. Praeter autem istos destinatos, alii non contrahunt affinitatem spirituales.

Vulgus falsò uocat obstrices comatres.

spiritualem. Nec sufficit ad contrahendam affinitatem spirituale, postquam in fons aspersus, uel immerfus est, & a fonte leuatus ipsum puerum, aut cuius uestes, aut auriculam tangere ut in aliquibus prouinciis mos erat, ante concilii determinationem: sed si erunt plures compatres, necesse est puerum simul tangere, seu ut melius dicamus tenere: dum aqua aspergitur; in hoc sufficit, ut alter manum porrigat, siue puerum, aut eius uestes tangat, siue linteam, aut discum argenteum, ubi tenetur, honoris gratia, quando aspergitur: Et hoc modo est intelligendus Silu. Verbo. Matrimonium. 8. §. 7. dubio. 1. & alii doctores: ut bene notus in 4. senten. dist. 4. 2. q. 1. art. 2. notat. Quæ personæ hanc spirituales affinitatem contrahunt? Dico hoc esse definitum à sacro cõcilio Trid: ubi supra: scilicet sacerdos baptizans, & uir, seu mulier, aut ambo simul: ut dictum est: tenentes puerum in fonte contrahunt spirituales cognationem cum baptizato & eius patre, & matre tantum. Et si puer baptizatus esset domi ab obstetrice, & propter dubium rebaptizaretur in Ecclesia, etiam sub cõdictione: tales non contraherent: quia secundum non est sacramentum: nisi postea constaret primum non fuisse ualidum, quæ omnia animaduertere debent Parochi: ne impedimentum ponant ubi uere non est. Et quod dicitur de Baptismo: intelligendum est etiam de confirmatione, ita, ut si aliquis istorum cum filiis, aut fratribus, seu sororibus matrimonium contraheret, ualidum esset. Item si eisdem, seu eisdem fornicarie cognosceret incestus non esset: & hæc de incestu.

*Persona
qua affini-
tatem spi-
ritualem
contrahit*

*Aduertat
parochi.*

61

Sacrilegiũ

*Sacrilegiũ
triplex.*

*Sacrilegiũ
quid est.*

*Pena sacril-
legij.*

Quarta species dicitur Sacrilegium: quando fornicatio exercetur contra deum Religionis: id est cum persona sacrata: nam illa obseruantia castitatis, ad cultum Dei ordinata: est actus Religionis, tam in masculo, quam in femina. Vnde non minus sacrilegium est: mulierem misceri cum clerico in sacris, aut Religioso: quam laicum cu Religiosa: & si ambo sunt Religiosi, multo grauius: omnis enim actus moralis a fine speciem sumit, cum autem sacrilegium sit triplex, secundum triplicem rationem sanctitatis inuentæ in rebus: scilicet uel secundum rationem locorum, uel personarum, uel rerum sacratarum. triplici etiam ratione peccata speciem sacrilegij sortiri possunt. Quomodo autem committatur sacrilegium, quantum ad res sacras, & loca sacra, in cap. de circumstantiis dicemus: quantum uero ad personas, dico duobus modis sumi posse: primo materialiter, & hoc modo omne peccatum mortale personæ sacræ, quasi per accidens, sacrilegium dici potest. secundo formaliter: & proprie: & hoc modo sacrilegium dicitur, quando fit contra personæ sanctitatem siue fiat in se ipso, siue in alio: puta, cum uirgo Deo dicauerit suam uirginitatem, fornicetur; illa fornicatio dicitur species sacrilegij: per illum namque uiolatur aliquid, quod pertinet ad cultum Diuinum. unde à fine denominationem sumit; sacrilegiũ nãque est sacræ rei uiolatio Glo. in c. sacrilegium. 17. q. 4. Potest autem actus iste, cum aliis Luxuriæ speciebus concurrere, si enim persona illa sacrata, quæ, uel aqua abutitur, fuerit sibi aliqua cognatione coniuncta, dicitur sacrilegium, per modum incestus: in quantum autem erit uirgo Deo sacrata, & Christi sponsa effecta, dicitur sacrilegium, per modum adulterij: in quantum uero manet sub cura spiritualis patris, in septa monasterij, erit quoddam spirituale stuprum; etsi inde raperetur, esset spiritualis raptus, & tanto grauius peccatum, quanto plures haberet deformitates, quæ omnes sunt circumstantiæ mutant species; de quibus infra. Quod peccatum etiam per leges ciuiles grauius punitur. Vnde Iustinianus imperator ait. Siquis non dicam rapere, sed attentare tantummodo, matrimo-

nij coniugendi causa, sacratili nas uirgines ausus fuerit, capitali poena feriat.

Quinta species dicitur stuprum, & est dum Virgo defloratur: quod cum tripliciter fieri possit in tres species diuiditur, scilicet, si fit cum uoluntate uirginis: tunc dicitur simplex defloratio; si contra eius uoluntatem, tunc dicitur uolentia, & si è domo raperetur, etiam cum intentione ducendi illam in uxorem, dicitur Raptus, de quibus infra in materia de circumstantijs latius loquemur. Hæc duæ species, scilicet uolentia, & Raptus, extenduntur etiam ad non uirgines. cap. Raptores, 36. q. 2. Vnde si quis etiam meretrici uolentiam inferret, ut uolentator puniretur etiam per leges ciuiles; quæ eas permittunt.

*Stuprum.
Tripliciter*

Sexta species est peccatum contra naturam; quod cum habeat diuersas deformitates, tum secundum diuersos modos coeundi, tum ratione sexus, tum etiam ratione speciei, diuersas sortitur species; de quibus copiose loquemur in materia de circumstantijs. Et omnia ista sunt peccata mortalia.

62
*Peccatum
contra na-
turam.*

Sed dubitatur an pollutio nocturna, id est quæ fit in somno, sit peccatum mortale: & uideatur, quòd sic; nam illa fit contra finem, ad quem ordinatur talis seminatio; iuxta illud Maledictus homo, qui seminauerit in terram.

64
*Dubium.
Depollutio
ne noctur-
na.*

Ad hoc dicitur, quòd peccatum, intantum est peccatum, in quantum est uoluntarium, & cum rationis iudicio, teste Augustino. Aliquod esse uoluntarium, dupliciter intelligi potest, aut in se, aut in sua causa. Pollutio nocturna non potest dici uoluntaria in se; dum enim homo dormit non habet liberum rationis iudicium: quia vires interiores, propter turbulentiã uaporum, opprimuntur à somno: ideo quicquid agit homo in somnis, non imputatur ei, nisi somno uacat, ut instrumento malitiosæ uoluntatis, ordinantis somnium, ut polluat quod accidit, dum homo ex industria incipit dormire super renibus, uel quouis alio situ, ut possit prouocari pollutio in somno: tunc, quia est procurata in uigilia, dicitur uoluntaria elicitiuè, quamuis executiuè in somno consumetur; & consequenter est peccatum mortale, etiam si hoc desideretur propter naturæ alleviationem; nam, & si finis desideratus est bonus, non tamen procurari debet per media mala: si autem patiens aliquas situlas, aut aliud malum, propter retentionem seminis, desideraret pollutionem nocturnam, propter corporis sanitatem; dummodo illam non procuraret aliquo modo, sed tantum eam expectaret à natura, non peccaret mortaliter, ait Diuus Antoninus; desiderium namque non fertur in pollutionem absolute, sed in sanitatem; quod est bonum in se, nec illa desideratur, ut est mala in se, aut in sua causa, sed ut actus naturalis; & ut sic medium suæ sanitatis, scilicet, si quando à natura eueniret, complaceret, non in eius delectatione, sed in bono, quod ex illa causaretur: & sicut complacentia de pollutione præterita, ob finem sanitatis, quando nulla præcessit causa culpabilis, non est peccatum; eodem pacto, desiderium de futura, ob eundem finem: siue procurante illam, peccatum non erit. Ex hoc sequitur quòd desiderium pollutionis nocturnæ à patiente carnis tentationem, ut per eam sedaretur, nec etiam est peccatum, puta aliquis ex sanguinis ebullitione, & superfluitate; & renum caliditate patitur multos carnis insultus, ita quod, si pollueretur, illa bullitio transiret, tale desiderium non est peccatum, immo est actus uirtutis dummodo illam non excitet, sed à natura expectet. Item pollutio in uigilia, ex infirmitate causata, non est peccatum, ut accidit patienti sanguinis fluxum. Item si fiet ex tactu alterius uolento, ut contingeret ei, qui per tactus membrorum ad peccandum traheretur, uel aliàs excitaretur, dummodo non consentiat in illa delectatione. Idem si causaretur ex cogitatione, & contem-

63
*Peccatum
contra na-
turam.*

64
*Peccatum
est quid no-
cturnum,
aut in se,
aut in sua
causa.*

*Pollutio
nocturna
desiderare
quando nõ
est pecca-
tum.*

platione

platione alicuius operis, ex qua insurgeret motus libidinosus, quando tamen opus illud relinquere non tenetur, ut acci- lere potest confessori, audienti in confessione huiusmodi peccata; lectori studenti, & huiusmodi materijs operam danti, pro lectione, disputatione, aut medicatione; dummodo non contentiant. Et si non possent huiusmodi pollutiones pati, sine consensu vel voluntate in illa delectatione, vel propter habitum malum, aut malam qualitatem, ad id inclinantes, qui legendum tenentur abstinere, & huiusmodi exercitia postponere ait Nauarrus. c. 1. §. 6. num. 7. Et quamuis voluntas non consentiat, nec illam vel non tamen potest fieri, quoniam delectatio sentiat, & mens distrahat, ita, ut quandoque sine operationi attentata esse non possit: esset ne per hoc delectatio illa peccatum? Dicitur quod non delectatio namque in sensu exteriori, qui est tactus, quam tamenque sit, est naturalis, & sine peccato; sed intantum peccatum esse potest, inquantum est male circumstantiata, ut supra dictum est, & ab appetita interiori affectata, vel acceptata. Nec quia usus impeditur, ut non possit spiritualia considerare, in illo actu delectationis dicendum est, delectationem esse peccatum.

Delectatio in sensu exteriori tactus non est peccatum.

Sed contra; sensus exteriores, & inferiores potentia naturaliter obedire tenentur, sed quod nunc non obediant, est poena primi peccati, ergo saltem illa delectatio, contra voluntatem, erit venialis, ut alia poenaltates sequentes peccatum originale. Respondeo, si primus homo consideretur in puris naturalibus, ut compositus ex carne, & spiritu; nullam pacem sensus, & ratio apta nata erant habere, sicut, ut compositus ex contrarijs qualitibus, immortalis esse non poterat: sed quia natura hominis, propter suam dignitatem, sic exigebat; ut scilicet partes inferiores superioribus obedirent; quod cum ab intrinseco sua natura fieri non poterat, donatum fuit ei ab extrinseco; ideo, inter alias rationes, data fuerunt ei dona gratuita, ut etiam & immortalitas, qui cum se Deo opponeret, per voluntatem, sensit & in se ipso hanc rebellionem, ut sensus se rationi opponerent, & qualitates elementales ad inuicem se destruerent. Vnde sequitur, quod quamuis inferiores potentias rationi non obedire, sit poena peccati, sicut & mors, inquantum fuit ei subtractum illud, quod sua natura conueniens erat, ob suam dignitatem: tamen motus illi, absolute considerati, sunt merè naturales, sicut mors naturalis est, & tamen est poena peccati. Nec dicta superius, de motu appetitus concupiscibilis, & irascibilis non prouento à voluntate, esse peccatum his, quae hic dicta sunt, aduersantur: nam hoc illis accidit, quatenus sunt hominis, ideo delectatio consequens apprehensionem sensuum interiorum est venialis; saltem, ut dictum est ibi: sed delectatio, consequens apprehensionem sensuum exteriorum, est communis homini, & brutis, & est ita naturalis, ut ratio non obediat; ut etiam affirmat. D. Tho. prima secundae, q. 3. artic. 7. & ideo in concupiscentia corporali non cadit peccatum: unde accidit quandoque, ait in eadem q. art. 3. aliquem sentire delectationem secundum corpus, de qua secundum rationem tristitiam habebit.

Hinc sequitur, mulierem inuitam violatam, sentiendo delectationem venientem, non peccare, quamuis non vociferetur, aut aliquo modo se defendat, ob vitia, & vota verecundiam; dummodo non se componat, aut se accomodet, & animo non consentiat.

Pollutio voluntaria in sua causa.

Pollutio igitur nocturna, quamuis in se voluntaria esse non possit, ut dictum est, potest tamen esse voluntaria in sua causa: & hoc pluribus modis, prout plures causas in somno illam inducere possunt. Quandoque causa pollutionis erit superfluitas sanguinis, in semen resoluti, causata ex nimia corporis calefactio-

ne:

ne: & hoc si erit ex causa culpabili, puta ex superfluitate cibi, & potus, de sero sumpti, tunc pollutionis culpa erit mortalis, aut venialis, sicut eius causa, scilicet si crapula, vel ebrietas fuit mortalis, aut venialis, de quibus infra: vel erit ex summptione cibi calidi, incitantis ad libidinem, ex proposito facta, tunc non est dubium, quod sit mortalis, quia sic est elicita. Si autem resolutio seminis non erit ex causa culpabili, nec intenta, nullo pacto erit peccatum. Quandoque pollutio nocturna potest esse ex aliqua cogitatione, in phantasia causata, quod contingit multipliciter: vel ex praecedenti venereorum cogitatione, facta in vigilia; & hoc duobus modis, aut speculatione, ut accidit doctori studenti, vel legenti super materia de adulterio, & similibus, & similibus, & tunc non erit peccatum, quia speculatio illa non fuit peccatum: aut cum aliqua affectione concupiscentiae, & tunc erit peccatum, sicut & cogitatio, venialis, si fuit imperfecta, & sine consensu; mortalis, si fuit cum delectatione morosa, de qua supra diximus, quia ex illa cogitatione in vigilia facta, remanet quoddam vestigium, & inclinatio in anima, qua dormiens facilis inducitur, ad assentiendum actibus suae imaginationis: ex quibus sequitur pollutio: ita quod sicut se habuit voluntas in vigilia, circa cogitationes venereas, ita in somno se habere videtur. Vnde Philosophus primo Ethico, ait, Inquantum paulatim pertranseunt quidam motus à vigilantibus ad dormientes, meliora sunt phantasmata. Quandoque pollutio fit ex illusione Demonis, comouentis phantasmata dormientis, ad talem actum prouocantia; potest enim Dæmon mouere phantasmata ex sensibus apprehensa, & in phantasia referuta, & illa componere; puta memini me vidisse aurum, & montem separatim; imaginabor montem aureum, & sic de alijs: hinc quandoque somniamus rem agere cum tali, vel tali; in quam affectum non habuimus, in vigilia, & quandoque illam nunquam desiderauimus, & tunc vel erit sine peccato, sed sola Dæmonis nequitia; vel cum aliquo peccato veniali, scilicet praecedenti negligencia: ideo Ecclesia, de sero, canit contra illusiones Dæmonum, Procul recedant somnia, & noctium phantasmata, hostemque nostrum comprime, ne polluantur corpora: vel denique cum peccato mortali, quod tunc accidit; vel dum meminit de somno praeterito, & complacentiam quandam habet in eo; immo quandoque vellet, fuisse in vigilia, quod somnauit, vel dum pollutio in somno incepta, terminatur in vigilia, & voluntas consentit in illa; qui consensus si fit, cum pleno iudicio, erit mortale, si autem cum semipleno, ut accidit ijs, qui quodammodo vigilant, & quodammodo dormiunt, vel ex surreptione actus, antequam ratio iudicet, erit veniale. Et vniuersaliter in omni euentu, sicut erit causa praecedens, aut complacentia subsequens, ita erit peccatum veniale, vel mortale. Sed quaeritur ultra; an pollutio talis impediatur celebrationem, aut communionem? Dicitur si causa praecedens, aut complacentia subsequens fuit mortalis, impedit omnino: secundum. D. T. Richar. & Petrum de Palu: nisi contritio tanta esse possit, ut post eius confessionem liceret celebrare illo die, ait Nauarrus quo supra, nec obstat dictum D. T. in C. olib. quod abstinere debeat, per tres dies, quoniam illud dicitur de consilio, ob reuerentiam sacramenti: unde legitur 2. Rebration. gum. c. 6. Ozze fuisse à Domino percussum: eo quod tetigerat Arcam, quae claudicabat, quae significabat hoc sacramentum: rationem reddunt doctores, quoniam nocte praeterita, cum vxore steterat. item Exodi. cap. 21. Dominus praecipit filiis Israel, ut dum deberent aspicere nebulam in monte, in qua erat Deus, quae hoc sacramentum significabat, à proprijs vxoribus, per tres dies abstinere. Si autem causa, ac eius subsequens complacentia fuit venialis, ut dictum est, non impedit necessario, ita quod non iudicium sibi manducaret, & biberet, celebrando;

Pollutio ex caliditate sumptis.

Pollutio ex cogitatione praecedenti.

Pollutio ex illusione Dæmonis.

Dubium pollutio quando irrita perdit celebrationem.

do: sed ex quadam congruentia abstinendum esset, propter duo, vt aiunt, scilicet foeditatem corporalem, quæ semper euenit (nisi oblectum aliquod, aut necessitatem celebrare contingeret) vel propter mentis euagationem, vel turbationem, ex illa cogitatione resultantem, vel ex sensuali delectatione, & tunc esset veniale, celebrare: melius tamen esset abstinere, ubi necessitas, obligatio, seu alia condecens causa non aderit: si verò nulla culpabilis causa præfuit, nec vlla turbatio sublecuta est, potest ad libitum abstinere, si vult, foeditas enim illa corporalis, nihil, in quod est spirituale, potest. Et de seculari volenti communicare, melius est communionem differre, vbi nulla concurrat necessitas, ob dictam causam, nisi tanta esset deuotio, aut præceptum vigeret, aut propter alia licita negotia, tempus differri non posset, aut denique pollutio frequens ex illusione Demonis, sine eius culpa causaretur, vt eum à communionem retraheret, tunc non curandum. Dubitatur secundo an oscula, tactus, & amplexus sint peccata mortalia? Respondetur, quòd huiusmodi dupliciter considerari possunt, vel absolute, vel vt delectabilia sunt. Absolute nihil inordinatum in se habent, ideo absque omni culpa fieri possunt, in signum pacis, vel benevolentiae, secundum loci consuetudinem, vt accidit mulieribus se obuiantibus, amicis sibi occurrentibus, consanguineis, uel dum hæc fiunt pueris, & puellis. Si autem considerentur, vt sunt delectabilia secundum tactum, adhuc dupliciter considerari possunt, uel ex se ipsis, vt sic delectabiliter operata, vel ex intentione operantis, & dirigentis ea ad concubitum, & ut sic eandem speciem sortiuntur, ut concubitus, ad quem actualiter ordinantur, scilicet, si concubitus est inter coniuges, & licitus, erunt licita, dico (inter coniuges) nam si desiderarent se coniungere ante sponsalia, non liceret, nec contactus pudendorum post sponsalia, ante verba de presenti, dico etiam (& licitus) vt enim huiusmodi osculis, & amplexibus, etiam cum uxore ad finem illicitum, esset peccatum: sed an mortale? Dico quòd concubitus coniugatorum dupliciter illicitus esse potest, vt desumitur ex D. Tho. 2. 2. q. 154. art. 1. scilicet ratione materiae indebitæ, & ratione indebitæ circumstantiæ. Ratione materiae tunc est, quando vir extra vas naturale seminat, siue hoc faciat in toto actu concubitus, siue in fine ad impediendum generationem, vt facere solent, qui ex vxore liberos nolunt: sic faciebant Iudæ filij, abutentes Thamar, vel quando se polluunt absque concubitu, vel quando alter eorum est in publico adulterio, propter quod prohibetur ei debitum reddere, & reddendo illius turpitudinis patronus efficitur. cap. Sicut. 32. q. 1. quod intellige, si non vult poenitere, vt Glo. ibi. Vnde qua ratione prohibetur eis huiusmodi concubitus, prohibentur oscula, & amplexus, ad hæc ordinata: & quia tales actus sunt peccata mortalia, quia contra finem matrimonij: ideo & hæc mortalia sunt. Ratione circumstantiæ tunc est, quando hæc fierent in loco sacro, sicut enim mortale esset cognoscere vxorem in loco sacro extra necessitatem, ita etiam vt huiusmodi osculis, & amplexibus, sic irreuerenter, vel quando hæc fiunt, eò quòd eam amat nimis ardentem. c. Origo. 32. q. 4. Sed an hoc semper sit mortale? Respondetur, quòd huiusmodi actus ex fine speciem ducunt, qui enim amat vxorem nimis ardentem, intendens tamen semper vt ea tanquam vxorem, non peccat plusquam venialiter, quia non exit limites matrimonij: qui autem sic libidinosè eam amat, vt totum suum finem in illa delectatione ponat, denariò à fine, ad quem matrimonium ordinatū, qui est procreatio filiorum, & concupiscentiæ satisfactio, vt fornicatio euitetur, aut amat ita ardentem, ac si non esset sua. Vnde si fortè alterius vxor esset, adhuc eam cognosceret, tunc eam osculando, & amplectendo hoc fine, mortaliter peccaret. Caiet. quo supra: & hoc modo intelligi debet. Glo.

in

in dicto cap. Origo. Si concubitus erit fornicarius, vel incestuosus, sic & ipsa erunt. Si autem considerentur ex se ipsis tantum, scilicet, ut homo delectetur in illis, non ordinando ea ad concubitum, sint nemortalia, dubium apparet, ex Martino de magistris in lib. de Temperantia. cap. de Luxuria. q. 2. tenente partem negatiuam, sed oppositum est uerum, ex D. Tho. 2. 2. q. 154. artic. 4. & Caietano ibi: cuius rei ratio est, nam huiusmodi oscula, tactus, & amplexus, quatenus sunt delectabilia, secundum se sunt ordinata ad venerea, ideo enim natura in eis delectationem posuit, quia ad hunc finem ea ordinauit, tanquam concubitum excitantia, ac etiam in animalibus manifestatur. Vnde cum de se sint circumstantiæ actus venereorum, eandem deformitatem habebunt, si fiant, sicut, & actus quæ circumflarent, si ad concubitum actualiter ordinarentur. Vnde sequitur, si homo oscularetur, aut rangeret delectabiliter aliquam personam, etiam sine intentione exercendi coitum, cum illa huiusmodi oscula, & tactus, vt sic delectabilia, eandem speciem peccati sortiuntur, sicut & coitus cum tali persona, si exerceretur. Signum huius veritatis est remorsus conscientie illius personæ utentis talibus, vt actibus libidinosus, ac etiam eorundem verecundia, si fierent in publico, quod non esset, si personæ talibus vterentur, non vt delectabilia, & libidinosæ, sed simpliciter. Vnde concluditur, sicut delectatio morosa de actu fornicario cogitato, sine intentione exequendi illum, est peccatum mortale, ita delectatio in huiusmodi osculis, & tactibus, sine intentione exercendi concubitum, ad quem per se ordinantur, sunt peccata mortalia. Et sicut erunt diuersi delectationis cogitatus, de actibus venereis, ac personarum qualitates, quæ delectabiliter osculantur, amplectuntur, & tanguntur, ita & species diuersæ peccatorum, & consequenter circumstantiæ necessariò confitendæ. Vnde non sufficit confiteri osculatus sum aliquam personam delectabiliter, & libidinosè, sed dicere qualitatem personæ. Item non sufficit dicere, habui delectationem super actu fornicario, sed si fuit sup. simplici fornicario, vel adulterino, aut incestuoso, de quibus infra sufficienter, dicemus in materia de circumstantijs.

Luxuria est vitium capitale, nam, vt dictum est, vitium capitale est illud, cuius finem assequendi, & retinendi causa, multa alia peccata perpetrantur, quæ ex illo, tamquam ex principio, oriri nata sunt: talis est luxuria: Luxuria enim finis, cum sit delectatio venerea, quæ maximè appetibilis est, tum ex delectationis vehementia, quæ tanta est, vt sensus absorbeat, & rationem impediat, tum ex connaturalitate talis concupiscentiæ: ideo ad eam assequendam, & nutriendam, multa alia peccata homo committit: & sicut delectatio venerea est maxima, ita passio, & appetitus concupiscibilis, circa suum obiectum delectabile est vehementissimus, ita, vt vires superiores taliter absorbeat, id est intellectum, & voluntatem, vt circa suas operationes penitus deordinetur. Hinc secundum Græg. in Moral. c. 31. sequuntur multa alia peccata, tamquam eius filia. Primo namque sequitur cecitas mentis, ita ut luxuriosus non apprehendat bonum, & malum, vt sunt, videmus enim huiusmodi homines, bona temporalia dissipare, viuendo luxuriosè, & honorem parui pendere, aut multa alia sibi inconuenientia facere. Sic dictum fuit senibus, qui exarserant in Susannam Danielis. 13. Species deceptite, & concupiscentia subuertit cor tuum. Secundo sequitur Præcipitatio, nam, qui amore capti sunt, de rebus agendis sibi consulere non valent, vt eas dirigant ad debitum finem: hinc multoties in varia mala labuntur. Videmus enim, quandoque aliquos, propter superbiam, vxores ducere nolle, eo quod non inueniunt personas, secundum eorum conditionem, deinde propter luxuriam incontinentiam, sponstant coacubinas, spurijs domos implentes. Alij, propter oc-

Luxuria unde dicitur vitium capitale.

Filij Luxurie. Cacitas.]

Præcipitatio. Mala quæ signant Luxuriam.

Prima Pars.

E cæca-

De communi-
nicando.

65

Dubium,
oscula, &
amplexus,
quæ peccata
sunt.Cōcubitus
coniugatorum
dupli-
cer potest
esse illicitus.

egregationem amoris, vxores plebeas ducunt, eas dotantes, sanguinem, & familiam nobilem maculantes, & sic discurrendo, propter consilij defectum, in varia mala precipitantur. Tertio sequitur Inconsideratio, qui enim hac pice maculantur iudicium amittunt, multis periculis se exponentes, vt suam allequantur voluptatem, conformiter prædictis senibus luxuriosis, de quibus dicitur, Daniel. 13. Auertentur sensum suum, ut non recordarentur iudiciorum iustorum. Quarto sequitur Inconstancia, nam qui in rebus venereis implicatur, taliter ab impetu bullientis libidinis impeditur, vt sæpè retractet, quod proposuerat: vnde in omnibus suis decretis inconstans apparet. Quinto sequitur Amor sui, nam cum in delectatione rei veneræ concupitæ inebrietur, amat se inordinatè amore concupiscentiæ, vt etiam propriam vxorem, & filios contemnat, sibi soli complacendo, contra quem dicitur.

Inconsiderationis.

Inconstancia.

Amor sui.

Odiū Dei.

*Amor præsentis vite
Horror futuri seculi*

Desperatio.

*Consilium studetibus
et iudicibus, desugienda luxuria.
Virginitas Angelis cognata.*

Qui amat animam suam, perdet eam. Et quia quodammodo cognoscit, hæc à Deo prohiberi, sequitur sexta filia, scilicet Odium Dei, nollet enim leges, & præcepta hæc prohibentia inueniri, vt magis desidiosè his vacaret. Et quia luxuria ri, sibi bonum esse videtur, vt permaneret in his voluptatibus, nunquam vellet se nescere, nec mori. Vnde septimo sequitur. Amor præsentis sæculi. Et quia iam scit, hoc non posse fieri, statutum est enim homini semel mori, & post mortem sequi nostrarum malarum operationum iudicium, sequitur Octauo Horror futuri sæculi. Et quia nimia detentio, & perseverantia in delectationibus carnalibus per visum amoris, & contemplatio grauitatis peccati, cum terrore Inferni, faciunt amittere spem gratiæ futuræ, non curando, de spiritualibus bonis, incidit in desperatione, quæ est Nona, & vltima filia. Ecce in quot laqueos incidunt, qui in hoc vicio habituantur. Itaque qui contemplationi addicti sunt, & litem dediti, venerem experiri fugiant, ne talibus implicati, à sapientia distrahantur: fugiant item qui iudicant, & regunt, ne iudicium peruertant. Luxuria namque vltu augetur, & fuga extinguitur. Amplectatur castitatem, qua occurrere possunt huic periculoso vicio, ipsa namque est, quæ coniuges pudicos facit, viduas, continentes, & virgines Deo gratas, & adeo gratas, vt merito à Christo Domino Angelis comparentur, nam quæ non nubunt, erunt sicut Angeli Dei in cælo, qui neque nubunt, neque nubentur: Ideo virginitas Angelis cognata dicitur, de cælo enim venit, nec in terris vnquam visâ fuit, antequam Deus terram visiteret, nec alibi, quam in ea habitare uoluit, cum in uirginis uterum, per incarnationis mysterium descenderit. Quæ uirginitas, cum in genere castitatis suprema sit, circa eam aliquantulum immorandum est, quantum ad nos spectabit, inuitat enim nos, ut Ambrosius ait, integritatis amor, vt aliquid de uirginitate dicamus, ne ueluti transiit quodam perfrecta uideatur, quæ principalis est uirtus.

67
*Virginitas quid est.
Duplex uirginitas uirginitas naturalis.
Virginitas moralis.*

Virginitas igitur, de qua loquimur, ait Augustinus, in libro de uirginitate, est continentia, qua integritas carnis, & animæ ipsi creatori uouetur, consecratur, & seruatur. Pro cuius rei intelligentia scito, quod uirginitas dupliciter sumitur, scilicet naturaliter, & moraliter. uirginitas naturalis solum in uirginalis signaculi integritate consistit, unde communiter loquendo, inter uulgares, illas uirgines appellamus, quæ corporis integritatem seruant, quam ab utero materno portauerunt. uirginitas moralis consistit in quodam statu castitatis mentis, & corporis, hæc autem duplex est etiam. Vna, quæ castitatem seruat quantum ad uoluntarias pollutiones, ueneræque delectationes, quæ etiam sine uiri commistione fieri possent, cum proposito, illas non experienti, nisi mediante matrimonio, & secun lum hanc puellæ nobiles, & quæ a parentibus honoratis nascuntur, uirgines castæ dicuntur. Altera est, quæ supra hoc addit propositum perpetuæ

tutæ castitatis seruandæ: cum uoto, sine sine uoto: ut ait D. Tho. in 4. dist. 3. q. 3. art. 3. & si sit cum uoto, erit perfectior: & per hanc uirginitatem uocantur sanctimonialis illæ: quæ Deo seruire uouent, & integritatem mentis, & corporis custodire promittunt, siue simpliciter, siue solemniter uotū fecerint: & hoc tertio modo, uirginitas uirtus uocatur, cui debet aureola post mortem.

Illis autem duobus primis aureola non debetur: quamuis si e uita cū tali integritate, in gratia decederent: sed aliquod accidentale gaudium per illâ haberent.

Huius rationem assignat. D. Tho. 2. 2. q. 152. art. 1. dicens: sicut enim in delectatione uenererum tria considerantur: scilicet unum, quod est uiolatio signaculi uirginalis, alterum, quod se tenet ex parte corporis, & animæ, quod est seminis resolutio, delectationem causans, in illo actu uenero, tertium te tenet ex parte animæ tantum, quod est uoluntas, perueniendi ad talem actum delectabilem. Ita in uera uirginitate, per horum remotionem (cuius esse est integritas contagionis expresse ait Ambrosius in lib. de uirginitate) tria requiruntur: primum est integritas signaculi: secundum est uoluptuosæ delectationis inesperienza, in seminis emissionem: tertium est propositam seruandi hæc, uoto firmatum, ubi autem propositum non adest, uera uirginitas dici non potest, ut aureola digna sit: uirginitas enim mentis melior est, quæ carnis: & si hebet utrunque, optimum est: ait Ambrosius in lib. 5. de uirginibus. Vnde potest conseruari uirginitas in mente, sine corporis integritate: primum namque, id est integritas corporis se habet, ut quid accidentarium, ad actum morale; qui actus in animæ proposito consistit: sed corporis integritas intantum requiritur in quantum esse uia ad seruandū mentis propositū, & quæ uirginitas mentis, sine corporis integritate seruari possit, probatur: ait enim August. in primo de ciuit. dei. Membra illa possunt diuersis casibus uulnerata uim perperit, sine uoluntate patientis. Hinc sequitur: si mulier à Medico, uel ab obsterice in illa parte uulnus accepit, non amittet uirginitatem, si propositum seruandi illam firmum tenebit. Item si puella ante annos pubertatis, id est ante tempus seminationis fracturam signaculi, per concubitum passâ fuerit, uirginitatem moralem non amittet: quamuis amittet naturalem: cum passiones sensibiles ueneræ non sentiat: quæ sunt materia actus moralis; non est, ut uirginitatem amittere dicatur. Sed dices. Et si aderit consensus in illo actu? Dicit D. Tho. in 4. dist. 33. q. 3. art. 1. si non est doli capax; nullo pacto uirginitatem amittet: ille namquam consensus imperfectus est: si autem per uoluntatem, accelerationem fuerit doli capax: iam mentalem uirginitatem amisit quæ postea per penitentiam recuperari potest, ut dicemus. Notanter dixi (id est ante tempus seminationis), propter Caietanū, quâuis enim in pueris ante pubertatis tempus uirginitas non amittitur, in simili casu: eo quod sunt naturaliter impotentes: in puellis tamen hoc dici non potest: sunt enim multæ, ut ipse cōtendit. 2. 2. q. 152. art. 1. quæ ante tempus pubertatis distillationes seminales habent: itaque seminare, si prouocata fuissent: ut ex mulieribus se audiuisset fatetur. Nec dicendum, illas distillationes non esse seminales; audiui enim a quodam doctore fide digno, & meo præceptore, se uidisse Bononiæ mulierem in anno suæ ætatis nono concepisse. Vnde concluditur, puellæ, in quibus tempus, & potetia coeundi ante pubertatis tempus acceleratur, si delectabiliter seminare, dum prouocata fuissent, uirginitatem amitterent. Nec ex hoc generalis regula statuenda est, ut Caietanus uult; non enim omnibus, nec pro maiori parte, hoc accidit. Item uirgo, quæ in fomnis, uel dum ebria, aut demens fuerit, ab homine corrumperetur, ueram, & moralem uirginitatem non amitte

Aureola uirginitatis cui debetur

In delectatione uenererum tria considerantur.

In uera uirginitate tria requiruntur.

Corporis integritas se habet ut quid accidentarium, uirginitas mentis sine corporis integritate.

Pubertate tempus pubertatis non possunt seminare, sed puella possunt.

ret; dummodo mentem non mutauerit; nisi uoluntatis consensus in illo actu precesserit, ut ait Siluest. Verbo Virgi. Item uirgo etiam in uigilia, & mente sana cum patiens, ab homine, uel Damone incubo; si quantum potest resistit, etiam delectationem naturalem sentiendo, si in illa consensum minime prestat, uirginitatem pudicitiam non amittet, etiam si conciperet: nec mirum si uirgo pariter & fecunda diceretur; potest enim manere, ut sit corrupta naturaliter, & uirgo moraliter. Probatur: ait enim Ambrosius lib. 5. de uirginitate, & habetur 3. 2. q. 5. per multos canones. Si mens incorrupta permanet; quamuis caro corrumpatur, corrupta dici non debet, scilicet, ut ad culpam imputetur. Item Hierony. corpus mulieris non uis maculat, sed uoluntas. Vnde quamuis corpus uolenter corrumpatur; si pudicitia mentis seruetur; illa tamen castitas duplicabitur. Sicut Beata Lucia Paschasio dixisse fertur. Si inuitam me uiolari feceris, castitas mihi duplicabitur ad coronam: ueruntamen obest ei talis corruptio, ad aureolam habendam, ut Glo. ibi: nec inter uirgines incontaminatas, per uel consecrationem, se comparare deberet: ut cap. Ille. eadem. q. Quanto magis, quae propria uoluntate se corrumpi, permiserunt, a uel consecratione abstinere tenentur; ut etiam docet Siluest. uerbo Virginitas. Vnde de iactura ex sua culpa dolere debent: nam, & si Deus omnia possit: uirginem tamen post ruinam facere non potest, ait Hieronymus. Vnde, & in Epistola ad Eustochium. Valet quidem Deus liberare de poena, sed non ualeat coronare corruptam; sic enim Deus contra corruptas uirgines dicit: & habetur cap. Si Paulus eadem q. uirgo Israel cecidit, & non est qui suscitauerit eam. Secundum se habet, ut materiale ad uirginitatem: quod si per uoluntariam seminationem auferretur, etiam sine signaculi fractione, uirginitas irrecuperabiliter amitteretur: quod accidit, quando talis uirgo uel sola aliquo adminiculo, uel cum altera muliere, uel quo modocunque illam procurasset, ut libidinose delectaretur in ea: quod peccatum uocatur mollicies procurata. Dico (uoluntariam) nam si hoc accideret praeter uoluntatem: puta si pateretur fluxum seminis per aliquam infirmitatem, aut in fomnis pollueretur, sine culpabili causa mortali praecedente, ut dictum est paulo supra de pollutione nocturna, non amitteret illam. Dico etiam (irrecuperabiliter) nam; & si per poenitentiam peccatum tolleretur, non tamen uirgo moraliter amplius dici potest: quia materiae actus moralis amissa est: immo subiungit D. T. etiam neque per miraculum reparari potest: & ad hunc sensum, ait Hieronymus. Deum non posse uirginitatem post ruinam reparare: nam & si fracturam signaculi miraculose sanare posset: tamen uirginem illam non seminasse, & delectationes uereas non sensisse, facere non potest: quod enim factum est, pro infecto haberi non potest. Tertium scilicet propositum seruandi haec se habet, ut formale in uirginitate: quod amitti potest, per uoluntatem contrariam: id est per consensum in fornicationem, uel in matrimonium, aut per delectationes mortaliter morosas, de quibus supra diffusè tractauimus: uerum tamen istud formale uirginitatis, per poenitentiam recuperari potest, si ad talem uoluntatem, & morosas delectationes aliquo modo realis seminis emissio secuta non fuerit. Vnde quantumcunque uirgo, seu monialis fornicari, aut nubi desideret, uel in huiusmodi actibus uereis mentaliter delectetur, uel impudice oscula, amplexus, & tactus, siue cum uiris, siue cum feminis exeruerit: dummodo nunquam in illis seminauerit, seu distillatione uereas senserit, per poenitentiam, uirginitatem recuperare poterit, & in gratia e uita decedens aureolam merebit.

Virgo moraliter corrupta naturaliter, quando erit.

Aureola quando moralis amittunt. Velum consecrationis petere non debent.

Corruptio uirginis irrecuperabilis.

Virginitas moralis quando amittitur irrecuperabiliter.

Virginitas moralis quando amittitur recuperabiliter.

De Gula quarto capitulum peccato.

68 Definitio.

Gula, ut est unum de septem peccatis capitalibus, sic definitur. Gula est appetitus inordinatus edendi, seu concupiscentia delectationis in cibo, & potu. Dixi (appetitus, seu concupiscentia) quia Gula principaliter esse dicitur circa passionem animae, ideo tale peccatum non consistit in actu simpliciter exteriori, scilicet comedere delectabiliter; potest enim homo in cibi sumptione delectari; & illum cum auaritate sumere sine peccato: quod accidere potest, uel ex magna fame, & siti; quam patietur; quae cum pertineant ad uirtutis appetitum; in eo non est peccatum, neque uirtus; uel ex qualitate cibi, cauantis illam naturaliter, & consequenter, neque erit peccatum: tunc autem in sumptione, & delectatione cibi peccatum esse posset, quando illa ex cibi, & potus inordinata concupiscentia procederet, non enim delectatio, ut delectatio, sed electio ad delectationem, peccatum est. Dixi (inordinatus) Gula enim non dicit quemlibet appetitum edendi, & bibendi; alias uix sine peccato homo comedere posset, potest enim cibum delicatum appetere, dum est conualescens, aut stomachatus, ut roboretur, aut appetitus excusetur, uel dum studet, praedicat, aut legit, ut laboribus resistat, & mereris: sed dicit appetitum inordinatum: tunc autem appetitus erit inordinatus, quando deuiat ab ordine rationis, in quo ordine consistit bonum uirtutis moralis, & in tantum est peccatum, in quantum est contra hoc bonum uirtutis. Talis appetitus, seu concupiscentia, cibi & potus potest esse dupliciter inordinatus, uno modo in quantum excludit ordinem ultimi finis, & tunc erit peccatum mortale, uel per respectum ad ea, quae sunt ad finem, & tunc erit ueniale: tunc autem concupiscentia cibi erit inordinata, respectu eorum, quae sunt ad finem, quando homo, quamuis appetat laute comedere, aut nimis curiose se habeat in praeparatione cibi delicati, aut bene conditi, non tamen, per haec a regula diuina deniare intendit, aut contra aliquod preceptum, facere, aut Deum quomodolibet offendere, sed tantum per ea erit quodammodo negligens, circa necessaria, & deficiet in uoluntarijs, distrahendo se a deuotionibus solitis, & similibus, quae omnia, cum non repugnent charitati, non sunt plusquam uenialia: tunc uero talis appetitus, seu concupiscentia finis ultimi ordinem excludit, quando homo adeo affectat in sumptione cibi, & potus se delectari eligit, ut totum suum in illo ponat, unde quidquid cogitat, quidquid loquitur, totum est crapula, quidquid facit, totum ad ventrem dirigit: de quibus dicitur. Quorum Deus uenter est. Vel quando desiderium edendi, ita est immoderatum, ut non curaret proximum offendere, ut Gulae satisfaceret: unde si uideret aliquod optimè comestibile, illud proximo surripere uellet, aut nunquam quiescit, donec illud emat, etiam si non indigeat, omne necessarium, & sibi debitum relinquere non curando, uel ut prandium lautum sibi praepararet, missam die Dominico audire omittit; uel, ut quotidie epuletur, Dei & Ecclesiae praepcepta contemnit: unde uigilias, quatuor tempora, & quadragesimam obseruare non uult, uel, ut uoluptuosè & bacchanalia uiuat, totum, quod habet, expendit, subtrahendo necessaria, quibus tenetur, & opes dissipando, filios in extremam miseriam conducit: in omnibus his, & similibus legem Dei, qui est ultimus finis nostrus, derelinquere contingit, adhaerendo Gulae delectationi, tanquam ultimo fini.

Delectatio absolute in cibo, & potu non est peccatum.

Appetitus inordinatus contra bonum uirtutis. Appetitus inordinatus delectationis.

Huius peccati possunt esse multae species, ut refert D. Gregorius 3. o. Moralium, secundum diuersa motiua, quae uoluntatem mouere possunt, ad inordinatè appe-

tendum; quod dupliciter fieri potest, uel respectu cibi, qui sumitur, uel respectu modi sumendi.

- Lautè comedere.* Quantum ad primum, uoluntas inordinatè moueri potest, uel circa substantiam cibi, quærendo cibos pretiosos, delicatos, & lautos. ut deleteretur in eis. hinc sumitur prima species, scilicet Lautè comedere. Vel circa cibi qualitatem mouetur. cibos nimis accuratè. & studiosè preparamos quærendo. Vnde sequitur secunda species, scilicet Studiosè. Vel circa quantitatem sumendi, refectiois mensuram excedendo, usque ad uomitum, ex quo sequitur ebrietas; hinc habetur tertia species scilicet. Nimis. Quantum ad secundum, scilicet modum sumendi, uoluntas potest moueri inordinatè, uel p. ueniendo tempus, cum quadam motus uehementia. comestioem accelerando; ex quo sequitur quarta species scilicet Propere. Vel quo ad modum comedendi, cibos deuorando, ut Lupus ex immenso desiderio ipsius estus; hinc sequitur quinta species, s. Ardenter. De quibus habetur hic uersus.
- Nimis comedere.*
- Propere comedere.*
- Ardenter comedere.*

Propere, Laute, Nimis, Ardenter, Studiosè.

69 **Q**uæ species, omnes sunt peccata mortalia, si ab ultimo fine hominem auerunt, ut dictum est. Nota hic quantum ad ebrietatem ebrietas, ut ait D. Tho. 2. 2. q. 150. artic. 2. tripliciter prouenire potest. primo ex nimia sumptione, præter intentionem bibentis; quod accidere potest, dum aliquis fatigatus ex itinere, uel propter magnum æltum, aut cibum salitum, habens magnam. & ardentem sitim, ut illam extinguat, multum bibit; etiam temperato uino; ex quo nimio potu inebriatur, non aduertens potum esse immoderatum, & inebriare potentem. Vel ex fortitudine uini, dum bibit unum potens. & forte eius potentiam non cognoscens inebriatur: ex parte sui nulla negligentia in cogitando interueniente. & tunc in istis duobus casibus fit sine peccato. Sic creditur Noe inebrietatum fuisse Gen. 9. Secundo, dum hæc omnia facit, percipit potum esse immoderatum, non tamen credit inebriare posse, ut accidit in comestationibus, conuiuibus, & similibus, & tunc erit ueniale ex illa negligentia cogitandi. Tertio, dum cognoscens, potum esse immoderatum, aut unum uirtute potens, aduertit, aut aduertere debet, bibendo inebriari posse; bibit tamen, nil de ebrietate curans: ut uini dulcedinem experiatur, & tunc est peccatum mortale, quia propter delectationem in potu, sciens, & uolens, priuat se ulu rationis: propter quam priuationem potest incurrere in alia peccata. Dixi (aut aduertere debet) propter eos, qui bis, uel ter ex potentia uini inaduertenter inebriantur; continuando postea usum talis uini, inebriantur, etiam inaduertenter, peccant mortaliter: scientes enim fortitudinem uini, & suam habilitatem ad se inebriandum; dum id aduertere deberent, & non aduertunt, uidetur potius ebrietatem incurere uelle, quam a potu abstinere. I. quot te. ff. de rebus cre. l. Item habens debilem complexionem, seu talem habilitatem, quod etiam parum bibendo, aut uinum non satis aqua castigando, de facili inebriatur, si assidue hoc facit, etiam inaduertenter, peccat mortaliter, non propter assiduitatem tantum, quæ cum inaduertentia esse possit sine mortali, sed quia sciens uini qualitatem, & suæ naturæ imbecillitatem, illud continuando, si assidue inebriatur, esse non potest, quin sciens, & uolens inebrietur. Item quamuis aliquis non totaliter inebrietur, sed ex fumositate uini, capite ualde grauetur, ita tamen, ut non ex toto rationis.

Ebrietas, quando est mortalis.

nis iudicium amittat si hoc sæpè facit, cum sui notabili negligentia non aduertendo ad quod malum assidue inebriandi, eum conuertit, nõ excusatur a mortali. eo quod se ipsum paulatim interimit, uel saltem exponit se in multis periculis peccandi cerebrum mancum reddendo, qui enim sic inebriant assuescunt, in multa mala incedunt.

Queritur si dum ebrius est, faciat aliquod mortale non cognoscens, quid faciat, imputatur ne sibi? Dicit D. Thom. si ebrietas est mortaliter culpabilis, quid facit in ea sibi imputatur, est enim tunc opus uoluntarium, in sua causa, si autem ebrietas est sine culpa, uel saltem est uenialis, uenialiter delinquet.

An quando que ebrietas uoluntaria erit sine peccato? Dicitur, si ebrietas prouocetur consilio medici, propter sanitatem acquirendam, tunc non peccaret, intellige, si alia uia sanitas recuperari non posset. medico id afferente, alias minime: & sic conciliabis doctores, qui de hoc uidentur contrarij.

An peccat mortaliter procurans ebrietatem proximo, siue ille consentiat, siue non; eum decipiendo, & aliquid in uino apponendo, quod inebriare potest? Dicitur, quod sic, siue sequatur ebrietas, siue non, quia consentit in notabile damnum proximi.

Et quamuis hoc Gulæ peccatum, ex parte materiæ, non sit nimis graue: eo quod annumeratur, inter peccata corporalia, quæ sunt minus grauiâ, quam peccata spiritualia, prout est Superbia Inuidia, Ira, & similia, & inter corporalia, sit minus graue, cum non sit directè contra Charitatem proximi, est tamen graue, & periculosum, ex parte effectuum, quos producit nam ex immoderata delectatione, quæ in cibo, & potu inuenitur, sequuntur hæc scilicet immunditia Hebetudo sensus, Inepta lætitia, Multiloquium & scurrilitas. Quæ quidem possunt considerari, uel ex parte corporis, uel ex parte animæ: ex parte corporis, in quantum ex nimia sumptione cibi, sequitur quædam immunditia, uel respectu quarumcumque superfuituratum; unde Gulosi sunt immudi, sicut Porci: uel peccialiter respectu seminis emissionis: hinc sequuntur pollutiones, uel nocturnæ, quæ quidem quando sunt peccata dictum est supra, uel uoluntariæ. Vnde sequitur incontinentia, sæpe enim Gulosi sunt Luxuriosi, quos Paulus uocat immundos.

Ex parte animæ, quæ aggrauatur, ex immoderata cibi sumptione, & uini potatione, sequitur Hebetudo sensus iudicium rationis impediens, propter fumositates, ex stomacho repleto, ascendentes ad cerebrum. Vnde Gulosi sunt inepti mente. Hoc de se est ueniale peccatum potest esse mortale ratione alicuius circumstantiæ mortalis, ex ea prouenientis; dum scilicet mens, ita euanescit, ut in multos incidat errores, nõ valens suam discutere conscientiam, circa ea, ad quæ ex præcepto obligatur. Secundo sequitur inepta lætitia; sæpe namque Gulosi, dum uino pleni sunt, ex quadam animi hilaritate, & immoderata lætitia, faciunt quosdam actus, & risus incompósitos, & risus obscenitatis carilens; quæ ex genere sunt uenialia; possunt esse mortalia, ratione finis; dum per ea aliquam personam ad peccandum inducere intendunt. Tertio sequitur Multiloquium, id est superfluitas quædam, in loquendo; quæ intantum potest esse mortale, in quantum in multis uerbis proximus notabiliter offenditur, uel ita irreuerenter proferuntur, & in eis delectatur, ut esset paratus potius mortaliter delinquere, quàm ab eis abstinere; quod est in talibus ultimum finem ponere; ut supra in definitione peccati diximus. Vltimo sequitur scurrilitas: id est quædam iucunditas, in actibus exterioribus, quos non ualet cohibere Gulosus, propter hilaritatem animi, ex uino, & defectu rationis; quæ gesta, & acta, si fiant solum, ut homo delectetur in illis, aut ut alios delectet, risus gratia, & sine mala intentione, sunt

70 *Dubium. Peccata, que proueniunt ex ebrietate, an imputentur*

71 *Dubium. ebrietas uoluntaria, quando nõ erit peccatum.*

Dubium ebrietas procurata proximo, est mortalis.

72 *Gula de se non est graue peccatum, sed periculosa.*

Filia gula. Immunditia. Gulosi immundi.

Incontinentia. Gulosi luxuriosi.

Sensus hebetudo. Gulosi inepti mente.

incepta lætitia. Gulosi hilariter, & incompósitos.

Multiloquium. Gulosi uerbiuosi.

Scurrilitas.

Quando sunt mortalia. peccata venialia, constat enim hoc modo non esse contra bonum diuinum, nec proximi, nec illius, qui talia committit; quia ad delectationem solum ordinatur: sunt autem periculosa, eo quod corrumpunt bonos mores colloquia mala: ideo Apostolus ad Ephesi. 5. ait, nec turpitudine, vel luxuriosum, aut leuitas; quæ ad rem non pertinet, scilicet nominetur in uobis. Si autem fiant omnia hæc in ordine ad aliquod peccatum mortale; puta excitando, & prouocando aliquem ad fornicandum, aut ad iram, aut saltem fierent, quia fornicatio, aut uindicta, & similia inhonesta sibi delectant; & ideo in his studet, proculdubio sunt mortalia.

Gulæ solum in se subitò mori. Multo alios effectus malos Gula producit, quos recitare nil refert; solum quod Gulosi, quandoque mortem subitanam, animæ periculosam, patiuntur. Hinc Iuuenalis in prima Satyra. Hinc subire mortem, hinc intestata senectus.

73 Virtus abstinentia, qua bona facit. Occurramus ergo huic malo, cum abstinentiæ virtute, ipsa namque per gulæ frenum ad paradysum, a quo per Gulan, & gustum cibi vetiti discessimus, redire facit: passionem quoque, circa ciborum delectationem exsistentem, quæ hominẽ a rationis bono abstrahere natæ sunt, deprimit; non enim omnis abstinentia, quæ cibi subtractionem importat, virtus est; sed quæ regulata est; nec hoc sufficit, abstinentia namque, quæ propter corporis sanitatem fit, virtus non dicitur; sed quæ regulata est, circa morales actiones. Hæc autem in omni statu necessaria fuit; non tamen eundem modum obseruantiam tenuit: in statu namque legis naturæ hominem duntaxat a cibis abstinere obligabat; secundum quod ratio dicta bat, & necessitas occurrerebat; puta dum homo, pro repletionem, carnis rebellionem sentiens, a contemplatione spiritus retrahebatur, aut per aliquam offensam; se Dei debitorem cognoscebat, per abstinentiam, & cibi subtractionem, carnem domabat, mentem eleuabat, & pro peccatis Deo satisfacerebat. Nec quo ad temporis determinationem, aut ciborum prohibitionem, taxatio quærebatur; sed corpus a suo debito defraudare; & in quoddam temperantia medium adducere, sat erat. In statu autem legis scriptæ, præter hoc, de abstinentia adiunctum fuit cerimoniale præceptum; quod in certorum dierum ieiunio consistebat, scilicet in quarto, quinto, & septimo mense, in memoriam aliquorum gestorum: in illis temporibus, quorum ieiunium, quo ad horam tantum consistebat; non autem quo ad ciborum qualitatem; abstinere enim a cibo, vsque ad noctem; quod quia post mortem omnes ad limbum ibant, eorum statum nocti comparari significabat: noster autem, & quia statum gratiæ significat diei comparatur iuxta illud Pauli. Nox præcessit, dies autem appropinquauit. In statu vero legis Euangelicæ viget hæc obligatio legis naturæ, quoties hæc tria supradicta concurrant, sed quo ad modum, & tempus ieiunandi, extat Ecclesiæ præceptum, ait D. Tho.

Abstinentia in emni statu necessaria.
Abstinentia in lege natura, ad quid ordinabatur.
Abstinentia in lege scripta, fuit in præcepto.
Ieiunium hebreorũ quomodo fiebat, & quid significabat.
Abstinentia in lege euangelica.

74 Ieiunium est de iure diuino.
Nota.
Ieiunium consideratur dupliciter.
Ieiunium, ut natura officium obligat tantum indigentes abstinentia.

2. 2. q. 147. artic. 3. Vnde sequitur ieiunium absolute loquendo, esse de iure diuino. Et quia, circa huius præcepti obseruantiam, multos errare contingit; aliquid de eo tradere, non erit inutile. Pro quo nota, quod de ieiunio dupliciter loqui possumus, vno modo, ut est naturæ; alio modo, ut est Ecclesiæ præceptum. Quo ad primum etiam dupliciter considerari potest, vel ut est aliquod pœnale, & secundum hoc non obligat omnes, sed eos tantum, qui hoc remedio indigent; huiusmodi namque ieiunium, cum sit de genere vtilium, non cadit sub præcepto, nisi in ordine ad finem; quo sublato, præceptum non vrget: puta qui, propter commensationem tempore nuptiarum, aut aliunde magnam repletionem fecerit, unde de carnis rebellionem sentit, vel propter splendide epulari, distrahitur a studiis, & debitis contemplationibus, per cibi parcimoniam, ad medium se reducere, & carnis concupiscentiam reprimere, tenetur. Vel consideratur, ut est aliquod eligibile, tamquam virtutis, actus, & tunc est vtile tantum, ad aliquem finem,

finem, ut opus supererogationis. Et quoniam huiusmodi moderatio, & abstinentia ciborum est actus virtutis, in quo iam melius consistere debet, secundum rectam rationem. Vnde qui abstinentiam quamdam magnam faceret, ita, ut natura deficeret, ex alio extremo peccaret, & tanta posset esse extrema respectu suæ complexionis, ut mortaliter delinqueret, uam sepe numero accidit, ut qui in his, quæ sunt de consilio, supra modum abundare vult, in necessariis postea deficiat, eo quod inhabilem se facit ad præceptorum obseruantiam. Quo ad secundum, scilicet ut est præceptum Ecclesiæ, non est attendenda solum finis necessitas, aut utilitas; ut supra, sed vis præcepti, obligans omnes æqualiter ad eius obseruantiam; quamuis enim aliquis ciborum abstinentia non indigeat, ut carnem reprimat, vel ut ad contemplationem eleuetur, & huiusmodi, quæ sunt ieiunij finis, non tamen ab eius obligatione esset exclusus; præceptum enim Ecclesiæ non respicit immediatè finem, sed quod ad finem ordinatur.

Ieiunium, ut præceptum ecclesiæ obligat omnes.

Accedit & alia ratio, pro qua Ecclesia omnes obligauit; nam, etsi pro supradictis, aliquis ieiunio non indigeat, indiget tamen eo pro remedio vniuersali; pro quo etiam institutum est, scilicet pro peccatis, vel præteritis satisfaciendis, vel pro futuris cauendis; nemo enim sine peccato in hac vita esse potest, teste Ioanne in epistola prima Cano.

His prælibatis tria de ieiunio legis euangelicæ colligimus ab Ecclesia esse statuta, scilicet tempus, modum, & vniuersalitatem obligationis. Hinc super his quibus examinanda duxi. Et primo quo ad tempus, videndum est, quibus diebus sit ieiunandum, & in qua hora diei. Quo ad modum, a quibus cibis abstinendum ieiuniorum tempore, & quot refectiones in vna die sumendæ sunt. Quo ad vniuersalitatem præcepti, qui excusari possunt ab hac obligatione, prout ex doctrina. D. T. sui commentatoris. 2. 2. q. 147. per totum. Silue. Verba ieiunium, Nauar. c. 2. nu. 11. Angeli, & Riccardi in 4. & multis aliis recolligere potuimus.

75 In ieiunio ecclesiæ tris consideranda.

De primo dicitur. Cum ieiunium ad duo ordinatum esse dicatur, ad culpam scilicet deletionem, & mentis ad supernam eleuationem; merito illis temporibus, ieiunia præcepta fuerunt, in quibus homines purgari oportebat, & mentes, per deuotionem, ad Dei beneficia contemplanda nobis præstita eleuare debebant, quæ præcipue in solemnitatibus Natiuitatis Domini, & Paschatis Resurrectionis fieri conueniens est: ideo tres quadragesimæ olim celebrabantur; scilicet antefestum Natiuitatis, ante festum Paschatis, & quæ per 13. dies ante festum Sancti Ioannis Baptistæ Domini præcursoris celebrabatur, quæ ex toto ab vsu Ecclesiæ deleta est, quæ autem ante natiuitatem Domini, solis Religiosis ex regulæ præcepto relicta est: quæ verò ante Pascha sit, omnibus Christianis fidelibus vtriusque sexus præcipitur: ut tota ieiunetur præter dies Dominicos, de Consecratione distinctione 3. c. Placuit, alias non satisficit præcepto, ut dist. eadem c. Non oportet, nisi ex causa deficiat, prout infra dicitur: ut per carnis mortificationem, Christi passioni conformemur, quando recolitur memoria eius sepulturæ, significatæ per Baptismum, per quem omnes Christo conspelimur in eius morte, ut ait Apostolos ad Romanos sexto, cuius memoria fit in Sabbatho Sancto, ante diem resurrectionis.

Tempus ieiunandi.

Tres quadragesimæ celebrantur in primitiua ecclesiæ.

Ieiunium quadragesima quid significat.
A pascha ad pascha non tenetur ieiunare.

Eadem ratione, in omnibus vigilijs, præcipuarum festiuitatum, ad quas celebrandas, nos per ieiunia preparare oportet; præter quam in tempore Paschali distinct. 76. §. Non autem: vbi à Pascha vsque ad pentecostem non inducuntur seruare ieiunia, ieiunia enim quæ præcepto Ecclesiæ instituta sunt;

Ieiunium afflictionis

sunt, ieiunia afflictionis dicuntur, quæ non conueniunt in diebus lætitiæ, ideo diebus Dominicis, & toto tempore paschali ieiunari non debet, nisi pro deuotione, uoluntate libera, ex intuitu spiritus Sancti. c. post pascha di 76. Vnde dicitur, ieiunium exultationis.

Ieiunium exultationis.

Item in quatuor temporibus anni. Cano. Statuimus, dist. 76. in quibus Deus exigit decimam pro qualibet quarta parte anni, sicut enim annus per quatuor uoluit tempora, sic & nos quaternum solemne agamus ieiunium, per quatuor anni tempora; de quibus dicitur hic versus.

Quatuor tempora

quære nisi tua sint ieiunari.

Vult Crux, Lucia, Cineris, & Charismata dia. Vt ieiunetur quarta sequens feria. Id est, ut ieiunetur quarta, sexta feria & sabbatho immediate sequentibus festum. S. Crucis, de Mense Septembris, S. Lucie, Diem Cineris, & Pentecostes. Et nota, qd antiquitus pro sabbatho ieiunabatur secunda feria, quæ mutata fuit.

Dubium in vigilia Pentecostes an sit ieiunandū

Sed dubium est, de quatuor temporibus infra octauam Pentecostes, & eius uigilia, an ex præcepto, an ex concilio ad ea teneamur propter rationem iam dictam? respondet Gratianus, quod huiusmodi ieiunia, cum sint exultationis, ut dixi, sunt potius, de consilio, quam de præcepto, quod affirmat. D. T. quo supra art. 5. ad tertium argumentum, mouentur isti auctoritate Leonis Papæ, in quodam sermone, & habetur c. Igitur di. 76. ubi sic dicitur. Igitur post sanctæ latitiæ dies, quos in honorem Domini a morte resurgētis, ac deinde ascendētis exegimus, postquam acceptum Sancti spiritus donum, salubriter, & necessariè & consuetudo est ordinata ieiunij, ut siquid forte inter ipsa festiuitatis gaudia negligens libertas, & licentia immoderata præsumperit, hoc religiosæ abstinentiæ censura castiget. Sed contra hanc opinionem arguitur ex. 5. Necessario. eadem dist. ubi fertur post diem pentecostes ex necessitate esse ieiunandum, & de hoc non est dubium, quin esset mortale in dicta hebdomada non ieiunare; esto namque, qd non esset præceptum, consuetudo tamen; quæ tollit, & ponit leges, vinculum cum sit in antiqua obseruantia, & homines communiter non minus illa, quam alia quatuor tempora obligatoria esse iudicent, sufficit ad mortaliter delinquendum quia mos populi mos Dei, ut dist. 11. Sed dubium remanet de uigilia pentecoste; hoc namque non uidetur ita clarum; & qd ad hanc etiam teneamur ex præcepto, extat c. Nosse, ea dem dist. ut uult Glo. ab. huic sententiæ subscripsit Siluester, & Caietanus, locis citatis.

76
Horæ ieiunij.

De secundo, scilicet hora sumendi cibi ieiuniorum tempore; in iure non reperitur expressum; uerum in Quadragesima. post uesperarum officium persolutum, sumendus est cibus ait Can. Solet, de consecrat. dist. prima; est tamen persistendum, in communi Ecclesiæ consuetudine, quæ, ut ait D. T. loco citato art. 7. erit hora meridiei, id est post nonam. Nam cum ieiunium sit quid penale; & consuetudo ordinaria, sumendi cibi, sit hora sexta, ut ieiunans quidquam afflictionis sentiat pro culpæ satisfactione, æquum fuerat, horam comedendi, ad horam nonam esse differendam. Hinc est, quod qui hora tertia comedere solent, ad horam sextam differre debent, & comedentes hora nona (ut Principes) debent prorogare amplius ieiunij, ut caro affligatur; ea est enim Ecclesiæ intentio: uerum huiusmodi tempora largo modo sunt interpretanda, & non est permanendum in indiuisibili puncto; potest tamen paulisper præferri, & postponi, dummodo sine ieiunij fraude fiat, ut dicitur. Non est autem sumendus cibus summo mane, quando tali hora, comedendo, communi iudicio, non apparet, hominem ieiunare & sine dubio, secundum communem doctorum opinionem ieiunium esset fractum, & ex consequenti, peccatum mortale, ut etiam Naua. c. 21. nu. 27. licet Summa Angelica dicat uentiale. sed in hoc non tenetur ab alijs; nisi

in

in casu secundum Augusti. quando ieiunium esset uoluntarium, ob deuotionem & non necessarium, ex præcepto. Innocen. autem in rubrica de ieiunij obseruatione. inquit, in die ieiunij notabiliter horam comedendi præuenire, ex causa legitima, non esse peccatum; quod intelligendum est, secundum Siluestrum, in uerbo Ieiunium. §. 12. & Petrum de Palu. & Caiet. loco citato, si superioris dispositio interuenit, quod Nauar. non aduertit, potest enim dispensari in casu, quam ob stomachi inbecillitatem, uel lectionem faciendam, uel iter longum peragendum, uel propter alias pias causas, hoc contingeret; & notandum est, qd dispensatus non potest amplius, eodem die, sumere cibum; nam semel in die prædere est de ieiunij essentia: ita enim a principio fuit institutum, & ita dispensatus, quo ad unam ieiunij conditionem, non intelligitur, quo ad aliam, sed dispensatur, quo ad unam comestionem, est simpliciter absolutus; quia sic non est amplius ieiunium. Qui ex contemptu, & inobediētia, nolens, se Ecclesiæ præcepto subijcere, in Quadragesima, uigiliarum, quatuor temporum diebus minime ieiunat, peccat mortaliter. qui autem causa rationabili, sufficientique ieiunium prætermittit peccat uenialiter, sine dispensatione, secundum D. Thom. & Petrum de Palu. Qui ieiunij die, diluculo, non aduertens, de ieiunij præcepto, comederit, si tenebatur scire, iam fregit ieiunium, & amplius eo die, non est recuperandum; si autem nosse non tenebatur, ieiunium minime fregit; actus enim humani à uoluntate, ac intentione dependent; unde hora ieiunij prætere potest, ac si nihil de mane impisset; reliquam autem diei tempus, ut ieiunans obseruare debet. hæc est sententia Petri de Palu. nec non Siluestri uerbo Ieiunij §. 21.

Dispensatus quo ad horam ieiunij, non intelligitur, quo ad aliam

De tertio, scilicet a quibus cibis abstinendum die ieiunij dicitur. Omnibus cō festum est, ieiunij tempore carnis usum esse interdictum, ab Ecclesia Christiana uerum aliquibus in locis læticiuorum, ouorumque usum in uigilijs tantum, quatuor temporibus esse permissum, affirmant multi; in quibus, locorum consuetudini permanendum est; quæ quidem per quadraginta annos obseruata, modo Ecclesia ferat, atque paratur; pro lege habetur, inquit Hieronymus, & Augustinus, & habetur in l. 2. c. quæ sit longa consuetudo, & qui talibus cibis uteretur, ubi non adest consuetudo, iuxta omnium opinionem, frangeret ieiunium. Vnde peccat mortaliter Hispani, dum Italiam inhabitant, con uertunt aliquorum locorum Hispaniæ, de ouis & lacticijs obseruant in uigilijs; & de interioribus animalium in die sabbathi; ubi talibus non utimur. Dixi (in uigilijs tantum, & quatuor temporibus) nam in diebus Quadragesimæ nulquam concessum est, præterquam in Britannia, usus butyri tantum, propter olei inopia in Quadragesima namque ait D. T. 2. q. 147. art. 8. ad 3. argum. Christum imitatur, atque disponitur ad redemptionis mysteria celebranda; uerum qui iusculi pro Dominis prælibaret, seu conditum pro infirmis gustaret in huiusmodi temporibus, ieiunium non frangeret; Deus enim respicit Cor.

Die ieiunij quibus cibis abstinentum est.

Vsus ouorum, & carni in uigilijs.

De quarto, scilicet quot refectioes, in die ieiunij sumendæ sunt dicitur, uenica refectio in die ieiunium necessario faciendæ est; tamquam de ieiunij essentia, a tempore, quo institutum fuit, obseruata, ut in ueteris testamenti Patribus clarè patet; qui cibo usque ad uesperam, id est uultimam diei horam abstinebant; quamuis nullus ciborum usus eis uetus erat; adest etiam Ecclesiæ uniuersalis consuetudo, quæ pro lege est habenda; ut communiter tenent Theologi in 4. dist. 20. Et miror, quoniam pacto quidam, quos sequitur Panormitanus, in Rubrica de obseruatione ieiunij, dicant, ieiunanti licere, pluries in die ieiunij cibum sumere, eo quod contrarium non inuenitur iure cautum; nisi hanc opinionem sano modo intelligamus, dicendo cum D. Thom. hoc licitum esse, per modum medicinalis;

78
Die ieiunij quot refectioes sumendæ sunt. Ieiunium iudicatum

cina;

cina; hac enim intentione, plura diuisim in die ieiunij sumi possunt, sine eius fractione: non autem per modum cibi, & nutrimenti, quo autem pacto, hoc fieri debeat, audite.

79
Collatio-
nem feroti-
na quis fa-
cere debet

Qui sero, absque aliquali cibi recreatione, dormitum ire potest, corpus a solito sibi debito defraudando: erit maiori merito, qui autem sine aliquo alio minime quiescere potest, vel quia dormire non potest, vel ob stomachi imbecillitatem, vel naturæ debilitatem, vel similem alium defectum, aut ad vocem conseruandam, quod intellige de his, qui ex officio canere tenentur, aut alia simili necessitate, rationabiliter aliqua electuaria confectiones, vel panem dulciarium, quæ ad nutriendum principaliter ordinata non sunt, licet nutriant, sumere possunt, vel ut sibi occurrant, vini poculum accipere, & si stomacho noceret, simpliciter sumptum, cum eo aliquos fructus, aut herbas sumat, ne vinum solum stomacho supernatet: non autem panem sumi licet (præcipue enim panis ad nutriendum est ordinatus) vnde finis ieiunij frustraretur, nisi prædicti fructus, & herbae, sine panis stomachum ieiunantis offenderent; quo, in casu, sit modicum; vel consuetudo loci sumendi modicum panis, id permittat; alias nullo pacto licet panem sumere; teste D. Tho. Caieta. Petro de Palud. Siluestro, Nauarro, & alijs, quibus supra. Hæc autem omnia consideranda sunt, hac mente, scilicet ad reparandam naturæ imbecillitatem, & ne potus absolute sumptus, stomacho noceat; vbi autem aliqua istarum occasio, aut necessitas non interuenierit, non bene faceret, qui collationem ferotinam sumeret, nec consuetudo sumendi illius, pro tuitione sufficeret, hæc enim consuetudo fundatur super illa ratione, scilicet per modum medicinæ sumendæ: itaque vbi talis ratio, occasioque collationis ferotinæ sumendæ cessat, minime est sumenda, ait Caietanus, fundatus super doctrinam D. Thomæ, & aliorum Theologorum, casus conscientiæ magis delicate tractantium: cum sit & ipsa conscientia delicata: hæc inquam, Nauarri opinio occasione, qui c. 2. r. nu. 4. more legistarum, hæc grossiori modo pertransit, dicendo, cum ieiunia Christiana, iure humano inducta sint; (intellige quo ad tempus, & modum obseruandi, vt supra) rationabili consuetudine præscripta, duriora, & blandiora fieri possunt. hinc sequi videtur, vbi est consuetudo illam faciendi, etiam nulla necessitate currente (contra D. Tho.) sine peccato fieri potest. Quam sententiam prædicare tutum non esset; multi enim hac occasione moti, ieiunium frangerent, vt expertus sum: cum enim appetitus, & necessitas sumendi cibi, sit naturalis, non facile discerni, & moderari potest id, quod in talibus secundum rationem conuenit. Hinc excusationem accipiunt simplices, & indocti, hæc cogitare non valentes; huiusmodi autem idiotæ admonendi erunt, quem ad finem id facere debent. Si autem quis collationem fecerit, antequam cibum concoxerit, uel malitia quadam, scilicet nutriendi causa, uel ad famem reparandum, vt illud incommodum non sentiret, & huiusmodi, proculdubio fieret in fraudem ieiunij: magno cum periculo illius frangendi: ieiunium enim est quid poenale. qui autem vult ieiunare, & aliquid poenæ non sentire, verè ieiunare non vult: ideo dico, quidquid fit in fraudem ieiunij, peccatum est, & tantus esse possit excessus in fraude, ut sit mortale, quia esset fractio ieiunij. Vnde qui in collatione excederet in quantitate, sumendo plus, quam solitum est, ieiunium frangeret. Sed quantum est sumendum, dico, quod in hoc standum est laudabili consuetudini, ac attendenda est varietas complexionum quod enim uni est collatio, & tentaculum quoddam, alteri erit tota cæna. Manè licet aliquid sumere, per modum medicinæ, sine fractione ieiunij, non tamen liceret collationem vespertinam, tunc facere, & vesperti cænare, vt non sentiret illud incommodum, scilicet

Vsuspansio
in collatio-
ne ferotina
cõdånatus

Opinio
Nauarri
de collatio-
ne ferotina

Collatio
quando nõ
est facien-
da, eõdem
natur.

Quidquid
sumitur in
fraudem
ieiunij pec-
catum est.

Quantitas
collationis
in ieiunio.

Collatio-
nẽ facere
de mane,
qbus licet.

inegnatum ire ad lectum; est enim fraus, vt supra; nisi hoc fieret necessitate quadam, aut aliqua causa legitima, puta, vt negotium non differibile finiat, vel ut iter longum faciat, propter quod, hora conuenienti comedere non potest, uel dum ad videndum opera, rus accedit; & ad vesperam usque sustinere non ualet; nisi aliquid pro recreatione, & non ad satisfaciendum fami maneumat; quia tunc liceret. hoc privilegio gaudent, etiam mercatores, dum vacant negotijs prolixis, & hora consueta comedere non possunt; ac item qui talem complexionem habet, quod secus ieiunare non posset, nisi manè aliquid pro refectioe sumeret, & vesperti postea cænaret, bene ageret: præceptumque, vt potest, adimplet; & sic de similibus iudicandum est, modo cesset omnis fraus, & malitia, ut supra dictum est.

Sumere aliquid infra diem, quo ieiunatur, siue ante, siue post prandium, modo sit parum, non si angitur ieiunium, puta uinum pyrum, aut ficum degustando, nisi fiat in fraudem, vt fami resistat.

Quo verò ad potum, ante uel post prandium, liberè semel, bis, uel tertiam uinum, ad sitim extinguendam, digestionem adiuuandam; & ualetudinem conseruandam, is, cui a qua nocet, bibere potest: potus enim non est interdictus ab Ecclesia, non enim ordinatur perse ad nutriendam, licet aliquo modo nutriat: ideo bibere sæpè licet; nisi fiat in fraudem; puta dum serò fame præmitur, immoderatè bibit, vt famem extinguat, tunc enim frangit ieiunium, ait D. Thom. quo supra.

Si ante prandium sitis esset nimia, potusque deesset stomacho ieiuno, poterit sumere mala punica, mala granata, pyra, ficus, aliosque fructus, moderatè tamen, ad extinguendum sitis ardorem, vel ob anxietatem, aut debilitatem stomachi, sine fractione ieiunij, nisi fieret ad fami subueniendum, vel ob uoluptatem, in plurima quantitate, tunc enim quantitas, & intentio actum ieiunij uitaret.

Non frangit ieiunium, qui accubens in mensa, priusquam cænam perfecerit, surgit à mensa, pro aliqua causa perficienda, cum intentione redeundi, & cænae perficiendæ, licet aliqua mora interfuerit, quia est unica cæna: tunc autem ieiunium frangeret, quando a cæna surgeret, non habens uoluntatem amplius comedendi, & postea ad eam rediret: eo quod aliqua noua in mensa sunt apposita, & comederat, nam in istis, & similibus intentio est accipienda, uoluntas enim intercisã facit, actus esse diuisos, & intentio continuata, unitos.

De quinto, scilicet qui excusari possunt ab hac obligatione: dicitur, cum statuta communia ab Ecclesia proponantur, prout communitati conueniens est, ipsa Ecclesia in dicta communitate, id respicit, quod in pluribus accidit: Vnde si cui ex speciali causa, statutum repugnare uideatur, talem Ecclesia ad statuti obseruantiam obligare non intendit: uerum in his adhibenda est discretio quadam, si enim causa euidentis est, per se ipsum licebit statutum prætermittere, si autem dubia est, ad superiorem, super huiusmodi dispensandi, potestatem habentem, recursum habebit: si verò accessus ad eum non permittitur, medico consulto, confessoris licentiam obtineat: & in his omnibus attendenda est locorum consuetudo.

Sed est aduertendum, quod circa ieiuniorum dispensationes, uel obligationes, dupliciter loqui possumus: uel quo ad unicam comestionem, uel quo ad ciborum ueritorum abstinentiam, qui enim excusatur a primo, non excusatur a secundo, & qui exemptus est a secundo, non tene-

Sumere pa-
ram infra
diem, ieiunium non
frangit.
Potus uinũ
nõ frangit
ieiunium.

Quomodo
magne sitis
ieiunantis
occurrẽ-
dum est.

80
Qui excu-
santur, a
ieiunio.

Aduertẽ-
dum circa
dispensa-
tionem.

Pueri non tenentur ieiunare. usque ad quod tempus.

tur ad primum. Igitur quantum ad unicam refectionem, dico multa. Et primo quo ad ætatem ieiunantis, pueri, & senes excusantur à tali ieiunio. Sed usque ad quot annos sunt exempti? doctores non æqualiter sentiunt. Innocentius, in Rubrica de obseruatione ieiunii ait, pueri dum sunt doli capaces, & ieiunare valent, sicut peccare sciunt, ita & peccata desistere tenentur: quem sequitur Supplementum: dicens, hanc opinionem tutiorem esse. D. Thom. & Richardus in locis citatis, quos maior pars doctorum sequuntur, aiunt, pueros esse exemptos, usque ad annum vigesimum primum, & hoc rationabilius, n̄ illa enim ætate, propter augmentum, indigent multo nutrimento, & ob naturæ teneritudinem, opus est frequenti cibo: verum tamen monendi forent, vt talibus ieiunijs se exercitarent plus, vel minus, prout ætas, & robustitas, & corporis firmitas ferre potest.

Martinus de Alexandris in tractatu de ieiunio. q. 4. dicit, hoc intelligendum esse de ieiunio quadragesimæ, in qua tot hebdomadas continuatim ieiunare, eis noceret, propter causas prædictas, sed in ieiunijs solemnitatibus, & quatuor temporum, hæ rationes eis non suffragantur.

Cui respondetur, rationes concludere uniuersaliter, ab omni Ecclesiæ ieiunio esse absolutos: verum consilij est, potentes ieiunare, vt ieiunent, etiam in Quadragesima, ad minus ter in hebdomada. Senes autem non habent tempus præscriptum, ut pueri ex eo, quod senectus non est omnibus vna, sicut ætas augmenti in pueris, & ideo sicut est robur in senibus, ita iudicandum est, sunt enim quidam sexagenarij, ita fortes, & robusti, ac si essent quinquagenarij & ex aduerso, quandoque quinquagenarij sunt, ita debiles, ac si essent senes. Vnde de ipsis idem iudicium faciendum est, atque de imbecillis, debilibus, conualescentibus, defectuosiss, patientibus vertigines, dormire, aut caleferi in lecto, propter stomachum vacuum, non valentibus, de quibus omnibus eadem est ratio; quorū conscientia iudex esse potest, vtrū id faciāt vera necessitate, an friuoli timore, ne patiantur, ac pietate quadam, vt se conseruent. Regulariter tamen ætas septuaginta annorum excludit senes ab obligatione ieiunii, ait Richardus in 4. propter namque caloris debilitatem, indigent frequenti cibo, totum enim simul concoquere nequeunt; ac patiuntur multa mala, iuxta illud Psalm. Dies annorum nostrorum septuaginta anni, & eorum amplius labor & dolor. Secundo, quo ad paupertatem, illi solū, propter paupertatem, excusantur, qui non habent, unde possint sufficientem refectionem præparare; vt sunt mendicantes, aut ita pauperes, quod ad cœnam; quæ necessaria sunt, simul habere nequeunt. vnde si panem habent, deficit vinum, & si vtrumque adest, non habent coctum quid. Excusantur etiam qui cibos sibi parare non valent, nec habent, qui pro eis parent: vnde coguntur comedere tanquam ad brauium cursores. Tertio quo ad itinerantes. Iter longum facientes pedestrim, excusantur a ieiunio, ac etiam equitando, si per multas diuitas, & necessariò equitant, & ad vesperam vsque sustinere, non possunt. Dico (necessariò) nam qui venationis gratia, vel simili, tota die equitat, propter quod, ieiunium diei præcepti reiinquit, non est immunis a mortali. Excusantur tabellarij, qui de hac arte viuunt; peregrinantes per multas diuitas: intellige secundum præfatos doctores, si peregrinatio, propter iustas causas, differri non potest; quia si posset differri, esset expectandum; indiscretum enim esset peregrinationem incipere tempore quadragesimæ; in quo tenemur ieiunare: verum si peregrinatio ante aggressa fuerit, ieiunium interea adueniens, si erit incompatible, relinqui potest. Quarto, quo ad laborantes, excusantur quoque, artifices, faber lignarius, ferrarius, carpentarius, & similes, agricolæ, operarij rurales, colentes agros, & huius modi, si viuunt de arte sua; & quæ ad eorum familiam

Senes quâ do non tenentur ieiunare.

Pauperes quæ ieiunare non tenentur.

Tabellarij, & peregrinantes, excusantur à ieiunio.

Laborantes excusantur a ieiunio.

liam necessaria sunt, per illam acquirunt, secundum D. Thom. in 4. sent. non autem si essent diuites, vt sine illis laboribus viuere possent; sed hoc solummodo intellige, quo ad dominos tantum, qui laborant super rebus suis, de quo labore abstineri possent, sine suo damno: quo verò ad ceteros, secundum Papam Eugenium IIII, omnes opifices, qui salario conducuntur, pro suis laboribus, siue pauperes, siue diuites fuerint, ab obligatione ieiunii exempti sunt: quod priuilegium, non tantum est speciale, vt sentit Siluester, quin potius, sit iuris communis declaratio, ait Nauarrus.

Quinto, quo ad impotentes, excusantur similiter, & prægnantes, & lactantes, si debilitas eas impedit; & tales esse possent, vt peccarent aliter faciendo, ob periculum abortus, & infantium fraudè: si autem sunt rusticæ, & potentes in vna refectione, ita sufficienter comedere, vt de eis non sit dubitandum, non video, cur erunt exempti, ait Caietanus. Excusantur etiam vxores, quando importunantur a maritis; quod intellige, si ipsis non parent, sequerentur iurgia, rixæ, blasphemix, verbera, & similia scandala, possent tamen cum licentia sui sacerdotis conscientiam seruare. Sexto, quo ad maius bonum, excusantur concionatores, lectores, scriptores, & studentes, pro officijs publicis, si quando ex officio ad hæc teneantur, vel ex mandato superioris id faciant, sin autem ex propria voluntate, non excusantur, nisi id, pro quo laborant, sit maius bonum, vt sunt opera misericordie corporalia, & spiritualia, & non esset alius, qui hæc faceret, nec solum hoc sufficit, nam si eligeret hoc maius bonum facere principaliter, vt a ieiunio se excusaret, aut aliqua mercede, non excusaretur, ait Siluest. & Nauar. Itecus autem si principaliter, ob charitatem, & secundario, propter alias causas, induceretur. Qui vires tales habent, vel impedimenta talia, vt totam quadragesimam ieiunare non possint, tenentur saltem ieiunare ter in hebdomada, vel plus, vel minus, pro vt cognoscant, se posse ferre: & ita præceptum adimplent: quod enim excusat a parte, non excusat a toto. Quo verò ad esum ciborum veterum, dico, soli infirmi, in lecto decubantes, decrepiti, & infantes, carnibus, & lacticijs, in diebus ieiuniorum, vti possunt: ceteri verò qui aliquam iustam causam habent, hoc facere non possunt, sine licentia vtriusque medici: scilicet corporalis, & spiritualis. Ne putes dispensationem medici spiritualis tibi suffragari, si fides medici temporalis verum non exposuerit, sed mendicato fauore impetrata, aut alio falso intuitu procurata. Medicus spiritualis Regularibus, est suus Prælati, secularibus, est suus Episcopus, vel curatus, vbi non est Episcopus, vel Vicarius, & quando ad eos accessus haberi non potest, erit suus Parochus, vel confessorius. Dico amplius, quamuis dispensatio sit legitimè impetrata, si postea ad talem dispositionem venerit, vt commodè, & sine periculo, posset vesci, & sustentari cibus ieiunio solitis, a carnibus, & ouis abstineri debet, alias mortaliter peccat. Item si propter infirmitatem, Quadragesimam violauerit, si postea, ita conualuerit, vt ieiunare posset, vel saltem a carnibus abstineri, reliquum Quadragesimæ tempus obseruare tenetur, ait D. Ant. parte 2. tit. 7. c. 2. cui adhæret Nauar. quo supra. Vnde dispensationes Prælatorum debent fieri cum hac reservatione, (donec necessitas durat) vt Neapoli obseruatur.

Quæritur, an frangens ieiunium, toties peccat quoties illud fregerit? Respondetur. Cum in ieiunio tria prohibeantur, vt dictum est supra, scilicet esus carniū, lacticiorumque, cœnam plinquam semel in die, & horæ anticipatio, non vnica repositione huic quæsitio satisfieri potest; ideo dico, si quis ieiunium fregerit, per cibi vestiti sumptionem, toties peccat, quoties, vna die, res prohibitas comederit, & quadragesima, toties de nouo peccat, quoties toto tempore quadragesimæ

Impotentes excusantur & prægnantes. Vxores importunantur amaritis, excusantur. Concionatores, lectores.

Excusati à ieiunio quid comedere debent. Dispensatio in ieiunio quando non valet. Qui dispesat in ieiunio.

Si dicitur frangere ieiunium quoties peccat.

gestimæ, cibos prohibitos sumpserit: si autem frangatur pluribus cænis, uel per horæ anticipationem, non erunt noua peccata, nouos sumere cibos, eadem die ratio diuersitatis, ut ait Caeteranus. 2. 2. q. 147. art. 8. et: nam carniu prohibito, tempore ieiuniorum, cadit sub absoluto Ecclesiæ præcepto, pro toto tempore ieiunij; nec non præcepti negatiui uim habet, sicut præceptum de non furando (non furtum facies) Vnde quemadmodum, quoties quis furatur; toties de nouo peccat, ita & in proposito: sed multiplicare comestiones in die ieiunij, non est præceptum Ecclesiæ, nisi quatenus frangunt ieiunium, itaque, cum per unam comestionem superflua, ieiunium frangatur, iam commissum est peccatum; ideo non est, cur oporteat amplius contineri.

82
*Dubium
an absoluti
ab obliga-
tione ieiunij,
possit
comedere
carnes.*

QVaritur secundo, an qui non tenetur ieiunare possit licitè comedere carnes: nam, qua ratione absoluitur ab uno, intelligitur absolutus a reliquis, contentis in illo; ut accidit pueris, & senibus. Respondetur, in hoc est attendenda Ecclesiæ consuetudo, in dispensando, & intentio eiusdem se mouentis, ex causa ad dispensandum: nam cum in ieiunio illa tria requirantur, ut dictum est, sicut diuersæ sunt causæ dispensandi, ita non omnibus eodem modo est dispensandum: nam si dispensatur senibus, propter caloris defectum, iuuenibus ante uigesimum primum annum, quia multo indigent nutrimento, propter augmentum, laborantibus, eo quod labores sustinere nequeunt, & similibus, ut non teneantur ad unitatem refectiois, in diebus ieiuniorum, non tamen absoluntur ab obseruantia ciborum uetitorum: quia eorum necessitas non amplius indiget. Qui causam dispensandi habent oleum sibi nocuum, sufficit, ut concedatur eis butyrum, oua, & lactinia tantum. Qui uerò, ita imbecilles, & impotentes sunt, ut nec ipsis sustentari possunt, taliter absoluntur ab obseruatione ieiunij, ut eis nihil referuetur.

De Ira, Quinto Capitali peccato.

83
Definitio.

IRA est accensio sanguinis circa cor, propter appetitum uindictæ. Dicitur (accensio sanguinis) pro materiali. Dicitur (propter appetitum uindictæ) pro formali, & utroque modo potest esse bona, & mala, nam, cum Ira sit quædam passio appetitus sensitiui, a qua potentia irascibilis nominatur, dupliciter in ea malum inueniri potest, secundum quod dupliciter, scilicet formaliter, & materialiter, sumitur, & ut formaliter sumitur, duplici ratione in ea malum inueniri potest, scilicet, uel secundum speciem, uel secundum quantitatem ipsius. Secundum speciem, quam sumit ab obiecto, potest esse bona, & mala, prout obiectum bonum, uel malum esse contingit. Ira respicit duo obiecta, scilicet uindictam, quam appetit, & hominem nocuum, de quo appetit uendicari: ut respicit uindictam dupliciter circa eam se habere potest, uel secundum rectam rationem, & tunc laudabilis est, natura enim posuit homini potentiam irascibilem, ut contra sibi nocua irasceret: hinc est, ut dum homini inferatur iniuria, aut aliquod aliud nocuum sibi contrarium, naturaliter mouetur, per appetitum uindictæ, ad id repellendum, putat enim esse bonum, uindicari de malo, sibi illato: quod si fit cum debito rationis, scilicet secundum terminos Iustitiæ, modo conuenienti, & ad debitum finem, qui est conseruatio Iustitiæ, & culpæ correctio, non erit peccatum, hæc enim differentia est, inter hominem, & animalia bruta: quod ipsa dum irascuntur contra se offendentia, procedunt instinctu naturæ, directe a superiori intelligentia non errante, sed homo, cum ratione

Ira formaliter sumpta.

Ira respicit duo obiecta.

Ira quando non est peccatum.

Differentia inter hominem, & bruta circa irasci.

ratione ducatur, ab ipsa dirigi debet: unde si talis appetitus circa uindictam inferendam, non erit regulatus, erit peccatum: tunc autem appetitus est irregularis; quando inferitur uindicta, uel contra eum, qui tale non meretur, quod nascitur quandoque, aut ex odio, aut dum illud, a quo causatur tristitia, nocuum apparet, quod in ueritate non est, uel quia debitum ordinem in uendicando non tenet, uel terminos Iustitiæ non seruat, uel finem, quem debet, non intendit, scilicet, ut fiat ex bono zelo & non ex odio. Secundum autem quantitatem tunc Ira mala erit, quando uindicta, uel per defectum, uel per superabundantiam, peccatum non adæquat. Si autem Ira sumitur materialiter, scilicet, prout est accensio sanguinis, circa cor, dupliciter quoque sumitur, & in quo dupliciter se habet ad rationem iudicium. Vno modo antecederet, id est prauentico iudicium rationis & tunc passio insurgens potest esse, cum peccato, & sine peccato, prout iudicabitur esse uoluntaria, uel inuoluntaria. Pro qua re est aduertendum, aliquod esse uoluntarium, uel inuoluntarium, stat dupliciter. Primo, uel in se, uel in sua causa, quomodo hoc contingat, dictum est supra, cum de ebrietate loquebamur. Secundo aliquod dicitur uoluntarium, & inuoluntarium, uel directe, uel indirectè: directe quidem, quando uoluntas eligat aliquid faciendum: uel imperat potentij inferioribus, ut tale, uel tale, faciant: indirectè autem; quando potens, & debens potentias inferiores impedire, eas non impedit. His stantibus, dico: quando passio insurgit ex feruente sanguine circa cor, si talis turbationis impetus totaliter iudicium rationis effluat, ut iratus, quid dicat, aut faciat, non percipiat, si est uoluntaria, id est a uoluntate excitata, quidquid ex ea mali prouenerit, imputatur, quia dicitur uoluntarium in sua causa. ut diximus supra de ebrietate: si autem non est excitata, sed uel naturaliter insurgit, ut accidit ijs, qui ex infirmitate insanunt, uel insurgit ita fortis, ut ratio non possit motum insurgentem reprimere, quod accidere potest nobilibus, magna iniuria affectis, uel insurgit ita subitus, ut ratio aduertere non ualeat, ut euenit colericis, quandoque uolenter motis, propter coleram quæ inter humores citius mouetur: quæ omnia cum reddant actum inuoluntarium, a peccato excusant, ait D. Thom. 1. 2. quæst. 77. artic. 7. Si uero passio insurgens non erit tanta, ut pentus rationis usum impediatur, sed potest a ratione reprimi, non erit sine peccato: uerum si dum insurgit, uoluntas ei non occurrit, quia non aduertit, erit ueniale: & quamuis dicatur, quod primi motus non sunt in potestate nostra, hoc intelligitur generaliter, scilicet quod uoluntas facere nequit, ut nullus insurgat, non tamen potestatem amittit, circa quemlibet singularem motum insurgentem, quem impedire tenetur: unde si inordinate insurgit, rationem peccati habebit: sed si insurgentem aduertit, & ei non occurrit, diuertendo mentem, ad aliud cogitandum, ut non sequatur actum uindictæ, uel saltem non deliberet uendicari, tunc erit mortale, quia actus deliberatus, contra ultimum finem, est peccatum mortale, ait idem autor art. 8. eiusdem quæstionis.

Ira quando est peccatum.

Ira uero est aliter sumpta.

Dupliciter sumitur. Aduertendum.

Voluntarium, & inuoluntarium duplex.

Ira quando est peccatum.

Ira quando non est peccatum. Colericis subito irascitur.

84
Primi motus non sunt in potestate nostra quomodo intelligitur.

Alio modo Ira pro materiali sumitur consequenter, quando scilicet homo irascitur, per imperium uoluntatis, & in hoc, si ratio iudicauit, & ordinauit modum uindictæ, iuris ordine seruato, passio insurgens circa cor, ad exequendam uindictam, non erit peccatum; tunc enim Ira non impedit iudicium rationis, sed potius adiuuatur ab eo. Exempli gratia Voluntas, quæ est omnium potentiarum domina, cognoscens, per intellectum, malum contra se illatum, scilicet iniuriam, uel quodlibet impediens suum bonum concupitam, tristatur; ex illa tristitia mouetur, imperando irascibili, ut insurgat, per uindictam, ad repellendum illud malum, excitando illam per motum sanguinis,

calore inflamātis cor, ut ex illo impetu moueatur cōtra offendētē: quā omnia dum a ratione regulata sunt, & propter zelum Iustitiæ, ut dictum est solū peccatum non est, sed laudabile, immo quandoq; meritorium, si autem regulata nō sunt, tunc uindicta erit iniusta: quia debitum Iustitiæ non seruat; & quia debitum Iustitiæ cadit sub præce pro, hinc est, quod Ira, ut sic uicitiū nominatur, & est peccatum mortale ex suo genere, potest esse ueniale ex imperfectione actus; quod accidere potest, uel ex parte agentis; dum motus Iræ erit quidam actus subiectus rationem præueniens, & illas non succumbens; eo quod ei non consentit. uel ex parte obiecti, quando uindicta, & nocumentum est paruum; puta dum aliquis irascitur contra puerum, trahens eum per capillos, uel aliud simile nocumentum paruum proximo infert; uel etiam ex parte modi appetendi; dum scilicet quis iuste irascitur contra delinquentem, sed nimis ardentem interius, uel signa nimis irati exteriorum ostendendo, dummodo terminos charitatis non exeat. Ex his colliguntur multa corollaria scitu necessaria.

Ira scilicet quæ est affectus uirtutis.

Ira quando est peccatum.

1. Corollarium.

2. Corollarium.

3. Corollarium.

Dubium.

Confessiones.

4. Corollarium.

5. Corollarium.

6. Corollarium.

Primum est. Qui irascitur contra proximum, bonum commune incommodat, & quietem perturbantem; eum accusando, modo probare possit ut punitus, ceteri quiete uiuant, & bonum commune conseruetur, non peccat. 2. 3. q. 5. cap. Non frustra: & si principaliter ex charitate mouetur, meretur.

Secundum, Qui uidet aliquos delinquere notabiliter, in detrimentum Reipublicæ, & spiritualis boni, & potest, sine suo damno eos accusando, succurrere; nō accusando peccat mortaliter ait D. T. 2. 2. q. 69. art. 1. & Nauar. c. 14. nu. 15.

Tertium, Qui iniuria affectus, contra offendentem irascitur, eum querelando, ut suo honori satisfiat, & peccatum impunitum non remaneat, si id facit, si ne rancore, non peccat; si autem cum rancore, & odio firmato, peccat mortaliter etiam si offendens honori satisfacere nolit: & si eum persequitur, ut plusquam delictum meretur, puniatur; grauius peccat: & tanta esse potest uindicta, ut teneatur de superfluo, debet igitur rancorem deponere; non autem tenetur querelam cassare, & satisfactionem iniuriæ condonare, quam in iudicio petit, si iuste accusauit; sed relinquere in manu Iustitiæ, ut punitione corrigatur, & alii per eum emendentur, & Deus magnificetur. Sed dubium est an possit insistere pro uindicta exequenda? Dico difficile quidē esse, ut offensus pro peccato puniendo insitit, & odium in aīo nō cōcipiat; nō tñ impossibile est, pōt enim delinquēs talis esse, ut si cōtra eū usq; ad serētiā insitit; obsequiū Deo pōstare dicatur sed in tali casu, conscientia accusantis standum est; nec per hoc a confessore absolutio negari debet, si querelam in iudicio expositam non remittit, & iniuriam non relaxat; modo promittat, odium relaxare, & Iustitiæ terminos non transgredi. Dixi (odio firmato) nam si odium non est tale, ut principaliter moueatur ex illo, sed potius ex aliqua fragili passione, erit ueniale: & qualis est passio, tale iudicabitur peccatum Argu. cap. Accusati de accusationi. & cap. si qui sunt. 2. q. 7

Quartū, Qui offensus in bonis principaliter ppter suū interesse, uindictā querit; non peccat saltem mortaliter: & si cū rancore affocietur in persequendo; tale iudicabitur peccatum, quale cor audens in uindicando erit.

Quintū, Qui p Irā pximū in iudicio psequitur, eū accusando, & salū imponēdo, nō solū peccat mortaliter, uerū et tenet de oī damno illi dato, tam in fama, q̄ in bonis, ppter talē accusationē cap. ut de calu: qui p p offensam receptam ille mereret aliq̄ punitionē, nō enim uindictam sumere licet, p uias in debitas.

Et multo magis tenetur, si eum sine causa persequitur. Sextū, Qui proximum accusat, etiā uerum crimen illi imponendo: tñ in probatione

batione deficit: peccat mortaliter, cum obligatione restituēdi omne, quod accusatus, in se defendendo, expenderit: nō enim potest iuste accusare, qui nequit probare ait. D. Tho. 2. 2. q. 69. art. 3. ad primum argu.

Septimum, Qui uindictā querit de damno sibi illato, per aliam uiam, quam per terminos iustitiæ: scilicet de aliis maleficiis eum accusando: alterius causam adiuuando, falsis probationibus calumniando, & similibus modis eū persequendo cum restitutione damni indebitē facti ultra mortale.

Octauū, Quid iniuria sibi facta, propria autoritate, uēdicatur, uel p damno recepto damnum infert, peccat mortaliter, si est notabile, non tamen tenetur ad restitutionem, si damnum, quod intulit, damnum passum non exuperat.

Nonum, Dominus, qui seruorum, Princeps qui uassallorum, Prælatus, & qui liber superior, qui subditorum peccata non punit: contra eos iuste irascendo, uel saltem non irascitur, quantum peccata merent, peccat mortaliter, peccato omissionis: & si illi perseverant in delictis, in suis superioribus fiduciam habentes: eo quod eos non castigant tenentur de damnis: quia uidentur consentire.

Decimum, Qui Dominus, Princeps, Prælatus, ac superior, per indignationē, & odium, seruos, uassallos, aut subditos persequitur, & punit, plusquam peccata merent: tenetur ad restitutionem, de illo superfluo, quod peccata nō merentur extorquet, tenetur ad restitutionem, de illo superfluo, quod peccata nō merentur.

Vndecimum, Qui, per Irām, aut impatientiam se ipsum percutit, aut mutuat aut aliud simile damnum in propriam personam infert, uel mortem sibi optat, pro qua indifferetas abstinentias facit, aut incomportabiles labores sustinet, ut uitam sibi abreuiet, aut cibos & alia sibi nocua comedit, & bibit: ut uitam ei tōtū finiat: mortaliter peccat: quia sui ipsius homicida est, ait Augusti. q̄ nō licet.

Duodecimū, Qui contra proximum iratus, eum carcerat, aut carcerare facit sine rōne, ut de eo uindictetur, mortaliter peccat, & de damno, & iniuria tenetur.

Tertiūdecimū, Qui affectus iniuria, scit eius parentes, uel famulos, de illa uel le uindicari, consentit, aut saltem eos a uindicta non abducit, peccat mortaliter, & sic de similibus.

Ira tres sunt species quibus iracundia tripliciter nominari originem. Prima uocatur Felicia, secundum Gregorium Nicenum, quæ est dum statim insurgit, & cito transit ut sunt mulieres & homines paruæ stature, quæ ex leui causa subito irascunt, & parū durat, eo quod sanguis statim ad cor ascendit, & statim descendit quos Philosophus uocat acutos. Secunda dicitur Gregorio, Mania, seu Insania, quæ leuiter insurgit: ut sunt quidam longioris stature, quæ non habent motum sanguinis, sic uelociter: & aliquando ex longa memoria iniuria illata non sic cito transit: quos Philosophus uocat amaros: eo quod sunt peiores. Tertia nominatur Furor & est, dum homo sic obstinate uindictam appetit, ut donec puniat, nunquam dimittit quos Philosophus uocat difficiles: & hæc est pessima: quia sine misericordia assimilatur Trigibus, & feris crudelibus.

Hoc peccatum dicitur capitale, propterea quod multa alia, ex eo originem trahit: uel rōne impetus a corde surgens mentem impediens, & ad quocunq; inordinate agendam precipitatis. & hoc modo per accidens dicitur ianua omnium peccatorum: uel rōne uindictæ quæ appetit, & secundum hoc per se dicitur causa aliquorum peccatorum specialium, quæ oriuntur ex ea. Unde attribuunt ei sex filia: Ira namque consideratur, ut est, uel in corde, uel in ore, uel in opere. Ut est in corde dum magis, ac magis excogitat offensam, ex qua animus uocatur ad uindictam inferendam, dum filia oriuntur; una ex parte ipsius irati in quantum considerat diuersas uias uindictæ unde autem malis cogitationibus implet secundum hoc ponitur prima filia, scilicet Tumor mentis. Altera ex parte illius, quæ irascitur, putat iudicat illud, non esse tale, ut eum offendere debuisset, ex quo sequitur secunda filia, scilicet Indignatio. Secundo, ut est in ore, scilicet prout iratus iram demonstrando, ad locutionem procedit & secundum hoc, oriuntur tres filia: nam, aut irascitur contra Deum,

7 Corollarium.

8. Corollarium.

9. Corollarium.

Domini & superiores, quæ tenentur pro suis subditis.

10. Corollarium.

11. Corollarium.

12. Corollarium.

13. Corollarium.

85

Species Iræ sunt tres.

Ira fellens acuta.

Ira insana & amara.

Ira difficilis quæ dicitur furor.

Ira peccatum capiendum.

Ira ianua omnium peccatorum.

Felix Iræ.

Tumor mentis.

Felix Iræ.

Tumor mentis.

Tumor mentis.

Tumor mentis.

Tumor mentis.

Tumor mentis.

Blasphem. contumelia. Clamor. Rixa. talem iniuriam permittentem, & sic oritur Blasphemia, aut contra iniuriam in ferentem, ex quo oritur contumelia: & quia ex timore in mente concepto, uerba exeunt cum quodam impetu, hinc oritur Clamor. Tertio ut ad faciam usque procedunt, ex Ira oriuntur rixæ: in quibus includuntur omnia mala, & non cum cetera in proximum, ex eis consequentia: De quibus sigillatim dicemus: porciue.

Tumor.

TV mor in quantum est in irascibili, significat quandam audaciam irati hominis uindicare se uolentis; quod cum de facili non possit, mente excogitat, qua uia id commodè faciat, in quo cogitatu animus; cum magis inflammetur, tumescit, quod peccatum, tale erit in grauitate & leuitate, qualis est appetitus uindictæ: de quo supra. Idem de Indignatione dicendum.

Blasphemia.

86

Blasphemia, ut ait ait. D. Tho. 2. v. q. 13. ar. 1. importat quandam derogationem excellentis bonitatis, & præcipuè Diuinæ: quæ derogatio duobus modis fieri potest uel directè, uel indirectè: indirectè quidem bonitati Dei derogatur dupliciter: uel auferendo ab eo, quod suæ bonitati conuenit; uel attribuendo ei, quod suæ bonitati repugnat: & quia, ut ait Dionysius, in libro de diuinis nominibus, bonitas Diuina est idè, quod essentia Dei: est. n. Deus ipsa essentia bonitatis, cum. n. sit simplicissimus: quod quod est in eo, est ipse Deus. Ille igitur, proprie Deum blasphemare dicitur, qui suæ bonitati ascribit, quod ei non conuenit uel negat ab eo quod ei proprium est. Indirectè autem, quando maledicuntur, & detestantur: nam qui Deo maledictus potius maledictus, proprie loquendo, quam blasphemus esset dicendus; sed quia maledicens Deo, asserendo, sit maledictus, sit uocatus, ueniat Deo hoc, uel illud malum & similia; Deum accipere uidetur, uelut hominem, ac si Deus esset creatura, qui hæc pati possit; ideo hoc modo dicitur, in dicitur eadè Deo ascribi, quod ei non conuenit; & sic largo modo omnis maledictio, contra Deum prolata, blasphemia dicitur: ut patet extra. e. maled. per Rubricam, & cap. ubi uidetur, Rubricam intitulari de maledictis, & tamen cap. loquuntur de blasphemis, & ibi Glosa.

Deus quin que modis blasphemari potest.

His stantibus quinque modis Deus blasphemari potest. Primo, dum enunciamus aliquid de Deo, quod suæ diuinæ maiestati repugnat; et hoc fit uel attribuendo ei, quod sibi non conuenit, dicendo, Deus est inustus, partialis, improvidus, crudelis, traditor, iniquus, inuidus, & similia. Vel auferendo ab eo, quod sibi proprium est, dicendo; Deus non potest facere hoc, uel illud, si in se possibile est fieri. Deus non intelligit hæc inferiora: non habet curam de nobis, non aduertit omnia minima, quæ sunt a nobis, non potest tale Peccatum remittere, & similia; idem est, si dicatur: a dispetto di Dio, quia tantum ualet, ac si diceret, Deus hæc prohibere nequit, aut de hoc præualere non ualet: ad idem reducitur si utitur talibus uerbis, si Deus non facit hanc uindictam, non credam esse iustum si non uidero hanc ruinam, si dem negabo: optat enim, quæ, sunt contra Dei benignitatem. Hic modus blasphemandi dicitur, hæreticalis, id est si quod ore affirmat, corde crederet, hæreticus esset censendus; immo infidelis: nec ideo dicitur hæreticus, uel infidelis; nam infidelitas consistit in dissensu, circa ea, quæ sunt fidei: blasphemia autem, in dicendo tantum quæ sunt contraria fidei: credit namque contrarium eorum, quæ dicit: nam quis, credens Deum omnipotentem, aut opposito assentire nequit dicere potest, Deus non potest hæc facere, solum ut iniuriam ei faciat, & deleatur in illo mendacio: & sic coleram ex Ira conceptam euomere. Ad hunc ordinem blasphemiarum reducitur illa, quam perdit homines contra beatam, semperque Virginem Mariam proferre solent, dicendo (putana della Vergine Maria) est enim hæreticalis: id est si tale de Virgine sentiret hæreticus esset. Vnde in Regno Sciliarum

Blasphem. hereticalis quare dicitur. Infidelitas in quo consistit.

Blasphem. hereticalis contra B. Virginem Mariam.

ultra marum, inquisitores contra hæc blasphemiam: ex officio inquisitionis, procedit, huius spei sunt et blasphemiarum, quibus utitur Hispani, dicendo non credo in deos, re nego di deos, quod est ipsum abnegare, & adiurare, uel infidelitatis spiritum quandam signum.

Secundo cum appetimus Deo, quæ illi inconuenientia sunt, dicendo, sit maledictus, sit occisus, ueniat hæc, uel illa mala, & similia. Huius conditionis sunt illæ alie blasphemiarum: Hispanorum dicentium posse a deos, uel uida de deos: nam posse, tantum ualet, quantum dicere dupliciter Deo, eumque reheat huius, uel illi us rei per quem uelba colerã, quod de alio concepit, in Deum respuit: Dicendo autem per uida di Deos, non est tantum iurare, ut aliqui

Itali credunt, sic dicendo, hoc est Deum in testem adducere: sed aliquid execrabilius: nam cum homo dicit per uita filii mei, eius uita ultioni Dei subdit. In falso attestatus est: cuius sensus est, quod dico, est uerum; per uita filii mei, hoc est si uerum non dico, Deum filio meo uita auferatur in proposito, dicendo per uita dei, perinde est, ac si dixerit: Deus de se ipso supplicium sumat, si mentior: unde si falso sic iurat Deum blasphematur. Ad hanc speciem blasphemiarum, quæ longe differt a prima, reducitur detestatio Diuinæ Iustitiæ, eorum, qui uellent iustitiã non inueniri, neque Infernum, ut liberius peccare possent; & quia cognoscunt hoc esse non posse, odio habent Deum & uellent Deum non esse iustum, beatum, bonum, & similia, uel ut damna ti in Inferno; quod Deum blasphematur hæc desiderado: est enim blasphemia in eternalis & credo quod post uniuersalẽ resurrectionẽ, erit uocalis, iuxta illud. Non mortui laudabunt te Dñe, neque omnes qui descendunt in Infernum.

Tertio, dum ea quæ contra Deum dicta sunt et contra sanctos proferuntur, eos detestando maledicendo, malum eis optando, de eis inconuenientia affirmando, & conuenientia negando, & similia; nam sicut laudat Deus in sanctis suis in quantum in eis multa bona fecit, & quotidie operatur pro eos: ita dum eos spernimus, maledicimus, eorum opera miramur, & sanctitatem calumniatur, Deum in sanctis suis inhonoramus. Ad hunc modum blasphemandi, reducitur omnis blasphemia creaturarum, nam quod maledicitur celum, terram, & opera manuum eius, in quantum sunt eius, et Dæmonem, ut eius creatura est, perinde est, ac si Deum, eius creatorẽ, malediceret. Dico (in quantum sunt eius) nam maledicendo creaturam simpliciter, nil aliud intendendo, uerbi gratia deambulando pedem in lapidẽ in pingit, maledicit lapidi offendenti, sentiendo uentum frigidum, & molestum, maledicit uento, patiendo aliquas tentationes maledicit Diabolo, homines sollicitanti, & similia, erit ueniale. Quid de blasphemantibus dies, menses, & annos? Dicitur si maledicendo diei, nil aliud intelligit quam spatium temporis, est ueniale, si autem sanctum qui celebratur in illa die, mortale est; & sic de alijs temporibus indicandum est.

Quarto dum de Deo, & sanctis irreuerenter aliqua in honesta nominantur fit, dum iuratur homines, per culum Dei, uel sanctorum, & alia similia pudenda nominando: tunc est peccatum mortale: quod quod hoc non est iurare, id est membra illa in testimonium afferre: sed uituperare Deum, & sanctos sordidare.

Quinto, dum Deo, & sanctis aliqua uera, & honesta ascribuntur, tunc cum magna irreuerentia: quod fit dum iurant homines per corpus, caput, uel sanguinem Dei aut sanctorum: uerum circa homo tripliciter se habet potest, & primo respectu Dei, si nominando ista membra ea Deo attribueret, ut Deus est, circa Deum tunc errorẽ induceret; & esset blasphemia primæ speciei hæreticalis, si autem illa ei attribueret, ut Deo humanatos, non esset error, oia. n. hæc de Deo iquitum homo, dici possunt, uerum si de Deo in quantum homo, & sanctis cum magna irreuerentia diceret, esset peccatum mortale; si uerò simpliciter iurando conscientia erronea faceret esse mortale: dum ita dicendo crederet esse blasphemare, si denique sine his circumstantiis proferent, non esset blasphemare sed iurare tantum; quod si fit cum ueritate non est peccatum, saltem mortale.

Blasphem. modus blasphemiandi

Secundus modus blasphemiandi

Blasphem. modus blasphemiandi

Blasphem. modus blasphemiandi

Blasphem. modus blasphemiandi

Blasphem. modus blasphemiandi

Blasphem. modus blasphemiandi

Blasphem. modus blasphemiandi

Blasphem. modus blasphemiandi

Blasphem. modus blasphemiandi

Blasphem. modus blasphemiandi

Blasphem. modus blasphemiandi

Blasphem. modus blasphemiandi

Blasphem. modus blasphemiandi

Blasphem. modus blasphemiandi

Blasphem. modus blasphemiandi

Blasphem. modus blasphemiandi

Distictio. Contra hoc arguitur. 2. 2. q. 1. cap. Clericum. prohibetur Clericis iurare per creaturas, sub acerrima poena, & sequenti cap. dicitur, si quis per capillum Dei, uel per caput, iurauerit, blasphema est: & si est Clericus deponatur, ergo quomocunque per membra Dei iuratur, erit mortale. Ad hoc dicitur, quod tempore, quo Canon ille fuit conditus, Christiani uiuebant inter infideles; qui creaturas aliquas, ut Deos habebant; ut Solem, Lunam, Mercurium, & similia, unde per eos iurantes, Deos attestabantur, & ideo Clericis, talis iuratio, pertinens ad infidelitatem, eorum habitum deturpans, prohibebatur. Quo, ad alium can. si quis, dicitur, quod talis modus iurandi inducebat errorem, intelligendo Deum, ut Deum habere caput, & capillos; ideo Pius Papa hoc prohibuit. sed de hoc latius in tertia parte, in materia Iuramenti.

Nota. Nota hic, quod Caietanus. 2. 2. q. 13. art. 1. ait: hos quinque modos blasphemandi non differre specie: unde confessarij uarietatem blasphemandi inquirere non debent, pro diuersitate specifica: sed pro maiori uel minori grauitate iudicanda. Si hoc esset uerum, sequeretur, hanc grauitatum uarietatem, necessariam confiteri, non esse; nam, ut in cap. de circumstantijs, ex mente. D. Tho. dicitur, circumstantias, quantumcunque aggrauantes, si speciem peccati non mutant, necessario confiteri non tenemur: sed nemo ait, blasphemiam circumstantiam hereticalem non esse necessario explicandam, ut liquet iudicio: ideo dico, saltem primum, & secundum modum differre specie a reliquis. Et omnes predicti modi blasphemandi dupliciter fieri possunt, scilicet corde, dum homo interioris huiusmodi contra Deum, uel sanctos cogitat, & ore, dum, quod mente concepit, extra euomit.

Blasphemia est peccati mortale per se. Peccatum hoc, suo genere, est mortale; quia charitati Dei repugnat. suæ Diuinae bonitati derogando, ut dictum est: potest esse ueniale, ex surreptione, & repentino actu: quando scilicet sine deliberatione procederet. Sed nota quod actus repentinus solummodo non sufficit, ait D. Tho., quo sup. art. 2. in responsione ad tertium argu. potest enim aliquis, ex repentina passione, ad blasphemandum moueri, quæ, cum non sit tanta, aduertet se blasphemare: quia cognoscet uerborum significationem, quod esse non potest, sine aliquali deliberatione: ideo non excusatur a mortali, sicut nec ille, qui aliquem, iuxta se sedentem, ex subito motu occideret. Sed, si dum blasphematur, quod dicat, non aduertit, nec uerborum sensus cognoscit, quod accidere potest pluribus modis, uel ex repentino impetu passionis insurgentis mentem perturbantis: ita, ut non consideret quid dicat: & tunc si præuenit iudicium rationis, erit peccatum ueniale, uel nullum, ubi enim deliberatio nulla est, letalis culpæ ratio esse nequit. Si autem impetus ille subsequitur rationis iudicium per imperium uoluntatis, ut supra diximus, si a iusta causa pronocatus erit, illa inconsideratio excusabit eum, si autem ex causa iniusta, puta ex ludo, & similibus, non excusabit a mortali, quamuis enim dicatur in uoluntarius, in se consideratus, quia non cognoscit qui dicit, non tamen tollitur, quin dicatur uoluntarius in sua causa, ut exposuimus supra. Vel inaduertentia causabitur ex quadam praua consuetudine, uel lata negligentia, qua homo peccata cauere non curat, retrahendo se ab illo malo habitu, tunc non erit sine mortali quia ibi quodammodo concomitantur suæ salutis contemptus. Vel inaduertentia causabitur ex ignorantia significationis uerborum, uerbi gratia, quis non cognoscit, quod iurando, per uitam Dei, fit blasphemia, ut exposuimus, tunc ait iuppl. esse mortale, quia ignorans ignorabitur: Si uero est. Verbo. Igno. dicit minime. Ego autem dico si ignorantia prouenit ex impetu passionis, dicit ut paulo ante diximus: si uero prouenit ex negatione scientiæ, puta aduertit,

Inaduertentia, quando excusatur a mortali blasphemiam.

Aut ignorantia quæ excusatur.

uertit, quid dicit, & cum deliberatione dicit, tamen ignorat illum modum iurandi, seu loquendi, esse blasphemiam, & tunc dico, si est persona simplex, quæ hoc cogitare non ualet, excusatur, si autem scire possit, sed ex incuria non aduertit, non excusatur, quia aduertere debet, & si excusaretur saltem a tanto, non tamen a toto. Vel impetus, prorupens in blasphemiam, prouenit ex ebrietate: & tunc idem iudicium erit de blasphemia, quod de ebrietate: scilicet eandem culpam habebit blasphemia: quam ebrietas, de qua supra locuti sumus.

Sed dubitatur, an qui maledicit proximo semper peccet mortaliter? Respondetur, qui proximo maledicit ei malum, mortem, siue quodcunque aliud damnum notabile: ex corde desiderando, mortaliter peccat: quia contra charitatem delinquit. Dico (ex corde) quæuis enim aliquis iratus, ex impetu coleræ blasphemet aliquem, dicendo, ueniat ei hoc, uel illud malum: quod in animo nollit, ut eueniret, non per hoc letaliter delinquit, ut facere solent matres, dum filios blasphemant, unde absque tali desiderio, ueniale esset, quia charitas non offenditur. Dico etiam (damnum notabile) nam paruitas mali optati, facit actum, esse ueniale.

Peccatum blasphemiam, ut ait D. T. quo supra, art. 3. opponitur confessioni fidei, nam quod fides confitetur, blasphemus ore negat, quæuis corde non discredat. & quantum ad hoc reducitur ad genus infidelitatis: unde sicut infidelitas, secundum genus suum, est maximum peccatum, ita & blasphemia. Sed an præpoderet homicidio, quod maius nocumentum infert, quàm blasphemia? Respondetur, si peccata comparentur secundum obiecta, blasphemia superat homicidium, est enim directè contra Deum, & homicidium contra proximum: sed si comparentur secundum effectus, & nocumenta data, homicidium præfertur blasphemiam, infert enim magnum nocumentum proximo: unde inter peccata contra proximum in grauitate, primum obtinet locum: blasphemiam autem nihil nocumentum Deo inferre potest. Verum quia simpliciter loquendo, in grauitate culpæ magis attendenda est intentio peruersa, quàm operis effectus: unde cum blasphemus Deo nocere intendat, sua peruersa uoluntate, hinc fit, ut quod manibus efficere nequit, uerbis iniuriis sibi satisfacit, ex quorum significatis, datur intelligi, quid de Deo blasphemus facere uellet, si posset. ideo grauissimum est, & hoc maximè, quo ad primam & secundam speciem. Merito igitur referuatur Episcopis eius absolutio, quod intelligit, secundum Panormitanum. in cap. Statuimus, de male, quando blasphemia est publica, occultam autem omnino confessariis absolueri potest. Sed dubium est quando dicitur esse publica? Dicunt ferè omnes, tunc blasphemia dicitur publica, quando fit coram pluribus personis, ita, ut faciliè probari possit: sed ulterius inquiritur, quot personæ requiruntur, ut publica dici queat? Aliqui dicunt decem, alij septem, alij uero quinque; sed omnes isti imperfectè loquuntur. Hostien. ait, blasphemia, tunc est publica, quando est notoria, uel de iure, uel de facto: sed hic non pausat animus: ideo adhuc ultra quæritur, quid est notorium iuris, & quid facti: notorium iuris proprie tunc est, quando aliquid constat in actu iuridico, id est in iudicio, & hoc sufficit per tres, aut quatuor personas: uerum quia hoc habet locum tantum in iudicio exteriori, transeat nunc autem insistendum est, pro confessariis: in iudicio animæ, ideo dicendum, blasphemiam tunc esse publicam, ut sit Episcopo referuata, quando est notoria, notitia facti: pro quo est aduertendum, quod notorium facti, quantum ad nostrum spectat propositum, tres condiciones habere debet: scilicet multorum hominum notitiam, qualitatem loci, & tēporis. Quantum ad primum, sciendum est, quod multum, & paucum, ut ait Aristo. sunt

Dubium: blasphemare proximum, & maledicere, quando est mortale.

Blasphemiam opponitur confessioni fidei. Et ideo maximum peccatum est. Dubium, Comparatio peccatorum. Homicidium est grauius inter peccata contra proximum.

Blasphemiam publicam referuatur Episcopis.

Blasphemiam, quando dicitur esse publicam.

Hostien. Notorium iuris. Notorium facti.

relatiua, decem enim homines in Ciuitate, diuini esse paucos, quos esse in Villa, dicimus esse multos: unde sequitur, unum, & eundem numerum, respectu diuersorum, quandoque esse multum, quandoque paucum. Hoc habemus, si quis blasphemat in publica platea, in mercato, aut in uicinis, minus, quam coram decem, uel saltem nouem, audientibus hominibus, non dicitur publica, quia talis locus non requirit minorem numerum, ad faciendum notorium facti; per text. & Glo. 10. q. 3. Dixi (audientibusque) quia si ibi essent centum homines & illorum nemo audierit, uel quia a longe manebant, uel quia, ita summissa uoce blasphemauit, ut aures non poterant, non per hoc dicitur notorium, si blasphemat in foro uillæ, sufficit, si sunt septem: quia respectu loci, dicitur multi: si blasphemat in uicino, uel taberna, uel simili, sufficit, ut fiat, sex, uel septem, prout erit uicinium, uel locus: si blasphemat in refectorio fratrum, sufficit ut sint quinque: & sic de similibus iudicabis. Quantum autem ad qualitatem loci dicitur, non omnis locus facit blasphemiam esse publicam, etiam si fiat coram tot uiris, si quis namque blasphemaret semper domi, coram filiis, & famulis, etiam si essent plusquam decem, non dicitur publicus blasphemus, nisi coram extraneis, ibi conuenire solentibus: nec si esset nauta, blasphemando semper in nauis, coram socijs, uel mulio per uiam incedendo, sequens malum, siue in alio loco simili, & secreto, dicitur publicus blasphemus; sed qui indifferenter ubicunque inuenitur, siue in foro, siue in uico, uel quocunque alio loco publico, sine respectu circumstantium, in blasphemiam prorumpit, quod Confessor facile iudicabit, si cognoscerit penitentem, hoc facere, ex malo habitu. Quantum uero ad qualitatem temporis, oportet, ut actus iste fiat in die, concurrentibus predictis circumstantijs, si enim fieret de nocte, non diceretur notorius. Hæc ex Panormitano, in cap. Vestra, de cohab. Cler. & mulie. Quidquid aliud dicant doctores, super publico, manifesto, & notorio pertranseo, esset enim confessarios confundere, ideo sequendo hanc regulam, credo, quod non errabunt in foro animæ, ubi molliendo rigorem iuris, mitius proceditur.

Contumelia.

Contumelia, ut est filia Iræ, dicitur a contumeo; quod est quasi, tumens, ex spiritu Iræ in uerba contumeliosa, & detractionis prorumpens, quantum proprietas, differentia, culpæ grauitas, quid sit, & quando est locus restitutionis, inferius, in cap. de restitutione famæ, dicitur.

Lamor.

Lamor importat inordinatam, & confusam locutionem, immoderatam uociferationem, in genere moris, & tanta esse potest inordinatio scanda-losa, in loquendo, & uociferando, ut esset mortale: sed regulariter est uentale, si non includit uerba offensiuæ, contra charitatem,

Rixæ.

Rixæ important omnia nocumenta, proximo facta; consentientia in facto, ut sunt auferre bona furtiue; uel cum uolentia, damnificare in bonis, deualtando, lites mouendo, damnificare in persona, persequendo, carcerando, libertatem prohibendo, uerberando, mutilando uel occidendo, & similia, quæ nocumenta propriè loquendo, sunt actus iniustitiæ, dicuntur tamen filix Iræ, quia ex ea ortum habent, ad finem uindicandi.

D.

De Inuidia, Sexto capituli peccato.

Inuidia, ut ait D. T. 2. 2. q. 3. 6. art. 1. est tristitia de bono alterius, quatenus est diminutiuum propriæ gloriæ, & excellentiæ inuidi. Dixi (est tristitia) pro genere, quia Dam. lib. 2. de fide ortho. toxa. Inuidiam speciem tristitiæ esse ponit, & merito, inuidus enim aspiciens aliquod, sub ratione sibi nocui, & illud repellere non uolens, tristatur, ac si esset malum proprium. quid sit istud (aliquid) subiungitur (de bono) & quia bonum ut bonum tristitiam non causat, nisi in quantum sub ratione mali apprehenditur, quod bono proprio accidere non potest: sed alie no; ideo dixi (alterius) ergo bonum alterius apprehensum, sub rone proprii mali, est obiectum tristitiæ, quam concipit inuidus. Bonum autem alterius, sub rone proprii mali apprehendere, contingit dupliciter; uel dum, ex illo bono alterius concipit alicuius nocuenti periculum, puta dum uidet inimicum diuitem effectum, aut in aliquo gradu, seu dignitate exaltatum, aut se præualentem, tristatur, ne per hanc exaltationem eum opprimat, aut lædat, & hæc tristitia non dicitur Inuidia, sed potius effectus cuiusdam timoris. Uel dum, per illud bonum, cogitat suum bonum diminui, in quantum alius præfertur ipse repudiatur, alius extollitur, ipse opprimitur, ita, ut non possit attingere excellentiam, quam appetit, aut dum alius de aliquo bono satis laudatur, unde gloria sua obscuratur: ex quare tristatur, & inuidet: ideo dictum est, Inuidia est tristitia de bono alterius, non simpliciter, sed quatenus est diminutiuum propriæ gloriæ, uel excellentiæ. Hinc sequitur, Inuidiam esse inter pares, non enim inuidus tristatur de illo, qui multum ab eo distat, in aliquo statu, puta cuius non inuidet magno Principi, de statu eius; esset enim uanitas magna, neque de illo, qui distat facultate, & arte; puta Doctor non inuidet artifice excellenti, in sua arte, sed alij doctori eum excedenti, in communi doctrina, per cuius excessum diminueretur de honore, in quem aspirat, ac de eo, quem æquare potest in aliquo bono, & præferri in aliqua excellentia, gloria, & honore. Dico (in excellentia, gloria, & honore) Inuidia nâque præcipue inuenitur in ambitiosis, & ijs, qui in opinione hominum, magis honorati, & excellentes in sua facultate, & arte apparere desiderant. Neque Inuidia est de bono antiquo, & præexistenti, sed de uicino aduenienti; puta Mercator non inuidet alij mercatori, habenti ab antiquo multo maiores diuitias, sed illi, qui similis erat ei, & a fortuna exaltatus, per aduenientes diuitias, magis æstimatur, & ueneratur, ipse autem calcatur, ille transit in maiorem statum, ipse uero remanet: ideo tristatur, & hæc tristitia uocatur proprie Inuidia: & tanto magis crescit, quanto plus excessus boni alterius, uel excellentiæ, aduenit. præter istam, omnis alia tristitia de bono alterius, largo modo dicitur Inuidia. Sed dubium oritur, numquid ois tristitia de bono alterius sit peccatum? Respondetur quod tristari de bono alterius, quatuor modis contingere potest. Primo aliquis tristari potest de bono alterius, non quia impediret sibi, quæ optat, sed quia ex eo timet aliquod nocuentum futurum, uel sibi, uel alijs; & hic modus tristandi non est inuidia, ut dictum est, sed effectus timoris: quæ quidem tristitia potest esse cum peccato, & sine peccato, sicut & timor: tunc autem peccatum non esset, si duplicentiam habere de bona fortuna alicuius, si potentia, diuitijs, & huiusmodi, quando probabiliter timeremus, talem illis bonis male usurum, uel contra nos; puta quia est inimicus, qui iniuste persequeretur, uel contra amicos, uel bonum commune, sine temporale, siue spirituale, eo quod est tyrannus, aut homo inquietus, & pacis perturbator, in cuius manu, ita se habent diuitiæ, aut potestas, ut gladius in manu furiosi: unde non solum peccatum

Definitio.

Obiectum tristitiæ.

Tristitia quandoque causatur ex timore.

Tristitia quandoque causatur ex inuidia.

Inuidia est inter pares.

Inuidia est in ambitiosis.

Dubium.

Tristari de bono alterius continetur quædam dupliciter.

Tristitia ex timore, quandoque sine peccato.

non

non esset, de sua felicitate tristariuerum etiã, ne de sua mala fortuna, & ruina gaudere: quando per talium bonorum amissionem crederetur, illum debilitari & a perfectione desistere. Vnde Gregorius. 22. Moralium, ait. Euenire plerumque solet, ut non amissa charitate, & inimici non sua ruina letis, et, et rursum eius gloria sine inuidiã culpa, contristet cum & inuente eo, quosdam bene erigi credimus & proficiente illo plerosque iniuste opprimi formidamus, Tunc autem peccatum esset, huiusmodi homines tenere quando nos existentes culpabiles crederemus illos iuste potestate usuros, quia sicut homines seueri: uel quando contra nos aliqua iniuria prætendentes, & propter impotentiam suam recuperare non ualentes, per diuitias nouiter aduenientes, iuste nos persequerentur, & ex consequenti, tristari de eorũ felicitate, & exaltatione, esset mortale; quia talis tristitia habet annexam malitiam directè, contra iustitiam. Hinc sequitur: Qui habet potestatem eligendi Prælaturam, Abbatem, Episcopum, syndicum, uel quemcumque in sibi superiorem, in dando suffragia, uel uota non eligit dignos, eoque timet eorum seueritatem, in contra eos, iustitiam ministrando, aut eos, corrigendo, aut debita soluere, & administrationis rationem reddere, facièdo, & similia: sed ex industria eligit eum indignum: qui ei compatietur, peccat mortaliter, & tenetur de omni damno. Secundo aliquis tristari potest de bono alterius non quia sibi deest tale bonum: uellet enim ipse, uelut & ille, talia habere bona, & iste modus tristandi non est Inuidia: ut vulgus sentit: sed potius dicitur zelus, ut ait Philosophus: nos autem dicimus emulacionem; quæ tristitia, & emulatio, si est de uirtutibus, & bonis spiritualibus proximi, puta quia proximus proficit in aliqua uirtute, ipse autem minime: unde contristatur, & uellet, sicut & ille, proficere, bona, & laudabilis emulatio esset: iuxta illud Pau. ad Cor. 1. 4. Emulatio in spiritualibus: si autem iste zelus, & emulatio fuerit circa bona temporalia: quandoque cum peccato erit; quod ideo dico: quoniam sicut desiderare bona temporalia quandoque est peccatum, & quandoque, non ita eorum emulatio, desiderium autem bonorum temporalium, absolute loquendo, est naturale: his namque homo indiget, propter necessaria uitæ, & ut commode uiuat; ad hæc enim sunt ordinata: itaque dum homo indiget secundum conditionem sui status, si emulatur proximo abundanti bonis fortunæ, non peccat: tunc autem desiderium bonorum temporalium uitiosum esse potest: quando erit male circumstantionatum: scilicet uel desiderando quædam specialia bona, sibi inconuenientia non enim cõgruit cuiusque, quod cuique bonum: unde eorum emulatio esset uitiosa: uel desiderando multas opes, propter aliquas superfluitates, ultra status decentiam, & qualitatis personæ cõuenientiam, ita emulari pinguiorẽ fortunã proximũ, erit peccatum. Possunt hæc esse uenialia, uel propter actus, imperfectionẽ, uel paruitatẽ rei desideratæ. Et si huiusmodi desiderium esset, ut proximum conculcasset, & opprimeret, pessimum esset: ita quoque & emulatio. Tertio aliquis tristari potest de bono alterius, eoque ille indignus est tali bono, quæ tristitia, indignatio uocatur, & non Inuidia. Et nota quod hic nõ intelligo de bono honesto, uel spirituali: quo aliquis iustus efficitur apud deum, esse enim contra charitatem, de talibus indignari, sed de bonis fortunæ, quæ communiter dignis, & indignis dari solent: de quibus Poeta indigne ferens, ait.

Eligens indignũ sibi in superiorem.

Tristitia, qua dicitur zelus, uel emulatio, quandoque bona.

emulatio bona.

Desiderare bona temporalia, quod est peccatum, & quando non.

Tristitia quod dicitur indignatio, quando est mala, & quando bona.

*O quanto indigni son de lor fortuna
Quei che hanno i scestri in man, nõ fanno usarli.*

nec de bonis fortunæ indignis datis, quatenus ex ipsis timemus, aliqua mala peruenire: quia ut sic, pertinet ad timorẽ, de quo paulo supra loquuti sumus, & nõ ad indignationẽ, de qua est sermo: & hoc modo indignatio, quãdoque erit cum peccato

peccato, quandoque minime, potest enim bonum, quod potest et indignus, dupliciter considerari, uel secundum se tantum, quatenus inconsonans est nature, sicut Leonem habere faciem hominis, & tunc indignatio non est peccatum uideri namque ignorantem assumi ad aliquam dignitatem, aut factum fortiori aliquem statum, in quo ineptus est, aut abiectum, & uilem habere multas diuitias, quas dispensare nescit, ut decet liberalem; aut denique aliqua bona fortunæ, quibus uti nescit, indignitas quædam est, ac per hoc, rationem iniusti habere, uidetur talis dissonantia, ut monstrum in natura: & quia hæc distributio, secundum humanam prudentiam, quoddam malum est; ideo de huiusmodi indignari, non est peccatum. Quis non indignaretur, uidentem margaritam in posse porcorum, cum talia rationi dissona sint? Et notanter dixi (secundum humanam prudentiam) secundum quam Aristo. 2. Rhetori; reputat hæc esse mala, secundum autem dispensationem diuinam, aliter dicendum: ideo secundo dico.

Indignatio quando est peccatum, & quando non.

Bonum, in dignitate daturum secundum humanam prudentiam, est quoddam malum.

Bonum indignis daturum, secundum prudentiam diuinam non malum.

Alio modo bonum indigni considerari potest secundum omnes circumstantias conuenientes, & a Christiano considerandas non iam a Philosopho, & tunc diuitiæ, dignitates, potentia, honor, & huiusmodi, debita dignis, cum sint quædam distributiones diuinæ prudentiæ, rationem boni habent malum namque, quod secundum moralem rationem, in huiusmodi inueniri potest aut erit malum culpa, aut malum poenæ: sed nulla apparet ratio mali in ipso habente, cum per ea nulli noceat: & si quid mali apparere uideatur in actiua distributione talium bonorum, cum non distribuantur secundum proportionem personarum, quibus distribuendum est, & rerum quæ distribuendæ sunt, malum hoc accidit generi humano, danti indignis, quæ debentur dignis: de quo scriptum est, omnes quærunt, quæ sua sunt, & non quæ Iesu Christi. Quatenus autem hæc actiua distributio est actio Diuinæ prudentiæ, quæ huiusmodi bona temporalia, ideo quãdoque uiris bonis non dat, quia non sunt uera bona, quæ sub merito essentiali cadere possint, nam in comparatione ad futura bona, quæ seruantur bonis, & dignis, qui in Ecclesia Dei quotidie laborant, pro nihilo reputantur: unde quandoque subtrahuntur ab eis, ut maiorem gloriam consequantur, & si quandoque dantur, in ordine ad uitam æternam dantur, præuidendo bonum usum eorum; quia sic solum cadunt sub merito de congruo, & si quandoque auferuntur, ideo auferuntur, quia sic expedit eorum salutem: indignis uerò, quando hæc temporalia bona dantur, secundum fidei doctrinam, debemus tenere, ait D. Thom. 2. 2. q. 36. art. 2. illa disponi ex iusta Dei ordinatione, uel ad eorum correctionem, uel ad eorum damnationem. Vnde concludendum est de huiusmodi Dei effectibus indignari, peccatum est; prohibetur enim hæc tristitia in sacra scriptura: dicente Pl. Noli emulari in malignantibus, neque zelaueris, facientes iniquitatem. Quarto aliquis tristari potest de bono alterius, in quantum aliter excedit ipsum in bonis, a quo iudicat opprimu posse, & hoc modo proprie est inuidia, ut dictum est: & hæc tristitia semper est cum peccato, est enim contra charitatem proximi, quæ, ut ait Paulus, non emulatur: & quia directè tendit contra charitatem proximi, ideo ex genere suo est mortale: potest esse ueniale, ut dictum est, uel ex paruitate rei, circa quam est Inuidia, puta dum aliquis uincit in ludo, aut melius canit, eo quòd meliorem uocem habet, & huiusmodi, uel ex actus imperfectione, dum subitus motus sensualitatis exurgens, iudicium rationis præuenit, a qua & si statim non reprimitur, saltem nõ acceptatur, in qua acceptatione consistit perfecta ratio peccati mortalis in actionibus moralibus.

Bona temporalia nõ cadunt sub merito essentiali.

Tristitia, qua proprie dicitur inuidia est peccatum mortale ex proprio genere.

Quod peccatum, quãuis habeat pro obiecto bonum proximi, non tamen illum offendit, dum in corde eradicatur, sed ipsummet inuidentem, unde dicitur Inuidus

*Inuidus
inuidia cō
sumitur.*

Inuidus Inuidia consumitur: deinde cum firmatum est, aliquas filias pullulat, ea ratione, qua uitium capitale est; quibus postea proximus offenditur, inuidus namque, sentiens ex tristitia concepta perfectionem interius, incipit suo conatu alterius gloriam diminuere, uel occulte, & tunc sequitur Sufurratio, uel manifeste, ex quo sequitur Detractio; quod si consequitur suam intentionem, gaudet de illius aduersitate, & si non potest, affligitur de illius prosperitate. Quæ tristitia, si durat, postea generat odium.

88

*Inuidia
quinque
species.*

Hinc habemus quinque species Inuidiæ, scilicet Sufurrationem, Detractionem, Gaudium de proximi aduersis, Afflictionem de prosperis, & odium.

*Sufurra
tio quid.
Detractio,
quid.*

Sufurratio, & Detractio in materia conueniunt, utraque enim consistit in dicendo occulte malum de proximo; sed differunt in intentione, nam detractor intendit famam proximi denigrare, de qua loquimur inferius, in cap. de restitutione famæ: ubi dicemus, quot sunt eius species, quando est mortale, & quando ueniale, & ubi est locus restitutionis. Sufurro autem intendit separare amicitiam, inter diligentes se; profert enim mala de proximo cui inuidet, per quæ commouetur animus audientis, & conturbatur: secundum illud Eccles. c. 28. Vir peccator conturbabit, & in medio pacem habentium immittit inimicitias. Vnde Sufurro dicitur proprie bilinguis, utitur enim duabus linguis, inter duos, dicendo uni malum de altero. seminando discordiam, per quam nititur, ex utraque parte amicitiam rumpe: ideo in Eccles. paulo inferius dicitur. Sufurro, & bilinguis maledictus, multos enim turbabit pacem habentes. Et quia amicitia est maius bonum, quàm fama, & honor, ut ait D. Tho. 2. 2. q. 74. art. 2. Ideo Sufurratio, dum istos effectus producit, est maius peccatum, quàm Detractio, & Contumelia, (quàmuis Detractio sit magis periculosa, propter famæ restitutionem) unde cum hoc peccatum conetur amorem extinguere, eo maxime offenditur Deus, qui est Amor, & charitas. Hinc dicitur Prouerb. 6. Sex sunt, quæ odit Dominus, & septimum detestatur anima eius. Et hoc septimum, ponit eum, qui inter fratres discordiam seminat. Peccatum hoc, secundum rationem formalem, id est secundum intentionem, est mortale: ex suo genere, materialiter tamen, non est mortale, scilicet dum præsentem amico, loquitur aliqua, ex quibus amicus contristatur, non ea intentione, ut eum contristet. Posset esse, ex hac parte mortale, sicut detractio materialis, de qua infra uide.

*Sufurro di
citur biling
uis.*

*Sufurra
tio peior de
tractioe,
est mortale
de se.*

89

*Odiu
m, quod, &
cuius obie
ctum.*

Odiu est circa malum apprehensum; quod odium ab amore causatur, nam obiectum amoris est bonum, & conueniens: cum autem aliquid repugnet bono nostro, in quantum est impeditiuum, & corruptiuum ipsius, habet rationem mali, unde odiamus illud: igitur malum apprehensum est obiectum odij, quod ab amore causatur. Ex hoc dicitur, ut sicut amor est quædam consonantia appetitus sensitui, & intellectui, circa id, quod apprehenditur sub ratione conuenientis, & boni, ita odium est dissonantia quædam appetitus, circa id, quod apprehenditur, tamquam repugnans, & nociuum: quod, ut sic, habet rationem mali. Hinc sequuntur quædam eorollaria.

*Corolla
riū. Deus
quomodo
odiri po
test & quā
maximū
peccatum
sit.*

Deus secundum se ipsum apprehensus, odiri non potest. quia est ipsa essentia bonitatis. Dixi (secundum se ipsum) nam si apprehenditur per effectus suos, secundum quod dicitur: Inuisibilis Dei, per ea, quæ facta sunt, intellecta, conspiciuntur. odiri potest: iuxta illud, ps. superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper; qui enim apprehendit Deum, ut autor est quorundam effectuum, scilicet, ut est prohibitor peccatorum, per suam legem, inflictor poenarum, & huiusmodi, quæ hominis uoluntati deprauatæ repugnant: qui, ut delectetur in illis, uellet, poenas non inueniri, ipsum odit: unde dicitur Ioan. 15. Nunc autem, & uiderunt,

uiderunt, & oderunt me, & patrem meum. Quod peccatum est maximum, inter grauiora peccata; nam infidelitas, ex ueritate odio causatur, & blasphemia, ex odio ortum habet. & causa est potior effectu, ideo, &c.

Veritas in uniuersali odiri non potest, ait namque Philosophus. Ens, Bonum, & uerum conuertuntur. unde sicut bonum odiri non potest: ita nec uerum, in uniuersali, est enim quoddam commune bonum, quod consonans est; & ideo amabile: in particulari autem odiri contingit, in quantum contrariatur bono, ab odiente amato: quod tripliciter esse potest. Vno modo ut est causa alicuius rei, quæ nobis displicet; uolens enim non esse uerum dictum mei inimici, ipso existente uero, odio ueritatem. Secundo modo, ueritas odibilis est: pro quanto cognoscitur ab aliquo, qui, per eam, impeditur a suo desiderio; puta peccator nollet scire, quæ necessaria sunt ad suam salutem, ut peccando, ei non imputaretur, quod pertinet ad ignorantiam affectatam eorum, qui, ut libentius peccarent, ignorare uellent, quæ scire expediret: & dum illa sciunt, ueritatem odiunt. In persona quorum ait Iob. 22. Scientiam uiarum tuarum nolumus. Tertio modo, cum aliquis in peccato manere uelit, tritatur, quod alij sciunt, & cognoscunt suum peccatum; & si dum illud occultat, aut defendit, redarguitur, odit ueritatem contra quos consonat illud prouerbum. Veritas odium parit.

*2. Corolla
rium ueri
tas quomo
do odiri po
test.*

*Ignorantia
affectata,
uide su
pra.*

*Veritas o
diū parit.
3 Corolla
rium.*

*Homo quo
modo po
test seipsum
odire.*

Homo non potest odire seipsum perse loquedo; unusquisque enim naturaliter uult sibi bonum; & si aliquando uult sibi malum, illud desiderat, sub ratione boni, qui enim mortem desiderat, ideo desiderat, quia putat per eam a calamitatibus exire, in quibus inuenitur: per accidens autem multoties homo odit se ipsum, uel respectu illius, quod appetit sub ratione boni, quod est simpliciter malum: unde se ipsum offendit, quod est se odire uel respectu sui ipsius, cum uult bonum, quod sic ostenditur. Vnumquodque dicitur esse secundum id, quod principaliter in eo est: cum ergo homo habeat corpus, & animam, quæ principalior est in eo, si quod proprie, & uere est, secundum animam est, & non secundum corpus: unde quando uult satisfacere sensualitati, peccando; & uult bona corporis, contra rationis debitum, puta non uult ieiunare, quando tenetur, ut corpus conseruet, nec alia præcepta obseruare, ut corpus non patiar, tunc odit animam suam, de quibus ait Psalm. Qui diligit iniquitatem, odit animam suam, immo se ipsum, cum per animam sit, quod uere est.

Dubium:

Odiu proprie, & perse fertur in proximum, quia causatur ex tristitia, de bono proximi concepta, ut dictum est. Sed nunquid omne odium in proximum sit peccatum? Respondetur, odium, & amor respectu proximi, sunt eiusdem rationis, id est tantum de ratione mali habet odium, quantum amor de ratione boni: Proximo debetur amor, & charitas secundum id, quod habet a Deo; a Deo habet naturam, & gratiam, ergo proximum amare debemus, secundum suam naturam, & omnia dona gratuita, siue spiritualia, siue corporalia, a Deo sibi data: ergo qui odit in proximo naturam, & dona a Deo illi data, peccat contra charitatem. Præter hæc in homine sunt aliquid, quod habet a se, scilicet iustitia defectus, & uirtutum moralium, & aliquid, quod habet a Diabolo, scilicet peccatum, quæ in proximo amare non debemus. & ex consequenti illa odire in proximo, peccatum non est. Contra quos ait Psalm. Iniquos odio habui, non quantum ad naturam, sed malitiam. Hinc habemus, odire in proximo quosdam defectus naturæ, siue a natiuitate allatos, siue per infirmitatem acquisitos, peccatum est: non enim decet irridere, quæ facit Deus in homine, & loco pietatis, eum negligere.

*Odire in
homine de
fectus na
tura, est
peccatum.*

99
Accidia
unde dicitur.
Definitio.
Tristitia
sumitur
pro tadio.

Accidia dicitur, quasi acida: quæ enim acida sunt, frigida sunt: ideo qui cū aliqua animi frigidityte, tadio, molestia, seu displicentia, circa bona spiritalia, operatur, Accidiosus vocatur: unde sic definitur.

Accidia est tristitia seu tadium de spiritali bono; in quantum est bonum diuinum, aggrauans animum, ita, vt nihil agere placeat. Pro quibus nota. Dixi (tristitia) pro genere, sunt enim tristitiæ quatuor species: hic autem sumitur, pro quodam fastidio; ideo subiungitur in definitione (seu tadium) importat enim Accidia quoddam tadium, molestiam & displicentiam operandi, circa bona spiritalia, tanta enim est nausea accidiosus, circa bona spiritalia, ut nollet inueniri præcepta obligantia, uerbi gratia ad confitendum semel in anno, ad missam audiendam die festo, ad officium recitandum, & huiusmodi: hæc non faceret: & si esset Monachus, aut Monialis, nollet inueniri regulæ cæremonias, & obseruantiam aliquam, vt ad eas non teneretur: unde quidquid facit, cum magno fastidio, & tadio facit, sentit enim in eorum obseruantia quoddam grauamen; pro quo vehementer tristatur. & merito, quoniam peccatum hoc tendit directè contra charitatem, vt dicitur. Sicut autem ubi est charitas, quæ per dilectionem operatur, nihil molestiæ sentitur, ita ubi amor non adest, omnia cum tristitia sunt: signum istorum manifestum apparet in operarijs, & agricolis, quidam, stipendio conducti laborant: cito lassantur, quia non conferunt amorem in operam, quam faciunt, dum autem super bonis proprijs laborant, eo quod amore ducuntur, nunquam fastidiunt: sic se habet in spiritalibus: unde Paulus in prima Corinth. c. 13. dicit. Charitas omnia suffert, omnia subinet. Dixi (de bono spiritali) nam tristitia de bono corporali est contra charitatem proximi, quæ ad Inuidiam pertinet, sed hæc est contra charitatem, quæ est dilectio Dei, & ideo ab illa differt. Dixi (in quantum est bonum diuinum) bonum namque spirituale, uno modo potest accipi communiter, prout inuenitur in omni uirtute morali, non ita accipitur hic, quia ut sic, non esset speciale uirtutum, neque hic sumitur, vt est corpori molestum, & laboriosum, unde homo illud refugeret; puta tristatur de ieiunio: quia corpus macrefacit, tristatur de quibusdam abstinentijs, quia corpus non habet suas recreationes, & similia, hoc enim modo nõ differret a uitijs corporalibus, ut est Gula, quæ non uult abstinentias: Luxuria, quæ non uult quasdam restrictiones, & huiusmodi: sed dicitur tristitia de bono spiritali, in quantum est bonum diuinum. Et quia bonum diuinum tripliciter considerari potest, vel ut est in ipso Deo, uel in amante Deum, uel in proximo, qui diligitur propter Deum: Charitas facit omnia hæc: gaudet enim de bono diuino, ut inuenitur in ipso Deo, ut inuenitur in ipso amante per gratiam, & ut inuenitur in proximo: consequenter tristitia hæc, quæ charitati opponitur, tripliciter de bono Diuino esse potest, vel ut est in Deo, & hoc pertinet ad odiũ Dei, de quo supra locuti sumus, qui enim odit Deum, tristatur de ipso Deo: vel ut est in proximo, & hoc pertinet ad Inuidiam, de qua satis supra: uel ut est in ipso deo lente, & hoc pertinet ad Accidiam, de qua est sermo. Accidia igitur est tristitia de bono diuino, ut est in ipso accidioso, refutat illud: quidquid enim boni diuini facere respuit, intantum respuit, in quantum in eo inuenitur, unde animus eius contristatur, & aggrauatur: ita que si est sanctimonialis; sanctitatem in eius regula inueniri nollet, ut non teneretur; si est Clericus, nollet ordines inueniri, ut ad Canones non teneretur, & uniuersaliter quilibet Christianus accidiosus nollet inueniri Religionem, quam in baptismo professus est, vt non astringeretur

Bonum diuinum tripliciter.

Tristitia de bono Diuino.

Definitio nis resolutio.

tur ad illam, nec superiores reperiri uellet, qui eos ad obseruantiam cogere: quod cum esse non possit, talia refugiendo, tristatur: & ideo in calce definitionis adiunximus (ita, ut nihil ei agere placeat.) Tristitia absolute considerata, secundum se, neque laudabilis, neque uituperabilis est, potest tamen esse bona, & mala, secundum quod erit obiectum, circa quod tristatur, & modus tristandi: unde si erit moderata de aliquo malo, bona, & laudabilis dicitur (dico moderata, nam tristitia de malo, si immoderata erit etiam mala erit unde Paulus. 2. Corin. 2.0. non uult ut penitens tantum de peccato tristetur, ut à tristitia absorbeat, & a bono opere retrahatur.) Si autem tristitia erit de aliquo bono, mala nominabitur, & quia bonum spirituale est uerè bonum, tristitia de bono spiritali erit secundum se mala. Cum ergo Accidia sit tristitia de bono spiritali diuino, quæ est per se mala, & directè contra charitatem, sequitur, vt ex proprio genere sit mortale peccatum; potest esse ueniale, ut sæpe dictum est, ex actus imperfectione, quando scilicet consensus rationis non adest, actiones namque humanæ mortales, quarum principium est ratio, tunc habent perfectam rationem peccati mortalis, quando consensu rationis consummantur: unde motio Accidiæ ex sensualitate insurgens, antequam ratio iudicet. quamuis diuturna fuerit, propter repugnantiam carnis ad spiritum, si ratio non consenserit, erit ueniale. Dico [quamuis: diuturna fuerit] nam hæc est differentia inter motus sensuales Accidiæ, & quorundam aliorum peccatorum, quod motus sensuales Luxuriæ, Iræ, & huiusmodi, statim, quod insurgunt, fugiendi sunt, quia continua cogitatio rerum uenerarum auget incentiuum peccati: unde homo in illa mora, maiori periculo succumbendi exponitur: sed motus Accidiæ, qui conatur retrahere hominem ab operatione spiritali, per continuam cogitationem, & perseverantiam, in resistendo, debilitatur: & sic resistendo, & non fugiendo, tollitur incentiuum peccati Accidiæ: uerum motus illi, si ad rationem usque consentientem attingunt, carne præualente contra spiritum, & eum retrahente a bono spiritali, tunc fiet mortale. Et quia præualente sensualitate, circa quietem corporalem, per retractionem a bonis spiritalibus, tristitiam causantibus, ut dictum est, Accidia, illa tristitiam animum aggrauantem, fugare conatur, per contrarias actiones: ideo, propter hunc finem, multa alia peccata gignit, ex quo habet rationem uitij capitalis. Unde, ut homo tristitiam euitet, duo facere oportet. Primum per aliquam fugam a contristantibus recedere. Secundo ad delectabilia se conuertere. Contristantia accidiosum sunt ultimus finis, id est beatitudo, ut est difficilis acquirenda, & ea quæ sunt ad finem, id est opera meritoria beatitudinis: si ergo recedit ab ultimo fine, oritur Desperatio, nam accidiosus considerans beatitudinem sub ratione boni ardui, & difficilis obtineri, amittit spem, per recessum, ab illius beatitudinis desiderio. eo quod iudicat eam impossibilem a se adipisci posse, propter defectum spiritus, & charitatis, quem sentit in se ipso: ideo retrahendo se a diuino amore, incidit in hanc amentiam, quod desperatur de sua salute. Recedendo autem ab his, quæ ordinantur ad finem, si sunt consilia, in quantum ardua sunt, oritur Pusillanimitas, tanta enim est diffidentia accidiosus, fugientis bona spiritalia, quod quandoque, propter ignorantiam, aut inconsiderationem suæ conditionis, potentia, & uirtutis, a quibusdam bonis se retrahit; quæ facere posset, & sciret, per suam habilitatem, & habitum uirtutis, eo quod existimat se ad illa non ualere: unde pusillanimitas redditur: quæ Pusillanimitas, remanente habitu uirtuoso, uenialis est, si autem tantum se retrahit, ut per inexecutionem, habitum uirtuosum amittat; puta qui habet habilitatem prædicandi, legendi sacram scripturam, audiendi confessiones, uel alia bona

Tristitia absolute considerata, non est laudabilis, neque uituperabilis.

Accidia est peccatum mortale.

Motus luxuriæ, iræ, & huiusmodi sunt fugiendi, contrarium in accidia.

Filius accidiæ quomodo nascuntur.

Desperatio

Pusillanimitas.

Pusillanimitas quomodo est mortale.

na faciendi, merito digna; & per pusillanimitatem, ex Accidia causatam, amittit illum habitum, fugiendo tale exercitium: peccat mortaliter, ait D. T. 2. 2. qu. 134. art. 1. Quandoque etiam propter timorem, ne deficeret in his, ad quæ apertus, & idoneus est, existimans illud bonum ad quod eum Spiritus Sanctus excitat excedere vires suas, ex Pusillanimitate se ab illo retrahit: quod regulariter ueniale est: & si in tali Pusillanimitate aduenerit contemptus, erit mortale. Quæ Pusillanimitas, intantum dicitur Accidiæ filia, in quantum causatur a difficultate, ut dictum est, per quam accidiosus magis, ac magis fugit spiritualia bona. Si autem sunt præcepta, ad quæ tenemur de necessitate salutis, oritur quidam Torpor. nam & si timor peccandi nobis quidam stimulus sit: ut præcepta adimplcamus, tamen Accidia, cui placet ociositas, facit, ut homo cum quodam Torpore, & somnolentia operetur: importat enim Torpor remissionem quamdam feruoris, & tepiditatem in operando. Et nota, quod Negligentia, Pigritia, & Desidia differunt ab Accidia: nec eius filiae propriae dicuntur, ut uoluit Isidorus: nisi si per reductionem ad Torporem: Negligentia namque significat defectum debitæ sollicitudinis, in præcipiendo: ob culpam intentionis, & prompta uoluntatis, in ordinando bona, quæ agere tenetur homo: & hoc fit dupliciter, uel deficiendo totaliter: id est prætermittendo, quod debet: puta non recitat officium dum tenetur quod ex etymologia uocabuli apparet, teste Isidoro, in libro de etymo. dicitur enim negligens, quasi nõ eligens: hinc sequitur ommissio præceptorum, quæ Negligentiæ effectus est. Vel deficiendo, quo ad motum, relinquendo scilicet aliquam circumstantiam actus: puta, in recitando officium, non persoluit horas, ut decet. Quando autem per negligentiam prætermittitur aliquid quod est de necessitate salutis, uel aliqua circumstantia necessaria illius actus, tunc est peccatum mortale: quod extenditur, ne dum ad leges Diuinas, uerum etiam ad leges humanas: contra summam Angelicam, asserentem: relinquens præcepta positiua, & leges humanas, ex negligentia, non peccat mortaliter: nisi quando adest contemptus: quod est saluum; nam leges positiciæ, quomodo cunque omittantur, ad mortale obligant, ut supra probauimus. Item quando prætermittitur aliquid, licet non necessarium, multum tamen conferens ad salutem, ex contemptu: puta, nolle missam uidere die feriarum, nolle audire prædicationes, nolle facere aliquas deuotiones, quæ a superioribus, & Prælatibus ordinantur, sine præcepto, & huiusmodi est mortale. Præter contemptum, omnia hæc prætermittere, esset ueniale: quando scilicet homo ex defectu feruoris, uel ob attentionem circa temporalia, & similia ab huiusmodi se retraheret. Pigritia differt à Negligentia, nam Negligentia consistit in defectu intentionis actus circa electionem. Pigritia autem importat tarditatem, circa executionem: qui enim tardè, & lentè operatur, Piger uocatur. Desidia uerò significat defectum circa continuationem actus. Et quia multi istorum defectuum committuntur circa recitationem officij: ideo conueniens duxi in fine huius Cap. aliqua de solutione officij tractare. Et quoniam obseruantia præceptorum, dum detinent accidiosum inuitè in bonis spiritualibus, maximam tristitiam causant, ut eam accidiosus euitet, dictam desidentiam impugnare conatur, per quamdam indignationem: unde si indignatio concipitur contra detinentem, & cogentem præcepta obseruari, oritur Rancor, qui, & si communitur sumptus, odium sonet tamè hic specialiter accipitur, pro quadam indignatione, ex Accidia causata: & ideo eius filia est. Si concipitur contra ipsa præcepta, & bona spiritualia, per aliquam detestationem, oritur Malitia: & quamuis malitia, communiter sumpta, sit genus ad multa uitia; tamen hic sumitur pro hoc speciali effectum. Dum ue-

Torpor.

91

*Nota.**Accidia differt a negligentia, et pigritia.**Negligens unde dicitur.**Negligentia quando est mortale.**Pigritia quid est.**Desidia quid est.**Rancor.**Malitia, ut specialiter peccatum.*

rò postea ad delectabilia se conuertit, oritur Euagatio mentis, circa illicita. Hinc accidiosi, qui refugiant bona spiritualia, ne ex illis molestia afficiantur, ad multas euagationes applicant animum, unde efficiuntur Curiosi uanitarum, Importuni, & circa illarum inquisitionem, inquieti, nam ex mentis euagatione, nunquam in loco quiescunt, aut membra componunt; sed semper sunt in motu: & denique efficiuntur instabiles, & quo ad locorum, & quo ad mentis mutabilitatem, nunquam enim manent in eodem proposito: omnia hæc supradicta sunt filia Accidiæ, ut ponit Gregor. in 13, moralium.

Redeundo ad id, quod paulo ante promissi, de recitatione officij, tangam multas difficultates; ut mentibus piis, conscientia curam habentibus satisfactam, ne Deus optimus Maximus ex negligentia, aut ignorantia offendatur: hi autem, qui ad hæc attendere nolunt, eo quod suo modo conscientiam dilatant, & pinguefaciunt, cum sit multum subtilis, & delicata, & quod peius est, scire non curant, ut ad tot non teneantur, contra quos dicitur. Ignorans ignorabitur, nostros labores parui facient. Prætermissa igitur illa quaestione, an recitatio diuinum officium, sit de iure diuino, an Pontificio: tum quia ista curiositas hic necessaria minime apparet, tum etiam quod existētibus multis rationibus probabilibus, ex utraque parte, sub breuitate absolui nequit: unum quippe pro certo habetur, quod siue sit de iure diuino, siue humano, sub letali culpa obligat recitantem.

Quæritur primo, quis ad hoc tenetur? Ad hoc dico multa. Omnis clericus, in sacris, siue secularis, siue regularis fuerit, tenetur ex præcepto sub culpa mortali, diuinum officium recitare. D. T. Colib. 6. Panorm. cap. 1. de celebratione missæ. & communis schola doctorum, quia res est clara.

Secundo Religiosus, siue religiosa, post peractam professionem, tenetur horas canonicas persolvere, etiam si Religiosus sacros ordines non habeat, secundum omnes. cap. Licet extra, de Voto.

Rationem reddit Petrus de pal. quia sunt pars Ecclesiastici collegij, & ad seculum iam amplius redire non possunt. Nouitii autem, si ordines sacros non habent, ad horas non tenentur; sed ad aliquid indeterminatum, quia sumptibus Monasterij sustentantur, ait Petrus.

Tertio conuersi non tenentur ad horas, sed ad quædam taxata, loco horarum, ut sunt tot pater noster.

Sed an ea omittendo mortaliter peccent? Dicitur, in quibusdam ordinibus peccant ut sunt in ordine Sancti Francisci reformato, & Sancti Benedicti: quod habent ex eorum statutis, eo quod sunt claustrales.

In quibusdam non peccant, ut sunt in ordine Canonicorum Regularium, in ordine Prædicatorum: regulariter tamen non tenentur, quia nullo iure expressum inuenitur.

Verum omnes, præcipuè tenentur, ait Siluester verbo hora §. 3. corporalia feruitia diligenter exercere, Religiosis seruientes, unde si in illis sunt notabiliter negligentes, peccant mortaliter, quia in dictis. Ordinibus ad hæc præcipuè recipiuntur.

Idem intellige, de conuersis Monialium, ait D. Th. in opusculo contra impugnantes religionem.

Quarto clerici beneficiati, etiam si non sint in sacris, tenentur officium quotidiè recitare. Diuus Thomas Colib. sexto & in quarto sentent. distinctione 15. Panormitan. capitulo primo de celebrat. Missæ, & omnes doctores, etiam

Prima Pars.

G

si be-

*Euagatio mentis.*92
*De recitatione officij**Conscientia est delicata.**Dubium quæ tenetur recitare officium.**Quisquis in sacris ordinatus.**Religiosus, & religiosa professi. Nouitij ad quid tenentur.**Conuersi monachorum ad quæ tenentur.**Clerici beneficiati, etiam in minoribus ordinibus.*

si beneficium erit iuris patronatus, seu ex patrimonio factum: nec excusantur ab hoc debito si reditus beneficij sint exigui: non sufficientes ad vitæ necessaria, ait Go. dist. 91. capit. Clericus vitam: Sed sibi imputetur, qui tali inuestiri voluit. Vnde aut renuatiet, aut seruiat, & ultra peccatum mortale, si post sex menses a tempore inuestituræ beneficij, officium non recitauerit, fructus pro rata temporis, quo non persoluerit horas, restituere tenerur: nisi ob infirmitatem excusetur, quando scilicet talis esset infirmitas, quòd dicendo officium, probabiliter timeretur, ei notabiliter obesse, ait Innocentius, quo supra. si autem nocumentum esset leue, ait Panormicanus, non excusaretur, sed de hoc, statim est iudicio Medici: vel ob cecitatem: vel quòd sine sua culpa, libro careat, vel alio iuri legitimo impedimento excusetur.

Qua infirmitas excusata recitatione officij.

Cæcitas excusatur.

Nec cæcus, aut infirmus, eo quod legere non valet, illud audire tenetur, quia nullo iure hoc præcipitur; & quomodocumque aliquis legitime excusatus, illud omni sita alia die resumere non tenetur. Panorm. cap. ex parte de obseruantia Ieiunij. vbi adducit exemplum eorum, qui in Quadragesima, aut alij, vigilijs ieiunare non possunt: non per hoc tenentur alio tempore, pro illo.

Et quod beneficiati teneantur, ut dixi, extat decretum Consilij Lateranensis vltimi. Sess. 9. quod sic incipit.

Decretum de recitatione officij.

Statuimus, & ordinamus, ut quilibet habens beneficium, cum cura, vel sine cura, si post sex menses ab obtento beneficio diuinum officium non dixerit, legitimo impedimento cessante, beneficiorum suorum fructus suos non faciat, pro rata omissionis officij, & temporis, sed eos tanquam iniuste perceptos, in fabricas huiusmodi beneficiorum, vel pauperum eleemosynas erogare teneatur. Si verò in simili negligentia contumaciter perseverauerit, legitima monitione præcedente, beneficio ipso priuetur: cum propter officium detur beneficium: intelligatur autem officium omittere, quo ad hoc, ut beneficio priuari possit, qui per quindecim dies illud bis saltem non dixerit. Deo tamen ultra præmissa de dicta omissione redditurus rationem.

Propter officium datur beneficium.

Nota primo interpretatione decreti.

Super hoc decreto nota primo, quod Sotus L. 10. de iusticia, & iure q. 7. art. 6. sic illud interpretatur. Clericus officium non recitans, a die collationis beneficij, tenetur fructus restituere pro rata temporis: & si per sex menses in hoc continuauerit, elapso semestri, per quindecim dies, priuari possit. Sed hæc interpretatio reprobatur, per declarationem Pii V. inferius dicendam. Sensus ergo est, beneficiatus quicumque officium non recitans, peccat mortaliter, ut patet per illa verba in calce decreti, scilicet (Deo tamen ultra præmissa de dicta omissione redditurus rationem). & si a die collationis beneficij per sex menses officium non dixerit, elapso semestri, statim incipit obligari ad restitutionem fructuum beneficij, pro rata temporis, quantum de illo beneficio percepisset illo die, quo officium non dicit, si dietim fructus beneficij distribuere. Secundo nota non esse necessarium fructus applicari fabricæ, sed sufficit si dentur pauperibus. Hinc Nauar. infert. c. 28. nu. 123. si beneficiatus erit pauper, & aliunde viuere non valet, poterit illos fructus eleemosynaliter, de licentia sui confessoris sibi retinere.

Nota secundo.

Nota tertio.

Tertio nota, quòd hoc semestris intelligitur, si statim post collationem beneficij, incipit officium dimittere, nam si per aliquod tempus post susceptum beneficium, horas persoluerit, & postea incipit illas omittere, non suffragatur ei hoc tempus sex mensium: sed pro qualibet die, qua officium dimiserit, ratam beneficij amittit. Vnde Gregorius XIII. Pontifex maximus, cuius vitam Deus conseruet, sicut ipse pacem conseruat, quemdam Abatem, per sex menses officium

non persoluerit, in foro conscientie ad restitutionem medietatis fructuum beneficij condemnauit, qui fuerit quingenti aurei.

Quinto, loquendo, quod questum fuit, Pensionarij clerici, vel qui, ut clerici pensiones, aut alias res Ecclesiasticas super fructus beneficiorum exigunt, tenentur sub pena restitutionis fructuum, & rerum, quas exigunt, quotidie officium paruum Beatae Virginis recitare. Et quamuis olim hæc sententia fuerit in controversia, nunc tamen &c. statuto Pij V. hæc declaratio habetur, quæ in hac sequenti extrauaganti continetur. Quæritur secundo, vbi recitandum est officium? Respondetur, quo ad beneficiatos. Omnis clericus beneficiatus, siue præbendatus, siue alius de collegio, si obligatus fuerit de persona Ecclesiam officiare, etiam si non exiit in sacris, in choro officium dicere tenetur, per seipsum, & non per substitutum. Concil. Trid. Sess. 24. c. 12. nisi fuerit legitime impeditus, nec sufficit illud in camera persolvere, & postea per solam præsentiam in choro canat, alias debitum non persoluit, vnde habetur ac si non adesset, quo ad Deum: ideo peccat mortaliter, & ad restitutionem fructuum, quos ratione illius præsentie percipit, tenetur, siue fuerit massa communis, seu pars grossa (ut aiunt) quæ diuiditur inter assistentes in choro, siue fuerint distributiones quotidianæ, & mortuorum oblationes, quæ dantur interessentibus. De hoc ultra sententias, quam plurimorum Theologorum, Canonistarum, Decretorum antiquorum, extat etiam quædam extrauagans Pij V. cuius tenor hic est.

Pensionarij, tenentur recitare sedem officij beatae virginis.

Dubium. Locus in quo officij recitari debet.

PIVS EPISCOPVS SERVVS
seruorum Dei ad perpetuam rei
memoriam.

EX proximo Lateranensi Concilio, pia & salubris Sanctio emanauit, ut quicumque habens beneficium Ecclesiasticum, cum cura, & sine cura, si post sex menses, quam illud obtinuerit, diuinum officium (legitimo cessante impedimento) non dixerit, beneficiorum suorum fructus, pro rata omissionis officij, & temporis, suos non faciat; sed eos tanquam iniuste perceptos, in fabricas ipsorum beneficiorum, vel pauperum eleemosynas erogare, teneatur. Verumtamen multorum animi suspensione tenentur, cuiusmodi ratæ prædictæ ratio sit habenda. Nos huic rei euidentius, ac quæ expressius providere uolentes; statimus, ut qui horas omnes canonicas uno, vel pluribus diebus intermiserit, omnes beneficia, seu beneficiorum suorum fructus, qui illi, uel illis, diebus responderent, si quotidie diuiderentur, qui uerò matutinum tantum, dimidiam; qui ceteras omnes horas, aliam dimidiam; qui horarum singulas, sextam partem fructuum eiusdem diei amittat. Tametsi aliquis choro addictus, non recitans omnibus horis canonicis, cum aliis præsens adsit, fructusque, & distributiones forte aliter assignatas, sola præsen-

tia, iuxta statuta, consuetudinem, fundationem, vel alias sibi lucrifecisse pre- tendat, is etiam prater fructuum, & distributionum amissionem. Item ille, qui primis sex mensibus officium non dixerit (nisi legitimum impedimentum ipsum excuserit) graue peccatum intelligat admisisse. Declarantes pre- stimenta, prestimentiales portiones, & qualiacunque alia beneficia, etiam nul- lum omnino seruitium habentia, obtinentes, cum predictis pariter contineri. At quicumque pensionem, fructus, aut alias res Ecclesiasticas, vt clericus per- cipit, eum, modo predicto, ad dicendum officium paruum Beatæ Mariæ Virgi- nis, decernimus obligatum; & pensionum, fructuum, rerumque ipsarum amissioni obnoxium. Nulli ergo, omnino hominum, liceat hanc paginam nostrorum Statuti, declarationis, & decreti infringere, vel ei ausu teme- rario contra ire. Siquis autem hoc attentare presumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum eius, se no- rit incursum. Datum Romæ, apud Sanctum Petrum. Anno incarnationis Do- minicæ. Millesimo. Quingentesimo. Septuagesimo primo. Duodecimo kal. Octo- bris. Pontificatus nostri, anno sexto.

Nota pri- mo declara- tionem hu- ius statuti.

EX hoc statuto multa colliguntur. primo declaratur sensus illius decreti Lateranensis, supra recitati, & esse, vt diximus, & non vt Sotus, scilicet quod non recitans officium intra illos primos sex menses, peccat quidem mortaliter, etiam si non sit in sacris, non tamen tenetur ad fructus restitu- tionem, peccat, dico, nisi fuerit legitime impeditus. Secundo adiungit, quod non modò vult, vt teneatur pro vna die, si defecerit, verum etiam pro vna hora soluendi, puta Vespere, vel completorio, pro rata illius portio nis. Tertio colligitur, quod pro nostro proposito quærebamus, scilicet qui obli- gatur in choro assistere, non satisfacit debito, per solam assistentiam, nisi cum cæteris canat, & Psalmizet, cum obligatione restituendi fructus, pro rata, vt dixi, quod prima fronte apparebat valde durum, & non creditum nobis, nisi vo- luntatem summi Pontificis ostenderemus.

Nota secun- do. Nota ter- tio.

Et certè, maxima reprehensione digni sunt, qui sine causa domi officium di- cunt, vt postea in Ecclesia, vel in sacristia euagentur, aut collocactionibus lai- corum intendant, & similia faciant, donec officium in choro perfoluitur, nam si ore, & gutture beneficium consumis, cur non eodem ore in choro, Deo laudes fundendo, illud perfoluis? saltem summissa voce, si alta, & æquali voce non vales. Dixi (sine causa) nam qui vacaturus est confisionibus, aut alia sacramenta ministraturus, vel alijs seruitijs Ecclesiæ, & chori se ipsum occupaturus, propter quæ sine magna distractione, & interuentione, officium dicere non possit, ut est Decanus, Archipresbyter, & similes, potest domi illud completè dicere, & postea in choro, prout valet, auxilium præ- stare.

Nota quar- to. Nota quin- to qui pen- sionarij te- nentur offi- cium dice- re.

Quarto declarat verba dicti concilii, ne dum de habentibus beneficia cura- ta, verum etiam, de habentibus, qualiacunque beneficia, debere intel- ligi. Quinto, quod pensionarij, nõ omnes intelliguntur obligari ad officium Beatæ Virginis, sed ii, qui vt clerici pensionem percipiunt, vt sunt, qui initiã di sunt ad sa- cros

ordines, non habentes interim, vnde uiuant, vel dum studijs vacant, his iuuã- tur, vel vt sunt alij non coniugati, nec bigami, primam tonsuram ferentes, quã- uis habitus clericales non ferant; vt sunt curiales, & familia res Cardinalium, aut aliqui nobiles. Ii verò, qui vt laici hæc percipiunt, vt sunt quidam, qui, pro seruitijs Romanæ curiæ præstitis, vel tanquam benemeriti, hæc temporalia com- moda habent, ad hæc non tenentur. Sexto ex his collige quoque, vt quæ de fructi- bus beneficiorum dicta sunt; eadem intelligas, de distributionibus quotidianis, & oblationibus mortuorum, quas vocant confraternitates, aut laudabilem con- suetudinem. Septimo, q̄ tam massa communis, aut portio grossa (vt aiunt) quã distributiones quotidianæ, & mortuorum oblationes inter essentibus dari solitæ, vt dixi, dentur ijs qui cum effectu seruierunt; vel locis pijs, pro certis operi- bus, vbi viget tale statutum: quod intellige, quo ad massam communem, & partem grossam, & fructus Ecclesiarum, malè perceptos a supradictis, dico hoc, nam qui perceperunt fructus beneficiorum, Ecclesiarum, portiones communes, distribu- tiones, & alia supra narrata, contra conscientiam; eo q̄ officium non perfolue- runt, aut si perfoluerunt præsentibus in choro non fuerunt, qui tenebantur, aut si fuerunt, non seruierunt, vt prædictum est, omnes tenentur in conscientia, ipso fa- cto, restituere, nam ipso iure condemnati sunt, quoniam sic est mens legislatō- ris. Vnde quam malè consulunt animæ suæ qui tam in istis, quam in alijs pen- is, ipso iure incurfis, aut pro alijs liquidis debitis obligati, putant, non teneri ad re- stitutionem, donec a Iudice compellantur, expectantes executionem; & nescio, quomodo confessarij hæc pertranseunt, non committentes, vt statim restituant. Pro his, quæ dixi in sexto, & septimo notabili, adduco cap. vnicum de clericis nõ residentibus in 6. sic dicens.

Nota sexto

Nota septi- mo.

Monitio auctoris. Aduertat confessarij

Decretalis.

Consuetudinem, quæ in quibusdam partibus inoleuit, quia canonici, & alij beneficiati, seu clerici Cathedralium, & aliarum collegiatarum Ecclesiarum distributiones quotidianas (quæ aliàs manualia beneficia, seu victualia nuncupantur, & tantum residentibus tribuuntur) qualitercumque in ciuitatibus, seu alijs locis, in quibus ipsæ consistunt, Ecclesiæ sint præsentibus, licet diuinis offi- cijs non intersint, ex integro percipiunt, ac si continuè ipsis Ecclesijs in eisdem offi- cijs deseruirent, penitus improbant: statuimus, vt distributiones ipsæ quotidia- næ; in quibuscunque rebus consistant, canonicis, & alijs beneficiatis, & clericis Ecclesiarum ipsarum, qui eisdem offi- cijs in ipsis Ecclesijs adfuerint, tribuantur, iuxta Ecclesiæ cuiuslibet ordinationem rationabilem, iam factam, seu etiam fa- ciendam. Qui verò aliter de distributionibus ipsis, quicquam receperit (exceptis illis: quas infirmitas, seu iusta, & rationabilis corporalis necessitas, aut euident ecclesiæ utilitas excuset) rerum sic receptorum, dominium non acquirat, nec faciat eas suas: immo ad omnium restitutionem, quæ contra huiusmodi nostram constitutionem receperit, teneatur. De distributionibus etiam, pro defunctorum anniuersarijs largiendis, idem decernimus obseruandum.

Pro hoc vò de concilio Trid. Sess. 24 c. 12.

Quantum autem ad curatos non residentes, quibus pen- is innodantur, & quo- modo, ipso facto, ad restitutionem fructuum tenentur, in Sacro Concilio Trid- tino, Sess. 23. c. 1. sic decernitur.

Siquis, autem (quod vti nam nunquam eueniat) contra huius decreti disposi- tionem abfuerit, statuit sacrosancta Synodus, præter aliàs pœnas aduersus, non residentes, sub Paulo III. impostas, & innouatas, ac mortalis peccati reatū, quæ incurrit, eū pro rata tēporis absentię, fructus suos non facere, nec tuta conscien- tia;

Curati nõ residentes quibus pe- nis sunt in- nodati. Decretum de refor- matione

tia; alia etiam declaratione non secuta, illos sibi detinere posse: sed teneri, aut ipso cessante, per superiorem Ecclesiasticum, illos fabricæ Ecclesiarum, aut pauperibus loci, erogare: prohibita quacunque conuentione, aut cōpositione; quæ pro fructibus male perceptis, appellatur: ex qua etiam prædicti fructus in totum, aut pro parte, ei remitterentur; non obstantibus quibuscunque priuilegijs, cuiuscunque collegio, aut fabricæ concessis.

Religiosi ubi tenentur dicere officium. Quo verò ad Regulares, vt absoluaemus hoc secundum dubium. Religiosi communiter tenentur ire ad chorum: sed an peccent mortaliter, non accedentes: Dicitur quod non; nisi, quando aliquis hoc faceret ex contemptu, vel duceret in consuetudinem, non ad eundem ad chorum, vel quando, propter eius absentiam, Ecclesiæ magnam iacturam pateretur, in celebratione officij; puta quia alij sine ipso, dicere non possunt, aut competenter canere non valent, vel quando ex statuto alicuius Regulæ particularis, hoc præciperetur; præter ista, est veniale. Gloriosa, super cap. finali dist. 92.

94. Tempus recitanti officij. Tertio quaeritur, quando dicendæ sunt horæ? pro huius quaesiti declaratione, dico plura. Totum officium persoluendum distinguitur in septem horis canonicis, scilicet matutino, prima, tertia, sexta, nona, vespere, & completorio. Aliqui separant nocturnum ab horis, ponentes in prima hora diei artificia, laudes, matutinales, nam de eis dicit Propheta. Septies in die laudem dixi tibi, & de matutino nocturnali, ait ipse. Ante die nocte surgebam ad confitendum tibi. Vnde matutinum separabat ab horis, & hoc modo totum tempus nostræ seruitutis, officio diuino persoluitur.

Officium distinctum in septem horis, quid significat. Institutæ sunt horæ, sic distinctæ ad laudandum Deum, pro beneficijs receptis; inter quæ maxima sunt beneficium creationis in septem diebus expletum. Gen. 1. & beneficium redemptionis in septem horis, quodam modo peractum. Et quia redemptionis beneficium, per passionem consummatum maius est, quam beneficium creationis; In ipsa namque creatione, in septem diebus facta sunt omnia; redemptionem autem, per annos triginta, Christus operatus est in terra. In creatione, nullam habuit resistantiam, dixit enim & facta sunt. In redemptione verò, non parua habuit resistantiam: vnde maiorem ad eum ostendit potentiam: & ideo, tamquam maius beneficium, redemptio commendanda est. Itaque vt pro memoria huius tam magni beneficii, honor gloria, reuerentia, & gratiarum actio Deo reddatur, laudes persoluimus illis horis, quibus passio Domini incepta, continuata, & consummata est.

Matutinum. Passio Christi, quantum ad violentiam a Iudæis factam, incepit hora noctis tertia, quando in orto a Iudæorum rapidorum furia comprehensus, ac ligatus est, ad Annam primo, deinde ad Chaipham ductus, percutus, & male tractatus est, per totam noctem, cui respondet matutinum, siue laudes nocturnales. In prima hora diei, oriente sole, ductus est ad iudicium, vbi accusatus, vt populi seductor, imperij destructor, Regni arrogator, & Dei honoris amulator, ibi vincus, vt malefactor, nexibus, colaphis, alapis cæcis, sputis oblitus, & vt mortis reus, presentatur a quo examinatus mittitur ad Herodem, à quo irrisus, & spretus, ad eundem remittitur, corpus innocentissimum nudatur, flagellatur, vulneratur, spinis coronatur, caput percutitur, spinis perforatur, conpuitur, subannatur, salutatur, irridetur, blasphematur & per totum illud tempus, vsque ad horam tertiam, sic male accipitur: cui correspondet hora prima; quæ a sacerdote persoluitur. In hora tertia, crucifigitur in ore Iudæorum, dum alta voce, geminatum clamant, crucifige, præponitur Barrabæ seditioso, vt morti condemnatur, illo dimisso, sententiatur, agnus sine macula in manibus luporum traditur, & eorum voluntati satisfaciendo, morti condemnatur, in medio duorum latronum delinatur, cruce oneratur, ad locum supplicij adducitur, ita, vt suæ pænæ modus nullus detur. hæc omnia vsque ad horam sextam consummantur: cui correspondet tertia hora canonica. In hora sexta diei, peruenit in caluarie loco, Ara Crucis struitur, Christus spoliatur, & illæ sanctissimæ carnes cruentatæ, & vulneratæ vsque ad ossa nudatur, hostia sacrificio præparatur, super crucem distenditur; manus, & pedes clauis ferreis transfiguntur; Crux erigitur, & arbor salutis in terram plantatur, Christus ad aëria eleuatur, & omnia ad se attrahit; sacrificium voluntariè Deo patri pro amicis, & inimicis offertur, & dum eius vestimenta diuiduntur, & iortuntur, blasphematur, & deridetur, orat pro crucifixoribus, matrem discipulo commendat; paradysum latroni promittit; & denique obscuratur sol, & tenebræ fiunt vsque ad horam nonam, cui correspondet hora sexta canonica. Et circa horam nonam, uoce magna ad patrem clamat; felle, & aceto abbeueratur, & cum omnia consummantur, Deo patri spiritum tradit; petra scinduntur: terræ motus magnus fit: velum templi in duas partes diuiditur, monumenta aperiuntur, & euomunt, quos tenebant; ira Dei, contra nos contracta placatur, inimicitia soluitur, chirographum decreti, nobis contrarium, deletur, & pristina Dei amicitia recuperatur: cui correspondet hora nona canonica. Circa vesperam, later eius lancea aperitur, a quo exiit aqua cum sanguine. Vnde sacramenta virtutem, & efficaciam sumpsere, & tandem petitur corpus a Pilato, & e Cruce deponitur cui correspondet hora canonica vespertina. Circa vitimam horam diei, corpus aromatibus vinctum, & in syndone munda inuolutum ponitur in monumento nouo, quod excisum erat in petra, cui correspondet hora completorij, & sic expletur totum diuinum officium. Quæ horæ sic sunt distinctæ, ad significandum, quæ dicta sunt, a principio dicebantur, vt colligitur ex cap. Presbyter. de celebra: missa: & in clementina. eodem titulo. capitulo 1. vbi dicitur, quod officium nocturnum, & diurnum, horis debitis, & distinctis celebreretur in Ecclesijs Cathedralibus, collegiatis, & regularibus. Verum quantum ad clericos seculares, hæc obseruantia per dissuetudinem aboleuit, legislatores, & summo Pontifice sciente, & non prohibente, aut puniente. Itaque omnes prædicti ab obligatione priori absoluntur. Religiosi autem, temporibus prædictis, persolvere tenentur, tam priuatim, quam communiter in choro: de quibus standum est constitutionibus eorum regularum, sed qui, propter aliquas honestas occupationes, in choro esse non potest: nec horis debitis in his vacare valet, melius est præuenire eas, quam postponere. Dico (propter honestas occupationes) nam si non accedit ad chorum, vt vanitati, vel otio se occupet, non est exemptus à peccato, saltem veniali, ait Vbertus in expositione Regulæ, & multo magis peccant Prælati permittentes, & notabiliter ante debitam horam, sine rationabili causa, horas persolvere facientes, vt postea fratres otio vacent, & hoc est mortale, vt habetur in clementina prima de celeb. miss. quæ sic incipit. Graui turbatione mouemur, quod non nullo- rum rectorum negligentia, & cc. peccant subditi, si ad chorum non accedunt, dum eis imponitur; & si chorus officari non potest, eorum absentia, & defectu peccant mortaliter, vt dictum supra, ait Summa Angelica. & Silu. Verbo hora §. 10. dicto sexto. Et si dum erit hora soluendi officium, occupatus futurus est aliquo publico seruitio, aut studio, & similibus, propter quod officio vacare nequit, melius est anticipare, quam postponere, anticipatio namque arguit prudentiam, tardatio verò, negligentiam ait Vgo.

Prima hora canonica.

Tertia hora canonica.
Sexta hora canonica.
Nona hora canonica.
Vespertina hora.
Completo-rium.
Religiosi tenentur dicere horas canonicas distinctas.
Prælati re- ligiosorum quando peccant.

Dubium.

Sed quæritur quantum currit tempus quo potest persolui officium? Dicitur a media nocte, vsque ad mediam noctem sequentis diei: Vnde officium Dominicæ, si non soluitur hora propria, potest differri, sine mortali, vsque ad noctem sequentem: & ita persoluitur in tempore: transacta iam media nocte, non amplius iuuat, pro debiti satisfactione.

Officium potest differri usque ad mediam noctem, quæ transacta non est tempus amplius satisfaciendi.

95

Dubium.

Officium potest a sero anticipari, sed dubium est de hora serotina.

Hinc falluntur, qui propter studium, aut iter faciendum, uel propter quamlibet urgentem causam, prætermittunt officium vnius diei, cum intentione soluendi illud, sequenti die; contra sententiam, & Canonum, & omnium doctorum. Sed quid agendum in casu? poeniteat de mortali, & si imponitur in poenitentia, vt sequenti die dicat duo officia, per hoc non soluitur primum, sed tantum valet, ac si imponerentur septem psalmi poenitentiales, vel simile, pro poenitentia.

Quæritur an officium possit anticipari præcedenti Serò, sine peccato? Respondet D. Thom. in Colibe. ab omnibus acceptatus, si hoc fit propter honestas causas, licebit, melius est enim matutinas, & laudes usque ad primam, exclusiue præuenire, & postea alia honesta negotia facere, quam vnum pro alio prætermittere: si autem hoc fieret, vt otio, vel somno uacaret, & quod peius est, uanitati, non effugeret peccatum. Sed quantum est hora anticipanda? D. Thom. quo supra, Gabriel Biel. in Canone missæ. Lec. 13. Silu. Verbo. Hora & omnes, eum sequentes, dicunt, deserò quod interpretari debet, post horam completorij, uariando tempus, sicut uariantur dies, qui enim statim post uesperam, diceret matutinum sequentis diei, non satisfaceret, esset enim conculcare officia, cum adhuc non sint persolutæ horæ canonicæ unius diei, incipere alias, unde sicut est uiciosum, notabiliter differre, ita & notabiliter anticipare, nisi fieret propter euidenter utilitatem, & necessitatem in aliquibus locis, & non ubique, scilicet ubi consuevit dici officium Sanctissimi Corporis Christi, per totam suam octauam de sero, ob deuotionem populi, qui alias adesse non posset, & quartæ, quintæ, & sextæ feriæ hebdomadæ sanctæ; eo quod populus de nocte recedere non potest, sine periculo scandali. Nec beneficeret, qui omni tempore anni, eandem horam, anticipando, seruaret; ut aiunt aliqui, nescientes distinguere, nam de mense Iulij, hora canonica completorij est post viginti duas horas, de mense autem Decembris, vigesima secunda hora diei non est debita hora completorij; unde in anticipando, qui seruaret hunc ordinem uiginti duarum horarum omni tempore anni, vel simile, erraret profecto.

96

Dubium.

Si ante celebrationem missæ sit necesse officium recitare. Sotus.

Sed antequam ad aliud quæsitum pertranseamus, dissoluenda est quæstio quædam; quæ hic ab aliquibus interponitur, scilicet an missam celebraturus, officium ante persolvere teneatur? De hoc extat noua opinio Soti. in lib. 10. de iurisdictione. quæst. 5. artic. 4. asserentis. hoc non esse necessarium, ex eo; quia nulli by canuum inuenitur, nisi quod de consecratione distinct. 7. Can. Nocte, dicitur, ut missa solennis, diebus festiuis, dicatur post tertiam, in profectis autem, post sextam, ut in Can. solent, in diebus uero ieiuniorum, post nonam: de priuatis autem nihil meminit, ergo non est necesse, prius horas persolvere. Et confirmatur, nam officium missæ est quid distinctum ab horis, nec connexionem aliquam necessariam habet cum eis; neque inter illas connumeratur: unde ergo hæc necessitas insurgit? Præterea si quis propter morbum, aliquam legitimam excusationem haberet, soluendi officium diuinum, cur non posset sacrum missæ facere, absque recitatione officij? Præterea, recitare officium diuinum post horam diei nonam, non est mortale, ut dictum est supra, cur ergo missam prius dicere erit mortale? Præterea potest dici prima, ante laudes, & peruari ordo horarum, sine mortali, ergo & missam ante matutinum dici licet; maxime cum nullum necessarium

ordinem habeat, cum horis Canonicis. Est & alia opinio antiqua Vueruensis, Guil. Holtien. D. Anton. 3 parte. tit. 13 cap. 4. Gabrielis Biel. in Canone missæ Lec. 13. Angel. & Nauar. c. 25. num. 83. & omnium Canonistarum dicentium, qui missam celebraret ante matutinum saltem, peccaret mortaliter, & ubi est consuetudo, ut dicatur post primam, ante illam celebrare, esset ueniale, nisi aliquid statutum uel præceptum particulare esset contrarium, quia tunc esset mortale, ante primam celebrare. Limitant hanc opinionem Silu. Verbo. Missa. §. 6. & Nauar. quo supra, nisi aliqua necessitas urgeret, puta scandalum oriretur monasterio, si non exiret missa statim, vel simile. aut quando Episcopus, vel magnus Princeps tempestiuè equitaturus esset, vel dū sacrum esset faciendum, propter infirmum, periculo mortis laborantem, vel simile: tunc enim liceret ante matutinum celebrare. Aliam rationem, pro hac opinione, non assignant, nisi quod extat generalis consuetudo approbata, quæ uim præcepti habet in Ecclesia. Facit ad hoc dist. 11. ubi dicitur. Sicut præuaricatores diuinarum legum, ita cõtemptores Ecclesiasticarum consuetudinum coerendi sunt. Huic rationi replicat Sotus, quo supra. Consuetudo hæc nullo pacto censenda est talis, quæ uim præcepti habeat, non enim omnis consuetudo habens uim legis, obligat ad mortale, sicut neque omnis lex, nisi quando sic intendit Princeps. Sed contra hoc assertum, a simili arguitur. Consuetudo recitandi officij Beatæ Mariæ Virginis non est ita antiqua, uelut hæc, de recitando officio ante missam, & tamen obligabat ad mortale, ante restitutionem Romani Breuiarij ex statuto. 5. Conc. Trid. ut ipse Sotus fateretur, eodẽ art. dicens.

De officio Beatæ Virginis controuertitur itidem, inter doctores, utrum et sit in præcepto, eo quod hac de re nullum extat Ius, sed sola consuetudo, immo uerò si hitorias consulas, res non est antiqua, sed forte a trecentis hinc annis: nam ante Bernardi tẽpora, & Religionis mendicantiũ institutionẽ, non increbruerat tanta uirginis deuotio. Quo circa si coniecturis agere licet, hæc consuetudo non cepit, tanquã uim habens præcepti, alias alicubi legeretur: sed ex pietate, & deuotione, qua sanctissima Virgo dignissima erat, atque huius non nullum indicium est, quod in institutione nostri ordinis iussu est ut surgentes fratres illic in dormitorio, officij uirginis nocturnũ recitando soluunt, quod si præceptum esset Ecclesiasticum, in choro iuberetur solui. At uerò decursu tẽporis, consuetudo, adeo inualuit, ut nullus doctorum, aut Sanctorum patrũ negare audeat, uim habere præcepti. Hęc ille. Ex quo, arguitur cõtra eum, si consuetudo hæc matutinũ recitandi ante missam, est ita uniuersalis, & antiquius obseruata, cur non habebit et uim præcepti? Et si fortè diceretur in Hispania, ubi Doctor iste scripsit, non extat talis generalis consuetudo. Contra præceptum, de non comedendo carnes die Sabbati, non est iure cautum: sed ex consuetudine introductum, quod non omni modo seruatur in Hispania, & tamẽ in Italia peccaret mortaliter (etiam Hispanus) si more Hispano a iaium interiora comederet, ergo si hæc consuetudo recitandi officium ante missam, sic uniuersaliter ibi non uiget, non tollit, quin in Italia uim præcepti habeat, cum in ea nulli bi oppositum auditum sit. Et si pro Soto diceretur, instantiam contra eum non currere, quod enim officium Beatæ uirginis habuerit uim præcepti apud omnes, ante noui breuiarij restitutionem, ex institutione Summi Pontificis apparet, qui pontifex in suo proprio inserto in principio dicti breuiarij, (ubi reformatio eius ostenditur) nos a dicta obligatione absoluit dicens.

Quod uero in rubricis nostri huius officij præscribitur, quibus diebus officium Beatæ Mariæ semper uirginis, & defunctorum, & septem psalmos poenitentiales, dici, ac psalli oporteat, nos, propter varia huius uitæ negotia, multorum occupationibus indulgentes, peccati quidem periculum

*Vueruensis
Holtien.
Gabriel.
Nauar.*

Sotus replicat.

Contra replicam.

*Responsio pro Soto.
Replica.*

Responsio pro Soto.

lum ab ea præscriptione remou' n' lum, dux in is. &c Sed quòd matutinum ante missæ celebrationem, dici debeat, ex vi præcepti, nunquam summi Pontificis intentio apparuit. Quibus ex aduerso replicamus de hoc habuisse summi Põtificis intentionem: ait enim Nauarrus, Papam concessisse priuilegium quibusdã patribus, de missam celebrando, ante officij solutionem quod si non erat necessarium, sub culpa letali, ad quid deseruiret hoc priuilegium? Quidam Iesuita, sequens opinionem Soti, sic respondit, hoc eos fecisse, ad euitandum peccatum veniale, vel ad serenandas conscientias piorum virorum, & in tuto eas ponenda.

Replicatio. Sed hæc resposio vana est; nam consuetudo, aut tenet, aut non, si non tenet, nec ad veniale obligat, neque etiam fas esset, pro veniali summum Põtificem inquietare & priuilegium impetrare. Ad id, quod dicitur, quod hoc fecerunt, ad serenandas conscientias, dico quòd hoc erat valde necessarium, nam videntes, vbi que sic obseruari, & multitudinem grauium doctorum, ita asseuerare, meritò iudicabant esse mortale, quod Papa ita esse, confirmauit, priuilegium cõcedendo.

Iesuita quidam. Sed iste Nauarrum hoc modo cauillatur: ait Nauarrus, quidam impetrauerunt priuilegium a Papa ut post horam nonæ, possent celebrare, quod non erat necessarium, ad euitandum mortale: sed tantum ad serenandam conscientiam, ergo eodem pacto, dicit iste, priuilegium impetratum, de celebrando ante matutinũ, concessum fuit, ad serenandas conscientias, & non ad euitandum mortale.

Replicatio.

Iesuita quidam.

Replicatio contra Iesuitam.

Ratio Iesuita contra Nauarrum.

Resposio auariorum.

Alia resposio.

Respondetur ad argumenta contraria opinionis.
Ad primum.
Ad secundum.

Sacerdos quomodo disponi debet ad sacrificium missæ.

Ad hoc respondeo. celebrare post meridiem, est vetitum ex præcepto Ecclesiæ, ideo ait Petrus de palu. & Silue. Verbo Missa, esse mortale: & est communis sententia, si fiat sine necessitate, aut sine dispensatione, saltem Episcopi: vnde priuilegium erat necessarium potest tamen dici, pro Nauarro. Cum multis de causis, sit licitum celebrare, post meridiem aliquantisper, quas illi patres nesciebãt considerare: ideo, ad serenandas conscientias, priuilegium impetrarunt, ne errarent in causa. Præterea, dicit iste Doctor, extat opinio contraria, ergo licet illi adhærere, sine mortali. Respondeo. opinio hæc est res noua, & unius iingularis doctoris, contra communem antiquam, & tot viros doctos, ut supra citauimus, & quàmuis Sotus sit doctor præclarus; quia tamen in hoc, sicut in quibusdam alijs, contra torrentem currere vult. est relinquendus, ne tali periculo expositi, submergamur in aliquod mortale, ualentes cum cæteris tutè ambulare. Et posito quòd nostra opinio veritate careret, cum multis errare, error dicendus non esset: eo maximè, dum nullum letalis peccati periculum incurrimus, sicut uni soli doctori adhærere, contra communem in mor. iferi peccati periculo, error nõ paruus mihi videtur. Ex quo, miror quosdam Iesuitas, qui conscientias multum extenuant, vt fas est, in hoc, affectione doctoris, quem in omnibus sequi volunt, ita securè loqui. Et si aliqui, huius doctoris, sequaces, in Hispania hanc nostram laudabilem, & approbatam consuetudinem fortè impediunt, tamen error esset, hanc opinionem in Italiam, seminare, ubi com' uniter antiqua obseruatur, immo quoscumque interrogaueris, conscientiam sibi faciunt, de transgressione huius approbatæ consuetudinis, nisi pigritia quadam soluendi, uel mane surgendi oppressi, contraria opinioni adhæreant. Superest nunc satisfacere argumentis istius opinionis, in principio positis. Ad primum fatetur de missis priuatis, nihil in iure expressum itueniri, tamen consuetudine approbata, introductum est, & a Summo Pontifice confirmata, ut probauimus. Ad confirmationem, licet horæ canonicæ sint quid distinctum a sacrificio Missæ, habent tamen conuenientem ordinem, & connexionem ad id, ut disponentia ad tale, & tantum sacrificium: ideo hæc consuetudo introducta fuit, duplici enim oratione sacerdos disponi debet ad missæ celebrationem; ait Gabriel, loco citato: vna, ad representan-

dum Christi passionem; altera ad celebrantis purificationem: prima, sunt horæ canonicæ ut supra exposuimus. Secunda, sunt quidam psalmi, & orationes, quæ præparamenta vocantur. Ad tertium dicitur, qui talem morbum habet ut sacrũ missæ facere possit, non excusaretur ab officij recitatione, ut supra probauimus. Ad quartum, illud intelligitur simpliciter, non de eo, qui celebraturus est. Ad quintum respondetur, peruertere ordinem vnius, aut duarum horarum, esset veniale, sed totum ordinem peruertere, sine necessitate, esset mortale: eodem pacto dicimus de missa, fatemur enim in casu necessitatis, illam posse dici ante officij solutionem. hæc breuiter de questione.

Ad tertium.

Ad quartum.

Ad quintum.

Quarto queritur, de modo dicendi officium, quo ad deuotionem, & attentionem. Pro huius quæsti perplexi dilucidatione, multa sunt dicenda. Primo recordandum est, quòd dicitur. Cap. dolentes. de celebratione missarum, super hoc quæsto, scilicet Præcipientes in uirtute sanctæ obedientiæ, ut diuinum officium nocturnum, pariter, & diurnum, quantum eis dederit Deus, studiosè celebrent, pariter & deuotè. Qui Canon, non eodem modo, ab omnibus interpretatur, & in eo parit magnam difficultatem, ut quæsto benè satisfieri possit. Aliqui dicunt, hæc uerba esse præceptiua, & obligare, sub pœna peccati mortalis: sic exponentes, (deuote) id est cum intentione satisfaciendi (& studiose) id est cum attentione, circa officium, quod persoluitur alias non satisfacit. Huius opinionis fuit Supplem. & Innocentius. Quam opinionem, aliqui refellunt, per hoc, quòd putant esse impossibile, attentionem haberi posse, mente fixa, dum officium recitatur, esset enim hominibus onera importabilia imponere. Cap. Alligant. 26. q. 7. Præterea dicunt, attentio fixa est quid mente interius, quæ non est necessaria in horis canonicis; quia recitatio horarum est ius Ecclesiæ positum, quæ non se extendit ad animi interiora, vnde in dicto Can. præcipitur, ut dicantur horæ tantum quo uerò ad modum dicendi, suadet, ut deuotè & attentè dicantur: quod patere potest per illa uerba (quantum Deus dederit) huius opinionis uidetur esse Hostien. Summa Rosella, & Archiepiscopus: uerum, quòd hic intellectus tali Canonem, iam erat in præcepto, & in obseruantia: nec nulla erat in Concilio, de hoc orta quæstio, nisi quo ad modum persoluendi, circa quam solum imperfectiones, quæ committebantur, pro ut in dicto cap. tanguntur: unde, si aliud quàm officium recitare non intenderetur, nihil omnino præciperetur: ideo aliter cum Petro de palu. in 4. sent. dist. 15. & D. Thom. in 4. sent. dicitur, quòd in hoc Canone præcipitur deuotio, quantum ad actus exteriores, scilicet dum horæ dicuntur, nihil operetur quod impertinens ad dictum officium uideatur: puta fodere, si uere, cum secularibus confabulari, & eorum interlocutionibus intendere, dum horæ recitantur, aures ad indebitos sermones porrigere, aut syncopizando illud transcurrere, & similia, quæ reprehenduntur in dicto cap. Sed quantum ad actum interiorem, deuotio præcipitur, ut solummodo procedat ex uoluntate intendentis debito, & Ecclesiæ præcepto satisfacere: quo uerò ad attentionem, intelligitur, ut ipsa actum recitandi præcedat, intendendo, a principio animum habere, a proposito nunquam se distrahendi, ut præcepto satisfaciatur, & meritum acquirit, quòd est dicere, requiritur uirtualis attentio in dicendo, uirtute primæ intentionis, quando proposuit officium dicere attentè, quantum Deus dederit, & non actualis continua, quia talis haberi non potest ex parte nostri. Quæ omnia significantur per uerba, D. Thom. eadem dist. ita asserentis. Quando quis mentem ex proposito distrahit ad alia, in orando, sine culpa non est: præcipue si in alijs spontè se occupat, quæ mentem distrahant, sicut sunt exteriora opera: & si

97

Dubium.

De modo recitandi officium.

Supplem. Innocent.

Hostien. Rosella.

Petrus de palu. D. T.

euagetur,erit culpa mortalis;si autem sine hoc,q̄ percipiamus,niens ad alia euagetur,vel culpa caret,vel minima erit:si præcedens cogitatio,ex qua contingit euagatio,talis esse dicatur in culpa.hæc ille.Sed res altius est explicanda,vt omnia clara fiant:pro quibus sunt quædam prælibanda.

Declaratio auctoris, ne cessarium duplex.

Necessariũ simpliciter Necessariũ secundum quid.

Primum est:necessarium dici dupliciter,ait Philosophus.S. Metha. Vnum simpliciter, alterum secundum quid. Primum est, sine quo,finis simpliciter haberi nequit:ut cibus, pro sustentatione, est simpliciter necessarius; quia sine eo vita naturaliter, haberi non potest. Secundum est, sine quo, & si res simpliciter haberi posset, non tamen, ita commodè: vnde vocatur necessarium secundum quid; idest valde commodum, & decens: exempli gratia, equus ad iter faciendum simpliciter necessarius non est, sed multum iuuat, ad commodius, & decentius incedendum.

Deuotio, & attentio differunt.

Deuotio quid est.

Deuotus, qui dicitur Error vulgi circa deuotionem.

Attentio quid est.

Secundum est, q̄ deuotio, & attentio differunt, deuotio enim propriè, vt ait D.T. 2. 2. q. 8 2. est quædam animi applicatio in alterius obsequium: vnde qui paratissimus est, & promptissimus alicui nobili parere, & obsequi, illius deuotus dicitur: hinc dicimus, qui obsequitur illi, vel illi sancto, illius deuotus est; qui ergo, ita cor Dei seruitio destinatum habet, vt quidquid pro Deo facit, secundum eius voluntatem facere intendit, vt illi placeat, cor deuotum habet; & orando, deuotè orat: vulgus autem deuotionem appellat, illam spiritualem dulcedinem, & & mentis recreationem: quam sentit, orando, quæ potius deuotionis effectus dicenda est, quam deuotio; nam ex illa cauatur. Attentio est, dum mens ad id, quod dicitur, præsens est: nempe dum homo aliquid ore profert, mente simul concipit, quod loquitur: vnde sequitur, aliquem quandoque attentè loqui, & orare, & tamen deuotionem, id est cor ad Dei obsequium inclinatum, non habere: & contra, deuotionem quandoque habere, & attentè non orare, quamuis hoc raro fiat; qui enim deuotè orat, mentem ita ad Deum reuocat, vt ex illa deuotione, aliquam spiritualem refectionem sentiat, quod sine aliqua attentione fieri nequit.

Attentio tripliciter esse potest.

attentio actualis, quid est.

Attentio virtualis quid est.

Tertium, quod notari debet, est, q̄ attentio tripliciter nominari potest, scilicet actualis, virtualis, & habitualis. Attentionis actualis conditio est, dum operans actu elicit voluntatis, actualiter aduertit id, quod facit: puta quis visitans Ecclesias; pro stationibus, passim cogitat, super id, quod ambulando, intendit, scilicet indulgentias lucrari. Attentio, tunc virtualis vocatur, quando fit aliquid, sine actuali cogitatione, uerum actio illa continuatur virtute præcedentis actualis attentionis, quam operans habuit a principio: vnde actio sic continuata dicitur dependere à prima actuali attentione, tanquam a principio, & eius radice, quamuis operans, pro tunc, super ea actualiter non cogitet, quemadmodum finis, qui est causa, vt media pro eius consecutione accipiantur, dum ipsa prosequuntur, non semper de fine cogitatur, propter quem operatur. exempli gratia, qui accipit iter, vt Romam petat, non semper per viam de Roma cogitat, & tamen totus ille accessus fit virtute primæ intentionis, vt Romæ sit. Attentionem habitualement habere dicitur ille, qui, ex frequentatis actibus præcedentibus, habitum acquisiuit; per quem habitum derelictum, inclinationem quamdam habet, ad idem faciendum, etiam si dormiat, aut de contrarijs cogitet, puta qui per longum tempus, cum concubina dormiuit, quamuis de peccato penitentiam egerit, sentiet tamen quædam malam inclinationem, ad peccatum redeundi, contra suam actualem voluntatem.

Attentio habitualis

Attentio ad tria applicari potest. in oratione aut circa verba.

Quartum prælibandum. Si qualibet istarum attentionem ad recitationem officij applicabitur, tripliciter inuenietur, scilicet vel attentio erit circa verba, & uoces, quæ proferuntur, quod proprium est grammaticorum, qui dum

Voca-

uocaliter orant, student, ut correctè, & limatè legant: uel erit circa significata uerborum, quod proprium est Theologorum, & sacras scripturas profitentium, qui sensum uerborum sequuntur, uel attentio, nec ad uerba, nec ad sensum uerborum dirigitur; sed ad orationis finem, scilicet ad contemplationem Dei. cum quo loquitur, cor ad alta dirigendo, uel ad Deum laudandum, uel ad necessitatè, quæ postulat [quod proprium est spiritualium personarum, & familiarium Dei] Et hic modus orandi est communis omnibus, siue sit doctus, siue idiota, siue monialis, aut quæuis simplex persona.

Aut circa significata uerborum. Aut ad finem orationis.

Quintum est de effectibus orationis, qua druplex enim effectus ab oratione causari potest. primus est, satisfacere debito, & obligationi, in illo scilicet, qui ad horas tenetur, ut supra dictum est. Secundus est mereri, a pud Deum, augmentum gratiæ & gradus gloriæ illi correspondentis: & hic effectus est communis omnibus orationibus, tam publicis, quam priuatis, debitis, & non debitis, in charitate factis. Tertius est, sentire spiritualem animæ refectionem, & recreationem, ac mentis dulcedinem. Quartus est, impetrare, quod iustè, & humiliter petitur, qui effectus omnes, præter primuni, sunt communes orationibus debitis, & non debitis. His instantibus, & bene perceptis, non erit difficile intelligere conclusiones, quas ex eis colligemus.

Quadruplex effectus in oratione causari potest. Primus est factus est, debito satisfacere. Secundus effectus est mereri.

Sit ergo prima conclusio, quo ad deuotionem. Qui in recitando officio, nullam deuotionem habet, nec dum incipit, nec dum prosequitur, peccat mortaliter, & debito non satisfacit: & multo magis alios effectus minime consequitur.

Tertius effectus est spiritualis dulcedinem sentire.

Probatum conclusio, deuouere, ut diximus, est per aliquod obsequium, Deo animam applicare, & illi placere, qui ergo, dum officium incipit, & finit, nihil horum habet; Deus illud non acceptat. hoc modo facere solent quidam Clerici, qui inter ratiocinantes, & calumniantes, ex abrupto incipiunt [Deus in adiutorium meum intende] absque animo, ut ad cor redeant, aut cogitent, quod facere intendant, aut cui seruiant, sed ex quodam habitu factò, solum officium prosequuntur, in compositè manètes, in terra iacentes, aut inter seculares uana percurrentes, & ratiocinantes, murmurando, titilabijs officiũ recitant, syncopizant, aut aliquid illicitũ operando, & similia, quæ prohibentur. in dicto cap. Dolentes. Vnde in Moralibus Gregorij fertur: Dæmonem, quibusdam Clericis officiũ recitantibus, in terra prostratis, Cruribus in aerem eleuatis, ridentibus, & se inuicem sputantibus, iaculantibus, & crepitantibus, sic affatum, ad talem orationem talem asperionem, quos urina fatida aspersit.

Quartus effectus est impetrare, quod petitur.

Quo ad deuotionem. 1. Conclusio Deuotionem nullam habens circa recitationem officij, non satisfacit.

Secunda conclusio sequitur, circa attentionem habendam. Attentio habitualis tantum, circa uerba, sensum, & finem orationis, in eis, qui officium recitare tenentur, non sufficit ad satisfaciendum præcepto, nec ad reliquos effectus consequendos, in eis etiam, qui non tenentur. Probatur quo ad primam partem: nam qui officium recitat ex quodam habitu solum, ex præcedentibus attentionibus factò, nullam actualem attentionem ponens, saltem in principio recitationis non cogitando, scilicet quod Deo preces fundit, orat pro populo, uel simile, non adimplet præceptum capit. dolentes, ubi expresse præcipitur deuotio, & attentio, contra secundam opinionem recitatam, & confirmatur, nam stare potest, ut habens habitum acquisitum, ut supra, oret peruersa attentione, circa illicita, & turpia, nolens attendere, ad quæ tenetur; in quo casu peccat mortaliter, & ex consequenti non satisfacit, nec alios effectus consequitur. Vtrum autem quoties recitans officium peccat mortaliter, toties illud reiterate tenetur, dicitur inferius.

Gregorius in moralibus.

Circa attentionem.

2. Conclusio Attentio habitualis tantum non sufficit ad satisfactionem.

Tertia conclusio; Attentio actualis continua in tota oratione non est necessaria,

3. Conclusio

Attentio actualis cōtinua non est absoluta nec necessaria.

cessaria, necessitate simpliciter, sed secundum quid, id est multum conueniens, & decens, est enim maximum ornamentum, & decens, attendere ad uerba, quæ proferuntur, & ad eorum significata, & multo magis, ad orationis finem; id est mentem ei, cum quo loquitur eleuare.

Probatur prima pars conclusionis, nam quod homo a principio ad finem usque in oratione prolata, ut est officium diuinum & huiusmodi, sine interruptione, fixam mentem habeat, est impossibile. Dico (prolixam) quia si oratio erit breuis non erit difficile. Dico etiam (sine interruptione) nam sæpe reuocare mentem, ad orationis attentionem, non erit impossibile; alias nunquam ex oratione sentiretur ille effectus spiritualis, id est dulcedo anime, & mentis recreatio; qui haberi non potest sine actuali attentione ut experientia probat: sed quod sit continua, sine aliquali distractione, saltem inuoluntaria, hoc est impossibile, quod patet consideranti fragilitatem humanam, quæ per peccatum primi parentis, frænum iustitiæ originalis amittit: itaque qui hæc attendere uellet, esset nimis scrupulosus, immo quandoque uiciosus. Vnde Gerſon super hoc ait. Non debent facile super inuimodum inaduertentias, & distractiones scrupuli formari; alioquin nunquam poterit orans cor suum quietare, quia nititur ad impossibile sibi, per naturam, vel complexionem, vel consuetudinem, vel fantasia turbationem, quæ nunquam potest quiescere, sicut nec a cer, uel mare, dum agitur, assiduitate uentorum: & ideo considerate in cap. Dolentes. dist. prædicta. dicitur, (quantum Deus dedit) annuens nobis, summam attentionem haberi non posse, alias præciperet, quod est impossibile.

Scrupulosus nimis est qui uellet semper attendente orare.

Attentio actualis multum est utilis.

Probatur secunda pars conclusionis, scilicet quod sit multum conueniens, cum enim finis, & uirtus orationis sit, mentem in Deum eleuare, per pium, & humilem affectum quem anima maximè consequitur, dum per attentionem ad uerba, & significationem suam sum rapitur, & trahitur, ad contemplandum quod sensus uerborum sonat, unde sentit specialem mentis refectionem; quid de centius dici potest, quam attentionem habere? & si non cōtinuam sine interruptione, saltem qualis est possibilis, per frequentem reuocationem, & quandoque illam mentis eleuationem ad Deum habet, a principio, sine uerborum attentione, per quam fructum, & effectum orationis consequitur. Vnde Vgo de sancto Victore in lib de oratione ait. Pura oratio est, cum ex abundantia deuotionis, mens ita accenditur, ut cum se ad Deum postulat a cōuertitur, præ amoris eius magnitudine, etiam petitionis suæ obliuiscatur.

4. Conclusio attentio uirtualis est necessaria.

Quarta conclusio. Attentio uirtualis est simpliciter necessaria, sine qua, non solum non satisfacit præcepto, illam non habens, uerum etiam peccat mortaliter, si est obligatus ad horas persoluendas: qua habita, sufficit ad satisfaciendum præcepto. Dixi (si est obligatus) nam qui non est obligatus, orans pro sua deuotione, sicut uoluntariè sine peccato horas, uel orationes desimitere potest, ita & distractio, mentis que euagatio peccatum non inducit: nisi hoc ex contemptu faceret, aut ira incompotitè, ut supra, oraret, aut scandalum pusillis daret, quod peccaret mortaliter, dignitas enim orationis, ex sua natura, habet, ut debet decenterque fiat, alias orans contemptor, & irrisor Domini uideretur: Vnde talibus personis, melius est similiter, quam malè orare: præter hæc uoluntaria, & meditata distractio in huiusmodi orationibus, non erit, plus quam ueniale. Probatur conclusio, quo ad primam partem, nam orare est actus religionis, qui debitis modis debet esse circumstantionatus: nulla circumstantia est ita naturalis, & conueniens orationi, quam deuotio, & attentio, qui enim proponit Deo loqui; oportet, (quo ad deuotionem) ut mentem ad ipsum reuocet, & (quo ad attentionem)

tionem) ut in eo, quod facere intendit, ponat aliquod studium saltem, dum incipit orare, uirtute unius, cætera, quæ prosequitur, benè circumstantionata dicantur, & hoc sonare uoluit prima opinio recitata: & ad illa uerba Canonis, scilicet [quantum Deus dedit] in fauorem secundæ opinionis citata, dicitur. Concilium illud generale noluisse intelligere, ut attentio relinquatur arbitrio orantis, sed significauit, neminem teneri habere summam deuotionem, & attentionem; ut in præcedenti conclusione explicuimus: hoc enim est donum Dei absolute, quod non omnibus conceditur: ideo ne miremini, si quandoque legitis, hoc aliquibus sanctis concessum fuisse.

Probatur secunda pars conclusionis, scilicet quod ista uirtualis attentio sufficit, dictum est enim supra, triplicem esse attentionem, uidelicet habitualem, actuaalem, & uirtuaalem: habitualis non sufficit, ut in secunda conclusione probatum est: actualis non est necessaria, ut patet ex tertia conclusione, & Canon præcipit, aliquam attentionem esse necessariam relinquere, per sufficientem diuisionem, uirtuaalem sufficere. Veruntamen est hic ualde aduertendum, quod ad conseruandam uirtuaalem attentionem per totam orationem, pro ut simpliciter est necessarium, & iam supra probatum, dependentem ab actuali in principio habita, duo requiruntur. Primum est ut mentis euagatio, & distractio, quæ prauam actuaalem attentionem, in orationem prosequendo, aufert, non fiat a proposito, & dedita opera; sed inaduertenter: tunc autem inaduertenter distrahimur, quando non inspicimus illam distractionem, dum nos inuadit: est enim cogitatio quædam auertens animum ab eo, quod homo facit, uel dicit, discurrrens, & oberrans per extranea, quam inuitus patitur: nec sentiendo consentit. Hæc autem multis de causis aduenire potest, uel ex mentis inconstantia, quam ex originali peccato contraximus: unde sicut mare nunquam ad talem tranquillitatem peruenire potest, ut nullatenus fluctuet: ita mens hominis firmiter meditationi proposito adherere non ualet, ut aequaliter non distrahatur. Consolentur ergo mentes piæ, & scrupulosæ, si illam mentis fixationem in oratione haud semper habent. Hanc imperfectionem alter altero maiorem habet: uel ex complexione, uel ex praua consuetudine, sicut enim corruptus humor corporis, quo semel fluere incepit, illuc semper decurrit, ita mens hominis per habitum mundanarum cogitationum, & consuetudinem prauarum operationum, ad illa sæpè inclinatur: uel quandoque hoc prouenit ex Demoniis infestatione, qui mentem hominis ab illa dulcedine, qua, cum Deo conuersatur in oratione, diuertere conatur: ideo Ecclesia in principio nostri sermonis, dum orare uolumus, nos instruit, ut mentem ad Deum reuocemus, & ipsum deprecemur, ut nostram infirmitatem, & mentis imbecillitatem adiuuet, dicendo. Deus in adiutorium meum intende Domine ad adiuuandum me festina. Distractio uerò ex professo, mentisque euagatio dedita opera, tunc fit, quando, dum Deo oramus, ad quædam negotia incompatibilia, uel orationi mortaliter contraria, uoluntariè applicamur. Dico [incompatibilia] nam si inter uestiendum, manus lauandas, deambulandum, aut simile faciendum, officium persoluimus, quæ attentionem non tantam requirunt, ut ab officij attentione distrahere possent, non esset plus, quam ueniale, uel nullum: sed si dum officium recitamus, uelimus scribere, pingere, nummos numerare, aliquod mechanicum manibus operari, uel simile, quod inapte natura magnam attentionem requirit, proculdubio ab officij attentione, ex professo dilabemur: sunt enim incompatibilia ista, scilicet officio, quod recitamus attendere, & computo nummorum; breuiario, & litteris iouigilare, officium recitando, & attendendo, quid scribat amicus. Secundum, quod requiritur, est, ut dum homo

Uirtualis attentio quomodo est conseruanda.

Distractio inaduertens quomodo est uirtus euagatio, quare aduenit.

Deus in adiutorium meum intende Domine ad adiuuandum me festina.

aduertit se distrahi, & diuagari ab officij attentione, mentem ad illud reducere tenetur, & eo maxime, si per mentis frequentem euagationem attentio prima periret, quod si facit, non peccat, saltem mortaliter; dicit enim Beatus Basilius de uita perfecta. Si debilitatus a peccato, fixè nequis orare quantum cūque potes, te ipsum cohibeas, & Deus ignoscet, eo quod non ex negligentia, sed ex fragilitate coram Deo, ut opus est, assistere non uales. Si autem non facit, id est si dum aduertit mentem diuagari, id ex quadam crassa negligentia permittit, idē erit, ac si consulto diuagaretur: tunc autem negligentia erit crassa, quando uoluntas, ita est remissa circa ea, quæ sunt Dei, ut contendat se ad attentionem reuocare, scilicet dum ab oratione, per aliquod opus diuagatur, & aduertit, non repellit illam euagationem, sed moratur in illa, ac nutritio cogitationes extra uagantes, & impertinentes, in illis mentem pascit, & delectatur, cum obligatione repetendi eandem horam, sic recitatam. Sotus lib. 10. de iust. & iure. q. 5. ar. 5. Gabriel. Biel loco citato. D. Thom. in 4. dist. 15. q. 17. art. 4. ad 2. argum. est etiam sententia Concilij Parisiensis in tractatu de oratione, non enim satis facit præcepto, qui contra mentem præcipientis tenet, in cludit enim contemptum, ut dictū est: qui autem præter eius mentem faceret, non peccaret mortaliter, quod tunc accideret, quando illa diuagatio esset inuoluntaria. Non peccat mortaliter Primicerius, seu Cantor; qui inter recitandum officium in choro, librum uoluit, misam quærendo, uel aliud cantaturus, si per hæc distrahatur, aut aliquem Psalmum omittat, quando aliud tempus non habet. Silu. Verbo Hora §. 14. item qui dum officium recitat in choro, aliqua uerba necessaria dicit, puta librum, uel aliquid aliud querit, sibi interroganti respondet, & huiusmodi, propter quæ, aliquas stantias, aut Psalmum omittit, non tenetur illa reassumere, secundum Innocent. super cap. Dolentes, licet cantius esset, ut reassumeret. Dixi [necessaria] si enim hoc uoluntariè, aut ex negligentia facit, non est dubium, se peccare uenialiter, & reassumere teneri, quamuis Archidiaconus dicat non teneri: sed poenitere sufficit: nec per hoc uocem a choro subtrahere debet; sed post expletum officium suppleat, quod omisit: idem intellige, si dum officium dicebatur, dormiuit. Item, si dum ad chorum accessit, officium erat inceptum, sequatur cum choro, ubi inuenerit, quo expleto, initium suppleat, etiam si totum matutinum dictum fuerit. & ipse in choro est obligatus. Item qui, dum simul cum alijs in choro officium recitat, trahitur ex parte, pro audienda reconciliatione, prætermittendo unum, aut duos Psalmos, non tenetur illos reassumere, quia tunc pro tali seruitio, ut in terrensibus habetur, secus si totam horam prætermiserit, tunc enim melius est, ut si nito officio in choro, illam reassumat.

Primicerius, quam do non peccat.

Audiens confessiones.

Dubium.

5. Conclusio. attentio circa que est necessaria.

Præcepta humana ad que se extendunt.

Sed quæritur, cum dictum sit, circa tria attentionem esse, scilicet circa uerba, sensum, & finem orationis, est ne ista attentio uirtualis circa omnia hæc necessaria? an sufficit circa unum istorum? Ad hoc respondetur, & sit quinta conclusio.

Obligatus ad horas canonicas, recitans illas attentè, quo ad uerba tantum, debitum soluit: licet alia sibi accidentia cogitet, & multo magis, si attentio feratur ad sensum tantum, uel ad finem. Probatur prima pars. præceptum positium humanum non cadit, nisi super ea, quæ iudicio humano subiacent, qualia sunt actus exteriores; sed præceptum, de soluendis horis, est positium, ergo recitans horas, si attentionem habet solum, circa actus exteriores, præceptum non transgreditur, & per consequens non tenetur ad horarum repetitionem. nec obstat, quod non sentit dulcedinem spiritualem, quæ haberi non potest, nisi dum mens ad Deum eleuatur; quia hæc est finis orationis, & finis præcepti non est in præcepto. Patet etiam, quod attentio ad uerba, sine attentione ad sensum, & finem,

sufficit,

sufficit; nam moniales, & clerici parum litterati non intelligentes, quæ proferuntur, attendentes ad uerba solum, satis faciunt præcepto Ecclesie; exercere nāque attentionē iuxta litteras, & uerba, quæ proferuntur, ueneratur scriptura, in qua spiritum sanctum semper loqui, credere debemus. Probatur secunda pars conclusionis; nam qui trahitur ad contemplationem, facit actum Deo magis gratum, quam sit attendere ad uerba, quæ proferuntur, unde Vgo dicit, hoc genus orandi est Deo præ cæteris uiuum, & preciosum.

Sequuntur alie conclusiones communes tam horis debitis, quam orationibus, ex deuotione, & liberè assumptis. Sexta conclusio, ad consequendos alios duos effectus, nempe meritum, & impetrationem illius, quod petit, non est necessaria continua actualis attentio, per totam orationem, sed sufficit, ut illa habeatur in principio, ut dictum est in quarta conclusione, vis enim illius actus, si non interrompuitur per actum mortaliter contrarium, durat per totam orationem, ita, ut faciat eam esse moraliter bonam.

Septima conclusio, ad consequendum quartum effectum orationis, scilicet dulcedinem animæ, & mentis refectionem, simpliciter necessaria est continua actualis attentio, quantum possibile est fragilitati humane; est. n. huiusmodi attentio causa coeque talis effectus, ita, ut si deficit, simul deficit dulcedo illa, non enim nutrire potest, nisi mens attendat Deo eleuata maneat. Unde Paulus 1. ad Corin. 14. Si orem lingua (scilicet tantum) mens mea sine fructu est.

Dubitarum primo, si dum quis orare, aut officium recitare incipit, uoluntariè mentem suam occupet, ad meditandum Christi passionem, uel simile, ut mentem fixam ad Deum teneat, per totam orationem, non curando de attentione litterarum, uel sensus uerborum, satis facit ne officio, & eius præcepto? Respondetur, qui uocaliter orando, studet, ut mens sua in contemplatione maneat, proculdubio multo melius facit eo, qui ad uerba solum attendit, elegit. n. optimam partē. Verū ut huic dubio melius satisfaciam, est animaduertendū, quod dum recitat officium si Christi passionem meditat, uel horrendum Dei iudiciū, uel simile, hoc duobus modis accidere potest, uel eligendo ista, ut media ad aliquem finem, uel ut finē propriè, nempe in eorum contemplatione persistendo: si primum, duplicem finem habere potest, uel diuinum, uel humanū, tunc dico, si dū Christi passionē contemplatur, intendit ad altiora se rapi, & ascendere ad ea, quæ diuinitatis sunt, ut mens recreetur, & anima spūalem dulcedinem sentiat, hæc est optima meditatio, quia orationis meliorem effectum curat, ideo Vgo dicebat. Pura oratio est, cū ex abū dantia deuotionis, mens ita accenditur, ut cum ad Deū postulatura conuertitur, præ amoris eius magnitudine, et petitionis suæ obliuiscatur. Et si fortè in progressu, ad hæc rapi non ualet, negligenda est hæc perseverantia, in meditando uel dicendo. Si autem dum Christi passionem meditat, eam ordinat ad suam petitionem, quam in oratione intendit; & tunc si petitio sua est circa spiritualia, nempe ut Deus dignetur donare gloriam, & gratiam in uia, uirtutes, & media perueniendi ad gloriam, & similia, erit bona meditatio, cum satisfactione præcepti, quamuis ad litteram non attendat. Si uero eam ordinat ad aliquod bonū temporale, puta ad victus necessaria, uel simile, peruersa erit meditatio, non. n. licet diuina ad humana ordinare, quasi passio Christi sit medium, & victus sit finis, ad quem totam suam meditationem ordinat, huiusmodi enim temporalia, secundario peti debent, cum magna humilitate, & conditione, scilicet si sunt salutaria, & ad finem ultimū media conuenientia; in quibus petitionibus temporalium non est persistendū, alias tempus amitteret: & si attentio ad hæc esset talis, ut totaliter ab attentione litterarum se retraheret, debitum non persolueret.

Sexta conclusio.

Attentio uirtualis sufficit in qualibet oratione.

mereri, & impetrare.

Septima conclusio.

Attentio actualis, necessaria est,

ad dulcedinem sentie dam.

98

Primum dubium:

An liceat aliquam me dicari, dū oramus, & officium persoluimus.

Si secundum dixeris scilicet, vt meditatio ipsa pro fine eligatur, verbi gratia, si inter recitandum officium dicendo. Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me, occurret in mentem triplex iudicium Dei, videlicet inferni, Purgatorij, & huius mundi, & discurrendo, voluntarie se occuparet in his, meditando, vt trahatur ad effectum quandam cordis, vt iudicium Inferni melius horrere possit, a peccatis se retrahendo, iudicium Purgatorij, timere, vt hic pro peccatis satis faciat; iudicium huius mundi misericorditer quærere, se disponendo ad penitentiam, vt sibi peccata remittantur, vel similes cogitationes honestas, pro correctione, aut prædicatione faciendâ, & similia contemplaretur; ita fortiter, vt ab attentione officij se retraheret, & pausaret; tunc dico, si dum huiusmodi in mentem adueniunt, solus orat, aut cum aliquo officium recitat, qui suam moram & pausam tolerare posset, suspendat litteræ attentionem, & vocalem recitationem, donec illa meditatio durat; & postea proseguatur, nam & si naturalis actus interruptio fiat; moralis tamen continuatio manet; si autem orat in communi, vel in choro, vbi postea non facile posset redire ad passum, quem reliquit, proseguentibus socijs, talis interruptio, per meditationem voluntariâ, fieri non debet. Dixi (voluntariam) nam si fit in aduertenter, dic, vt supra, de euagatione inuoluntaria; melior est enim obedientia, quam sacrificium meditationis. Vnde Beatus Bernardus in sermone 49. super hoc dicit.

Nihil operi Dei præponere licet: deinde sequitur nil aliud, dum psallitis, præter id quod psallitis, cogitatis: nec solas dico, euitandas cogitationes vanas, & otiosas, vitandæ sunt, & illæ, illa duntaxat hora, & illo loco, quas officiales fratres, pro communi necessitate, quasi necessario frequenter admittere compelluntur. Sed ne illa quidem profecto recipere, tunc consulerem, quæ fortè paulo ante in claustris sedentes, in codicibus legeratis, qualia, & nunc me viuua voce differente, ex hoc auditorio, spiritus Sancti recentia reportatis, salubria sunt, sed minime illa salubriter, inter psallendum reuoluitis; Spiritus enim sanctus, illa hora, gratum non recipit, quidquid aliud, quam debes, neglecto eo, quod debes, obtuleris. hæc ille.

Dubitarur secundo. Si Deum pro nostra, vel aliorum salute oramus, vel aliquod particulare petimus; ad quid deseruit tam longa psalmodiarum recitatio? cum in illis non contineantur nostræ preces, nec ad nostras petitiones, pertinere videantur: si enim petimus remissionem peccatorum; quid nobis prodest si dixerimus Psal. Quare fremuerunt gentes, Attende popule meus, & similes? Ad hoc respondetur, cum Vgone, loco supra citato. Cum oratio sit ascensus mentis ad Deum, per pium, & humilem affectum, vt dictum est; non opus est in oratione, vt Deus verbis instruatur, nostram petitionem significantibus: agnoscat enim Deus, antequam petamus, quibus indigemus; sed his vtimur in oratione, vt in nobis excitetur pietatis affectus, quo mediante disponimur ad recipiendum, quod petimus. Cum ergo vtimur psalmis, inter precum uota, prouocamur ad eius amorem, narrando laudes Dei, & facta heroica, quæ in dictis psalmis continentur, vt patet dicendo. Diligam te Domine. Domine dominus noster. Omnes gentes, & similes. Quandoque humiliamur ante eius conspectum, nostram miseriam commemorando, vt videtur, dicendo. In te Domine speravi. Ad Dominum cum tribularer, & similes.

Quâdoque malitiam nostrorum inimicorum, & aduersariorum exaggeramus, dicendo. Vtique quo Domine exaltabitur inimicus meus super me? Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate, & huiusmodi. Vnde, licet eorum narrationes, nostras petitiones non contineant, habent tamen quosdam affectus, quibus

nos

*Triplex in
dicium.*

99
*Dubium 2.
toti psalmos
recitare,
ad quid de
seruit.
Oratio quæ
est.*

nos in Deum excitant; ideo non sunt impertinentes in nostris orationibus. Accedit, & alia ratio. Oratores docent, vt cum velimus aliquid a magno viro impetrare, prius oportet, vt eum laudemus, eius progeniem, virtutem, & potentiam magnificemus, gesta heroica, & laude digna propalemus, vt ex his, nobis placabili, & beneuolo effecto, facili, quod petimus obtineamus. Hoc artificio, Ecclesia officium composuit; in qualibet enim hora canonica, primum certos psalmos legit, in quibus Deus pro modulo veneratur, & laudatur, & in fine orationem ponit, in qua nostra petitio explicatur.

Dubitarur tertio, quid dicendum de his, qui mutant officium, vel ordinem, aut omittunt illum in toto, vel in parte? Quo ad primum, respondetur. postpositis, quæ per summistas, de mutatione officij suo libito, dicuntur: hodie non licet vti hac libertate, nam per extrauagantem. Pii V. Super nouo breuiario Romano restituto, præcipitur, vt obseruetur vniformitas breuiarii noui, tam in seruitibus in choro, quam priuatim, & domi recitantibus, ab omnibus cuiuscunque ordinis, illis tamen exceptis, qui ab ipsa prima institutione, a sede Apostolica approbata, vel consuetudine, quæ, vel ipsa institutio ducentos annos antecedit, aliis breuiarijs, & officijs vfos fuisse, constiterit, ita que, si alio breuiario vfi fuerint, ac si non recitassent, censetur. Vnde qui diceret de sancto in die, quo dicendum esset de feria, vel contra, non satisfacit, etiam si ex aliqua inaduertentia id acciderit, & postea aduertit in tempore, quo potest reiterare, & non reiterat: nec sufficit illud, pro die sequenti, satisfaciendo, reseruare.

Sed quid dicendum de eo, qui vult dicere officium talis sancti, puta Leonardi, die suo, in quo, secundum nouum breuiarium, dicendum esset de feria? Dicitur duo officia, vnum de feria, secundum obligationem communem, & alterum de sancto, secundum votum idem dicendum, si ex deuotione ad hoc moueretur.

Quo ad secundum videlicet horarum ordinem dicitur. Qui obligatus est recitare in choro, si non accessit a principio, debet officium sequi, vbi inuenitur, quo toto absoluto, initium reassumere, & si inter recitandum reliquit vnam, aut duas horas; quia fuit uocatus ad audiendas confessiones, vel alium necessarium faciendum, rediens, tenetur sequi chororum, & post totum solum reassumere, quod reliquit: & si hoc faceret sine necessitate, recreationis causa, vel vt colloquijs secularium vacet, uon esset immunis a mortali. Qui per obliuionem amiserit aliquam horam, vel psalmum, hymnum vel nocturnum; non opus est totum reiterare; puta dixit tertiam, relicta prima, non est necessarium dicere primam, & tertiam iterum; sed sufficit, soluto toto officio, suppleat, quod omisit. Secundum Innocentium, Laurentium, Sotum, & reliquos. Si autem hunc ordinem prætermiserit, dedita opera, si quod prætermisit parum fuit, puta unum psalmum, hymnum, responsorium, antiphonam vnam, vel duas stantias, vel simile, veniale erit: si verò ordinem notabiliter peruertit, puta inuenit socios dicentes primam; ipse autem, vt non diceret solus, inceptit primam cum illis, & postea reliquum satisfecit; vel dixit primum nocturnum cum vno, tertium cum alio, deinde primam & reliqua, & quod omisit, in fine postea simul reassumpsit, tunc ait Petrus, de palude, Siluest. & Nauarrus, totum reiteret, alias mortaliter delinquit; hæc omnia intellige, vt suppleantur in tempore, id est eodem die; nam media nocte transacta, non est amplius tempus restituendi, sed peniteat de mortali.

Quo ad tertium, relinquere totum officium, sine necessitate, mortale est, quâuis postera die illud reassumat, necessitas excusans, tunc est, quando infirmatur, ita grauitur, quod officium recitando, notabiliter læderetur, aut quando breuiarium amiserit sine sua culpa, aut emere non valet, opus est concionare, in circulis

*Ratio mo-
toris.*

100
3. Dubium.

*Officium
mutare non
licet.*

Dubium.

*Ordinem
officij quæ-
do mutare
licet.*

*Totum offi-
cium omitti
tere, quæ-
do licet.*

disputare, legere in publico, & similia facere, quæ si non fierent, graue scâdalû oriretur, & talis, tps non habet, recitandi officiû. pro his, vide Nau. c. 2. §. nu. 101.

Omittere unam horam voluntariè an sit mortal e. Dubiosè.

Quo ad quartum, an sit mortale omittere vnam horam voluntariè? Si iust. quo supra dicit, qd sic, si scienter hoc facit: & rationabiliter; alias Pius V. vt in sua extrauaganti supra recitata, non imposuisset beneficiato pœnam restituendi fructus beneficii, pro vna hora. si tantum esset veniale: cui non placet hæc ratio. dicat saltem pro maiori securitate, & cum ita fit.

An quot horas omittit, tot mortalia committit. Respondet supple. & summa Pisanella, qd sic: quod Siluest. intelligit, si distinctim recitare tenebatur, vt Religiosi, & seruientes in choro, qui autem ad hæc non tenentur, omnes omittendõ, pro vno peccato computatur.

101
Quartum dubium quando tenemur recitare officium male satis factu.

Quæritur quarto, an quoties quis peccat mortaliter, malè officium recitando, toties tenerit illud recitare, ita vt non reiterando committat duo peccata, vnum, quia malè recitauit, alterum, quia non reiterauit. Sotus lib. 10. de iust. & iure. q. 5. art. 5. Respondet affirmatiuè. Sed contra hoc arguitur. Qui die festo audit missam, cum animo mortaliter corrupto, puta puellam libidinosè aspiciendo, vel simile; si missã audit satisfacit præcepto; ergo eodè pacto, de officio dicendû est. Ad hoc rñdetur, qd est dñia, inter præceptû de audiendâ missa, & de recitandõ officiû, in illa namque solû præcipitur, vt audiatur, quibus tñc ad sit propositû, & intentio mortalis, pro vt in c. Missas de consecratione dist. 1. cuius verba sunt hæc.

102
Præceptu de audiendâ missa explicatur.

Missas die Dominico, secularibus totas audire, speciali ordine præcipimus, ita vt ante benedictionem sacerdotis, egredi populus non præsumat: quod si fecerint, ab Episcopo confundantur.

In die natalis Domini ex præcepto non tenemur nisi ad vnam missam audiendam.

Pro cuius explicatione singula verba notanda sunt. Dicitur est (missas) ad excludenda alia officia, & horas canonicas. Dicitur est etiam (missas) distributiuè, & non collectiuè, idest non qd vnus plures missas audire teneatur, sed singuli singulas, et si dies Natalis fuerit, vt notat Nauarrus c. 2. r. nu. 1. Dicitur est (die Dominico) per quem intelligitur ois dies festus, qui de præcepto obseruari dēt, vt notant communiter doctores, per cap. Qui die solenni. eadē dist. Cæteris autē diebus, nemo ex præcepto ad hoc tenetur. Et nec clerici vel Religiosi. Dicitur est (secularibus) non qd clerici, & Religiosi ab hoc præcepto sint exempti, sed non nominantur, cum. n. ad maiora teneantur. ad hæc subintelliguntur, esse obligati: per argumentum a maiori ad minus, vt benè notat Archidiaconus, & oēs doctores.

Qui sunt exempti a præcepto audiendâ missam.

Vñ ab hoc præcepto nemo vtriusq; sexus excluditur, nisi paruuli ante annû discretionis, stulti, infirmi, & eis seruientes, & qui, aliqua necessitate, impediuntur, vt sunt nutrices, quæ paruulos sine periculo dimittere non valent. serui. quñ sunt a dñis impediti: verû ad hoc peccatum tenentur dñi, pro seruis, & dñæ p ancillis & matres. pro filiis, quñ pnt eos ad Ecclesiam mittere. & negligunt. aut impediunt, sine magna necessitate, guardiani, custodes, & castellani, quñ non possunt loca custodiæ sine periculo, vel damno relinquere; dñi publici, & negotiatores, causis, & negotijs vrgentibus occupati. pro alio tpe differre non valentes, laboratores, quñ diebus festiuis, laborandi licentiam habent, qui. n. dispensatur in vno, dispensatur et in alio, sine quo primû haberi non pot, itinerantes longum iter facientes inter quod, dies festus aduenit, vel vt comites non perdant, qui eos expectare, nolunt. mulieres pauperes. ac etiam nobiles, vestes non hñtes, ad euitanda scandala, & pudorem. puellæ virgines, vbi est consuetudo, vt domo non exeant. nouiter nupta, quñ timetur mariti zelotypia, viduæ, & quarû parentes et defuncti sunt, per mensem, vel et annum, quæ honestatis causa, domos non exeunt. vbi uiget talis consuetudo. Dico (domos non exeunt) nã si ad cõsanguineas & amicas vifitandas

Dispensatus in vno, intelligi ut dispensatus in alio sine quo dispensatio non valeret.

fitandas exeunt, nõ excusantur, non. n. licet, p Ecclesia, luculû obseruare, in fraudem aĩmæ. & corpori, per recreationè, indulgere; unde talis cõsuetudo est reprobanda, & quo ad fieri pot abolenda. Excomunicati, & Interdicti quoque ab hoc præcepto sunt exẽpti, immo ut rectius loquamur, nõ possunt sacrum audire, qd infligitur eis p pœna, nisi excõicatio esset iniusta, & si de iniustitia nõ constaret, debet in secreto sacrum audire, ad euitanda scâdala: de quibus suis locis dicemus.

Dictu est (totas audire) idest integras, unde, q partè notabilem dimitteret, præceptum non adimpleret, s̄m Archid. Silu. & Nauar. Secus si esset minima, quod. n. minimum est, pro nihilo reputatur. c. re uero. de consec. dist. 2. sed quomodo est diffinienda pars notabilis, & minima? dico si aduenit. introitu iam dicto, parû refert, si autem post dictam gloria in excelsis Deo, vel post epistolam recitatã, quñ non dicitur gloria, non satisfaceret: posset tñ post sacrum expletu; procurare, vt si bi repetatur illud initium, ad euitandû mortale, immo posset videre duas missas diminutas, principium unius, & reliquum alterius, dum modo uideat Christi eleuationem, alias deficeret, quod est formale, & maius in sacrificio missæ: ex parte post, debet expectare benedictionem sacerdotis, & quis Nauar. quo supra, dicat si paru ante benedictionè exiret, pro minimo reputari, tñ ut Siluest. & alij dicunt, non excusari, maximè si id sine necessitate faceret, quia in c. p. Missas. signa ter hoc notatur, cum aliqua tamè necessitate, esset ueniale. Dicitu est (audire) pro quo nota, qd hic non opus est, ad satisfaciendû præcepto illa deuotio, quæ in officio requiritur; sed satis est, ut uideat missam, compositè maneat, nam si pro maiori parte missæ, nugaretur, aut huc, & illuc, per Ecclesiam deambularet, ita, ut sacerdotè uexaret, & locios aditantes scandalizaret, non satisfaceret, non. n. talis modus est, missam audire, nec requiritur necessariò attentio firma, circa singula uerba, quæ sacerdos dicit; quibus multu conferrret ad meritum, nã aspicientes a longe, pp multitudinem, & surdi non valentes audire, non satisfacerent; sed sufficit, ut sciat, & aduertat, quid sacerdos dicat, & faciat unde qui eũ audire nõ possunt tenentur aspiceret signa, quæ fiunt a sacerdote, ut inde intelligat, quid tunc dicit; Nec audiendus est Nauarrus, dicens, posse Clericum, vel monachũ simul satisfacere missæ attentioni, dñ ex pcepto tenetur, & officij debiti recitationi, sed Caietanus, qui in opusculis sufficienter oppositũ probat: vnde dico, dum sacerdos secreta dicit, quilibet potest quod uelit, orando, dicere, siue debitum sit, siue non: dum autem alta uoce orat, nemo horas persoluere debet, immo dico, nec secularis officium Beatæ Mariæ, uel alias orationes, tunc legere, ita officio attendendo, ut per eius attentionem, distrahatur, & non audiat sacerdotem, posset tamen dicere aliquot Pater noster, & Aue Maria: quæ tãtam attentionem non requirunt, posset etiam dum cantatur? Kyrie, & credo in missa solenni, illis secretò lectis, horas persoluere canonicas. Et dicitur siue oret, siue mortalia cogitet, dum missam audit, dummodo sciat, & uideat; quid facit sacerdos, satisfacit præcepto, quia Canon (missas) nil aliud præcipit: sed de recitatione officij non est ita; nam in cap. Dolentes. expresse præcipitur deuotio, & attentio, ut supra dictum est. Vnde ad dubium supra factum, de hoc dicitur; si dum recitat officium facit aliquod opus mortaliter contrarium deuotioni. & attentioni officij, peccat taliter dicendo, & si non reiterat, iterum peccat, quia non satisfecit: si autem faciat aliquod mechanicum, quod non erit peccatum per quod aufertur deuotio, aut distractio & euagatio, auferens attentionem debitam, et de se non est peccatũ mortale, vnum peccatum committit, si non reassumit malè solum: si uerò inter recitandum officium adierit aliqua cogitatio mortalis, quæ nõ aufert officij attentionem, saltem literalem, puta canendo habet mortalem vanam gloriam,

Missam audiens totu audire debet. Minimum pro nihilo reputatur.

103
Officiu recitare, dñ auditur missa ex præcepto non satisfacta.

riam aut admittit cogitationem libidinosam vel odiosam: tunc satisfacit præcepto, quantum ad substantiam, licet peccet mortaliter. Hactenus de defectibus, horis canonicis accidentibus.

De peccato, in Spiritum sanctum.

104
 3. Dubiū.
 quid est
 peccatum
 in Spiritu
 sanctum.
 S. S. tripli-
 citer acci-
 pitur.
 1. Essentia
 liter.
 2. Accipi-
 tur perso-
 naliter.
 3. Attributa
 diuina æ-
 qualiter
 prædicantur
 de tri-
 bus perso-
 nis.
 Personales
 Omnipotē-
 tia quare
 attribui-
 tur patri.
 Sapientia
 quare at-
 tribuitur
 filio.

Quæritur denique, ut imponatur finis huic materiæ de peccatis & promissum absoluat. Quid est peccatum in Spiritum sanctum? Ad hoc tripliciter responderi potest, pro ut tripliciter hoc nomen, Spiritus sanctus, intelligi valet.

Primo Spiritus sanctus accipitur essentialiter, secundum quod conuenit toti Trinitati, & hoc modo, hoc nomen Spiritus sanctus, sunt duæ dictiones, quælibet enim persona in trinitate est Spiritus, & est sancta: unde dicitur Spiritus est Dominus, estote sancti, sicut, & ego sanctus sum: & ad hunc sensum, omne peccatum mortale dicitur peccatum in Spiritum sanctum, quia per omne mortale offenditur Deus, & tota trinitas: sed hic sensus non est ad propositum. Secundo, accipitur Spiritus sanctus personaliter, ut est tertia persona in Trinitate, & tunc peccare in Spiritum sanctum, est peccare contra appropriatum Spiritus sancti. Pro cuius rei intelligentia est notandum, quod licet tres personæ in diuinis sint unum essentialiter, quæcum esse, essentia, substantia, viuere, & intelligere, sunt idem: & ideo omnia attributa, & proprietates diuinæ, æqualiter de ipsis prædicantur: scilicet potentia, sapientia, bonitas, iustitia, misericordia, & reliqua: Unde Athanasius. Omnipotens pater; omnipotens filius, omnipotens Spiritus sanctus: & sic de reliquis attributis dicendum est: sacri tamen Theologi, per quandam appropriationem, attribuant distinctis personis quædam istorum distincte, quæ proprietates uocant, puta patri, attribuant omnipotentiam, filio sapientiam, Spiritui sancto bonitatem: & rationabiliter, potentia namque est principium operandi, & quæuis pater dicatur principium, filius, & tunc Spiritus sanctus respectu creaturarum, tamen quia pater est principium in trinitate, per modum originis, in quantum producit filium, & una cum filio spirat Spiritum sanctum: ipse autem a nullo producit: unde dicitur principium non de principio; quia a nullo est factus, nec genitus, nec procedens: filius autem dicitur principium de principio, sicut Deus de Deo; quia genitus a patre: pariter & Spiritus sanctus, quia spiratus ab utroque: ideo per quandam appropriationem, potentia attribuitur patri. Sapientia attribuitur filio, quia filius generatur a patre, per modum intellectus, pater namque intelligendo se, constituitur in esse patris, per memoriæ fæcundam, comprehendendo se ipsum, ait Augustinus 13. de trinitate, quæ non est aliud, quæ noticia impressa sui ipsius, a qua, media operatione intellectus, procedit ad intra conceptus quidam eiusdem essentia, qui vocatur noticia expressa, id est uerbum cordis, quod uerbum, filius vocatur, eo quod producit, per modum generationis uiuentium, quæ proprie natiuitas dicitur, habet enim quatuor condiciones nascentium, ut ait D. T. prima parte. q. 27. ar. 2. scilicet producit, per operationem vitalem, eo quod intellectualis est, a principio coniuncto, eo quod conceptus est intra concipientem, in hoc enim differt productio ad extra, a productione ad intra, nam quod producit ad extra, differt a suo producente, sed quod producit ad intra, per operationem intellectualem, est idem cum producente: est quoque per modum similitudinis, quia conceptus est similitudo rei intellectæ: est quarto. & ultimo eiusdem naturæ, nam cum in Deo non cadat accidens sed quid quod est in Deo identificat cum sua essentia, ergo iste conceptus est eiusdem substantiæ, & naturæ: cum igitur productio hæc habeat omnes condiciones nascentium,

& quod ex ea producit, vocatur filius: dictum est, hoc uerbum non esse accidens, ergo est substantia, ergo subsistens, ergo habet personalitatem, & cum sit filius, habet patrem, ubi autem est pater, & filius, est oppositio relatiua. & ubi est oppositio relatiua, ibi est distinctio realis, sequitur igitur ex omnibus his, quod filius est realiter distinctus a patre, personaliter, & idem in essentia, & natura, genitus per operationem intellectualem, ex noticia sui ipsius; unde dicitur sapientia patris: ideo, per quamdam appropriationem, sapientia attribuitur filio. Bonitas attribuitur Spiritui sancto, nam Spiritus sanctus procedit per modum voluntatis, a qua procedit amor, hoc modo, pater amando se, & filium, unica dilectione, & econuerso, ex hoc amore patris ad filium, & filij ad patrem, prouenit quædam impressio [ut ita dicam] rei amate in amante ad inuicem, sicut quam pater est in filio, & filius in patre: ex hac procedit quidam nexus, inter Patrem, & filium, qui est amor patris, & filij, qui quidem amor [eadem ratione, qua de filio dictum est] substantia subsistens, patri, & filio relatiue opposita, est; & persona distincta ab eis, qui amor, et cum non habeat nomen, quo proprie uocari possit, sortitus est nomen Spiritus sancti, per similitudinem a rebus corporeis acceptam, ait D. T. quo supra: proprium enim amoris est mouere uoluntatem amanti in amatum, impellendo, tamquam flatum uenti, quæ spiritum uocamus, ideo amor iste spiritus uocatur, & quia quidquid in Deum ordinatur, ei Sanctitas attribuitur, amor igitur Dei Sanctus est, & ideo Spiritus sanctus conuenienter dicitur, qui amor, cum sit actus voluntatis, cuius obiectum est bonum, ideo Spiritui sancto attribuitur bonitas. Hinc aiunt, dum quis peccat ex fragilitate, & infirmitate quadam, dicitur peccare in patrem, quia contra potentiam, dum autem peccat ex ignorantia, dicitur peccare in filium, quia contra sapientiam, dum uero ex certa malitia, dicitur peccare in Spiritum sanctum, quia contra bonitatem. Et quia non omne peccatum, quod ex malitia fit, solemnis uocare peccatum in Spiritum sanctum, ad nostrum propositum, sed quod fit ex quodam contemptu, ideo tertio dicimus, Spiritum sanctum quæque accipi, pro effectu Spiritus sancti, non tamen omni, sed eo, quæ operatur in remissionem nostrorum peccatorum, cum sit charitas patris, & filij: & hoc modo peccatum in Spiritum sanctum, de quo loquimur, est quoddam genus peccati, cui assignatur sex species, sicut quæ sex effectus Spiritus sanctus operatur in nostra conuersione, remouendo nos ab intentione peccandi: contra quos effectus, ex certa malitia, contemptibiliter repugnamus. Primo, Spiritus S. auertit nos a peccato, per considerationem diuini iudicij, quod habet iustitiam pariter, & misericordiam, considerando. n. iustitiam Dei peccata punietis, & nullum malum impunitum relinquentis, timore quodam peccato abstinemus, & si forte labimur, ne illo desperemus, a diuamur per spem, ex consideratione diuine misericordie remittentis peccata, pede namque timoris retrahimur, pede autem spei animamur, & sic ambulando, peccata uitamus, & ueniā consequimur: quæ autem in altero istorum claudicat, incidit, aut in peccatum desperationis, contentendo diuinam misericordiam, aut præsumptionis, contentendo diuinam iustitiam. Secundo Spiritus S. auertit nos a peccando, per considerationem donorum Dei, quorum unum est agnitio ueritatis, quam contententes impugnamus, ut in peccatis persistamus, alterum est auxilium interioris gratie fraternæ, quæ per inuidiam contentimus. Tertio, Spiritus S. retrahit nos a peccando, per considerationem conditionum peccatorum, una est turpitudine actus peccati, cuius consideratio facit nos relinquere peccatum, quæ quidem consideratio, si contentitur, & resellit, facit hominem impenitentem. altera consideratio est breuitas boni fugitiui, & transitorij, quod in peccato inuenitur. & perpetua pena sequens peccatum, quæ si a peccatore aduertatur faciet, ut in peccato non permaneat, & si contemnatur, obstinatio quadam insurget.

Hinc

Bonitas
 quare at-
 tribuitur
 S. S.

3 S. S. acci-
 pitur pro
 effectu.
 S. S.

S. S. sex ef-
 fectus ope-
 rat in no-
 stra conuer-
 sione.

De peccatum in Spiritum sanctum.

Sex species peccati in S.S. Desperatio Prasumptio. Impugnatio veritatis, agnitio.

Invidia fraternæ gratiæ. Impenitentia.

Obstinatio

Dubiam peccatum in S. S. quare dicitur irremissibile.

Peccatum in Spiritu sancto unde habet quod difficulter remittitur. Instantia peccati.

Finalis impenitentia peccatum quod non remittitur in hoc seculo, neque in alio.

Hinc habemus contra hos sex effectus Spiritus. S. sex spēs peccatorū in Spiritū. S. Prima uocatur Desperatio de misericordia Dei, & indulgentia peccatorū; hoc modo peccauit Caim, & Iudas. Secunda uocatur Præsumptio, qua homo uenit in talē dementiā, q̄ imaginatur, se posse consequi gloriam sine meritis, & remissionē peccatorū, sine penitentia: unde hac cōfidentia munitus, sine freno ad peccata currit. Tertia uocatur impugnatio ueritatis agnitæ, quod accidit, dum hō, ut libentius peccet, ita in peccatis sibi indulget, ut ueritatē impugnet, Deū legē sē suam affectionem, exponendo, contradicendo, & suadendo sibi, & alijs, Deū non præcipere hoc, uel illud, & similia, ut de suis peccatis non reprehendatur. Quarta spēs uocat Inuidia fraternæ gratiæ, & hoc accidit, dū homini displicet, Deū proximo grām conferre, ac malignū se ostendit, dū proximū uidet, a proximo adiuuari in uia ueritatis, & disciplinæ; ac per hoc Dei grām in mundo cresce re, ad quæ oīa conturbanda, q̄ que scīfima inter fratres ponit. Quinta uocat Impenitentia, prout importat propositū non penitendi, abijciens penitentia, & si quādoq; penitentia signa facere uis, s. sæpē consistetur, aut similia bona de se ostēdit, hæc simulate facit, superiores decipiendo, ne contristetur cum eis, aut punia tur. Sexta, & ultima uocatur obstinatio, per quam homo firmat suum propositū permanendi in peccato, & persistendi in malo, & ab illo nolle surgere, neque obedire Dei, Ecclesiæ, & superiorum præceptis.

Sed q̄ritur unde peccatū in Spiritū. S. dī irremissibile? Respondeo, peccatū in Spiritū. S. non dī irremissibile, quasi impossibile remitti, nullum. n. peccatum est tam graue, quod nō possit remitti, tum ex parte Dei, tum ex parte hoīs. Deus. n. & potest, & uult oīa peccata dimittere: unde per Ezechielē Prophetā dicit. Conuertimini, & agite penitentiam ab omnibus iniquamentis uestris, & nō erit uobis in ruinam, iniquitas uestra. Ex parte hoīs ēt, homo. n. quādiu uiuit, habet uolūtatem mutabilem: unde pōt auxilio Dei, qd̄ nemini negatur, a malo in bonū mutari, sed dī irremissibile, pp̄ difficultatē, quā habet, ut remittatur: qd̄ ei aduenit, uel pp̄ penā, quam habet annexam, respectu aliorū peccatorū: alia. n. peccata, quæ ex ignorantia, aut fragilitate fiunt, minorē penam merentur, quia sunt quodāmodo excusabilia: sed qui peccat ex certa, & obstinata malitia, nō habet. unde excusetur; uel difficultas aduenit, pp̄ culpam, nā sicut aliquis morbus dī incurabilis, nō absolutē, sed pp̄ difficultatem curandi, quia tollit naturæ ea, per quæ posset curari, puta inducit fastidium cibi salutiferi, abominationē medicinæ, & odium remediorum, sine quibus natura releuari, & præualere non ualeat: ita accidit in huiusmodi peccatis, qui. n. peccant ex obstinata malitia, contēnendo auxilium Dei, & monita Spiritus sancti, ut dictū est, non habēt unde possint resurgere, & sanari, quia excludunt ea, p̄ quæ remissio peccatorū habetur: unde si aliquando tales conuertuntur, quasi miraculosē, ex speciali gratia, sanantur. Sed arguitur contra. Matth. 12. dicitur. Qui dixerit uerbum contra Spiritum sanctū, non remittetur ei, neq; in hoc seculo, neq; in futuro seculo, ergo peccatū hoc est oīno irremissibile. Ad hoc dī, si huiusmodi peccata cōsiderantur absolutē, sē rōnes specificas, sunt irremissibilia ad sensū prædictū: si autē considerentur cū aliqua circumstantia, scilicet perseverantia peccandi mortaliter, usq; ad mortē inelusive: quæ circumstantia uocatur ab Augustino in lib. de uerbis Dñi; Finalis impenitentia, tunc est impossibile per legē Dei ordinariam, ut remittatur. Deus. n. statuit, ut nullus peccator possit saluari, sine penitentia, & ideo si decedit sine penitentia, saltē interiori, q̄ aliud haberi non pōt, sine qua in hoc seculo peccatū nō remittitur, neq; in futuro remittetur: iuxta illud Eccle. 2. ubi ceciderit lignū, ibi erit, de hoc loquitur auctoritas Matthæi. quod Deus a nobis auertat. Amen.

F I N I S.

S V M M A R I V M E O R V M

Quæ continentur in hoc secundo capitulo de Circumstantiis.

- 1 Quot sunt circumstantiæ, & quæ sunt.
- 2 Quæ sunt circumstantiæ impertinentes.
- 3 Circumstantiæ alienantes peccatum, sunt duplices, & quæ sunt.
- 4 Circumstantiæ aggravantes peccatum in eadem specie non sunt necessario consistendæ, sed multum laudabiliter.
- 5 Circumstantiæ mutantes speciem, quādo aggravant infinitē, & quando non; quotuplices sunt, & quomodo consistendæ sunt.
- 6 Quot circumstantiæ necessario consistendæ sunt.
- 7 Circumstantia (Quis) quando requiritur, ut confiteatur.
- 8 Qualibet species voti in confessione explicari debet, tanquām circumstantiæ necessaria.
- 9 Quid est scandalum, & quotuplex.
- 10 Circumstantia (Quid) quid significet, quomodo consistenda sit.
- 11 Sacilegium est triplex.
- 12 Aliquid esse sacrum quadrupliciter intelligi potest.
- 13 Blasphemia, habet plures species.
- 14 Circumstantia (Vbi) quibus casibus venit necessario consistenda.
- 15 Circumstantia (Cur) quid dicit, & quando confiteri debet.
- 16 Circumstantia (Quomodo) quid dicit, & in hoc declarantur quot species habet peccatum contra naturam.
- 17 Circumstantiam (Quando) non esse necessariam confiteri, declaratur.
- 18 Circumstantia (Quoties) quomodo est necessaria confiteri circa peccata interna, & quomodo circa peccata externa; ubi super hoc declaratur quoddam pulcrum.
- 19 Docetur modus, quem tenere debet confessor in examinando penitentem super circumstantiis, & quomodo debent poni in praxi quæ dicta sunt supra.

CAPITVLVM SECVNDVM DE CIRCVMSTANTIIS.

DE Circumstantiis duplex est consideratio. Vna de earum quidditate, seu essentia, & substantia. Altera de earum confessione. Quantum ad primam dicitur breuiter secundum D. Thom. prima secundæ q. 7. art. 1. quod Circumstantia ut nomen sonat, est accidens extrinsecum actioni adiacens, quod eius qualitatem variat in genere moris augendo, & minuendo. Et dicitur à circumstando, similitudinem trahens à corporibus, quæ loco circumferuntur, sicut enim illa, quæ corporibus localibus appropinquant, & attingunt secundum locum, circumstante dicuntur, ita, quæ actibus humanis adiacent circumstante dicuntur, vnde circumstantiæ uocantur. Et communiter loquendo sunt septem, quæ continentur in hoc versu.

Quis, Quid, Vbi, Per quos, Cur, Quomodo, Quando.

Circumstantia unde dicatur.

Quot sūt.

Sed secundum Raimundum sunt octo, quia ponit Quoties esse circumstantiā, sed hoc accipiendum est largo modo: nam reuera dicendum est, quod pertinet ad essentiam peccatorum, quia numerus peccatorum necessario est manifestandus. Quis, dicit qualitatem, & conditionem personæ: ut si persona, quæ peccauit, vel cum qua peccauit est religiosa, uel in dignitate constituta, Iuuenis, uel senex, & similia.

Quid, dicit qualitatem peccati commissi. Naturam, & speciem, puta si mortale, uel Veniale, occultum, ut furtum publicum, ut Rapina. Vbi, dicit qualitatem loci, ubi consummatur peccatū. Per quos, vel quibus medijs, dicit circumstantiam medijs idest quos mediatores posuit ad parandum peccatum.

Cur, dicit circumstantiam finis, scilicet quo fine, vel qua intentione peccatum fecit. Quomodo, dicit circumstantiam modi, scilicet si Naturali, vel innaturali modo peccauit: agendo, vel patiendo. Quando, dicit circumstantiam temporis, scilicet diei festi, aut vigiliarum.

Quoties, dicit circumstantiam numeri peccatorum, puta quoties fornicatus est, quoties furatus est, quoties blasphemauit, & similia.

Quantum ad secundam considerationem, scilicet de earum confessione, est primo aduerendum, quod huiusmodi circumstantiarum quatuor sunt genera.

1 Quædam dicuntur impertinentes, idest nihil pertinet eas confiteri, & sunt illæ, quæ nec augent, nec minuunt peccatum: puta peccare cum iuue, ne, vel senes: furari manu dextra, vel sinistra, domi, vel in agro: circumscribere peccatum cum alijs negotijs licitis componendo multa uerba non necessaria: & similia. Et istæ sunt reiiciendæ, quia nihil faciunt ad exprimendam qualitatem peccati: & earū confessio est contra primam conditionem, quæ est, ut sit simplex.

2 Quædam dicuntur circumstantiæ minuentes, seu alleuiantes peccatum. & hæc sunt in duplici differentia: nam quædam ita minuunt, ut de Mortali faciunt veniale, & istæ sunt necessario confitendæ, ut inferius dicetur, quando examinabitur circumstantia (Cur) nā aliter Pœnitens in confessione se accusaret plus quam debet, quod non licet. Aliæ sunt ita minuentes, ut peccatum in sua specie relinquāt, & si parum minuunt, non sunt confitendæ: puta commissi Adulterium quia sui tatus, aut prouocatus: commissi furtum cum socijs, quia sui uocatus, uideretur hoc

hoc modo se excusare, secundum omnes. Si autem multum minuit in eadem specie: ait Sotus in 4. sen. dist. 18. q. 2. art. 4. eas dici debere. Sed Turre cremata de penitentia dist. 5. post Alex. de Ales moderatius loquitur dicens: Quauis circumstantiæ alleuiantes, generaliter loquendo non confitendæ sint, tamen in casu, quando pœnitens à Sacerdote requisitus est pro directione sua: ac etiā quando causaret scandalum confessori illam tacere, puta si aliquis, de cuius probitate esset magna præsumptio interfecisset furem impententem se de nocte, non debet dicere solummodo, interfeci hominem, sed dicat causam quare interfecit, ne Sacerdos scandalizetur, putans talem esse hominum iugulatorem, hæc ille: quem sequitur Nauar. c. 6 nu. 6. nec per hoc, ut ait, dicitur excusari. Sed regulariter loquendo in nullo casu est necessarium illas confiteri.

Quædam aliæ sunt, quæ dicuntur aggrauantes peccatum in eadem specie, exēpli gratia, grauius peccat qui furatur centum, quam qui furatur decem, & qui manet in odio per mensem, quam qui manet per diē, & plus sapiens, vel existens in dignitate, quam qui est simplex, & ignorans, & plus qui ignorat ignorantia affectata, ut libentius peccet, quam sciens: & similia. Sotus ubi supra, & Marfi. sequentes Alex. dicunt, si tale circumstantiæ multum notabiliter aggrauant, debent necessario confiteri. Sed secundum D. Thom. in 4. dist. 18. q. 3. art. 2. Bonau. distin. 17. Scot. & Nauarrum cap. 6. num. 7. cum communi opinione dicitur, eas non necessarium esse confitendas: illarum tamen confessio laudabilis, & utilis foret: nā secundum Albertum magnum propter tria conducet.

Primo, propter erubescitiam, quæ est pars satisfactionis. Secundo propter humilitatem, quæ decorat confessionem. Tertio propter meliorem cognitionem deformitatis, ut uilius possit prouideri, & melius taxari penitentiam.

Quantum genus Circumstantiarum est earum, quæ mutant speciem, idest specialem deformitatem habent distinctam à peccato, cui adiacent. & istæ sunt in duplici differentia. Nam quædam sunt, quæ talem habent deformitatem, ut non aggrauent infinitè, & istæ Veniales sunt, quia non sunt contra Charitatem: tunc enim dicitur aggrauare infinitè cum receditur ab infinito bono. D. Thom. in 4. distin. 15. exemplum, si ad actum gula addatur lautè, vel studiosè, huiusmodi circumstantia cum sit uenialis, mutat in aliam speciem uenialem: & quia Venialia non sunt confitendæ de necessitate salutis, Ideo non sunt necessariò confitendæ.

Aliæ sunt, quæ talem habent deformitatem, ut aggrauent infinitè, & istæ sunt in triplici differentia. Prima est, quod de ueniali faciunt Mortale, ut in exemplo de actu gula allato, si ad lautè comedere addatur notabilis ebrietas, aliud exemplum, qui mendacium iocosum ob uoluptatem aliorum sine alterius detrimento diceret, peccaret Venialiter, sed si proximum offendere intenderet, quamuis illud esset de se iocosum, peccaret mortaliter ex circumstantia finis: idem dicendum, si uerbo otioso interueniat intentio luxuriandi, & similia. Secundo de mortali vnus speciei fit Mortale alterius speciei, puta, fornicari est mortale in una specie, & si fit cum Conanguinea inducit aliam speciem, scilicet incestus, & similia. Tertio quod est mortale propter vnā causam, fit Mortale propter aliam: exemplum Fornicari propter furari, aut propter occidere: & omnes istæ sunt confitendæ de necessitate salutis. Idem Tho. quo supra.

Verum si queratur, quæ sunt istæ, & quomodo cognoscendæ sunt? Respondeatur secundum D. Thom. 1. 2. quæst. 18. artic. 10. & in 4. distin. 16. quæst. 6. artic. 2. illæ solæ sunt, quæ ultra malitiam substantiæ actus, habent specialem repugnantiam cum ratione. Vel secundum Scotum in 4. distin. 5. 17. quæst. 2. sunt illæ, quæ nouo, & speciali præcepto sunt prohibita. Ex quibus inferitur quinque

Prima Pars.

I 2

Circum-

4

Circumstantia aggrauantes.

5

Circumstantia mutantes speciem. Non aggrauantes infinitè.

Aggrauantes infinitè.

6

Circumstantias esse confitendas, scilicet, Quis, Quid, Vbi, Cur, & Quomodo: & Quoties, si ponatur Circumstantia, Quæ omnes examinabuntur per ordinem.

7 *Circumstantia quis quando cõfitenda.*
 Quis, id est Persona peccans, vel cum qua peccatur, non omnis est confitenda, sed illa, cui annexum est aliquod præceptum, per quod repugnat statui suo, & hoc accidit in tribus casibus præcipuè, secundum D. Tho. in quæstionibus de malo q. 7. ar. 7. & Siluestrum verbo, circumstantia. §. 3. primo ratione status voto formati, & hoc vel solènis, vt Religiosus, & Religiosa, vel priuati, ut quælibet persona vouens castitatem. Secundo ratione præcepti Ecclesiæ sibi facti, vt Clericus in sacris, & notanter dixi in sacris, quia Clericus in minoribus non habet tale præceptum annexum, & ideo sibi non est circumstantia necessaria. Tertio ratione scandali in eo casu, quando scandalizare est ei Mortale, ut accidit personæ circumspectæ, & in dignitate constitutæ: Exemplum. Fabulas turpes, vel voluptuosam narrationem referre, aut laruas dæmonum ante se fieri permittere, & similia: quia sunt ei prohibita.

Votum castitatis in Monacho est de essentia religionis Clerico non.
 Ex quibus colligitur, quod non solum oportet dicere in confessione, fornicatus sum, sed explicare qualitatem personæ, si est soluta, quia est simplex fornicatio, vel coniugata, quia est adulterium, vel propinqua, quia est incestus, aut religiosa, quia est sacrilegium, aut virgo, quia est stuprum, & similia. Super quibus sunt multa notanda. Primo quo ad Adulterium, quod non sufficit dicere peccasse cum coniugata, sed et dicere, si ipse quoque est coniugatus, quia est dupliciter aggravatum. Nauar. c. 6. nu. 5. Secundo quo ad Incestum, quod non est necesse dicere illam, cum qua peccauit, esse Affinè, vel Consanguineam, quia huiusmodi non mutant speciem, sed sufficit dicere in quo gradu sibi coniuncta est, siue sit Affinitatis, siue Consanguinitatis: puta habui rem cum muliere, quæ mihi coniuncta est in secundo, vel tertio gradu quia huiusmodi gradus mutat speciem. D. T. 2. 2. q. 154. ar. 9. Tertio, quo ad Sacrilegium, est etiam necessarium explicare conditionem personæ sacræ, cum qua peccauit, scilicet, si est monachus, vel Clericus, quia hæc qualitates differunt specie: Votum enim Castitatis in Monacho est de essentia Religionis: in Clerico autem præceptum Castitatis, est quid extrinsecum. Est etiam aduertendum in hoc, quod cognatio spiritualis, quæ contrahitur ex baptismo, & in audienda Confessione, est circumstantia necessario confitenda. Quarto, quo ad stuprum, est etiam notandum, quod triplex est, scilicet defloratio simpliciter, quando puella spontè consentit, & sese offert. Violentia, quæ vi stupratur, & Raptus, quando per vim subtrahitur domo, et si postea ipsa consentiat. De uiolentia, & Raptu non est dubium, quin mutant speciem: sed de simplici defloratione. Sotus in 4. dist. 18. q. 3. ar. 4. dicit non differre à simplici fornicatione: sed verius dicunt D. T. & Caietanus. 2. secundum quæst. 154. ar. 7. & ratio est, quia fit iniuria parentibus, vel tutoribus, sub quorum cura est, & si nullum haberet curatorem, dicitur esse sub cura Reipublicæ: nec, ut bene ait Caietanus, licitum est sibi aperiire illam partem absque matrimonio, sicut non licet sibi abscindere digitum: quidquid dicat Sotus hic.

8
 Quinto, notandum quod non solum tenetur confiteri circumstantiam Voti ille, qui simplex Votum Castitatis, vel Continentiæ emisit, sed etiam ille, qui fecisset Votum de necessarijs ad salutem, pura de non fornicando, aut de non adulterando, quia ad hoc duplici vinculo est obligatus.

Est etiam aduertendum, quod si forte plures istarum circumstantiarum simul in vno actu concurrant, omnes sunt dicendæ: exempli gratia. Habui rem cum muliere coniugata, quæ erat mihi propinqua in tertio gradu, in Ecclesia, & huiusmodi, quia & si est actus vnus uoluntatis, tamen est mortale ex pluribus causis, ut pulchrè Nauar. cap. 6. num. 5.

Est hic

Est hic notandum etiam, pro circumstantia scandali secundum D. T. 2. secundum quæst. 43. ar. 2. & 3. quod scandalum est duplex actiuum scilicet, & passiuum. & aliquando est, vel actiuum, vel passiuum tantum, vel actiuum, & passiuum simul. Scandalum actiuum tantum est, quando aliquis dictis, vel factis intendit inducere alium ad peccandum, & ille non consentit, & est mortale, quando per aliquid, quod est mortale inducit. Scandalum passiuum tantum est, quando aliquis male dispositus occasione accipit peccandi ex dicto, vel facto alterius præter intentionem illius, & dicti, vel facti conditionem: & semper est peccatum in scandalizato, Veniale, si mouetur motu peccati Venialis, & mortale, quando procedit vsque ad animæ ruinam. Scandalum actiuum simul, & passiuum est, quando aliquis per aliquid dictum, vel factum inducit alium vsque ad consensum in peccatum, quia suo dicto, vel facto, ille scandalizatur. Præterea scandalum actiuum est duplex scilicet. Per se & per accidens. Scandalum per se est, quando aliquis per se, & propria intentione præterit inducere alium ad peccandum, exempli: Mulier sciens adamari impudicè à iuvene, ornat se, & offert conspectui eius, causa prouocandi eum ad libidinem, non curans de eius ruina spirituali. Item homo transiens, data opera, domum inimici sui, faciens se videre, & audire de eo murmurando, intendens eum turbare, & ad iracundiam prouocare. Et hoc modo est proprie speciale peccatum scandali: fortitur enim speciem à fine, & in hoc casu est circumstantia necessaria confitenda, non enim sufficit dicere feci, aut dixi, hoc, vel illud, sed qua intentione, hoc est, talem dedi proximo occasionem Scandali.

Scandalum per accidens est quoque duplex, primo est, quando aliquis quamuis faciat aliquid, quod de se est bonum, vel indifferens, concurrentibus tamen quibusdam conditionibus, illud tale dabit occasionem, vel suspicionem magnam proximo putandi malum, verbi gratia, Clericus iuuenis non habens existimationem perfectæ vitæ, cohabitans solus cum muliere iuvene, etiam propinqua, quamuis nullam malam intentionem habeat, quia tamen occasionem dat, ut alij scandalizetur, peccat peccato scandali, et si illud non aduertit, quia deberet aduertere. Unde non immerito per Sacrum Concilium Tridentinum sess. 25. c. 14. huiusmodi prohibita sunt, & hoc modo est peccatum scandali: nam etsi quod est per accidens non constituat speciem, ut ait D. T. quo supra, & ibi Caietanus, tamen reductiuè est, speciale peccatum, quia si talis faciens, quod in se non est malum, cum habeat spem mali, ad aliud peccatum reduci non potest, nisi ad peccatum scandali. Propter quod Paulus Apostolus, abstinete, inquit, ab omni specie mali. Et in hoc casu est circumstantia necessaria, ut confiteatur, ut etiam notat Nauar. c. 6. nu. 19. Ex quibus dictis inferitur, quod quique debemus abstinere à quibusdam bonis, et spiritualibus, ut ait D. T. quo supra ar. 7. ne de occasione scandali, intelligendo tamen, non de illis bonis, quæ sunt de necessitate salutis, quia per nullum respectum debemus peccare mortali: iter, omittendo facere necessaria ad salutem, sed intelligit D. T. de illis, quæ sunt de consilio, quæ scilicet scandalum oritur ex infirmitate, vel ignorantia hominum simplicium, est. n. scandalum pusillorum, sed si procederet ex malitia, quæ aliqui vellent impedire bona spiritualia concitando scandala, tunc non tenemur abstinere à bonis spiritualibus, sunt enim scandala Phariseorum, qui de doctrina CHRISTI scandalizabantur. Secundo scandalum per accidens, est: quando aliqui propter intentionem agentis scandalizantur de aliquo facto malo. Exemplum, si aliquis suo facto, vel dicto inordinato non intendens alios scandalizare, sed solum suam satisfacere voluntati, verbi gratia, qui publice concubinam domi tenet, ex quo alij exemplum sumant faciendi similiter, vel saltem de tali facto scandalizantur, item blasphemat quis in publico, unde alij audientes scandalizantur, talia facientes non

Prima Pars.

I 3 inten-

9
 Scandalum duplex actiuum et passiuum.

Scandalum quando est per se.

Scandalum per accidens.

Monita.

intendunt alios scandalizare, sed accidit inde alios scandalizari: & hoc modo non est speciale peccatum scandali, nec reductiuum, ex consequenti non est circumstantia necessaria consistenda, secundum D.T. Caietan. & Nauar. quibus supra quamuis Maior in 4. sent. oppositum dicat.

IO
Circumstantia quid quando est consistenda.

Quid, circumstantia rei, est necessario consistenda, ita vt peccatum dicatur in propria specie, secundum quantitatem, & qualitatem, quantum ad suam naturam. Dixi (quantitatem) ut in furto, quando scilicet mutat speciem, id est de Veniale facit mortale, & e contra: non enim sufficit dicere simpliciter, furatus sum, si est modica quantitas, quæ facit peccatum Veniale, quia esset infamare se, quod non licet in Confessione. Dixi [qualitatem] quando qualitas adiuncta substantiæ actus mutat speciem, ut est furari aliquod sacrum, non enim sufficit dicere furatus sum aliquid, si erat sacrum, quia est sacrilegium. triplex enim est sacrilegium quantum ad hoc propositum spectat, scilicet furari sacrum de sacro, non sacrum de sacro, & sacrum de non sacro: duo prima pertinent ad circumstantiam, Vbi, vt dicitur in inferioribus, vltimum pertinet ad circumstantiam, Quid, pro quibus nota. Sacrum est quadruplex secundum D.T. 2. secundæ q. 99. art. 3. Primo, & principaliter sacrum dicuntur sacramenta. Secundo vasa sacra dedicata ad ministerium sacramentorum. Tertio indumenta, & vestes ad ornatus ministrorum, & Ecclesiæ, Quarto, & vltimo census, & redditus Ecclesiastici ad vsum, & seruitium Ecclesiæ. Hoc idem dicendum de Blasphemia quo ad qualitatem peccati & naturam non enim sufficit dicere blasphemasse, sed quid blasphemauit, scilicet Diuum Petrum, an Deum, & si Deum, quid de Deo dixit? scilicet, sit benedictus, est enim simplex Blasphemia; an dixit ad despectum, ouer cornuto, vel Deus est proditor, partialis, iniustus, & similia, attribuendo ei, quæ sibi non conueniunt: vel dixit Deus non potest facere hoc, Deus non habet curam mei, aut nescit hæc inferiora, & similia, auferendo ab eo, quæ sibi competunt, quia huiusmodi sunt Blasphemix hæreticales, hoc est talia dicentes, si ita crederent, esse, vt dicunt, iudicarentur hæretici, & huiusmodi Blasphemix sunt peccata multum grauiora, & specie distincta, ideo sunt distincte consistenda de necessitate salutis, & ita de alijs dicendum est.

II
Sacrilégium triplex.

12
Nota sacramentum quadruplex.

13
Blasphemia hæreticalis.

Vbi, circumstantia loci. Non omnis locus est circumstantia necessario consistenda, sed tantum locus sacer: neque omne peccatum in loco sacro facit circumstantiam necessariam: sed quæ nouo præcepto sunt prohibita in loco sacro, vt sunt effusio sanguinis, effusio seminis, quomodo autem hæc fieri debent, vide cap. de Interdicto. & furtum, siue res furata sit sacra, siue non: & vltra hoc, violenta abstrahitio eorum, qui ad loca sacra confugiunt. ar. cap. Ecclesiasticis: de consecra. dist. 1. cap. proposuisti de consecratione Ecclesiæ. Ex quo sequitur quod blasphemia, sperniunt, & similia in Ecclesia, cum non habeant particulare præceptum respectu loci, non habent annexam talem circumstantiam.

Nota.

Hic est notandum, quod si aliquis concipiat mente in Ecclesia aliquod adulterium, vel homicidium perpetrandum extra Ecclesiam, non est necessarium illam consistere, ut circumstantiam, sed bene e contra scilicet si concipiat extra Ecclesiam illud consummandum in Ecclesia, tunc est circumstantia necessaria Nauar. cap. 6. nume. 10. Silue. Verbo circumstantia. Sotus in 4. dist. 18. quæst. 2. articulo 4.

15
Cur circumstantia si facit ueniale, uel nullum: puta si ex infirmitate ieiunium violauit, si ex necessitate sitare furatus est, si occidit, quia aliquis eum aggressus est, & aliter euadere non poterat, quia uim vi repellere licet cum moderamine inculpatae tutelæ, & huius-

Cur circumstantia si facit ueniale, uel nullum: puta si ex infirmitate ieiunium violauit, si ex necessitate sitare furatus est, si occidit, quia aliquis eum aggressus est, & aliter euadere non poterat, quia uim vi repellere licet cum moderamine inculpatae tutelæ, & huius-

huiusmodi, ut dictum est supra cap. de dignoscendis peccatis; Quandoque ex veniale facit esse mortale. scilicet quando a liquid. quod de se est Veniale, fit ex contemptu: aut quando ponitur finis in tali actu, ut si etiam esset mortale, adhuc fieret: puta, qui mentitur, ut faciat alios ridere uoluptatis causa, sine alterius detrimento, uenialiter peccat: sed si tali intentione, ut proximum offenderet, tunc efficitur mortale ex circumstantia finis, & huiusmodi: ut pariter dictum est loco superius citato: Et denique quæ intentione hoc, vel illud, quod fecerit, quia mortalia trahunt speciem a fine, ut furari propter fornicari, uel fornicari propter occidere, & similia, quia in hoc potius dicitur fornicari quam furari, & occidere, quam fornicari. Siluester, & Nauarrus quibus supra.

Quomodo, est circumstantia modi, & est necessaria in peccato luxuriæ, non enim sufficit dicere habui rem cum tali muliere, sed quomodo, id est si illam rapuit, aut uolentauit: vel quomodo, id est modo naturali, aut contra naturam, & quomodo contra naturam quia sunt plures species.

16
Circumstantia quomodo quando est consistenda. Vitium contra naturam habet plures species. Mollicies.

Et pro meliori intelligentia istorum, est notandum, quod habet D. Thom. 2. 2. quæst. 154. art. 2. in responsione ad quartum argumentum, quod Vitium contra naturam habet plures species specialissimas, quæ habent gradus in grauitate. Prima species, est mollicies procurata ad miniculo proprio, vel alterius: Dixi [procurata] quia non procurata non est peccatum mortale, nisi ex causa, ut de pollutione nocturna dicitur. Sed mollicies procurata ut supra, quæ consistit in sola omissione concubitus ad alterum, est maximum peccatum inter species luxuriæ naturales, ut colligitur ex eodemmet autore quo supra, & infimum inter species concubitus contra naturam.

Secunda species. Tertia species. Quarta species. Nota confessarij. Quinta species.

Secunda species est concubitus cum muliere in uase debito, sed modo indebito, & talis modus est quando impediret generationem, ut ait Caietanus ibi, scilicet quando seminatio vix attingeret proprium vas, dato quod esset circa proprium vas: & ista secunda species est magis grauis quam prima, ex quo sequitur, quod seminatio extra vas, modo supra dicto, etiam cum uxore est peccatum mortale. Tertia species est concubitus cum muliere extra uas debitum, & ista est peior se- cunda. Quarta species est actus sodomiticus in eodem sexu, tam in masculo cum masculo, quam in femina cum femina, & ista est grauior tertia. Hinc notent confessarij, quod quando in casibus reseruatibus ab Episcopo inuenitur reseruatibus actus sodomiticus, intelligitur de hac quarta specie tantum, id est de concubitu masculorum quando autem inuenitur reseruatibus Vitium contra naturam, intelligitur de omnibus predictis speciebus, quando agitur cum secunda persona. Quinta species est concubitus Bestiarum, & hæc est pessima inter omnes, de qua dicitur Gene 37. super illud, Ioseph accusauit fratres suos apud patrem crimine pessimo: Glosa intelligit de peccato bestialitatis. Omnes igitur modi sunt aduertendi, quia habent plures circumstantias annexas.

Quando, est circumstantia diei festi: & si secundum Scorum, Gabrielem, & sequaces, sit circumstantia necessario consistenda: oppositum tamen tenendum est, cum D. Thom. Siluest. Nauar. & communiter. Bonum quidem est, illam consistere, dicendo in genere: & de omnibus istis peccatis, tot commisi in diebus festiuis.

17

Quoties, siue sit circumstantia, siue non, pertinet quidem ad essentiam peccatorum: & ideo necessarium est, ut penitens examinetur, & dicat numerum peccatorum in omni specie mortalium: puta si blasphemauit Deum diuersis modis, interrogetur, quoties dixit sic, & quoties sic: vel si cognouit plures mulieres, quarum vna erat soluta, altera coniugata, & alia propinqua, oportet dicere, quoties cura

18

soluta, & quoties est propinqua; & similia: quia tot sunt deformitates distinctæ, quot vicibus idē reiterauit; & ideo necessario confitendæ sunt in certo, & determinato numero; si nouerit, & meminit; si autem certum numerum non memini, tunc dicat verisimilem: si vero verisimilem dicere non potest; interrogetur, quanto tempore stetit in illo peccato, & quoties in mense, quoties in hebdomada, vel in die illud fecerit: & dicat parum plus, vel minus, in circa, & sufficit. Exemplum, qui per annum integrum dimisit horas Canonicas, sufficit dicere, per annum dimisi officium diuinum; & qui per annos duos, vel plus stetit in concubinato, vel in prostibulo; sufficit dicere, tanto tempore fui in tali exercitio, & hoc modo dicendo, satisfaciet. Verum si aliqua mulier exposita fuit in lupanar, & parata per quinquennium quoscunque admisit, non satisfaciet, dicendo solummodo, tanto tempore exposita sum in hoc peccato, vt vult Nauar. c. 6. nu. 5. sed oportet dicere, & adiungere, si admisit plures diuersarum conditionum, dicendo, & in omni isto tempore, inter ceteros admisi etiam coniugatos, Clericos, & Religiosos, toties, si potest; aut verisimiliter: & si quandoque passa est modo innaturali, specificare debet numerum, ut ex prædictis patet.

Est autem hic aduertendū, quod toties numerus peccatorum augetur in peccatis internis, quæ solo corde consumantur, quoties voluntas intercisa renouatur: puta si aliquis stetit per mensem continuum in odio, est vnum peccatum, est si voluntas pauset, quo ad actum & de alijs cogitet infra illud tempus: sed si dimisit odium, & postea de nouo eundem odire incepit, peccauit toties, quoties uoluntatem renouauit, & sic de alijs. In peccatis autem, quæ exteriori opere consumantur, non sunt plura peccata, quando opera multiplicantur, dummodo omnia ordinentur ad vnum finem, etiam si voluntas interrumpatur, & circa diuersa occupetur. Exemplum, deliberans occidere hominem, hodie præparat ensē, cras uocat socios, deinde facit iter, nunc cogitat de vno, postea de alio, & similia: quia omnia ista ordinantur ad occisionem vnā, sunt vnum peccatum homicidij. Dixi (ordinantur ad occisionem vnā) quia si actus illi ordinarentur ad alia, aut essent peccata de se distincta, absque eo quod ordinarentur, ad aliud, tunc sunt peccata diuersa, & ideo omnia essent distincte confitenda. Exemplum, dum aliquis pergit ad occidendum inimicum suum, per uiam blasphematur præ ira, quam contra inimicum habet, furatur aliquid, & similia facit. Idem dicendum in peccato luxuriæ de colloquijs, osculis, amplexibus, & huiusmodi actibus cum muliere, ea intentione factis, vt consummarent coitum, sunt vnum peccatum, quia ordinantur ad illum vnum: sed si fierent ad alium finem uoluptuosum, deinde deliberasset coire, essent distincta peccata de alijs idem iudicium faciendum est.

19 Et ut istæ circumstantiæ melius intelligantur, & ordinentur, in practicando, operæ pretium est, aliquid de earum praxi dicere, scilicet quomodo de eis debemus interrogare: Exempli gratia, in peccato blasphemiarum, interrogetur penitens, Blasphemasti? Resp. ita. Quid blasphemasti? Respondet, Diuū Petrum. Quoties? Decies in circa. Quid aliud blasphemasti? Resp. Deum. Quoties? Septies, vel circa. Quomodo de Deo dixisti? Al corpo al sangue. ouero maledetto. ouero renego. ouero Dio è partiale, ingiusto. ouero al dispetto. & quia hi modi diuersi blasphemandi differunt specie & vnus est grauior altero. ut supra de blasphemia locuti sumus, ideo oportet querere, Quoties dixisti sic, & Quoties sic? Est ne tibi hic modus blasphemandi in consuetudine? (vt inde possis scire, & numerum. & si est publicus & habitus blasphematus) Aduertebas ne, dum blasphemabas, quid dicebas? quia tanta posset esse turbatio, ut non aduertet, quid diceret: & tunc esset veniale, ut diximus in materia de blasphemia; & ideo examinandum est.

Exem-

Exemplū in peccato luxuriæ; in quo omnes prædictæ circumstantiæ concurrere possunt. Peccasti ne peccato carnis? Resp. ita est. cum qua persona? (non enim licet confessori dicere conditionem personæ, sed penitenti.) foemina, vel masculo; Si foemina, cuius conditionis erat coniugata; & tu es ne coniugatus? (quia est duplex adulterium) ita. Quoties eam cognouisti? Vigies. Quomodo eam cognouisti, naturaliter, an contra naturam? Naturali, & innaturali modo. Quoties innaturali modo? Quinquies. Cognouisti ne aliam? Ita. Quam? Virginem. Rapuisti ne illam, aut violentasti? Ita. Quoties? semel. Est ne tibi propinqua? Ita? In quo gradu? Secundo, vel tertio. In quo loco? Cognouisti ne aliam? Ita. Quam. Meretricem. Quoties? Decies. Quomodo, sinistro, an naturali, vt supra. Habuisti ne aliā intentionem? Ita. Quam, furandi illi anulum, vel interficendi eam occasione coeundi: quia hæc intentio facit mutare speciem peccati, & ideo interroganda, vt supra dictum est. Habes ne votum castitatis, continentiæ aut de non fornicando? Habes ne aliquam spiritualem affinitatem cum ea; scilicet compaternitatis, aut filiationis, & similia.

Exemplum in furto. Rapuisti ne aliquid? Respondet ita. Quid? Vestem? Erat ne sacra, ad vltim Ecclesiæ? ita erat. Rapuisti ne occulte, an aperto Marte? Occulte, a quo loco? Ab Ecclesia. Fregisti ne ostium, aut murum, dum intrasti? ita. quia hoc modo habet annexam excommunicationem. Fuiisti ne de hoc ab Episcopo denunciatus, quia post denunciationem, absolutio est reseruata Papæ, & propterea omnia sciri oportet. Et sic de alijs peccatis obseruandum est, plus, vel minus, secundum quod materia requirit, de qua tractatur: non enim est necessarium, in omni peccato, & omni personæ omnes istas interrogationes facere, sed secundum qualitates personæ.

S V M M A R I V M E A R V M R E R V M,

Quæ continentur in hoc Tertio capitulo,
quibus modis est reiteranda
confessio.

- 1 **C** O N F E S S I O sacramentalis tres habet partes, & in qualibet illarum talis defectus accidere potest; pro quo reddetur nulla.
- 2 Confessio quibus modis inualida esse potest, respectu confessoris: ubi declaratur, quantum valet confessio facta seculari; & absolutio super casus reservatos ab eo, qui talem potestatem super ipsos non habet.
- 3 Dicitur, an absolutio data a confessore excommunicato habeat suum effectum.
- 4 Si deficit forma absolutionis, aut intentio absoluendi, quomodo saluatur penitens hoc probabiliter ignorans, ubi declaratur pulchrum dubium difficile; scilicet accedens penitens attritus tantum, non recipiens absolutionem, in quo periculo inuenitur.
- 5 Confessio quibus modis inualida esse potest ex defectu ipsius sacramenti, & primo ex defectu contritionis, quæ deficit.
- 6 Contritio quid sit hic definitur; & omnes partes declarantur; ex quo aperitur, quid est attritio, & quid contritio, & in quo differunt, ubi ponitur differentia inter Scotum, & D. Thom. circa hoc; & quomodo conciliari possent.
- 7 Declaratur, iustificatio impij, & per quot gradus sit transitus a statu peccati, ad statum gratiæ.
- 8 Declaratur miro ordine, dum homo accedit ad confessionem indispositus, & sine contritione; quando dici potest, se satisfacere præcepto Ecclesiæ de confitendo semel in anno.
- 9 Queritur, quantus debet esse dolor de peccatis, ut penitens contritus dici possit. Ubi declarantur duæ opiniones, & dubium doctè resolvitur.
- 10 Quando penitens ex attrito fit contritus, mediante absolutione sacerdotis.
- 11 Confessio quando inualida esse potest ex defectu ipsius confessionis.
- 12 Docetur regula, qua peccata præterita ad mentem reuocari facile possent.
- 13 Quibus casibus occultari potest aliquod mortale confessori sine vitio integritatis confessionis, in casu tamen, quando copia alterius confessoris haberi non potest, hoc idem dicitur de aliquibus circumstantiis, quæ sunt de necessitate confessionis.
- 14 Confessio quando inualida esse potest, ex defectu satisfactionis.
- 15 Confessio quibus modis inualida esse potest ex parte penitentis.
- 16 Ponitur differentia inter sigillum confessionis, & sigillum secreti, ubi tractantur

- Etantur diuersimodi obligationis in custodiendo, sigillum.
- 17 Quid est sigillum confessionis, & quanta rei est eius custodia, & quoties errant confessores circa hoc indirectè sigillum frangendo.
 - 18 Dubitatur, an penitens excommunicatus, absolui possit prius a peccatis, deinde ab excommunicatione.
 - 19 Declarantur ibi conditiones per ordinem, quas habere debet confessio; notando, quæ absolute necessaria sunt.
 - 20 Ponitur modus, quem tenere debet confessor, dum audierit confessionem alicuius, qui habet casum reservatum, a quo ipse absolueri non potest.
 - 21 Declaratur dubium, scilicet dum penitens non vult acceptare penitentiam salutarem sibi iniunctam, quid confessor facere debet.

CAPVT TERTIVM

Quibus causis reiteranda est confessio.

IVI A in confessione sacramentali tria sunt consideranda, scilicet, Confessor, Pœnitens, & Sacramentum, quod constat ex tribus, scilicet, contritione, confessione, & satisfactione, in omnibus istis potest accedere casus, quo aliquis confessionem reiterare teneatur, de quibus per ordinem dicitur.

2 Primo ex parte confessoris: quinque modis accedere potest, scilicet, ex defectu potestatis, iurisdictionis, vsus, Formæ absolutionis, & Intentionis. Ex defectu Potestatis patet: nam si quis confiteretur laico, aut etiam Diacono, confessionem reiterare teneretur; quia illa confessio non est sacramentalis, potestas autem absolventi à peccatis accipitur in ordine Sacerdotali: igitur, qui non est sacerdos, nec confessionem audire, nec absolvere potest, & si attentaret absolvere, mortaliter peccaret, & irregularis esset. Sotus in 4. sent. dist. 18. q. 4. art. 1.

Defectus iurisdictionis. Ex defectu iurisdictionis, & huius, vel ordinariæ, vel iure concessæ, vel subdelegatæ: quia exerceretur potestas super non subditum, & de tali idem iudicium faciendum esset. ac si laico confiteretur. Ex hoc inferitur, quod qui absoluit pœnitentem à casibus reservatis Episcopo, vel Papæ, nihil facit, sicut enim iurisdictionis in non habente illam, facit, ut absolutio simpliciter non valeat, ita ipsa limitata, facit, ut ultra suam facultatem effectum non habeat. Verum in tali casu non est necesse pœnitentem reiterare confessionem, sed sufficit, ut postquam illud sciuerit, à superiori de illo tantum se absolvi e faciat.

Defectus vsus. Ex defectu vsus, puta, quia est suspensus, degradatus, vel excommunicatus, & de duobus primis manifestum est: sed de excommunicatione multa dicuntur.

3 Primo, qui confitetur excommunicato notorio, vel ob publicam clerici percussione, ita, ut non possit aliqua tergiversatione celari, vel excommunicato nominatim, peccat mortaliter, & confessionem reiterare tenetur. Sotus in 4. dist. 18. q. 3. ar. 3.

Abolutio ab excommunicato. Secundo, qui confitetur excommunicato occulto, & hoc ignorat, valet absolutio, & non peccat; quamvis confessarius peccet illud attentando. Idem dicendum de confitenti excommunicato occulto scienter, si id facit, bona fide, credens, non peccare. Caietanus verbo absol. in summa, & quamvis, D. Thomas. Caietanus, & alii oppositum tenere videantur, eorum opinio fuit vera ante determinationem concilij Constantiensis.

Tertio, qui confitetur tali excommunicato occulto scienter, & aduertit, & cognoscit se peccare, inducendo illum ad audiendam confessionem, quem scit non posse audire sine peccato mortali, tenetur reiterare confessionem, non ex defectu excommunicationis confessarii, sed ex defectu culpæ suæ, quia accedit cum conscientia peccati mortalis, & maximè, si tale peccatum non confitetur. Nau. c. 9. nu. 7. & hoc intelligendum est, quando habetur copia confessorum, & alteri quam proprio Parocho confitetur.

Vnde quarto, dico, qui confitetur excommunicato occulto, etiam scienter, in casu necessitatis, non peccat, & absolutio valet. Siluestr. Verbo confessorii in fine.

Quinto, qui confitetur suo Parocho scienter excommunicato, etiam sine casu ne-

su necessitatis, non peccat, ratione debiti vtriusque, & si Parochus excommunicatus audiens confessionem subditi est contritus de suo peccato, & per se non stat, ut absolatur ab excommunicatione, audiens eas non peccat, secus autem si non est contritus, & de absolutione non curat, quia tunc peccat mortaliter.

Sexto, in casu extremæ necessitatis, quando notabile periculum esset in mora, potest absolui à quocumque excommunicato, etiam notorio, & nominato, dummodo non sit hæreticus, aut scismaticus secundum multos Theologos, quamvis Naua. c. 26. nu. 26. istos vltimos non exceptuat.

Ex defectu formæ, quando per defectum Pœnitentis non interuenit absolutio, tenetur iterum confiteri: unde qui confitetur, & non absoluitur, non implet præceptum de confitendo semel in anno. Nau. c. 10. nu. 4. Sotus in 4. dist. 18. q. 3. ar. 3.

Ex defectu intentionis, sed de hoc non est sollicitandum. Fallunt oia ista, quæ pœnitens ignorat inuincibiliter huiusmodi impedimenta. Unde absolutus à non habente potestatem, iurisdictionem, aut ab habente illam impediram, ut dictum est, si fecit, quod in se est, & talia ignorauit, sic absolutus tutus est, quo ad Deum: idem dicendum si sacerdos finxit absolvere, & non absoluit, dummodo pœnitens ignorans talem fictionem, putauit se fuisse absolutum. Sic tenent cõiter Theologi. & habetur c. Apostolicam de Presbytero non baptizato. Verum hæc valent, donec talis ignorantia durat; postquam autem hæc omnia sciuerit, tunc tenetur oes confessiones, retroactas talibus personis, reiterare. Ideo dixi (tutus est, & non absolutus) hoc enim modo propriè sacramentaliter absolutus non dicitur, cum deficiat propria forma sacramenti, sed dicitur tutus, quoad Deum, quia per contritionem Deo gratus efficitur, de reliquo, cum fecerit quod in se est, excusatur.

Sed dubium insurgit non prætereundum. Communis sententia est, ut dum pœnitens accesserit ad confessionem tantummodo attritus, sine gratia accedere dicitur, sed adueniente sacerdotis absolutione, vi tute sacramenti, ex attrito, fit contritus, quia in illo tunc infunditur gratia sacramentalis, & sic recedit iustificatus. Quæritur modo, si quis attritus accesserit ad Confessorem, qui vel eum non intendit absolvere, vel potestatem, seu iurisdictionem absolventi, non habet; si hinc ad horam moreretur, an esset saluus: sunt qui dicunt, quod sic, ego autem non video, quomodo de lege Dei ordinaria, hoc verum esse possit, nam clarum est, decedens absque gratia iustificante, non habet partem in hæreditate filiorum Dei: iste autem unde illam acquirit? non ex sacramento, quia deficiente sacramentali absolutione, & sufficiente dolore, ut supponitur, illa confessio est pura narratio. Verum tamen dici potest, aut iste antequam moritur sumpsit sacramentum Eucharistiæ, aut non, si non sumpsit, decedit sine gratia, ut dictum est: si autem sumpsit, distinguendum est, aut accessit ad sacramentum Eucharistiæ cum attritione nota, i. malè circumstantiata, & tunc, quia accedit cum peccato mortali, non recuperat gratiam, ideo dicendum, ut supra: si autem accessit cum attritione, putata contritione, tunc sumendo eucharistiæ, suscipit gratiam sacramentalem; omnis. n. sic attritus, virtute sacramenti, efficitur contritus, confert enim hoc sacramentum, inter cætera, quæ primam gratiam, ut in casu, teste D. Tho. tertia parte, q. 79. ar. 3. Unde nota quantum satagere debent pœnitentes, in eligendis sibi confessoribus, ne illi remaneant cum periculo animarum. Quid autem sit attritio, & quid contritio nunc dicetur.

Secundo confessio est reiteranda ex parte sacramenti, & hoc accidit tripliciter scdm tres partes sacramenti. Et primo ex defectu contritionis, quæ fictè accedit ad confessionem. Et quia fictio potest esse pluribus modis, id dicendum est de singularibus, & quæ fictio inuadat confessionem. Quæ sic expeditè scire non possumus, nisi eius definitionem enucleemus. Est igitur contritio, dolor voluntariè assumptus,

4
Defectus
forma.

Tutus, &
non absoluitus,
quid
significat.

Dubium
grauè.

Attritus
accedens
ad Confessionem, &
non absoluitus, an moreretur in gratia.

Responsio
aliquorū.

Responsio
auctoris.

Notent pœnitentes.

5

Ex parte
sacramenti
defectus
contritionis,
que fictio
inuadat
confessionem

6
Contritio
quid est.

de peccatis præteritis, quatenus Dei offensa sunt, cum proposito illa amplius non committendi, sed confitendi, & satisfaciendi, spe veniæ diuinitus obtinendæ.

Dolor de peccatis quid est.

Dixi (contritio est dolor) pro quo nota, quod dolor propriè dicitur esse in corpore; tristitia autem in anima; cum enim anima in corpore constituta pati dicatur; dupliciter pati potest, & passione corporali, & passione animali: passione corporali patitur anima per accidens, scilicet per corporis læsionem, sensu tactus perceptam, quæ fit, cum corporis transmutatione. Hinc sequuntur plactus, & lacrymæ; passione autem animali, propriè patitur, per operationem, quæ principalius est animæ, quam corporis, dum per rationem, vel imaginationem apprehendit aliquid, quod est sibi disconueniens, nociuum, & malum; quæ tanta esse posset, ut etiam corpus immutet, & suspiria, lacrymas, & gemitus gignat: primo modo, contritio non potest dici dolor; non enim omnes penitentes talem possunt habere dolorem, nec plangere, & lacrymare: quomodo ergo contritio dicitur esse dolor, ut etiam, & alij definiunt. Contritio est peccata plangere, &c. Respondetur quod hic sumitur largè, pro omni displicentia; unde dicitur dolor cordis, id est voluntatis; iuxta illud Psalm. 12. Quam diu ponam consilium in anima mea, & dolorem in corde meo per. S. diem umitur quoque hæc propositio causaliter; est enim contritio propriè, & formaliter detestatio peccati, & voluntatis displicentia, quæ vellet illud non commississe, unde cum ipsum apprehendat, ut malum, tristatur, & quandoque tantum tristatur, ut in lacrymas prorumpat, corpus afficiendo, ac si corporaliter doleret: ita que sumitur hic dolor, pro effectu, in quantum ipsa est causa doloris. Unde August. in lib. de vera, & falsa poenitentia. Dolor dicitur comes poenitentia, & non dixit, dolor est poenitentia. Et refertur de poenitentia dist. 8. can. Poenitentia. 2. Poenitentia est quedam dolentis vindicta.

Dolor in contritione quomodo sumitur.

Dixi (voluntariè assumptus) ad differentiam doloris, qui causatur ab extrinseco, per timorem, aut afflictionem aliquam; dum enim aliquid corpus afficit, aut nobis nolentibus aduenit inuoluntariè, tristamur; & hoc modo non est bona, & legitima contritio, sed mala. iuxta illud Psalm. 12. Contritio, & infelicitas in visceribus eorum. Sed contritio, de qua agimus, est actus à voluntate spontaneè elicitus, quæ, ut domina, imperat, ut anima tristetur; hinc appetitus sensitivus per rationis obedientiam, ad dolendum de peccatis, excitatur usque ad lacrymas, si fieri potest.

Peccata actualia præterita sunt obiecta contritionis.

Dixi (de peccatis præteritis) peccata enim præterita propria, & actualia sunt obiecta contritionis, futura autem respicit, consequenter quatenus per contritionem detestamur in generali omne, quo Deus offendi potest. Et dico proprijs, de alienis namque tristari, non est actus contritionis, sed charitatis, & si quis tristetur de peccato, cuius ipse causa fuit, hoc accidit, in quantum crimen suum grauius esse cognoscit, ac inde meretur maiorem poenam.

Detestatio peccati, quæ est virtus supernaturalis.

Dixi (quatenus Dei offensa sunt); nam contritio, quæ est poenitudo, & detestatio peccati, in quantum peccatum est solummodo, virtus naturalis est; peccatum enim, cum sit contra bonum naturæ per se odibile, est, hoc modo Ethnici ipsum oderunt. Et si ab aliquibus amatur, hoc euenit propter illud bonum apparens, & delectabile, quod in se ostendit, quod accidit ijs, qui passionem prauam, & reprobam sensum habent, in se aut cognitum, detestabile est. Sed detestatio peccati, in quantum per ipsum Deus offenditur, virtus supernaturalis est, & hæc est contritio, quæ supernaturaliter habetur. Item dixi (quatenus Dei offensa sunt) ad differentiam attritionis, pro quarum differentia, notandum est: quod

Attritio unde dicitur.

Attritio venit a uerbo attero, quod est scindere, & consummare aliquid in par-

tes

tes grossiores. Contritio autem, a uerbo contero, quod est, aliquid in partes minutas, consummare, & in puluerem reducere. Hinc sumitur, quod Attritio uocatur dolor imperfectus, de peccatis: Contritio uerò dolor perfectus: de qua Dauid loquendo dicit. Cor contritum, & humiliatum Deus, non despiciet. Verum aliqui, hanc differentiam, quantum ad actus intensiorem, & remissionem. Unde dixerunt, contritionem esse dolorem nimium, & intensum; per quem cor quasi conteritur. Attritionem uerò esse dolorem paruam, & remissum. dicunt enim quod homo, ex uiribus naturalibus cum communi influenza Dei, potest considerare peccatum commissum, ut offensuum Dei, ut est contra legem Dei, & ut auersuum a Deo, & ut impeditiuum præmij, & ut inductiuum supplicij, & huiusmodi, & sub istis rationibus, uel multis, uel aliquibus peccatum sic consideratum, detestari: & iste actus detestationis uocatur attritio, qui, si continuatur, & intenditur usque ad certum terminum, informabitur gratia, & efficietur contritio, nam in principio, dum est attritio, semper est informis, id est sine gratia; & dicitur præuia dispositio ad deletionem peccati, in fine autem, dum gratia formatus est, dicitur actus concomitans ad deletionem peccati. & dicitur contritio, ratione gratiæ inexistentis. Verum est aduertendum, si actus iste, dum est in principio, erit male circumstantionatus, ex imperio uoluntatis, ut infra exponetur, nunquam erit sufficiens dispositio ad justificationem, tunc enim est cum peccato actualiter. Si autem caruerit aliqua debita circumstantia, ex intellectu in consideratione, aut uoluntatis omissione dubium est, si sufficiet ad gratiam disponet. Si uerò erit sufficiens, & perfecta circumstantionatus, tunc continuatur, & intensus, ut dictum est, erit sufficiens dispositio, & meritum de congruo ad deletionem peccati, & infusionem gratiæ, quæ in ultimo instanti illius dispositionis a Deo donatur. Et si queratur, quomodo dabitur ex merito de congruo, si donatur, & donatur ipsa gratia. si dispositio prædicta meretur illam, meretur enim si ex merito daretur, quod gratia non esset gratia. Respondetur, hæc instantia oritur, ex ignorantia termini; (ly de congruo) meritum enim de congruo est actus liberè elicitus, & acceptus ex eius occasione ad aliquod retribuendum ex liberalitate dantis, alias non daretur: quæ liberalitas non exigit, ut sit amicus is, cui donatur, nec exigit in Deo, ut det ex debito, uel pacto, ut sonat meritum de condigno, sed ex sua liberalitate, tanta enim est liberalitas donantis, & complacentia in opere moraliter bono, ut dum peccator facit aliquod opus, ita a Deo acceptatus, ut pro eo detur gratia iustificans, alias non daretur, ideo dicitur meritum de congruo. Dicitur, meritum, quia quod datur, occasione illius datur, iuxta illud diuulgatum. Facienti quod in se est, Deus non denegat gratiam. Dicitur, de congruo, quia non ex debito, uel pacto, seu conuentione; ut requiritur ad meritum de condigno; sed ex liberalitate naturæ animi donantis bonum excedens opus operantis, qui donans excitatur occasione talis operis bene circumstantionati, alias non daturus, & hoc sonat hoc nomen (de congruo) sed quid sit de hac opinione, unum indiget censura; scilicet non conceditur actum illum ita perfectè circumstantionatum, ut sufficiens dispositionem ad gratiam iustificantem, posse haberi ex naturalibus, & communi influenza Dei, ut opinio dicit, nisi enim præueniat Deus quodam auxilio speciali, excitando eorum sensum, iuxta illud Esaiæ 2. 6. Conuerte me domine, & conuertar ad te. nunquam homo sufficiens disponetur ad gratiæ receptionem. quod est determinatio Sacri Concilij Tride. S. ff. 6. can. 4. Cum enim homo assenserit diuinæ motioni per conuersionem; continuando postea actum conuersionis per multos gradus, scilicet per fidem, timorem, spem, & denique charitatem acquisitam, disponetur iustificenter.

Contritio unde dicitur.

Dixerunt attritionis & contritionis ea in ratione actus.

Opinio Scoti, & sequentiam, de contritione.

Instantia contra opinionem.

Responsio. Meritum de congruo quid est.

Facienti quod in se est. Deus non denegat gratiam. Moderata opinio.

Auxilium speciale necessarium.

cienter ad gratiæ, & charitatis infusæ receptionem: & hoc modo illa dispositio dicitur meritum de congruo, motio enim Dei præuenientis actum nostræ confessionis, uerionis, dū assentimur, ex imperio nostræ voluntatis, nō frustrabitur, a suo & hoc insensu saluatur dictū illud. Facienti quod in se est, Deus non denegat gratiam.

Alij hanc differentiam intellexerunt, quo ad diuersitatem obiecti; nisi enim quis doleat de peccatis commissis, in quantum sunt offensa Dei, non dicitur perfecte dolere; dolor namque de peccatis propter penas Inferni, aut alia temporalia incommoda imperfectus esse dicitur. Hinc ponuntur quatuor differentie inter attritionem, & contritionem.

Prima sumitur ex parte obiecti, ut dixi, scilicet, quod contritio est dolor de peccatis propter Deum, id est est nolle peccatum commississe, eo quod illo offenditur Deus. Attritio autem est dolor de peccatis, ob timorem penas Inferni, seu aliarum incommoditatum, vel ob gloriæ amissionem.

Secunda differentia est ex parte motiui, qui enim dolet propter Deum, mouetur timore filiali, qui non est sine charitate, & hic gignit contritionem: Attritio uero oritur a timore seruilium, ut fertur,

Oderunt peccare mali formidine pena:

Dum enim homo in attritione manet, semper malus est.

Tertia differentia est, quod Attritio oriri potest ex naturalibus cum communi influenza Dei, & hoc modo nunquam esse potest ultima dispositio ad gratiam, quia semper est cum peccato; sed contritio nunquam esse potest sine Dei motione, præuenientis nostrum liberum arbitrium.

Ex his oritur quarta differentia, scilicet, quod Attritio non potest hominem constituere in Dei gratiam, rationibus iam dictis; contritio uero hoc habet ex se, ut possit.

Quinta differentia sumitur ex parte remissionis, vel intentionis actus, dum scilicet dolor est perfectus, dicitur contritio; dum autem est imperfectus, dicitur attritio: & hic actus, quandoque est bene circumstantionatus, quandoque non ut supra dictum est, uide ibi. His stantibus. Colligamus ex his, & conciliando, quantum possumus, opiniones, dicamus, Attritionem esse duplicem, una est intrinseca ex obiecto, quæ est dolor de peccatis, ob penas Inferni, & alia incommoda, & non quatenus sunt offensa Dei; altera extrinsecæ, & est illa, quæ dicitur dolor de offensa Dei, tamen est sine gratia, quæ proprie loquendo, uocatur contritio acquisita, & est quando initiatur ex naturalibus, cuius actus, si continuentur, & a Deo, quodam speciali auxilio, adiuuentur, efficietur ultima dispositio ad gratiam, & fiet contritio formata: & ad hunc sensum secundum primam opinionem, Attritio efficitur contritio. Attritio propria ex obiecto est etiam duplex, una dicitur Attritio nota; & est, quando dolor de peccatis est malè circumstantionatus, scilicet dum homo dolet de peccatis, quia sunt malum naturæ, vel quia uindictam annexam habent, itaque magis uindictam abhorret, quam peccatum ipsum, uel quando manet cum intentione, & proposito peccandi, uel saltem non proponit in futurum abstinere, ut accidit concubinarijs, & usurarijs, qui licet doleant de uita præterita, & peccatum relinquere uellent, non tamen in futurum capere proponunt, uel denique, dum homo se de peccatis, ut penitentem decet, non dolere, cogitatis; & hæc species attritionis nunquam gratiam attingit, nec ex se, nec etiam cum sacramento, quia semper est cum peccato mortali. Altera dicitur attritio putata contritio, & est quando est perfectè circumstantionata, in genere moris, scilicet dum homo dolet de peccatis, ob eorum turpitudinem: uel ob penas Inferni, & non propter offensam Dei, cum uoluntate tamen emendandi vi-

di uitam, spe uenæ obtinendæ, & dicitur (putata contritio) homo enim eam habens, putat se dolere, ut decet. Hæc autem species Attritionis, quamuis sine penitentia sacramento ad iustificationem non sufficiat, tamen ad Dei gratiam impetrandam, in ipso sacramento disponit. unde homo sic accedens, ad sacramentum, mediante sacramentali absolutione, gratiam suscipit, & ex attrito, sic contritus, non quod illi met attritionis actus, proprie contritio efficiatur, ut per eam homo contritus dicatur sacramentum enim uoluntatis actui, aliud obiectum non constituit, ut bene notat Sotus in 4. dist. 17. art. 5. sed idem Attritionis actus, per sacramentum, informatur gratia, qua contritio extrinsecæ dici potest, ita, ut per eam, ut sic homo iustificetur, & uocetur contritus, postmodum, eo, quia charitas non est otiosa, homo licet contritus, per charitatem incipit dolere, propter Deum, ut qui ex timore seruilium initium habuit, in timore filiali desinat, est enim talis timor seruilium, ut sic, donum Dei, & a Spiritu sancto impulsio, nondum inhabitante, sed tantum mouente, quo penitens uiam sibi ad iustitiam parat, iuxta illud Esaiæ c. 26. a timore tuo concepimus, & quasi parturimus spiritum salutis, id est salutarem penitentiam, & oppositum dicere, esset hæresis. a Sacro Concilio Tridentino cōdemnata Sess. 14. cap. 4. Similiter contritio duplex esse dicitur, altera extrinsecæ, quæ est dolor de peccatis, ex quacunque causa, informatus tamen gratia, ut paulo ante dictum est. Altera uero intrinsecæ, & proprie ex obiecto, quæ est dolor de offensa Dei, & de hac loquimur in definitione, ideo subiungimus, quatenus sunt offensa Dei.

Dixi (cum proposito illa amplius non committendi) nisi enim hoc propositum habeatur, non erit uera peccatorum detestatio, quomodo erit uerè penitens, Deum offendisse, si non proponit amplius illum non offensurum? Iuxta illud Ezech. cap. 18. Projicite a uobis omnes iniquitates uestras, in quibus præuaricati estis. ecce peccatorum præteritorum detestatio. & facite uobis cor nouum, & spiritum nouum. ecce propositum de cætero non peccandi: in quo proposito includitur, non modo a peccatis cessatio, uerum & uitæ nouæ incoactio, non quod promittere debet se amplius non peccaturum omnino, hoc enim impossibile est, sine gratia Dei, quam semper habere, homo non est certus, sed quod uoluntatem peccandi, pro quacunque re mundi amplius non habeat. Unde Christus, Io. c. 8. A dultæ ræ non dixit, uade, in pace, & amplius non peccabis, sed non amplius peccare, id est non habeas amplius uoluntatem peccandi.

Additum est (sed confitendi, & satisfaciendi) nisi enim tali proposito, uotum præstandi reliqua associetur, quæ ad ritè suscipiendum hoc sacramentum necessaria sunt, & Ecclesia præcipit, non dicitur uera contritio. Pro qua re nota, ut ait Sotus in 4. dist. 17. q. 2. ar. 1. quod non est necesse in illo contritionis actu, ut de confitendo sacerdoti actualiter cogitet, sed sufficit, propositum in genere, faciendi quod necessarium est pro sua salute. secundum quod in Euangelio exprimitur, s. oportere sacerdoti sua peccata confiteri, ut Ecclesia præcipit, quo ad determinationem temporis. Quo uero ad satisfaciendum pro peccatis, quantum sit necessarium, dicitur loco suo.

Dictum est denique (spe uenæ diuinitus obtinendæ.) Hæc ultima pars complementum, & perfectio omnium supradictorum est, homo enim, dum conuertitur ad Deum, accedere debet ad tribunal diuinæ misericordiæ cum fiducia obtinendi remissionem, alias dolor de peccatis Iudæ poenitentia adæquaretur.

Iustificatio aut impij, i. transitus de statu peccati, ad statum gratiæ, & salutis regulariter fit per multos gradus, & motus interiores animæ. Primus est motus Dei

Prima Pars.

K

præ-

Facienti quod in se est, Deus non denegat gratiam. Differentia inter attritionem, & contritionem.

Attritio duplex.

Contritio acquisita.

Attritio efficitur contritio quo sensu est intelligenda. Attritio nota.

Attritio putata contritio.

Attritus sit contritus, quomodo intelligitur. Contritio extrinsecæ dicitur.

Contritio duplex. Contritio extrinsecæ quid est.

Contritio intrinsecæ. Propositum non peccandi in contritione necessarium.

Nota uotum confitendi, quomodo intelligitur.

prævenientis, & excitantis nos, Diuino quodam speciali auxilio: ideo Propheta illud postulans, aiebat. Conuerte me Domine, & conuertar. Scd's motus fidei nõ stræ, dum.n. per bonas inspirationes excitamur a Deo, ducente nos in cognitionem nostrorum peccatorum, credimus, vera esse, quæ in Ecclesia prædicantur, scilicet impios iustificari per penitentiam mediante gratia Dei, & meritis passionis Christi, quibus multa bona promittuntur; pertinacibus autem, & obstinatis, & contra, multa mala minantur: nisi enim homo hanc fidem habuerit, nunquã affentiet impulsui Diuino, vt se conuertere incipiat; ait enim Paulus ad Hebræ. 11. Accedentem ad Deum, oportet credere. Quo fit, vt dum se peccatorem esse intelligit, & supplicio dignum, sequitur tertius motus, scilicet timor Diuinæ iustitiæ. de quo timore dictum est supra. Er quia fides est substantia rerum sperandarum, teste Paulo; ex illa oritur spes: Vnde his duobus pedibus fidei ambulando, vltra procedit sine periculo claudicandi: nam pede timoris, lente ambulat, ne nimia confidentia sine timore se præcipitet: pede autem spei aliquantulum accelerat, ne solo timore se retrahat, & desperet.

Quo in itinere, sequitur quartus motus, considerationis, scilicet diuinæ misericordiae, & benignitatis, qua homo fiducialiter erigitur ad detestanda peccata, spe veniæ obtinendæ. Hinc sequitur quintus, & vltimus motus, quo Deum, vt fontem iustitiæ, & bonitatis diligere incipit, in quo, vt iustificatus, timorẽ filiali eum reueretur, charitate informatus; & in hoc consistit perfecta ratio contritionis. Necessariò igitur in fine ponitur illa pars (spe veniæ obtinendæ.)

Declaratis igitur circumstantijs, & conditionibus, quibus contritio munita esse debet; facile intelligemus, quando homo accedit ad confessionem: cum aliqua fictione vitante contritionem, ita, vt confessio talis, nulla esse, iudicetur.

Primo quando accedit ita indispositus, vt nullum penitus dolorem, seu detestationem habeat, de peccatis commissis, tunc confessio est nulla, & tenetur reiterare confessionem: etiam si talem indispositionem confessus sit, ait Capreolus. in 4. sent. dist. 17. q. 2. ar. 1. Vbi enim non est dolor, seu detestatio peccatorũ, non est contritio: & vbi non est contritionis scintilla, confessio inde secuta nullam habet accusationis imaginem. Vnde potius dicenda est simplex narratio, & simulata accusatio. Contra illam conditionem, scilicet fit accusans, vt infra dicetur.

Secundo, quando de prædictis dolet, non tamen proponit in futurum abstinere, tunc enim fictè accedit ad confessionem. Verum hic nota, quantum ad illud verbum (proponit) ne fiat error circa eius intellectum: tripliciter enim intelligi potest. Vno modo cum actu positio actualiter contrario; quod fit, dum homo dolet de peccatis præteritis, tamen actualiter proponit de nouo, illa non relinquere: quod accidit homini tristitiam habenti, de persecutione inimici, verumtamen odium deponere non vult, nec rogatus illi parcere. Vel concubinario excludenti concubinam de domo sua tempore Hebdomadæ Sanctæ, donec confiteatur, & communicet, cum intentione, vt transactis decem diebus, illam iterum intròducat. Alter modus est cum actu quidem contrario positio, sed habitualiter; quod est dicere, quamuis non proponat actualiter peccatum sequi, vt in primo casu, tamen illud relinquere, & vitam mutare non intendit, vt accidere solet quibusdam concubinarijs, vel vsurarijs dolentibus de peccatis præteritis, ita vt in futurum amplius peccare nollent; tñ illis inuoluti concubinam relinquere, vel vsuras restituere, nec cogitant, nec proponunt. Huiusmodi fictiones imperfectorum sunt, & consequenter iterum confiteri oino tenentur. Alius modus est, dum actus

Nota propositi non abstinendi a peccatis.

est ne-

est negatiuus, id est dum hominem penitet Deum, & animam suam offendisse, & cū hoc de cetero in futurum nec actualiter, nec habitualiter, eũ offendere cogitat: verumtamen non proponit actualiter, vt decet, a peccatis abstinere velle; quia tale non aduertit, nec in mentem venit. Vnde in tali casu, quoddam propositum in consilio habere dicitur, id est si de hoc actualiter aduerteret, cauere proponeret, & quamuis in oculo iste dicatur attritio imperfectorũ, cum tamen sacramentali absolutione, satis sit præcepto, de confitendo semel in anno. Itaq; tali fictione recedente, per subsequentem contritionem id est actualem detestationem, gratiã suscipiet. Secundum D.T. in 4. sent. dist. 17. q. 3. art. 4.

Tertio quando dolet cum proposito abstinendi in futurum: tamen ille dolor est mixtus: quod accidit dum homo dolet de peccatis, non quia sibi displicent peccata, sed quia timet Deum vltorem, seu ere peccata puniẽtem: itaq; quantum est ex se, nollet illas penas inueniri, vt posset in peccatis delectari: & iste taliter accedens ad confessionem, & petens absolutionem; non solum minimè præcepto satisfacit, sed de nouo peccat; & tenetur reiterare confessionem.

Quarto quoniam non habet aliquem dolorem simpliciter de peccatis, sed insufficientem: & cognoscens, se non dolere sufficienter, vt decet, talẽ insufficientiã nõ confitetur; confessio est nulla: quia non est integra confessio, insufficientia illa cognita imputatur ad peccatum. Si verò confitetur illam, & absoluitur, tunc satisfacit præcepto Ecclesiæ de confitendo semel in anno, quantum ad substantiam præcepti. Vt non teneatur iterare confessionem, sed non quantum ad finem præcepti, id est non consequitur grã sacramentalem, propter talem fictionem, qua recedente, postea incipit per contritionem grã habere. Secundum D.T. in 4. di. dicta.

Sed hic dubitatur, dolor de peccatis quantus esse debet, vt sufficiens esse dicatur, ad acquirendam gratiam sacramentalem in confessione? Pro huius dubij intelligentia, est valde notandum. Quantitatem doloris, & displicentiæ peccatorũ dupliciter intelligi posse, vel absolutè, quo ad intensiõem, & remissionem actus voluntatis, verbi gratia: dum aliquis fortiter odit, vel magno affectu, & conatu aliquid amat, tunc odium, aut amor, intensus esse dicitur, dum aut paucus, & mollis est, tunc remissus vocabitur. Vel intelligitur comparatiuè, quod accidit, dum voluntatis actus dicitur maior circa aliquod, respectu alterius rei: puta quis odit magis Petrum, quam eius fratrem aut amat plus hoc, quod illud; tunc odium, aut amor, dicitur maior, vel minor, respectu huius, vel illius rei: & quod dicitur de odio & amore, intelligitur de tristitia, & dolore. Hinc præfato dubio rñdetur. Adria. Colibeto. 5. art. 3. dicit, dolor est peccatorũ intensus esse debere, i. volũtas, toto suo conatu, peccatũ odire debet. Sed hæc opinio stare non potest, vis. n. & magnitudo odij, & amoris ex apprehensione obiecti oritur: & res sensibiles magis mouent appetitũ sensitium, quod spũales intellectuum: quod, ex defectu naturæ nræ in hoc statu, ortũ habet. Vnde sequitur; maiorem, & intensiorem fore dolorem bonorum temporalium, & honoris amisi, quæ sunt in appetitu sensitio, quam dolorem, & tristitiã peccatorũ, quæ sunt in appetitu intellectiuo; per quã amittitur Dei amicitia, quod est maius bonum. Ex quo sequitur, si ad hunc modum, contritionis quantitatẽ intelligere velimus, non esset salua omnis caro. Dicẽte Dño. Matth. 23. 19. Qui amat patrem, aut matrem plus quã me, non est me dignus: huius ratio est, quia talem sufficientiam nemo hñe potest. Ideo melius dicamus cum D.T. Dolor, & tristitia peccatorum, qui est proprius actus volũtatis magnus esse dicitur comparatiuè, id est per comparisonem, ad alias res: hoc est, taliter homo peccata detestari debet, vt pro nullo temporali commodo, illa perpetrare sinat, & hoc est verum propositum non peccandi: quod in contritione requiritur, vt supra dictum fuit. Idem

9
Dubium necessarium dolor de peccatis, quantus esse debet. Actus intensus, & remissus, quando dicitur. Responsio Adria. Replica.

Responsio D. Thomae

de commissis dicamus, s. maiorem displicentiam de offensa Dei, ac amissione eius gratiæ, & amicitia; homo habere debet, quam de iactura cuiuscunq; rei tpalis, vt sunt opes honor, ac propria vita, pro quibus inductus fuerat ad peccandum. Huius ratio est, nam contritio, quæ est displicentia de offensa Dei, est actus charitatis, qua Deum amamus, igitur tantus esse dët dolor de eius offensa, quantus est amor, quo eum diligere tenemur, sicut. n. Deus est summum bonum, propter qđ super omnia diligere debet, ita ex aduerso, peccato existente summo malo, super omnia odire debet. Nos autem in hac vita mortali, Deum intensuè diligere non valemus, prout legitur Deuter. cap. 6. s. ex toto corde, ex tota anima, & totamente, & ex omnibus viribus, ait namque Augustinus, præceptum hoc, in pñti vita, sic adimpleri non potest, Verum sancti patres, comparatiuè adimpleri posse, intellexerunt, id est ita Deum intelligere debemus, vt nil aliud eius amori præponamus & ita Christus Matth. 10. intelligere volebat. Qui amat patrem, aut matrem, plusquam me, non est me dignus, i. qui præponit amorem patris, aut mris, amori, qui mihi debetur, mea minimè dignus est amicitia. Dico igitur, sicut Deū super omne amabile, cōparatiuè amarè tenemus, ita peccatum super omne odibile odire debemus. Qui ergo minorem dolorem de peccatis habet, quam de quocunq; alio damno temporali, cuius occasione peccatum commisit, insufficientem dolorem habet; itaq; ad suscipiendam gratiam sacralem dispositus, nō est. Exempli gratia, nobilis quidam, iniuriam vlcicendi causa, inimicum interfecit, qua de re postea cogitans potius, complacentiam quandam habet, de sua dignitate recuperata, & se mundo, media illius morte, strenuum ostendisse, quam displicentiam de commissio homicidio contra legem Dei: iste talis plus mundi, qđ Dei honorem magni facit, ideo de offensa Dei sufficientem dolorem non habet. Ita èt accidere solet illi, qui pro delicto perpetrato, iuridicè à Iudice examinatus, dum veritatem confiteri tenebatur, falsò iurauit: deinde de cogitans de offensa Dei, illam non tanti æstimat, quanti propriam vitam, aut bonam, quæ amittere potuisset verum dicendo, iste non habet sufficientem dolorem. Non per hoc inferre volo, qđ homo has comparationes actualiter facere debeat, s. si nunc esset ante Iudicem pro tali causa, qđ potius eligere debeat, falsò iurare, an mori: homines enim vulgares, & timidi constantiam non hnt: caro enim magis mouet, quam spiritus, vt euenit Petro promittenti commori Christo, potius, qđ illum negare, & tñ præsentem periculo, ad vocem vnus ancillæ, ipsum negauit. Sunt aut huiusmodi actus perfectiorū, sicut Paulus aiebat postquam confirmatus fuit. Quis me separabit a charitate Christi, nuditas? an fames? an gladius? Vnde accidere posset, vt alicuius veram contritionem habeat, & tñ si hanc cōparationem ei proposueris, a iocunditate vitæ, vt bene ait hic Sorus in 4. sent. dist. 17. q. 2. art. 4. sed (at est animi promptitudinem hñe, de non offendendo Deum, èt pro vita propria: & qui èt contra, tale propositum firmatum haberet, potius falsò iurare, quàm decollari, aut suspēdi, vel simile, contritus non est. Sed de peccatis præteritis, maximè nobiliū, pro eorū honore commissis, vt supra dictū est, si non pōt haberi sufficiens dolor de tali homicidio, vel simili pp honore recuperatū, qui tanti æstimatur, doleat saltem sufficienter de occasione: qđ ipm induxit ad peccandū. dicendo, nolliè p vita mea, illā accidisse, qđ fuit causa tanti mali, qđ oīno non fecissem, & cum teneretur suā insufficientiam confiteri, dicendo, doleo pater, me non posse hñe tantū dolorem de tali homicidio, vel alio, voluissem talem occasionem mihi datā nō fuisse, & qđ talem actum non habet, sed semper paratus est, occasione data, simile facere, malè de ipso sentiendū est. Sufficit ergo, ut hō, simpliciter loquendo, maiorè de peccatis displicentiā hēat, pp Dei offensam, quā de oī alia re mūdi, & simpliciter pro-

Deū quam diligere retinemur in hac vita.

Peccatum quantum odiri debet.

proponat, pro nulla occasione Deum offensuram, cum formidine tñ, ne aliqua fragilitate cadat. Et ideo cum hæc omnia illa odire debet, ex quibus peccatum oriri queat, intendens cauere omnem occasionem, quæ ad peccandum, eā inducere posset: & qui hoc non habet, non sufficienter de peccatis dolet, & consequenter ad gratiam sacramentalem dispositus non erit, & hæc sufficiant de dubio moto.

Quinto, quando quis putat se fecisse sufficientem detestationem, & habuisse sufficientem dolorem de peccatis, qui tñ dolor nō fuit sufficiens, & sacerdos absoluit cum sua credulitate. Verūm hic est distinguendum, si sua credulitas nascitur ex crassa ignorantia, tunc non sufficit, & sacra est nullum, & ex consequenti tenetur confessionem reiterare: si autem credulitas illa nō est ita culpabilis, sed tam sacerdos, qđ pœnitens putant bona fide, se habuisse sufficientem dolorem, subsecuta absolute, excusatur à noua culpa. s. de impletione præcepti, & nō tenetur reiterare confessionem. Nauar. c. 9. nu. 10. Licet illa absolutio esset infructuosa quantum ad receptionem gratiæ, & peccatorū remissionem pp illam fictionem: qua recedente gratiam consequitur, vt dictum est. Sorus in 4. dist. 18. q. 3. art. 3. Et ideo consultum esse deberet omnibus pœnitentibus, vt quisque in fine suæ confessionis, inter verba generalia, etiam dicat (& inter cetera pater dico meam culpam & doleo qđ non possum dolere de peccatis meis quantum debeo.)

Sexto quandoque dolor est sufficientissimus, non tamen est propter Deum, id est quia deus non est offendendus, vt requiritur ad veram contritionem: id est de præteritis, etiam cum proposito abstinendi in futurum, vel quia peccata sunt contra bonum virtutis, vel pp pœnas temporales, quas incurrit propter peccata sin bonis, in corpore, aut in fama vel propter pœnas inferni. Vel denique propter amissionem beatitudinis. Et iste dolor per se non est sufficiens ad delationem peccatorum. Cum absolute tamen sufficit: quia tunc accedente absolute, virtute sacramenti, pœnitens ex attrito, fit contritus.

Secundo principaliter, ex defectu confessionis scilicet quando sine causa legitima dimidiat confessionem, seu aliquod peccatum mortale, aut circumstantiam mortalem abscondit confessori: contra illam conditionem necessariam, scilicet, vt sit integra. Qui casus potest accidere, vel ex quadam specie hypocrisis, vt non videatur tam grauis peccator apud confessorem, dicit vnā partem peccatorum vni confessori, & alteram alteri, vel ex pusillanimitate tacet aliqđ mortale, quia verecundatur dicere aliquod graue, aut circumstantiam turpissimam, vel accidere potest ex ignorantia crassa, quando non curat scire hoc, vel illud esse mortale, & ideo illud non confitetur: tunc non est integra.

Dixi (ignorantia crassa) quia ignorantia probabilis excusatur: quæ autem sit ignorantia crassa, & quæ probabilis dictum est supra cap. 1. vel accidere potest ex negligentia, quando omisit dicere aliquod mortale, quia nullam, aut ita paruum diligentiam fecit de recordatione peccatorum, vt pro nulla reputetur: quæ recordatio cum debita diligentia, ita est necessaria, vt si ex eius defectu relinquatur in confessione aliquod mortale, confessio redditur nulla, & ex consequenti debet reiterari. quod autem diligentia de recordatione peccatorum sit necessaria, habetur ex Concilio Tridentino. sess. 14. can. 7. Iuxta illud prophetæ. Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Vnde qui oblitus reliquit dicere in confessione aliquod mortale, non ex culpa sua, sed facta legitima, & diligenti indagine, nequit illud meminisse, excusatur: remanet tamen semper obligatus illud confiteri, cum ad memoriam venerit: non tamen statim, sed tenetur illud memoriæ mandare, vt dum tempus, & oport-

10

Admonitio.

11 Defectus confessionis.

Diligentia de recordatione peccatorum est necessaria.

tunitas acciderit , possit illud antea oblitum cum alijs confiteri .

Ex dictis sequitur , q̄ confessorius dum audit pœnitentem confiteri aliquod peccatum mortale aliàs oblitum in alia confessione .debet eum interrogare , si dum confessus fuit , fecit diligentem indaginem , an non curauit reducere in memoriam omnia mortalia , ex qua incuria reliquit illud confiteri , quia tunc nō va- luit confessio . Optima regula , ad memoriæ reducendum omnia ferè peccata mortalia , est , vt pœnitens tria obseruet : primo cogitet in qua arte , seu exercitio se applicauit illo anno , ex quo confessus fuit . Secundo cum quibus , habuit con- suetudinem , & negotia . Tertio , in quibus locis versatus sit . & sic per hæc omnia discurrendo satisfaciet suo debito , de diligentia adhibenda circa recordationē peccatorum . Dixi notanter (sine causa legitima) quia cum causa legitima licitū erit quandoque aliquod mortale , aut circumstantiam mortalem necessariam subtrahere . Pro quorum intelligentia est notandum .

I 2
*Regula ad
reducendū
peccata
memoria .*

I 3
*In confes-
sione pec-
catum ta-
cere potest
in triplici
casu .*

In tribus casibus quis potest aliquod peccatum mortale in confessione tacere sine vitio confessionis .

Primo , quando aliquod periculum animæ confessorio probabiliter immine- ret . Exemplum . Puella exarserat in amorem Parochi , vnde si tale peccatum confiteretur dicto parochi , probabiliter dubitaretur q̄ postea ab eodem sol- licitaretur . Si autem de tali non dubitatur , non est tacendum .

Secundo , quando confitendo aliquod peccatum dubitaretur , q̄ in aliquod pe- riculum vitæ , vel famæ pœnitentis verteret . Exemplum quantum ad periculum vitæ . Pœnitens interfecerat nepotem Parochi sui , vnde dicendo in confessione occidi aliquem , statim parochus inteligeret fuisse suum nepotem & exinde du- bitaretur quod confessorius faceret eum occidere , aut cum proderet , quia pro- tali haberetur , & indicatur : vbi autem de tali non dubitatur , non est in confessio- ne tacendum . Exemplum , quantum ad periculum famæ pœnitentis fecerat mag- num scandalum in villa sua & nesciebatur autor , & timebatur , si tale peccatū confiteretur , quod parochus reuelaret confessionem , unde pœnitens infamaretur . Et omnia ista intellige , quando non habetur copia confessorum , quibus sine talibus periculis , posset commode confiteri .

Tertio & vltimo , quando aliqua circumstantia necessaria non posset dici sine manifestatione , & reuelatione confessionis alicuius personæ , propter qd perso- na ille deueniret in cognitionem confessoris . Exemplum . Aliquis confessorius peccauit absoluendo Ep̄m , qui commiserat simoniam : si confiteretur tale pecca- tum . confessor inteligeret personam & sic reuelaretur Confessio . Sed oīa hæc intelligenda sunt , vt dixi in casu , q̄ copia confessorum haberi nō pōt , quibus si- ne periculo talia peccata exponi possent : ac etiam quando confessio differri non posset vel propter periculum mortis , vel propter præceptum Ecclesiæ de com- municando , ac denique quando non confitendo daret notabile scandalum . In quibus casibus pœnitens potest alia peccata confiteri , & illud de quo dubitat , ta- cere , cum proposito confitendi illud quando commoditas alterius confessoris aduenerit , cui poterit illud relictum solummodo confiteri , & salutarē absolutio- nem accipere : & hoc modo confessio non dicitur esse vitiosa , nec dimidiata : secū- dum . D . Thom . in 4 . sent . dist . 17 . q . 3 . art . 4 . Maiorem in 4 . dist . 17 . q . 5 . Nauar . in ma- nuali cap . 7 . nu . 2 . & 4 . & Sotum in 4 . dist . 18 . q . 2 . artic . 5 . Dixi quoque (circumstan- tiam mortalem abscondit sine iusta causa) quia in aliquo casu , licet illam tace- re sine vitio confessionis . Et est , quando dicendo illam , probabiliter dubitare- tur de damno vitæ , vel notabilis infamæ personæ , quæ detegitur : ac si nullum timeatur periculum : sed solum sequetur , q̄ confessorius habebit personam illam

*Circūstan-
tia mortan-
lis in ali-
quo casu
taceri po-
test .*

per

per explicationem dictæ circumstantiæ detectam , non tantæ existimationis , vt prius habebatur : tunc , & eo casu non est silenda dicta circumstantia . Sententia est D . T . in 4 . sen . dist . 16 . q . 3 . art . 2 . Bonauen . in 4 . dist . 22 . q . 2 . art . 1 . Soti vbi supra . Du- randi in 4 . dist . 16 . q . 4 .

Tertio principaliter confessio est reiteranda ex defectu satisfactionis : & est q̄ iniungebatur ei pœnitentia , non intendebat illam adimplere , sed vilipendebat il- lam , simulans suam malitiam confessori : tunc confessio non valet , nec tenet ab- solutio , & ex consequenti confessionem tenetur reiterare , non rōne satisfactio- nis : sed ratione obijcis positi , i . malitiæ , quàm habet , quæ obijcitur gratiæ sacra- menti , & illam non confitetur , quia dimidiat confessionem . Si autem dum iniun- gebatur pœnitentia à Sacerdote , illam acceptauit cum animo adimplendi , & po- stea non adimpleuit , non per hoc tenetur reiterare confessionem , pro vt vult Ioannes Bachonus , & quidam alij : non enim defuerunt quæ sunt de essentia sac- cri , & si satisfactio sit pars sacri pœnitentiæ : nō tamen est pars essentialis , sed inte- gralis , aiunt communiter theologi : & ideo sine illa valet sacramentum : peccat tamen mortaliter , si noluit eam postea adimplere , aut oblitus est eam quadam notabili obliuione , per eius incuriam , parū , aut nihil curando : si aut quadam cōi obliuione est eam oblitus , peccat venialiter . Nisi esset aliquis , qui eā , ac eius fru- ctus penitus negaret , tanquā si esset horum traditio , & non cultus Dei , tūc . n . cen- sendus esset hæreticus , vt in sacro Conc . Trid . sess . 14 . can . 13 . & 14 . definitum est .

I 4
*Ex defectu
satisfactio-
nis .*

*Negans
fructus pe-
nitentiæ
hæreticus
censendus .*

Dicitum est supra , ex triplici capite posse accidere casus , quibus necesse esset reiterare confessionem , scilicet ex parte confessoris , sacramenti , & pœnitentis . Ab solu- tis duobus primis , restat videre de tertio & vltimo , scilicet quomodo confessio est rei- teranda ex parte pœnitentis , & hoc dupliciter .

Primo ex defectu intentionis , scilicet quando non habet animum suscipiendi sacra- mentum , quod accidit , vel dum accedit ad confessionem , cum aīo , nō se accusandi coram Deo , vt inde remissionem , & absolutionem sacramentalem recipiat , sed inducitur ad id , superioris impulsu , aut excōicationis timore , aut ne malus mūdo appareat , dum tempus confessionis vrget , & similibus . Verū hic aduerte , q̄ oīa hæc vera sunt , dum hæc causæ , ita mouent , q̄ sine ipsis ad confitendum non indu- ceretur , itaque magis illa æstimat , quam confessionem , & absolutionem : & in tali casu , præcepto de confitendo semel in anno , minime satisfacit , vnde iterum cō- fiteri tenetur : sed si huiusmodi solummodo essent , occasiones impulsuæ : ita vt pœ- nitens , quamuis non promptè , sed eorum impulsu ad actum cōfitēdi inducatur , tamen in ductus , se verè confiteri determinat , tunc non dicitur , q̄ intentio defi- cit : signum cognoscendi hanc diuersitatem erit , si pœnitens , his de causis , impul- sus , ad confessionem accedens , in illo instanti de confessione gaudet , præcepto satisfacit . Sin autem ita durus accedit , q̄ si in illo instanti causa impulsua defice- ret , a confessione se retraheret , nullo pacto p̄cepto satisfacit , ait Nauarrus c . 7 . r . nu . 40 . Vel dum falsam intentionem habet , i . dum sub specie se cōfitendi aliq̄ ma- lam deliberationem profine mortali confessori detegere intendit , cōtra illam conditionem , quæ in confessione requiritur , scilicet vt sit pura , prout inferius dicitur .

I 5
*Confessio
vitiatur
ex parte
intentionis
Notia .*

*Causa im-
pulsua cō-
fitendi in-
uat .*

Hinc resoluitur quoddam dubium , citu necessarium , in prima conditione re- lictum breuitatis causa , scilicet dum aliquis ad se confitendum accedit , sine intētio- ne accusandi se Deo de peccatis , sed , ut confessorium ad suum malum arbitriū inducat , vel , vt eum consular de aliquo facinore perpetrando , quod quidem cal- lidè facit , vt confessorius sub sigillo confessionis illud seruare teneatur , in casu alicuius inquisitionis , vel denique accedit alia intentione , quam vt verè confitea- tur . quamuis omnes circumstantias , ac ceremonias , quas confessio requirit : oīa q̄

*Dubium
scitu neces-
sarium .
Confessio
quando nō
est sacra-
mentalis .*

sua peccata per modum se confitendi confessori narrando, exerceat, talis confessio non est sacramentalis, & consequenter dictus confessorius non tenetur sub sigillo confessionis illa celare immo potius reuelare in casu necessario, quamuis illorum aliqua, sub sigillo secreti, seruari teneatur, vt nunc dicetur.

Et si quæris, quæ differentia est inter sigillum confessionis, & secreti libenter te de hoc absolutam.

Pro huius occasione quaesiti, & dictorum maiori declaratione, aliquid de confessionis sigillo tradam.

Sigillum confessionis sacramentalis, ita custodiri debet, vt nullus confessor, siue quilibet alius aliquod in confessione auditum, directè, vel indirectè, reuelare potest, sine magno sacrilegio, pro quacunque re mundi, vel a quacunque persona id peteretur.

Sigillum in proposito, pro obligatione seruandi aliquod in confessione scitum, sumitur: Et dicitur sigillum metaphoricè, sicut enim dum aliquod secreto seruare volumus, vt cæteris occultetur, sigillamus illud, ita dum aliquod alicui personæ secreto dicimus, eum obligando, vt ita seruet, sub sigillo committimus.

Dixi (confessionis) duplex enim est sigillum, & confessionis, & secreti. Sigillum secreti est, dum aliquid simpliciter committitur amico, vel cuiunque personæ in secreto, vt fideliter custodiat, & nemini reuelet. Sigillum confessionis est, dum per modum confessionis aliquis sua peccata communicat, siue seculari, vt facere solent nauæ, dum naufragia patiuntur, siue sacerdoti, quacunque intentione id faciat.

Dixi (sacramentali) nisi enim homo confiteatur sacerdoti, cum intentione, se accusandi coram Deo, de commissis, & veniam petendi, confessio illa non dicitur sacramentalis, quis alias circumstantias habeat: itaque confessio facta laico, vt dixi, in illo instanti periculo, quamuis utilis sit, non est tamen vera confessio.

Confessio facta etiã proprio sacerdoti, sine intentione se accusandi coram Deo, non est sacramentalis. Ex his differentiis diuersæ, circa hæc, oriuntur obligationes. Et primo quod accipitur ab amico sub secreti sigillo, de quo se obligauit, non potest sine peccato mortali illud reuelare: est enim talis reuelatio contra ius naturæ, vniuersique namque depositum seruari tenetur, quod apud se reponitur, & fideliter custodire, quod promisit: secretum est aliquid apud amicum depositum, vt illud celet, ergo, &c. Dico (de quo se obligauit) nam in accipiendo secretum, si aliquo modo non se obligauit, non peccat, illud manifestando, nisi res de se talis conditionis, & naturæ sit, vt merito celari debeat, puta, quia scandalum, vel notabile damnum, & nocumentum alicui parturiret, esset enim directè contra charitatem, nisi in aduertentia in re non magni momenti excusaret, ait Siluester. Verbo Confessio. 3. §. vltimo. Hoc autem intelligitur simpliciter, & sine rationabili causa, nam dum causa rationabilis vrget, illud reuelare tenetur: causa rationabilis est, dum notabile damnum imminet, vel Reipublicæ, vel priuatæ personæ, siue spirituale, siue temporale sit, contra propriam personam, aut eius infamiam, aut denique temporalia bona. 1. q. 3. vel quando a superiore, eo quod alicui præiudicat compellitur. immo in similibus casibus, tacendo, peccaret, & quæque teneretur ad restitutionem, & si constat nulli præiudicare, nec etiam iubente Prælato, propalare tenetur, nisi res dubia esset. Siluester. quo supra. Aut denique si in iudicio legitimè interrogetur, tunc enim illud aperire tenetur. Cap. Inrimauit, de Testamentis, & ibi Abbas, quamuis amicus aicat, committo tibi

hoc

hoc sub sigillo confessionis, præmittens genuilex confessionem, etiam coram sacerdote, & alijs ceremonijs utatur, dummodo, vt secretum commendet solum, id faciat, quia non per hoc sigillum confessionis erit, ut inde tam arcta obligatio exurgat: quamuis etiam iuramentum apposerit: illud enim contra bonos mores non obligat, de regulis iuris. Immo dico, in committendis huiusmodi secretis, tales ceremoniæ euitandæ sunt. Secundo, dum ab aliquo secretum aliquod per iniuriam extorserit, illud maiori vinculo celare tenetur. Tertio, & multo magis ille laicus, qui confessionem peccatorum naufragantium audiuit, celare obligatur; etiam si in iudicio, ut testis produceretur; quamuis illa sacramentalis confessio non sit. Sed quomodo respondere debet, ne mentiatur, & periurum non efficiatur? Dicat, nescio, deinde intra se, ut reuelem, vt inferius dicitur. Quarto, dum aliquis confitetur sacerdoti omnia sua peccata, non ea intentione, vt se accuset coram Deo; sed vt confessarium ad peccandum prouocet, vel vt locinum ad aliquod facinus inducat, aut de aliqua seditione consulat; tunc ea, vt in tertio casu dixi, seruari tenetur. præterquam illa, quæ contra bonum commune redundarent: quæ non solum potest, sed etiam omni ex parte manifestare debet; cum enim, vt dixi, talis confessio sacramentalis non sit, non est sub tali vinculo seruanda: sed illam detegere tenetur: exemplum desumitur ab eo, quod Romæ accidit, referente Soto in 4. dist. 18. q. 4. art. 5. Cardinalis quidam, qui conspirationem in Pontificem moliebatur, confessus est alteri Cardinali, ea tantum intentione, vt eum in suam traheret coniurationem: postea re, per aliam viam, comperta, Cardinalis, qui confessionem audierat, de hoc accusatus fuit; eo quod rem non protinus detexisset: vnde pro eo pecunia multatus est; & nisi eius ignorantia occurreretur, putabat enim illud detegere non posse, acrius punitus fuisset. Quinto, dum quis confitetur sacerdoti sacramentaliter; id est intentione se accusandi Deo, nullo pacto, & in nullo casu peccatum aliquod in tali confessione auditum, detegi potest; esset enim magnum sacrilegium: hoc namque Diuino, & naturali iure prohibetur, vt ait, D. T. in 4. dist. 21. q. 3. art. 1. & Scotus in 4. dist. 21. q. 2. ac etiam Pontificio, ut habetur in Decretali. Omnis utriusque sexus cuius verba sunt hæc. Caueat sacerdos, ne verbo, vel signo, vel alio quouis modo prodat aliquatenus peccatorem: est etiam sententia D. Gregorij, & habetur de penitentia dist. 6. Can. Sacerdos. vbi ait. Sacerdos ante omnia, caueat, ne de ijs, qui confitentur peccata alicui recitet, quod ea confessus est; neque pro aliquo scandalo: quod si aliter fecerit, deponatur: & est communis sententia: Ideo dixi (custodiri debet) quod obseruari debet etiam, si penitens non absoluitur; nam vsu venire solet, ut aliquis incipiat confiteri, & ex aliqua causa, confessionem non finiat; adhuc sigilli obligatio insurgit; est enim pars confessionis sacramentalis, ita, vt si postea ad confessionem rediret, & reliqua confiteretur, non opus esset illa prius dicta, repetere; sed partes coniungere, ad recipiendam absolutionem sufficeret. Eodem pacto si defectu contritionis, aut alterius impedimenti absolutio suspendatur, nihilominus confessio illa sacramentalis esset: immo si ad confessionem accederet, cum animo non abstinendi in futurum ab aliquo; eo quod iudicat illud non esse peccatum: puta accedere ad meretricem, propterea quod nulli sit iniuria, odire inimicum; ex eo, quia eum iniuste offenderat vel alia simili ignorantia laborat, vel saltem, vt præcepto satisfaceret, iuxta cap. Quod quidem, de Penit. vt sæpe mihi huiusmodi audire accidit.

Dixi quoque (siue quilibet alius) nam ad hoc sigillum obligatur non tantum confessor, sed quicumque alias, siue casu aliquod peccatum in confessione dictum, pertransiens audierit, siue malitiosè ad id aures præstauerit, siue vt nuncius in confessione se ingererit, siue id per modum confessionis sciuerit; puta litteras

Ad sigillū

ultra con-

fessorem te-

nentur &

per

17
Differentia
inter sigil-
lum Con-
fessionis, et
secreti.

Sigillū vn-
de dicitur.

16
Sigillum
secreti.
Sigillum
confessionis

Confessio
quando di-
citur sacra-
mental.

Confessio
facta laico
non est sa-
cramenta-
lis.

Sigillum
secreti quā
reuelare
tenetur.

per nuntium delatas, vbi erant peccata scripta quomodolibet viderit, aut a confessoris propterea delatas, sine expressione personæ aliquod peccatum intellexerit, siue fuerit interpretis; eo quod confessor linguam penitentis ignorabat, & eo mediante audiebat, omnes huiusmodi quæ audierunt, & sciuerunt, sub sigillo celare tenentur, non tamen sic arctè sicut confessor, hoc est sub tam crudeli pœna; & ratio est, nam sigillum confessionis sequitur Clauem scientiæ, & cum sacerdos habeat clauem scientiæ, ad cognoscenda peccata in sacramento penitentiae, sequitur, vt sigillum, quo tenetur eadem peccata celare, sit ei sacrum, & sacra fide seruandum: itaque si illud violat, sacrilegus efficitur: seculares autem, cum non habeant clauem scientiæ, sigillum eorum non est sacrum; & ideo non obligantur tam arctè sub eisdem pœnis, vt confessor. Verum huiusmodi non æqualiter peccarent confessionem auditam propalando: nam casualiter audiens, & nuntius deferens litteras, & eas legens grauius peccaret, quàm ille, qui secretum tantum sibi commissum manifestaret: & grauius istis, qui malitiosè, & callidè ad audiendam confessionem se ingresserit: & maximè si personam confessoris esse finxerit, ut fecit quidam zelotypiam patiens, qui, vt experiretur, an vxor sua erat adultera, in loco confessoris sedens, audiebat confessionem uxoris per transfennam: iste non modo grauius peccauit, talia simulando, sed multo peius peccaret, ceteris alijs, peccata sic audita aliquo modo manifestando: & si esset interpretis pari grauitate; numquam tamen attingerent grauitatem sacrilegij proprii confessoris violentis sacrum sigillum.

Dixi (aliquid) & per aliquid, intelligo secundum Richardum. D. Th. & alios in 4. dist. 21. non solum quodlibet peccatorum mortalium, sed etiam venialium; quamuis ab eo non posse, vel nolle abstinere diceret; ait Innocentius. cap. Omnis, de Pœnit. & remis. & cum his intelligo etiam, omnia alia annexa, ut locus, tempus, quæ per se, vel per accidens, directè, vel indirectè in notitiam penitentis ducere, aut aliquam suspicionem, nocumentum, uerecundiam, aut confusionem ei generare possent: puta si dum pœnitens confitendo aliquod homicidium commissum narraret, Petrus amicus meus de hoc mihi dissuadebat, & non audiui eum: talis faber uendidit mihi gladium: talis commodaui mihi scelopetrum; & huiusmodi; quamuis hæc illis peccata non essent, tamen eos nominando, posset aperiri uia ad explorandum malefactorem; & sic indirectè peccator proderetur. Eodem pacto si confessor diceret, Petrus tali hora fuit in tali loco; inde namque inditium capi posset, suspicandi Petrum complicem fuisse homicidij, ibi perpetrati, & similia. Item personam, cum qua peccauit; non modo quæ, ut necessaria circumstantia exprimitur; sed & illa sine qua peccatum exprimi deberet; ut imperiti facere solent, nominando, & infamando aliquem in confessione sine necessitate, ut ait Richardus, quo supra. Item per (aliquid) intelligo omnes, & quoscumque contractus fraudulentos, credita, debita, deposita, & similia negotia, in quibus mixtum fuit aliquod furtum, usura, siue aliud peccatum commissum: quæ omnia cadunt sub sigillo; etiam, si de eis fieret inquisitio sub Anathematis pœna; quia illa nescit, ut reuelare possit.

Dubium. Sed dubium est quo ad alia debita, & credita, in quibus non est aliquod peccatum annexum. an reuelari possint? Silu. Verbo Confessio. 3. §. 3. respondet cum distinctione, si de eis inquisitio fieret per eum, qui autoritatem habet, ueritatem propalare tenetur: rationem assignat; quamuis enim illa in confessione sciuerit, tamen de hoc casu non cogitauit; & si cogitasset, & promississet ea non dicere, etiã cum iuramento; non tenet promissio in præiudicium tertij. Si autem inquisitio non fieret, aut fieret tyrannicè, & inultè, non tenetur; sed subterfugere debet.

Reliqua

Reliqua uero, quæ in confessione admisceri solent, ad peccata non pertinentia; nec penitenti damnum aliquod parturire ualentia, sub sigillo non includuntur: quamuis cautius esset confessorem omni ex parte mutescere. Noranter dixi (per quæ ueniri posset in notitiam peccatoris) narrare namque aliquod peccatum in confessione auditum, per quod peccator disuocari non posset, non est ueritum, ut ex Decretali superius allegata colligitur, ubi dicitur, prodat aliquatenus peccatorem. Et quamuis Panorm. super cap. Omnis utriusque sexus, dicat, quod reuelare peccatum tantummodo, esset etiam sigillum infringere; tamen, ut Scotus ait. in 4. dist. 21. q. 2. & Sotus dist. 18. q. 4. art. 5. hoc non est necessarium; nam per uerba præcedentia illius cap. intelligitur, hoc intantum esse uerum, in quantum peccator exinde proderetur. Verum saluiferum consilium esset ab huiusmodi locutionibus quomodolibet abstinere, ego enim aliquando, quemdam narrantē mihi adulterium ita, & ita commissum, audiui absque Autore: post multum uero temporis, cum eius oblitus iam essem, locutus est mihi simpliciter de illa tali persona cum quibusdam circumstantijs, ex quibus eum fuisse Autorem adulterij, facile cognoui; quod numquam alicui communicauimus. Solent etiam simplices, dum narrare audiunt, quæ in confessionibus dicuntur, pertimescere, cum magno scandalo, cogitantes, non tam sanctè recondi, quæ illic narrantur; & multo peius est, peccata reprehendere, sermonizando, coram penitentibus; metuunt enim, ne eorum confessiones in publicum pateant: itaque confessor se custodire debet, ut sacramentum quoddam ab humana conuersione semotum.

Dixi (in confessione sciens) nam si illud idem, quod in confessione nouit, alia etiam via sciuerit, & ante Iudicem in testem productus, deposuerit, non erit fractor sigilli; secundum D. Th. in 4. dist. 21. dummodo ita prudenter se gerat, ac si numquam per confessionem talia habuerit; nam si adderet aliquod aliud per confessionem scitum, vel rem ita certitudinaliter deponeret, eo quod illam per confessionem certius nouerit; quàm alia uia non ita certa; esset sigillum infringere. his subscribit Silu. Verbo Confessio. 3. q. 5. & Nauar. c. 8. nu. 15.

Dixi (directè, vel indirectè) nam qui se confitendo, diceret errorem factum a se in audientia confessionis alterius, per quod persona illa in notitiam sui confessionis venire posset; sigillum directè infringeret, debet autem in tali casu circumstantiam illam tacere cum intentione confitendi peccatum illud, quando habere potuerit confessorem, qui illam personam non cognoscat, ut dictum est supra. Eundem errorem faceret, si diceret, iste confessus est mihi quædam enormia peccata. Multi etiam sunt, qui incautè, & imprudenter loquentes indirectè hoc sigillum violant; exempli gratia, Parochus negans in publico communionem parochiano accedenti ad communionem cum ceteris, vel aliter, eo quod eum non absoluerat. indirectè confessionem reuelat; dat enim intelligere, illum habere aliquod graue peccatum, vel impedimentum; ob quod, dignus Eucharistia non est. Et multo peius faceret si coram alijs ei diceret, amice silete gradum, non enim poteris communicare, quia casum reseruatam habes, a quo te absolueri non potui. Item qui penitenti committit, ut statim a se discedens, talem penitentiam faciat; puta uadat usque ad altare maius cum lingua, terram radendo, vel simile graue faciat, in idem incidit; dat enim per hæc, ut circum aspicientes significant, illi uisum esse Dei blasphemum, vel aliquid graue facinus confessum fuisse. Item Scotus ponit calum. sacerdos iter faciens, cum quibusdam socijs, audiendo confessionem vnus, ex ea intelligit, alios socios esse paratos, eum interficere, cum nemus ingressuri erunt; si retrogreditur, & nollet cum illis nemus ingredi, indirectè confessionem reuelare uideretur; unde potius morti exponere se debet, quàm se retrahere;

Monitio cō
fessoribus.

Peccata in
confessione
audita, si
per aliam
uiam sciā
tur, quo-
modo reue-
lari pos-
sunt.

Circūstan-
tiam tace-
re quando
licet.

Confesso-
res impru-
dentes.

Conf. sfo-
nem indi-
rectè reue-
lantes.

Peniten-
tiam in pu-
blico non li-
cet præci-
pere.

trahere: hoc verum est, quando aliter fieri non posset, nam si occasionem aliunde haberet, cum prudentia, & aliqua apparenti fictione se retrahendi, ita ut non posset certo significari, se illos relinquere tali suspicioni: tunc liceret. Item qui diceret, iste confessus est mihi sua peccata mortalia, confessionem reuelaret; potest enim homo sine mortali aliquo confiteri, & si diceret, iste confessus est mihi sua venialia, uel non habet nisi uenialia, sic in genere, fractor sigilli non esset: nemo enim sine talibus confitetur: nisi diceret aliquid veniale in specie, quod non liceat. Et si diceret, iste confessus est mihi sua peccata; error non esset, idem enim esset, ac si diceret, iste mihi confessus est, constat enim peccata esse materiam confessionis: unde & de uenialibus in communi intelligi posset. Item qui, duorum confessionem audiendo, diceret, iste nullum mortale confessus est, alterum de mortalibus indirecte accusaret: iste penitens est homo probus, alterum esse malignum significaret. Item qui audiens confessionem publici concubinarij, usurarij, seu alterius publici peccatoris, diceret, iste confessus est mihi publica peccata sua, erraret, quamuis enim nihil noui, aut occultum reuelaret, eo quod ab omnibus sunt scita: tamen ea ratione, qua in confessione illa audiuisse dicit, sacramento iniuriam facit, ait Nauarrus. c. 8. nu. 10. Item, qui diceret, talis confessus est mihi, & ego eum non absolui, confessionem indirecte reuelat; nam per hæc uerba, illum aliquid graue habere, uel excommunicatum esse significatur, propter quod absolueri non potuit, & multo peius esset, si causam diceret; puta, quia non est contritus, habet casum reseruatum, usuras restituere non uult, & similia: Sed queritur, quid respondendum est, si interrogetur, absoluiti ne Petrum, qui tibi confessus est? uel qua de re eum non absoluiti? Respondere debet, functus sum officio meo. Item qui imponit grauem poenitentiam publicam, uel quæ fieri non potest, nisi in publico, uidetur indirecte aliquid graue, & enorme reuelare: idem confessores in dando poenitentias, caueant, ne ex eis aliquid peccatum aperiant: sed uel occulte fiant, uel taliter in manifesto, ut eas a confessore impositas, non suspicetur; sed potius sua sponte illas penitens eligere uideatur, in suorum peccatorum satisfactionem, & aliorum edificacionem. Et si peccata fuerint publica, licebit ne publicas poenitentias imponere? Aliqui tenent, quod sic, suffulti autoritate Sacri Concilij Trident. Sess. 24. c. 8. de reformatione Nauarrus tamen quo supra, modestè loquendo, credit, Sacrum Concilium non loqui in foro merè poenitentiali; sed in foro mixto iudiciali, adhærendo iuri antiquo. cap. 1. de poenitentia, significando tamen Episcopis illam publicam, in secretam in foro interiori commutare posse: unde persuadet confessarijs, ut publicæ poenitentia, si absque detrimento sigilli fieri possunt, dentur, alias minime. Item Prælati audiens in confessione subditi aliquid, per quod cognoscit, illum non posse officium suum dignè exercere, nunquid posset eum priuare? Respondetur, si officium habet annexam iurisdictionem, non potest sine reuelatione confessionis: immo nec inquisitionem facere ualet, occasione confessionis: si autem officium non est de talibus, sed ad mouibile ad libitum, ut esse procuratorem, seu oconomum, cappellanum, & huiusmodi, quæ possunt auferri cum causa, & sine causa; tunc eum priuare posset, non enim inde oriretur certa suspicio confessionem reuelandi. Item Parochus sciens in confessione tantum, aliquid legitimum impedimentum aliquorum parochianorum, circa matrimonium contrahendum; si ipsi uenerint pro benedictione nuptiali, eos repellere non potest, alias confessionem reuelaret: sed secreto suadere, ut ablineat: ut si autem matrimonium est contractum; nihil contra sigillum facere potest, nisi consultare, ut contingat, ut frater, & soror. Item Episcopus, sciens per confessionem tantum, subditum esse irregularem propter homicidium uoluntarium,

Dubium.

Confessores aduertant. Poenitentia publica non est danda.

rium, si ille petit Ordines, quia tenet beneficium curatum, & nullam aliam causam habet, Ordines negandi, eum ordinare tenetur: alias eum indirecte proderet. Sed queritur, an confessor sciens per confessionem tantum, aliquem esse excommunicatum, teneatur illum euitare? Respondet Scotus, post alios; in secreto sine scandalo, tenetur, in publico, non tenetur.

Casus autem, in quibus confessor non peccat, reuelando, sunt isti. Primo potest aliquod peccatum in confessione auditum, de licentia penitentis reuelare alicui personæ, a penitente signatæ, cum legitima causa, ut inde aliquid utile, & fructuosum eueniat, secundum Supplementum Richardum, Rosellam, & alios: limita, secundum D. Th. Bonauen. & Paludanum, nisi inde scandalum oriretur, quia tunc minime liceret. Rationem assignant primi doctores: licet enim sigillum sit de iure naturæ, & fiat in fauorem penitentis, ipse potest suo iuri renuntiare, ac etiam, committendo, ut reueletur, facit, ut illud sub sigillo amplius non sit. Verumtamen dicunt aliqui, melius esset si de eo cum confessore extra confessionem loqueretur, ut securius loqui posset. sed hoc simpliciter non placet; posset enim confessor postea eum infamare sine pena: unde tunc hoc mihi uidetur licere, quando res non est periculosa, ut sciatur, & confessor ultra hoc obligetur sub sigillo secreti illud obseruare, extra destinatas personas. Secundo non facit contra sigillum confessionis confessor, dum audit confessionem Petri, & in illa intelligit, Marcellum complicem alicuius peccati; deinde audiendo Marcellum de tali non confiteri, si illum interrogat super eodem peccato, siue in genere, siue in specie; dummodo ita prudenter se gerat, ut Marcellus non percipiat, illud a Petro audiuisse, alias non liceret. Unde quam imprudenter egit quidam confessarius; dum audiret confessiones aliquorum, qui simul comederant turdos die ueneris, auditis tribus de eodem peccato confessis, accedenti quarto, præueniens dixit, & tu de illis es, qui turdos comeditis die ueneris? Tertio confessor, audito aliquo graui peccato, super quo nescit se resolvere, si peritum consulit, quid super eo agendum sit, non violat sigillum, dummodo sic prudenter loquatur, ut penitens in cognitionem consultantis non ueniat, cap. Officij, de penit. & remis. nam si dum sedet ante penitentem sibi contentem, surgit a loco, & consulit virum doctum ibi præsentem, quam imprudenter ageret; proderet enim penitentem hoc modo. Hinc aduertant, qui audiunt confessiones in Ecclesia Maiori, ubi resident poenitentarij; ne ita faciant; darent enim intelligere astantibus, penitentem, quem audiunt, dum ad poenitentarium pro licentia absolutionis casus reseruati accedunt, aut penitentem mittunt, illum habere casum reseruatum, a quo non poterant absolvere. Quarto, confessores ad inuicem loquentes, de confessionibus auditis, dum dicunt, in tali loco, uel Ciuitate multa enormia peccata audiui, ibi multa mala committuntur, & similia; quamuis confessionem non uiolent, tamen si coram secularibus loquerentur, imprudenter agerent; propter simplices, qui scandalizantur talia audientes; putant enim his, & similibus uerbis confessiones reuelari: & multo peius faciunt, si ridendo, dicunt peccata, quæ audierunt, asserentes, mulier hodie mihi confessa est tale peccatum; mercator nunc dixit mihi in confessione, fecisse talem contractum; quidam miles talia fecisse confessus est hodie, & similia, per hæc enim uerba facile ueniri potest in cognitionem penitentis. Unde Inno. valde reprehendit eos in Summa de penit. & remis. §. In quo tener.

Confessor in quibus casibus potest reuelare peccatum.

Confessoris imprudentia.

Confessores aduertant.

Dixi (sine magno sacrilegio) nam pro pena reuelationis sacri sigilli confessionis antiquitus statutum fuit, ut confessor deponeretur, & omnibus diebus uitæ suæ ignominiosus peregrinando incederet. cap. Sacerdos, de peniten. dist. 6. sed quia peregrinatio non tam salutifera iudicata fuit, in Concilio Lateranensi mutata fuit.

fuit in perpetuam penitentiam agendam in arcto Monasterio.

*Sigillum
infringere
ex nulla
causa li-
cit.*

Dixi (pro quacunque mundi) nam si peccata audita sunt in confessione sacramentali, ut dixi, nulli confessorum licitum est, præterquam in casibus prædictis confessionem reuelare, pro quocunque damno magno euitando, etiam pro hæreticæ seminatione. Sententia est communis totius vniuersitatis Theologorum, præterquam Altiiorodensis afferentis, cap. 4. de Confessione. Quando ex secreto confessionis magnum periculum Ecclesiæ immineret, delibentia Episcopi illud denunciare liceret. rationem huius assignat dicens: aliud est sigillum infringere, quod nunquam licet; aliud est aperire, vt denunciatur, quod licet, vt in casu proposito. Quæ opinio sicut non est vera, ita a nullo acceptatur: qua propter si sacerdos uiderit aliquem innocentem quacuaque dignitate fulgentem ad supplicium capitis adduci, pro homicidio sibi falso imposito, & ipse sciens per confessionem homicidij auctorem posset eius innocentiam occurrere, & a morte per confessionis reuelationem tum certissimè liberare, nullatenus sibi liceret. Immo amplius si casus iste accideret in propriam personam confessoris, & alia via, quam illa se protegere non posset; aut in quocunque alio mortis periculo se uideret, puta si a marito cuiusdam matronæ, cuius confessionem audierat in siluam trahe retur, & ibi minis mortis cum ense supra præsus interrogaretur, an uxor sua in confessione adulterium se commisisse dixerat: potius mortem pro Religione subire tenetur, quam sigillum frangere. Idem dicendum si tyrannus, aut infidelis per mortis minas, quod in confessione audierat, extorqueret, sed eum increpare debet, tamquam sacrilegum, & Religionis inimicum. & potius, ut martyr vitam finire. Et si audiret per confessionem, magna pericula currere in Ciuitate, puta penitentem hosti illam tradere promisisse, vel hæresim seminare, & per reuelationem sigilli, istis, occurrere posset, minime debet: sed suadere penitenti, ut reuelet, & si ipse est auctor, aut desitit: quod si non uult, Ciuitatis custodes monere potest, ut in uigilent, & cauent pericula, quæ imminet, vel Episcopum, vt super grege pro tali causa uigilet, si fieri potest sine suspitione reuelandi confessionem.

*Non sem-
per prodest
reuelare
peccatum
absoluit.
Nota.*

Et quamuis hæc diligentia aliquibus optima videatur, tamen quandoque non erit sine periculo, aut confessoris, sic faciendo; aut alterius personæ, propter insolentiam aliquorum Dominorum. Pro qua re nota casus, quos audiui: & primo a quodam Reuerendo patre Dominicano, Mediolani accidisse; Magistrum Augustinum Mediolanensem eiusdem Ordinis audiuisse confessionem cuiusdam seruitoris Marchionis, se uelle interficere Dominum suum: de qua re, uolens monere Marchionem, ut uigilaret super se, torturam ab eo passus fuit, ut reuelaret, quis nam esset auctor maleficij. Alium quoque casum audiui: quidam confessorius, cum audiret in confessione a penitente, eius amicum parare in sidias contra sacerdotem quendam vt eum interficeret, renuntiauit illi, ut suæ uitæ cõsuleret, est enim in ciuitate, qui animam suam querit: qua propter sacerdos ille excogitare cepit, quem in uita sua offenderat: tandem ea suspitione, auguratus est sceleris auctore, & cum apud multos amicos, uerbis, & lamentationibus conquereretur, res ad aures insidias parantis tandem deuenit: qua de re admiratus, amicum, cui secretum commiserat, occidi iussit. In hoc casu omnes errauerunt. primo errauit penitens, consistendo peccatum alterius, cuius non erat particeps, & quod peius est, personas nominauit: errauit, & confessor qui fuit indiscretus: errauit denique sacerdos, cui insidias parabantur, rem per uiam confessionis perceptam, per uicos, & plateas Ciuitatis seminasse. Item casum his peiorem audiui in confessione: confessor quidam, audiens in confessione cuiusdam pueri doli capax, illum commisisse peccatum libidinis, cum puellis domus suæ, rem ad patrem pueri detulit,

*Confessor
indiscre-
tus.*

vt puell-

vt puellas obiurgaret: qua re a puero cognita; tantus timor eum tenuit, vt duodecim annis in confessus steterit: & si periculum mortis tunc non immineret, ex quadam graui infirmitate, nec credo, confessus fuisset: & iam tunc vitam finiuit: Considerate igitur imprudentiam confessorum, ad quæ homines inducit. Et sic de similibus iudicandum est. Itaque non est fingendus casus, in quo licitum esset, sigillum aperire, vel frangere.

Dixi denique (a quacunque persona id peteretur) non enim inuenitur persona, quæ ad hoc legitime cogere ualeat: immo nec Papa, si tale præciperet, audiendus esset, etiam si sub quacunque Anathematis poena, id exposceret, contineret enim intolerabilem errorem, & ideo non ligaret. Et si pro casu, Ecclesia aliquod præceptum faceret, de manifestando secreto, nunquam intelligeret de sigillo confessionis sacramentalis, est enim de iure Diuino prohibitum, vt dictum est; super quo Ecclesiæ dispensatio cadere non potest, vt communis schola Theologorum affirmat, & Sotus in 4. dist. 18. q. 4. art. 5. notat. de qua re non est timendum, ut in re tam Religiosa, & necessaria in Ecclesia fidelium daretur occasio, vt homines a tali sacramento se retrahere possent, vt in casu recitato uidistis.

*Nec Papa
potest præ-
cipere ut
confessor re-
ueletur.*

Sed hic dubitatur, an sacerdos, in testem productus ante Iudicem, ubi iurare cogitur, ueritatem dicere teneatur? Nam uidetur, qd sic: nemo enim conscientiam propriam offendere tenetur, vt alterius famam seruet: qui autem sub iuramento de talibus interrogaretur, negando, quod in confessione audierat, periurus esse uideretur. Dubium hoc duplicem sensum habere potest, scilicet vt interrogetur in particulari, puta an scis per confessionem Petri eum interfecisse Marcellum? Hæc interrogatio sacrilega esset, & tamquam sacrilegus increpandus, & reprehendus esset Iudex, dicendo, non oportet de hac re respondere tibi: si autem interrogetur in generali, puta prætentitur, Petrum interfecisse Marcellum, quid de hoc scis? Respondet Richardus in 4. dist. 21. art. 4. q. 1. dicens, sacerdotem in tali casu non mentiri, si, iurando, dicat; hoc se nescire: nam ea, quæ scit in confessione, nouit vt Deus, & non ut homo. prout interrogatur: declarat hoc, exemplo Angeli Exodi. 20. qui loquebatur Moyse in persona Dei, Dicendo, Ego sum Dominus Deus tuus. Scotus eadem dist. refellit hanc rationem dicens; sacerdos, quæ in confessione audit, etiam ut homo in propria persona audit. dum enim dicit, ego te absoluo, non profert illud in persona Dei, sed in persona propria, quauis autoritate Dei. Gabriel Biel eadem dist. art. 3. intelligens hoc dictum Scoti simpliciter, ne impingeret in aliud extremum ait, si negando, mentiretur, & affirmando, sigillum violaret, igitur neutro modo se habere debet, scilicet tacendo: & si eius silentium Iudici suspitionem daret, quid ad se; qui enim silet, nec affirmat nec negat? Sotus in 4. dist. 18. q. 4. art. 1. hanc responsonem nõ approbat, dicens, dum legitime suspitioni Iudicis occurri potest, euitari debet, ne fiat. Vnde cum D.T. in 4. respondet, fugiendo duo extrema, dicens. Loqui in persona alterius, dupliciter intelligi potest, vel induendo personam, & uocem illius: puta Petrus loquitur in persona Chremetis, induendo. & representando eius persona, vt lauari facere solent, & hoc modo loquebatur Angelus. Vel loquitur per autoritatem, & potestatem alterius: puta dum prætor profert sententiam, aut præcipit aliquid, loquitur in persona Regis, id est secundum potestatem Regis: & hoc modo loquitur sacerdos in confessione: unde in proposito dicitur, quæ audit sacerdos in confessione, nõ dicitur illa scire ut Deus ad modum Richardi, nec ut homo tantum, ut sonant uerba Scoti, sed ut homo minister Dei: unde partim, ut homo, partim ut Deus illa scit: & sic Iudici respondere potest: se illud nescire, dicendo postea intra se, ut dicam; illud enim nescit, nisi ut Deus, ad hunc sensum, scilicet; scit eo fine, quo scit Deus: sicut.

*Dubium.
Confessor
an periurus
esse
negando in
iuran. e. a.
quod in cõ-
fessione au-
ditur.*

*Richardus.
Confessor
quæ scit in
confessione,
ut Deus
scit.
Scotus.
Gabriel.*

Sotus.

*Confessor
quæ audit
in confes-
sione
quomodo
scit.
Scire pec-
cata, ut
Deus quæ
sensu intel-
legendam
Deus*

Deus autem nostra peccata confessa noscitur, non ut in opprobrium ducat, sed ut obliuioni tradat: iuxta illud Prophetæ, si peccator egerit pœnitentiam, omnium iniquitatũ eius non recordabor amplius: ita confessor noscitur illa in iudicio Dei, non autem ut manifestet: ac etiam simile illi sensũ. Marci. 13. De die illo nemo scit, neque filius hominis: quomodo filius hominis nescit illum, si alibi ait, quid quid nouit pater, nouit filius: & alio loco, omnia tradita sunt mihi a patre: sed intelligitur ad hunc sensum scilicet, Christus tunc erat in terra pro fine redemptionis, pro quo sine non expediebat nobis scire diem iudicij, ideo dicit, se illum nescire, ut redemptor, id est ut manifestet in hac uita mortali, sed ut Iudex venturus, & tunc manifestaturus.

Filius hominis, quo modo nescit diem iudicij.

Nota confessor.

Notent quoque confessores, dum sunt ante conspectum superiorum, desiderantium scire delicta subditorum, ne vacillent, aliqua uerba imprudenter profereudo, aut signa faciendo, per quæ, illi arguere possint veritatem delicti, quod inquirunt: cordi habentes uerba illius Decretalis superioris citatæ, quæ dicit, Cautus sacerdos, ne uerbo, aut signo, aut alio quouis modo prodat, nam solent aliqui Iudices affecti auaritia, aut moti uindicta, inquisitiones, aut extorsiones quasdam facere, ut saltem aliquo signo intelligant, quod querunt. Et hæc de sigillo.

Ex defectu excommunicationis.

Secundò, quando pœnitens est excommunicatus. Sed de hoc est duplex opinio. Caietanus uerbo absolutio, & Nauar. in manuali latino cap. 9. num. 3. dicunt absolutioem impensam excommunicato de peccatis, antequam ab excommunicatione absoluat, regulariter ualere, quia licet huiusmodi absolutio sit iure prohibita, & illicita, nullo tamen iure sancitum inuenitur, esse nullam, multa namque fieri prohibentur, quæ facta tenent, & multis alijs rationibus, hæc opinionem tuentur. ex eo maxime ait Nauar. si excommunicatus ignorat, aut non aduertit se esse excommunicatum, siue ignorantia ista, & inconsideratio fuerit culpabilis, siue non, & si exploratum habuerit se excommunicationis vinculo innodatum esse, absolutioem petendo dũ confitetur, putat se bona fide non peccare, illam ualere sentit, ita ut non teneatur confessionem reiterare, sed tantummodo, ut ab excommunicatione absoluat: secus autem sentiendum, dicit de illo, qui se esse excommunicatum sciens, & absolutioem à peccatis procurans, mortaliter peccare, non ignorat, tunc enim inanis est absolutio, non quia impenditur scienter excommunicato, sed quia excommunicatus ponit obicem, id est accedit cum conscientia peccati mortalis, quæ obijcitur gratiæ Dei.

Opinio Riccardi.

Riccardus in 4. dist. 18. artic. 9. quæst. 4. distinguit: ait enim, qui iuste excommunicatus est, & per eum stat, quod ab excommunicatione non absoluit, non est dubium, quod non possit à peccatis absolui, excommunicatione manente, quia talis actus est in peccato mortali, de quo non poenitet, quia sententiam Ecclesiæ contemnit, qui autem iniuste excommunicatus est, ut iuste, sed per eum non stat, quod non absoluat, non est ita clarum, quia decret. 24. quæst. 1. cap. quicumque, loquitur de illis, qui se ab unitate fidei, vel societate Petri semetipfos segregauerunt, qui enim iniuste excommunicatus est, & ille qui facit posse suum, ut absoluat, isti semetipfos non segregant, tamen credo, quod tales à peccatis non possint absolui ab homine, quamuis absoluantur, si uere poenitent, in iudicio Dei: Decretum enim ex consuetudine, quæ est optima legum interpretatio, sic obseruatur, ut tales non absoluantur. hæc ille. Ex his uerbis habetur unum clarum, & alterum obscurum, clarum est hoc scilicet, quod canonicè procedendo, nemo est absoluentus à peccatis, excommunicatione remanente. alterum est quod si hoc attentatum fuerit, sit ne uere absolutus, annò, manifestè nõ apparet ex eius uerbis: unde Summa Angel. interpretatur eum, quod sic. Siluester autem colligit ex eo, quod non.

Ideo

Ideo ponitur altera opinio Siluestri, & quàm pluri morum, quos refert Verbo Confessor. 3. §. 8. oppositum tenentium: cuius rei ratio ab excommunicationis definitione desumitur: scilicet, Omnis excommunicatus à passua sacramentorum communione priuatur, propter quod ad suscipiendam etiam abolutionem peccatorum inhabilis efficitur, igitur.

Opinio Siluestri.

Nec ualet instantia de alijs sacramentis ab excommunicato susceptis, scilicet ipsa fortiri suum effectum, ut de Matrimonio, & ordine: quia in illis materia est quid extrinsecum, & ideo forma cadens super materiam debitam, suum producit effectum. Sed in sacramento Pœnitentiæ, materia sunt actus pœnitentis, qui inualidantur per excommunicationem, ideo abolutionis forma, non sortitur suum effectum. Hæc opinio est quoque D. T. quem sequitur etiã Sotus in 4. dist. 22. quæst. 1. artic. 1. Et ita tenendum est: uidelicet, si peccator siue ignoranter, siue scitèter à peccatis abolutionem susceperit, antequam ab excommunicatione absoluat, nihil facit. Quid dicendum de illo qui inuincibiliter ignorat se incurrisse pœnam excommunicationis? Dicitur, quod ignorantia inuincibilis facit, ut talis nõ incurrat in pœnam excommunicationis, ideo de hoc non est curandum.

De conditionibus Confessionis.

UT autem plenius sciatur, quando Confessio erit ualida, & quando non: ita ut etiam sit reiteranda: conuenienter duxi, hic intexere illas conditiones, & qualitates, quæ circumstant confessionem, quæ secundum omnes sunt sexdecim contentæ in his uerbis.

19

Sit simplex, Humilis, Confessio, Pura, Fidelis.

Atque Frequens, Nuda, Discreta, Libens, & recundã,

Integra, Secreta, Lacrymabilis, Accelerata.

Fortis, & Accusans, & sit parere parata.

Quæ conditiones sunt per ordinem declarandæ, & particulariter notandæ illæ, quæ ita necessariæ sunt, quod sine illis confessio ualida non erit.

Simplex, dicitur, quia non nisi uerba, quæ ad peccati explicationem attinent, exprimi debent, sine aliorum iniuria: reiecta multiplicitate uerborum, & circumstantiarum impertinentium, ut facere solent quidam scrupulosi, credentes non satisfacere confessioni, nisi totum processum negotij, una cum peccato dicant, explicant tempus, locum, uerba, quæ interposita fuere, & quandoque personas, sine necessitate eas infamando: quod non licet: nisi quando aliqua circumstantia necessaria explicanda est; sine cuius personæ explicatione, illa circumstantia dici non posset, ut superius notauimus.

Humilis, dicitur, quatenus pœnitens cum quadam abiectioe accedens, decorat confessionem: Sed si intelligas, quod peccatum humiliter narretur, quatenus est peccatum, necessaria est.

Pura, dicitur, ut excludatur intentio sinistra id est non fiat aliquo fine mortali; sed ex electione, propter finem eius, scilicet, ut homo se accusare intendat coram Deo, spe ueniz obtinendæ: & hoc modo hæc conditio est necessaria, extra quem finem non dicitur confessio sacramentalis, & ex consequenti confessariũ non tene ri vinculo sacri sigilli celare, quæ in tali confessione audiuit, quæ illa teneatur celare, sub sigillo secreti, de qua re satis supra locuti sumus, in materia de sigillo.

Fidelis, id est uerax, sine falsitate, addendo, vel minuendo; & hæc conditio est necessaria. Circa quam conditionem sunt aliqua notanda: & primo circa peccata

Prima Pars.

L

mor-

Mentio in confessione, quia de peccato mortaliter.

mortalia. Qui mentitur in confessione, addendo, vel notabiliter mutando aliquod mortale, peccat mortaliter; quia iniuriā facit sacramento, & se ipsum infamat, attribuendo sibi malū, quod non fecit. Nisi ass. maret plūquā deliquit, non animo deicipiendi confessorē, aut irridendi sacramentum; sed causā humilitatis, se nimis accusandi; iuxta illud Gregorij Bonarum mentium est, ubi culpam agnoscere, ubi culpa non est. Verum qui negat in confessione aliquod peccatū mortale, aliā legitimē confessionem, non peccat mortaliter. Secūdo, circa venialia, qui mentitur in confessione, animo illudendi, aut irridendi confessorē, peccat mortaliter.

Tertio, qui confitendo, dicit vnum solum veniale quod non fecit, mentiendo, & nullum aliud verum dicit, peccat mortaliter, non ratione mendacij venialis, sed ratione irreuerentiā, quā facit sacramento. Nauar. c. 21. nu. 37. In ceteris alijs casibus, mētiri circa venialia, est peccatū veniale. Sotus in 4. dif. 18. q. 2. ar. 4. Quāuis Caiet. 2. 1. q. 69. ar. 1. in responsione ad 3. oppositū dicat, in quo casu, nō tenet.

Frequen. hęc conditio non est necessaria, nisi quando urget præceptum Ecclesię, aut casus necessitatis, de quo in quarta parte in tractatu de Sacramentis latius loquimur. ceterum autem est de consilio.

Nuda, dicitur, quia non debet verborum obscuracione velari, ita, ut sacerdos non percipiat peccati naturam, qualitatem, & speciem propriam, ac certitudinem. Dixi (naturam) non enim sufficit dicere peccasse, & Deum offendisse, sed quod peccatum propriè commisit: scilicet Superbię, an Luxurię. Dixi (qualitatem) non enim sufficit dicere, habui quemdam morum superbię, aut concupiscētię, uel proximum odiui, aut contra eum murmuravi, sed dicere oportet, si motus ille superbię fuit imperfectus, ex lenitate, an perfectus ex electione, & animo firmato, cum proximi contemptu; si motus concupiscētię fuit inaduertenter, aut a voluntate imperatus, cum delectatione & si fuit subitus, an consentiendo, an resistendo. Si odium fuit firmum, an per modum transeuntis. Si murmuratio fuit de re leui, & quibusdam imperfectionibus, an cum detractioe famę, ut ex his qualitatibus, & circumstantijs, confessor iudicare possit, quando huiusmodi sunt mortalia, & quando venialia: scitis enim, vt supra tetigimus, huiusmodi peccata, & si sua natura sint mortalia, ex imperfectione tamen actus, & defectu deliberationis sunt venialia. Dixi (propriam speciem) neque enim sufficit dicere naturam peccati in genere: scilicet, peccaui peccato Luxurię; sed in qua specie dicitur peccati, puta si fuit simplex fornicatio, vel adulterium, nec sufficit dicere, peccaui contra naturam, sed quo modo, in qua specie scilicet si cum sexu fœminino, masculino, uel alias, ut in peccato Luxurię supra adnotauimus, liberè explicando qualitatem, & speciem peccati, & non tegendo, quod accideret, quando pœnitens verecundatur enormitatem peccati, & maxime si est mulier, non animaduertens quod confitetur Deo principaliter, qui omnia nouit, deinde homini fragili, ut ipse est, qui errat, uel errare potest, ut ceteri peccatores, & si forte iustus est, gratia Dei est, id, quod est: vnde pœnitentis peccata non moleste feret. Enomat igitur libenter quod intus habet, ut lanetur, & iustificetur, apud Deum. Hinc Origenes super hoc proposito ait. Fortassis sicut is, qui habet intus inclusam escam indigestam, stomacho grauitur imminente si vomuerint, releuantur ita etiam illi, qui peccauerunt, si occultant, & retinent intra se peccatum, intrinsecus vrgentur, & propemodum suffocantur, ab humore peccati, si autem ipsi sui accusatores fiant, dum accusant seipos, & confitentur, simul euomunt delictum, atque omnes morborū digerunt causas. Verum prudens confessor, interrogare tenetur, circa prædictas circumstantias necessarias; & cum verecundis mulieribus astute se gerere debet, in examinando: quia in hac conditione requiritur

Imperfectio actus facit peccatum esse veniale.

Pœnitens dicat libenter peccatum sine verecundia.

circun-

circumstantiarum necessariorum confessio. Nota tamen hic, quæ superius dixi: & in quo casu licet aliquam circumstantiam necessariam in confessione celare, & pro alia confessione relinquere.

Nota.

Discreta, dicitur, quia discretum, & idoneum confessorem eligere debet. Vel dicitur discreta, vt qui confitetur, sciat quid faciat; debet enim studiosus operari sciens: quæ cōditio est ita necessaria; q̄ si aliquis, vt fatuus, sua peccata propalaret confessori nesciens, quid faceret, non esset confessio. si autem, discretam, sumas, vt peccata maiora, & minora, pœnitens ita discernat, vt omnia ponderet cū quadam discretionē, non est necessaria; quia rustici, hoc facere, non valent.

Libens, dicitur, vt pœnitens sit eligens confessionem & non sit ductus aliquo timore, aut, vt non tenetur ab alijs, aut vt non infametur, aut vt non excommuni cetur, ita, quorū alias non confiteretur, & hoc modo est necessaria. In quo casu aduerte, q̄ hoc solum non sufficit ad inuolandum confessionem, multi enim confitentur talibus occasionibus ducti, & satisfaciunt præcepto, sed oportet addere, vt occasio principalis sit talis, vt moueat ita ad confitendum timor, infamia, & similia, q̄ plurius facit illam, quam confessionem, & absolutionem: in quo casu non satisficit præcepto, & tenetur reiterare confessionem, secundum Nauar. c. 1. nu. 40. Si autem, libens, sonat quandam prōptitudinem animi, est tantum ornamentum.

Verecunda, debet esse propter turpitudinem peccati, ex quo causatur horror eius; nam si homo narrasset sua peccata per modum iactantię, & non aliter, non esset confessio, reliquus autem pudor est ad ornamentum.

Integra, ponitur, vt nihil subtrahatur, eorum, quæ sunt necessaria ad confessionem, si vt omnia peccata mortalia, cum suis circumstantijs necessarijs vni confessioni dicantur. Dixi (omnia) regulariter loquendo; quia quandoque licet aliquod mortale, relinquere in confessione, sine vitio integritatis: quando autem hoc accidat, vide supra in eodē cap. Dixi quoq; (vni confessori) pro quo nota. Nō licet pœnitenti confiteri medietatē peccatorum mortalium, nunquā alias confessorum vni confessori, & aliam medietatem alij, lib. de vera, & falsa pœnitentia. Can. consideret, de pœnit. dist. 5. vbi habentur hęc verba. Cautus sit pœnitens ne verecūdia ductus diuidat apud se confessionem, vt diuersa peccata velit diuersis cōfiteri sacerdotibus, quod est se laudare, & ad hypocresim tendere. Dixi (mortalium) quia venialium potest diuidi confessio, vt aliqua confiteantur, & aliqua non: quia cum non sint materia necessaria confessionis, eo q̄ nō tenemur ea confiteri, possumus pro libitu nostro subijcere confessori, ea quæ volumus. Dixi nunquā alias confessorū; quia, quæ semel legitime confessi sumus, possumus pro libitu nostro, aut omnia, aut aliqua confiteri, ac etiam partem vni, ad partem alteri, possunt tamē omnia vni confiteri diuersis temporibus; puta qui vult facere confessionem generalem aut qui non est confessus per quatuordecim, aut sex annos, & habens magnam sarcinam peccatorum, non confidens confiteri omnia simul; potest confiteri aliqua hodie, aliqua cras, & ita per totam hebdomadam, secundum oportunitatem, & in fine suscipere absolutionem omnium.

Nota.

Quantum autem ad peccata superiori reseruata. Non licet pœnitenti confiteri peccata non reseruata solum inferiori, & ab illis absolutionem petere; deinde cōfiteri superiori reseruata tantum, vt ab illis eum absoluat, non enim est confessio integra, cum non omnia vni dicantur. Neque licet reseruata, & non reseruata vni confiteri, vt ab omnibus absolutionem petat, deinde a dire superiorem, qui etiam omnia audiat, & istorum ab omnibus absoluat, non enim cogendus est, ut bis confiteatur; nec inferior potest ab omnibus absolueret, quia si possit, non opus esset ad superiorem eum mittere, ut etiam integrè audiat, & absoluat.

Peccata reseruata quomodo confiteri debent.

Modus autem tenendus, quem ecclesia cōiter abseruat, est iste, videlicet, ut pēnitens integrè confiteatur inferiori, qui eum ab oībus, non reseruatis absoluat: deinde imponat illi, ut superiorem adeat, cui tantum reseruata manifestat, & ab illis absoluat. Nec ppea diuiditur sacramentum, per duas absolutiones, ut alii qui tenent, nam inferior, qui prius absoluit, directè absoluit a quibus pōt, s. a nō reseruatis, consecutiōe autē a reseruatis, unde sc̄da cōfessio, & absolutio est prioris perfectio, & ideo dī unum sac̄m, ut perbelle disputat Sotus in 4. dist. 18. q. 2. art. 5. Celeberrimus autē modus obseruandi, & oī scrupulo carens est, ut cōfessor superiorem adeat, ut facultatem super talibus reseruatis ei faciat, & remediū ei præbeat opportunū, uel si adire ipse nō p̄t, aut rō superiorē cogit, nō cōmittēdi facultatē ob grauitatē delicti, audita oīum cōfessione, mittat eū ad superiorē, ut de remedio opportuno, deinde ab excōicatione eum absoluat, si opus est: de reliquis remittat ad inferiorē, ut ab oībus peccatis, finita cōfessione, absoluat.

Secreta, ista conditio est ita humano non necessaria, ut sine ipsa sac̄m pēnitentiæ, nō possit sustineri in Ecclesia, quāuis non sit de essentia, contra opinionē Fr̄a cisci de Maiorone, in 4. dist. 20. Dico (non est de essentia) nā in primitiua Ecclesia quāq; confessiones in publico fieri, permittebantur: legimus, n. dum sanguis Xpi feruens erat, & familia Xpiana in sinceritate, & candore uitæ uiuebat; n̄ quis fortē delinquebat, tanta est pēnitentiæ uis, & dolor, de offensa Dei, ut ad sui correctionem, & aliorū adificationē, in faciē Ecclesiæ peccatum suum purgabat. Vñ Origenes super Psal. 37. laudans eorum deuotionem, sic alios hortatur. Si intellexerit tuus sacerdos, & præuiderit, talem esse languorem tuum, qui in cōtūtu totius Ecclesiæ exponi debeat, & curari, ex quo fortassis etiam ceteri edificari poterint, & tu ipse facile sanari, satis consilio illius periti medici, procurandum est. Ex his colligitur, tunc tps aliquos, consilio confessoris, sua in manifesto peccata confiteri. Crescente postea hoīum malitia, peccata quoque creperunt, & in numero, & in grauitate: Vnde homines abhorrentes sua secreta scelerum propalare, a confessione se retrahebant. Hinc Leo Papa, primus hunc morem, tanquam abusum aboleuit, ut hētur, de Pēnit. dist. 1. can. Quamuis, scribēdo ad Ep̄m Campaniæ, hēt hæc uerba. Illa contra Apostolicam regulā, p̄sumptionē, q̄ nuper audiui a quibusdā, illicita usurpatione committi, modis oībus consilio tuo submoueri, de pēnitentiā uidelicet, q̄ a fidelibus postulatur, ne de singulorū gñe libellis scripta confessio publicè recitetur, cum reatus consciarum sufficiat solis sacerdotibus indicere, confessione secreta, q̄uis, n. plenitudo fidei videat esse laudabilis, q̄ pp̄ Dei timorem apud hoīes erubescere, non verentur, tñ, q̄a non oīum hmōdi sunt peccata, ut ea, q̄ pēnitentiā p̄nt, non timeāt publicare, remoueat tã improbabilis consuetudo, ne multi, a pēnitentiæ remedij arcearēt, dñ, aut erubescunt, aut merent inimicis suis sua facta referre, pro quibus p̄nt legū constitutione percelli. Hinc lūme necessitatem secretò confitēdi temporibus nostris.

Nota, qui audiret multos pueros doli capaces simul in confessione, peccaret mortaliter vel dici Silu. Verbo cōfessio. 3. & Nau. c. 8. nu. 15. nam postea dicerent aliis pueris peccata solum quæ audirent in confessione: in casu tamen necessitatis, ait Richardus, posset duos simul audire; dum mortis periculum ambobus immineret, & vnus, alterum expectare non posset.

Lachrimabilis. Ista conditio si referatur ad lacrymas cordis, ut sit uera detestatio peccatorum, est necessaria, arguit enim contritionem. Si autem referatur ad lacrymas sensus, ornamentum est; non enim est in potestate nostra, illas habere.

Accelerata. Ista conditio est de consilio, aduertēdum est tamen circa hoc: quāuis.

quamuis præceptum de confitendo, nos non cogit, nisi semel in anno idq; fieri, ut mos est in uniuersali Ecclesia, tempore quadragesimæ: tamen illam differre vsque ad hebdomadam Sanctam, sine animæ periculo, & detrimento salutis, non est. Primo illa procrastinatio arguit insufficientiam doloris, & fortè nullam contritionem: nam ita tepide accedunt ad confessionem: ut si nunquam tale tēpus accederet, nunquam forsā confiterentur. Secundo, cum sacerdotes illis diebus diuinis vacent officijs, & ex multa audientia confessionum villicorum, & laborantium, qui alio tempore ad hoc vacare non valent, defatigati, aut a multitudine astantium oppressi, pēnitentibus confitentibus, benè satis facere non valent: accedit, & auaritia aliquorum confessorum, qui, ut facerent plures elemosynas, quàm ceteri alij, dictos pēnitentes, ut citò expediant, examinare, & reprehendere non curant. Quo fit, ut illis diebus, multi potius confundantur, quam confiteantur: quorum multi ad me uenerunt, & iterū confessi sunt, eo quod minimè satis facti erāt. Et si, quod absit, aliquis callidè vsque ad illam horam, confessionē differret, ut confessor propter temporis angustiam, eum non satis molestaret, inanis esset sua confessio. Et quod dico de secularibus, tempus anticipare ualentibus, intelligitur quoque de monialibus, tempus, ratione præcepti earum à regula statutum, differentibus. Tertio, quod peius est, si tempus, quo extat præceptum de confitendo transire permittunt, manentes in peccatis, multis malis aggrauantur, & multis bonis defraudantur, ut loco suo dictum fuit: quod si oculis mentis aspicerent, proculdubio, potius a peccatis mundari, quàm a lepra corporali, liberari satagerent. Quarto aliud damnum multo peius le offert, homini nāque, qui pēnitere procrastinat, accidit, sicut qui rem suam Iudeis pignoraui, quāto plus pignus repimere differt, tanto magis vsuram crescere finit: vnde successu temporis, res illa tota in vsuram cedit: itaque serd̄ damnum aduerrens, illam amplius recuperare non ualet. Ita infelix homo, dum in peccato mortali manet, animam Diabolo in pignus dedit, in cuius posse, quanto plus pēnitere moratur, tanto magis crescit peccatorum habitus, & Diabolus uigoratur, donec eum perire faciat: nam & si Diabolus, ad peccandum nos cogere non ualeat; sed suadere, & abducere, nos tentare curando, maxime circa ea, ad quæ proni sumus, uel naturali inclinatione, uel habitu deprauato; tamen, si nos tales inuenerit, facile uincet. Itaque continuando, peccatum supra peccatum edificabit, ac adeo aggrauabit, ut non ita facile resurgere poterit: & timeo, q̄ commune auxilium, cūctis præstari solitum, non sufficiat, sed efficaciori indigebit, uelut Mathæus Magdarena, & Paulus: Igitur confessio accelerata utilis est. Quinto, qui confessionem procrastinat, maximum periculum currit, ne dum infirmatur, sine pēnitentiæ sacramento moriatur: multi enim, ut non conturbent ægrotum, de confessione loqui non audent, procrastinantes, illam sub spe, q̄ melius habebit: Vnde accidit, ita in firmitatem aggruari, ut ægrotus a sanis sensibus amoeatur, & non amplius rectè cognoscat, quid faciat, uel si in lecto per multos dies, manserit, dum postea a medico sua detur, ut de animæ salute disponat, in desperationis articulum incidit: unde facilius mortis periculum incurrit. Et dum parentes de salute corporali, consilio medici, desperati sunt, tunc accelerant quæ possunt in quo casu ægrotus, ita malè satisfactus e uita decedit, ut de salute animæ, dubitetur. Ita q; illam accelerare, quam maxime animæ præstat. Et deniq; illud est peius, ut si dum aduertunt ægrotum moriturū, & aliquod breue tempus disponendi pro anima habent, illud consumant in dispositione bonorum, testamentum condendo, & non animæ, illum confiteri faciendo; hæredes enim potius notarium, quàm confessarium uocare student. Igitur, quam saluiferum est, in omni casu, confessionē ac-

Aduertentium.

Confessionem accelerare, quam sit uis.

Auaritia confessorū.

Molitia quorūdam pēnitentiū.

Dammum quod sequitur ex confessionis dilatione.

Diabolus non potest cogere, tamen multum præuis let habitus in peccato.

Nota.

cele-

Quibus causis sit reiteranda Confessio.

cēlerare. Hæc, & alia considerans Concilium generale statuit, ut medici vocati ad infirmos debeant ante omnia inducere infirmum ad confessionem: sub anathematis pœna, ut habetur, cap. cum infirmitas. extra de pœnit. & confessio.

Fortis, hæc conditio si accipitur, ut homo immobiliter operetur, si vero nullo impedimento vincatur, quin confiteatur. quando oportet, est necessaria: si autem fortis accipitur, id est animo virili, & sine uero fiat, est ornamentum.

*Adverti-
mentum.*

Accusans. Illa conditio ita est necessaria, quod si pœnitens se excusaret, aut laudaret peccatum perpetratum, non esset verè pœnitens. Et in hoc advertant confessorij solet, n. accidere: dicendo, non potui aliter facere; oportebat illum occidere pro meo honore: uel melius est ingredi ad meretrices, cum sim iuuenis, quàm peius facere, & similia uerba se excusando. Itaque si in istis uerbis persistunt, non sunt digni absolutione.

Parere parata. Pœnitens, ita dēt parere, & obedire mandatis confessoris, clauem non errante, sicut reus Iudici, unde resistentia argueret suspicionē incōtritionis.

Dubium.

Sed hic quaeritur, si pœnitens non uult parere illis, quæ legitimè a confessore imponuntur, sit ne absolueudus. Respondetur distinguendo. Si negando pœnitentiā sibi impositam ostendit signa incōtritionis, tunc non est absolueudus: & multo minus, si malè sentit de satisfactione, ac eius fructu; quia esset excommunicatus, ut in Sacro Conci. Trid. loco superius citato. Et propterea confessores cauti esse debent, ne prius absoluant pœnitentē, deinde iniungāt pœnitentiā, Sed prius debent pœnitentiā iniungere, deinde absolueere gaudentes, ut illam adimpleant in gratia quia si illa faciunt in peccato mortali existentes, dubium est, si eis iuuet. Dico (dubium est) propter uarias doctorum sententias, de hac re afferētium. Vnde si antequam pœnitentiā expleuerint, in aliquod mortale lapsi fuerint, statim illud confiteantur, deinde pœnitentiā compleant.

*Admoni-
tio confes-
soribus.*

Si autem piè respondet, & deuotè dicit, illam non posse, aut nolle facere; etiā unum Pater noster. (quod rarissime, aut nunquam, credo accidere posse) sed illā adimplere, uel per indulgētiā, aut bona opera uiuēdo, uel post mortē in purgatorio, contentatur, ait Scotus in 4. dif. 17. q. 2. quem sequitur Nau. c. 26. nu. 20. & Gabriel in 4. dif. 16. q. 2. esse absolueudum. & iudicio Dei reliquendū. Et hæc opinio est recepta. Hactenus de casibus, quibus contingit confessionem reiterare.

Restat nunc uidere, quid agere debent illi, qui in talibus casibus, confessionē inualidam fecerunt? Super hoc dico plura. primo si impedimentū, seu causā inualidationis confessionis, accidit ex parte confessoris, eo scito, debet adire aliū & oēs confessiones retrò malè actas reiterare. Si autem impedimentū seu occasio accidit ex parte pœnitentis, uel sacramenti, & pœnitens potest hīe eundem confessorem, cui inualidam confessionē fecit, & ille recordatur de peccatis sibi confessis, nō est necesse totā confessionē reiterare, sed sufficit dicere illud impedimentū, seu occasionē, aut malitiam, aut peccatū relictū, per quod confessio fuit inualida & de reliquis, ante confessis, se accuset in generali. Et si confessor non recordatur de peccatis, ante confessis in confessione inualida, secundum aliquos sufficeret, ut recordetur de pœnitentiā, quam pro illis iniunxerat dicto pœnitenti, sed hoc locum hīet, quā pœnitentiā darentur regulariter scđm canones, & rōnes theologorum. Sed quia hæc regula in omnibus obseruari non ualet: ideo melius est ut totā confessionem in tali casu reiteret, & tanto magis si idē confessor hīi nō p̄t, cui faciendā esset confessio, eo modo. ut dictum est supra, confiteatur de nouo oīa peccata præterita repēdo, una cum impedimento, occasione, aut malitia, ut dictum est.

Finis primæ partis summæ coronæ confessorum.